La Montserrat

Dolors Monserdà de Macià

Digitized by Google

498

Digitized by Google

Digitized by Google

DOLORS MONCERDÀ DE MACIÀ

LA MONTSERRAT

NOVELA

DE

COSTUMS DEL NOSTRE TEMPS

BARCELONA

IMPRENPTA "LA RENAIXENSA," XUCLÀ, 13, BAIXOS

1899

Digitized by Google

LA MONTSERRAT

Digitized by Google

Digitized by Google

DOLORS MONCERDÁ DE MACIÁ

LA MONTSERRAT

NOVELA

DE

COSTUMS DEL NOSTRE TEMPS

BARCELONA

IMPRENTA "LA RENAIXENSA," XUCLÁ, 13, BAIXOS

1893

Digitized by Google

Al insigne patriarca de las letras catalanas D. Marian Aguiló en testimoni de alta consideració y vera amistat

L'autor

Digitized by Google

LA FAMILIA BACH.

Don Joaquím Bach y Brucells, era en la época en que comensém la nostra narració, persona molt coneguda entre la classe mitja de Barcelona. Sos antecedents, eran los de la majoria dels menestrals enriquits.

Comptava apenas dotze anys, quan los seus pares, pajesos dels voltants de Lleyda, lo portaren á Barcelona, pera posarlo d'aprenent en una d' eixas botigas molt en boga, per los anys de 1840, anomenadas de mantegayre, en las que 'ls amos, regularment fills de Cerdanya, entremitg de mantas, flassadas, tapabocas, géneros de punt y enfilalls de moradas y vermellas barretinas, hi venian saborosa mantega, que directament rebian del seu país. Los aprenents, sempre catalans, pero de montanya, entravan pera menjar y dormir á la casa, en la que si eran honrats y aixerits, regularment hi passavan los quatre anys del aprenentatje; sor-

tintne tant espabilats, com estalviadors y poch vanitosos, en lo relatiu á no donarse vergonya de fer tot lo que creyan podia conduhirlos á la realisació de sos ideals, que en aquella época de gustos moderats, se redúhia senzillament á lo que se 'n diu fer diners.

En Joaquín, fill extern, qual llegítima, no passava de tres á quatre centas lliuras, vingut á Barcelona ab lo propósit de fer estalvis, per los que, desde petitet, havia mostrat decidida afició, se posá á treballar ab tant afany y bon acert, que als vint y sis anys se trobava ja amo d' una acreditada botiga, situada en los voltants de Santa Maria del Mar. Algú ha dit, si en aquella época, s' havia enamorat, mes ó menos fondament, d' una bonica noya, fadrina sastressa d' una botiga vehina; pero en Joaquím, sabia molt de comptar; havia vingut á Barcelona, per fer diners; lo género de la botiga, no era encara tot seu; la noya, no sols era pobra, sino que també ho era la seua familia, ab lo que sempre tindria un pobre á la porta, y com tot justament per aquell temps, s' escaygués que la propietaria de la casa del davant, morís, deixant á una neboda, única hereva seua, la finca y un capitalet de dos ó tres mil duros en diners, lo bon Joaquím, obrí uns ulls com unas taronjas y com era ja entrant de la casa y molt ben reputat en ella, per sas qualitats de honradesa y laboriositat, apesar de que la noya no tenia res de guapa y comptava tres ó quatre anys més que éll, lo nostre home reflexioná, y deixant

de part los enamoricaments ab la sastressa, demaná y obtingué la má de la neboda de la difunta propietaria, ab la que s' hi casá sis mesos després.

La núvia, anomenada Francisqueta Guix, era lo que se 'n diu una bona xicota. Contenta de trobarse ab marit, pe 'l que feya anys suspirava, s' hi entregá en cos y ánima; y quan ab lo temps la prosperitat de la casa li confirmá la aptitut de 'n Joaquím pe 'l negoci, sa natural timidesa declinà en un cert acobardiment, que contribuhí á que l' espós, ensuperbit per l' éxit cada dia creixent de la seua fortuna, únich goig y aspiració de la seua vida, se constituhís en rey absolut de tot lo que 'l rodejava, cregut de bona fé, que puig tenia diners, ho tenia tot.

La primera educació dels tres fills d' aquest matrimoni, un noy y duas noyas, corregué esclusivament, baix la direcció paterna; ja que per la idiossincracia de la dona y la infatuhitat del marit, la mare no exercí ab los seus fills, mes que 'ls cuidados que 's reservan á una criada distingida. En Joaquím s' enmiscuhí, donchs, en la criança moral de las criaturas, en la que, com es de suposar, donada la seua manera de ser, ab los diners ho feya tot. Ab diners los feya creure; ab diners los feya pendre las medicinas quan estavan malalts; ab diners los recompensava lo seu bon comportament; y com es natural, prenentlos los diners, los castigava al fer entremaliaduras ó malesas. Difícil es preveure fins ahont l' hauria portat lo seu

entussiasme per aquesta educació monetaria, si aconteixements més afortunats encara, no haguessin cambiat del tot la vida modesta y metódica de la familia.

A trenta mil duros, aproximadament, havia ascendit la fortuna d' en Bach als deu anys del seu matrimoni; pero això que en la seua primera joventut hauria estat lo *Non plus ultra* de las seuas aspiracions, li era ja poca cosa, desde 'l moment que ho possehía. La *Bolsa*, aqueix Monte Carlo, California per uns, abim de deshonra y de pobresa per altres, començá á atraure la inmensitat de las seuas ambicions. Havia sigut afortunat en tot y no podia perdre: la idea lo seduhí, ho probá y l' éxit va coronar sas primeras tentativas Las ganancias l' enardiren y en son magi hi formiguejá la idea de fer un colp gros, que 'l permetés deseixirse de la botiga de mantegayre, ahont la seua vanitat, hi vivia ja anémica y encongida. La sort sempre propicia per ell, seguí afavorintlo en jugadas de major entitat y gracias á arreplegar en una d' ellas la fusió de las martorells y fransas, en Joaquim se trobá ab un respectable capital de un parell de cents mil duros

Donats los seus antecedents, en Bach distava molt de ésser un home instruhit; sabia escriure pera fer ab cert rasgueig los comptes y rebuts de la casa; sabia llegir lo suficient pera enterarse dels encárrechs que li feyan y fins de la crónica y dels *partes* telegráfichs del *Diario*

de Barcelona, mentres després del dinar, ab quatre ó cinch companys, saborejava sa tassa de Moka, en una de las taulas del arrecerat *Café Español* de la plaça Real. Peró la picardía y un notable sentit práctich, lo portaren ahont segurament no l' hauria portat la ciencia, ni 'l talent; que fou á la conservació de la fortuna que acabava d' adquirir, apartantlo de la *Bolsa* tant bon punt realisá lo capital que hi habia fet, assegurant ab tan sabi procediment, las pérduas que més ó menos tart hi hauria tingut; y, un xich malhumorat de no haver estat més atrevit en sas últimas jugadas, passá á preocuparse, puig que ja era rich, de terse senyor.

Venuda la botiga y feta sa instalació en una casa de sa propietat, al carrer de Lauria, en Bach doná una mirada á son entorn. Era precís que la senyora, que ja desde aquells moments podia anomenársela D.ª Francisqüeta, se posés l' indispensable *sombrero* y 's pensés en la educació dels fills, també indispensable á son entendre, pera que á son degut temps poguessen establirse matrimonialment, segons ho requerían las exigencias de sa nova posició.

Las qüestions religiosas, ja may havian preocupat, ni un sol instant, lo cor ni l' enteniment del enriquit mantegayre. Quan prenia criadas, las hi preguntava si anavan á confessar y á missa, perque creya que las que aixís ho fessin, serian més fiadas que las altras, y res més. En quant á ell, tots los diumenjes acompanya-

va la senyora á missa de doize, á Sant Jaume ó á Santa Agna; quan passava Nostr' Amo, se treya 'l barret de copa, encara que fes fret y vent, y cada any menjava de peix lo dijous y divendres de la Setmana Santa. Relativament á sos sentiments caritatius, en un cólera que havia passat en un poblet de la costa, havia donat cinch duros per una suscripció pública que s' havia fet entre la colonia barcelonina, y ab aixó y alguns xavos y quartos donats als pobres que l' escometian pe 'l carrer, lo bo de don Joaquím, estava completament satisfet y s' hauria barallat ab qualsevulla que hagués posat en dubte los seus sentiments de cristiá, católich, apostólich y romá.

Ab lo dit, no es d' estranyar, que al pensar en la educació del fill y de las duas fillas que Deu li havia donat, fixantse en que la majoria de las familias ricatxas de Barcelona posavan los noys en los col-legis de religiosos y las noyas en los convents de monjas, en Bach tingués lo bon acert de fer lo mateix; y una volta 'ls fills á pensió y comprats dos sillons al Liceo, pera tenir ahont passar las vetlladas d' hivern y agafar relacions més iguals á sa nova posició, don Joaquím y sa muller, no tingueren que pensar ja més que en fer castells á l' ayre, relativament als ventatjosos casaments, que, al tenir la edat, podrian realisar los seus fills, ab lo diner y educació ab que estarian enriquits, y més á més, quan lo seu físich no deixava que desitjar al més exigent.

Dos anys feya que s' havia tret del convent á la més jove de las noyas anomenada Adela, en lo moment en que aném á començar la nostra narració. En Felip, lo fill més gran, ja de vint y cinch anys, havia fet lo batxillerat en lo col-legi dels pares Jesuitas de Manresa, ahont havia estat fins als disset, començant allavoras per gust propi la carrera d' enginyer industrial, quins primers dos anys havia guanyat ab notas de *Notable* y *Sobresaliente;* no aixís en los demés, ja que á l' época que 'l trobém feya tres anys que 's matriculava pe 'l quart, del que encara no havia eixit, gracias á las distraccions que 'l voltavan y als continuats viatjes efectuats al extranger, ahont havia passat molt llargas temporadas.

De Biarritz acabava d' arribar feya pochs dias, quan trobá á la seua familia preparantse pera marxar á Larrua, bonich poblet de la costa de Llevant, ahont la familia Bach possehia un magnífich *chalet* que havia estat senzilla torreta en los anys de sa botiga de mantegayre, y ahont, al cambiar de posició, arquitecte y ebanistas havian fet prodigis, si no de bon gust, de costosos mobles y enfarfegats guarniments. Encara que don Joaquím havia anat ab sa familia algún any á Fransa, la escursió no havia passat may del mes de Juliol; l'Agost y 'l Septembre, en Bach, per res del mon, los hauria passat en cap altre lloch. En son *chalet* de Larrua hi eran presentats tots los forasters richs ó luxosos que anavan á la població; en sa casa 's donavan

balls y concerts; en sa casa s' organisavan excursions; en sa casa se donava una expléndida festa lo dia de Sant Joaquím, que fins la ressenyavan en las correspondencias d' estiu alguns periódichs de la capital, y en sa casa, en petitas reunions d' intimitat, se sabian y comentavan los més insignificants detalls, de quantas familias actual y anteriorment havian posat lo peu en lo poble de Larrua, y per fí, don Joaquím y sa familia, que á Barcelona passavan desapercebuts entre tants d' altres, eran no sols adulats y festejats entre la colonia forastera, sino que tinguts per casi indispensables.

Ab aquestos antecedents, pot judicarse ab quina satisfacció, donya Francisqueta y sas duas fillas de vint y divuyt anys respectivament, preparavan en diversos calaixos, colocats sobre cadiras, los vestits y robas que havian de ficar en tres grossos *mundos*, oberts en lo centro de la sala.

—¡Rediantre! ¿tot aquest vestuari vos en habeu d' emportar?—exclamá don Joaquím, que en companyia del seu fill acabava d' arribar del carrer.—¡Ni que hi anessim pera passarhi la vida!

—¡Ja ho pots ben dir!—saltá donya Francisqueta que desde feya molts anys trobava sempre ben dit y ben pensat tot lo que s' ocorria al seu espós.—¡Jo 'm marejo solament de véurho!

—Ja li asseguro, mamá ¡que se li acudeixen unas cosas á vosté!.. ¡Sembla que cada any li sia

nou!—feu la més gran de las duas noyas anomenada Teresina. — ¡Sempre té por que 'ns emportém massa roba y sempre som las que aném més mal vestidas! Si tenim d'anar als balls ¡be 'ns havém d'emportar roba per ball! Aném á missa ¡donchs nos havém d'emportar vestits per anar á l' esglesia! ¿Y per passeig? ¿y per estar á casa?.. ¡No li dich res! ¡Y nosaltres que rebém á tanta gent! ¿Qué podríam estalviar, limitantho molt? ¿tres vestits? ¡Y semblaria que havém tornat á menos!

—¡Te molta rahó la noya!—esclamá don Joaquím, que la idea de tornar á menos fins en sentit figurat lo mortificava—los diners son pera quan s' han de menester! Després que tants se 'n gastan, no es cosa de fer un paper ridícul per un parell de vestits més ó menos... lo que habeu de fer es vigilar que no vos falti res.

—¿Veu, mamá, com jo li deya que 'ns podiam haber quedat aquells dos modelos de la *Madame?*—saltá l' Adela, tot prenent de las mans de la cambrera un plech de camisas planxadas, ab las que deixá curullat un dels calaixos del *mundo*.

—Si, si, 'l teu pare tot vos ho compraria; pero quan veu los comptes ja ho pensa de una altre manera!... y; ben fet que fá,—prosseguí D.ª Francisqueta adonantse de que sens pensar acabava de criticar al seu marit—¡Perqué si ho deixava á las vostras mans!... ¡Ay Deu meu! ¡Ja caldrá que vos caseu ab un potentat, per qué sino...

—Com que si no ho es; ja no 'ns hi casarém!
—¿Veritat papá?—interrompé la Teresina, deixant un vestit á mitj plegar, pera dirigirse á don Joaquim, que esclamá ab complaguda satisfacció:

—¡Ben dit! ¡ben dit, noya! La qüestió son diners, diners y diners! Ab lo temps tot passa... lo temps tot se 'n ho emporta... y res, alló que diuhen los castellans: *Los duelos con pan son menos.*

—Bé papá, pero á mi 'm sembla, que en aixó també hi poden haber las seuas excepcions—intervení l' Adela, abaixantse pera arreglar los plechs de un *matiné* de batista, á fi d' amagar la rojor que se li habia pujat á las galtas.—A voltas, hi ha joves, que si no tenen un gran capital... tenen porvenir... que se 'ls hi veu que farán carrera...

—¡Farán! ¡Farán!... ¡Lo que ja está fet es lo que m' agrada á mi!... ¡Me 'n rich plá be jo dels homes aixerits, si no tenen quartos! ¡Lo positiu!; ¡lo positiu!... En lo sigle en que vivim, los diners son la clau de tot... lo demés ¡tot son falórnias!... Lo que es per casa ¡no cal pas que s' acosti cap burinot, que no tinga la séua posició ben assentada, perqué se 'n anirá ben esquilat. ¡T' ho asseguro!

—¡Ay, Joaquim!—exclamá ab veu compungida D.ª Francisqueta—¡Y que 'n tardarás d' anys á casar á las noyas ab aquestas pretensions! Perqué jo ho veig ben bé ab totas las nostras amistats. ¡De casaments com tu voldrias, no 'n corren gayres!

—¡Se traballan, dona! ¡Se traballan! Y lo que no surt un dia, surt un altre... Això dels casaments, també vol la seua ciencia... Si com jo crech, realiso un negoci que tinch entre mans, desseguida 'm posaré á aixecar duas casas en los terrenos del carrer del Bruch. Ja sé que no 'm produhirán res... Si avuy per avuy, las fincas no donan per las contribucions... pero desde ara, ja comensaré á dir que las edifico pera donarne una á cada noya, lo dia que 's casin y ¡ja veurás! ¡Los dots es menester que 's vejin al dia d' avuy!

—¡Ay, papá meu! ¡Y que bé que ho pensa tot, vostél—exclamá la Teresina, deixant un *mundo* á mitg tancar, pera fer una forta abrassada á don Joaquím, que la rebé embabiecat de satisfacció, en tant que l' Adela interposava temerosament á mitja veu:—Si, vosté ja ho diu; pero, vaja ¡per mí no es del tot afalagador tenir que pensar que la volen á una pe 'l dot!

—¡Pe'l dot! ¡pe 'l dot! ?Y donchs, ximpleta? ¿Que 't pensas que 'ls joves no saben de comptar al temps que sóm? Me sembla noya, que tens unas dérias que no son gayre del cas. ... En la vida real no hi ha més que lo positiu. ¿Ho entens? tot lo demés son ximplesas. Mira, jo 'm vaig casar ab la teua mare, perque vaig coneixer que anava á fer una cosa ben encertada. Jo 'm vaig dir: Es una bona noya y te setze mil duros lo dia que 's casará. Ella va pensar: es un bon jove y te una galan botiga que 'n val altres tants... Y dit y fet; nos varem casar. ¡Y

ja me 'n rich de matrimonis que hajan viscut mellor que nosaltres!

En Felip, que desde sa entrada en la sala no havia parat d' esfullejar lo *Brusi* y que per las contraccions de sa fesomia y la mofeta rialla que més de duas voltas havia entre-obert sos llavis, deixava veure lo poch atractiva que li era la conversa, al sentir las darreras apreciacions del seu pare, s' aixecá sobtadament preguntant:

—¿Y que no s' ha de dinar avuy?

—Tens rahó, noy. ¡Si ja es prop d' un quart de tres!—exclamá donya Francisqueta, aixecantse darrera seu y cridant:—¡Pepa! ¡Ramona! ¿Qué feu per aquesta cuyna? ¿No he dit que haviam de dinar á las duas en punt? ¿No sabéu que havém de marxar en lo tren de las cinch?

En Felip se posá al costat de la seua mare y passantli carinyosament la má per la cintura, li digué á mitja veu:

—Vinguim á donar una mirada á la maleta que he portat de Biarritz, pera veure si hi tinch tot lo menester; perque jo me 'n vaig ab vostés á Larrua.

Donya Francisqueta se quedá com qui veu visions, en tant que don Joaquím, que per ésser al altre extrém del cuarto, no havia entés las paraulas del seu fill, pero que per la cara y actitut de la seua dona comprengué que passava quelcom d' extraordinari, preguntá:

—¿Qué diu aquest?

En Felip, paregué que ab la veu del seu

pare se refeya d' un cert empaig, que visiblement havia deixat trasluhir al parlar ab donya Francisqueta, y prenent lo tó ferm del qui ha molt pensat lo que va á fer, digué acentuant paraula per paraula:

—Que aquest any ¡jo també hi vaig á Larrua!

Una onada de carmí enrajolá 'l rostre de don Joaquím, que exclamá ab violencia:

—¡Si jo ho vull hi anirás! ¡Bona 'n fora que després de quatre anys de gastarme 'l mar y las arenas per aquestos mons de Deu, fent viatjes y més viatjes y esguerrante la carrera, ara tornessim á las *andadas!* Si t' ho has posat al cap, ja t' ho podrás baixar als peus. ¡Encara no n' habém tingut prou de disgustos!

—Ningú parla de que vulga donarli disgustos, ni que vulga tornar á las *andadas*, com vosté diu—replicá en Felip ab calma, pero, sens deixar son tó de fermesa—¡Veiiaqui lo que fan vostés! Fer pensar moltas vegadas, ab lo que un ja no pensaria... ¡Y no tornem á parlar mes d' aquesta qüestió, perque tots nos hi enfadariam! ¡Es prou pesat, que á vinticinh anys un tinga que donar part y quart de tot com si anés á estudi! ¿No he fet lo que vosté ha volgut, perqué aixís li ha semblat bé? ¿No 'm va dir que 'ls homes s' han de divertir y que de donas lo mon n' estava plé? ¿No va ser vosté 'l qui 'm feu viatjar quan jo no 'm volia moure? Donchs mentres fassi lo que vosté mateix m' ha predicat, no hi ha per que enfadarse! A mí aquest estiu me convé passarlo á Larrua y com no hi

haig de fer res de lo que vosté no vol, crech que val més que m' estigui á casa meva, que, fent parlar á tothom, me 'n vaji á la fonda.

D. Joaquim restá un breu espay de temps sense respondre Per duas vegadas obrí la boca y, com arrepentit de la idea que anava á esplayar, torná enrera la començada paraula fins que, fregantse las mans, digué, dirigintse envers al menjador.

—Bé... Bé... ¿Es á dir que en lloch d' anar á Sant Hilari, com havias dit, vens á Larrua? En fi, tu mateix: crech que ja tens edat de sapiguer lo que 't convé... Y si no vas dret ¡pitjor per tu! Perque jo de disbarats, no te 'n deixaré fer ¿m' entens? Lo que no ha de ser, no será ¡Si qu' estariam frescos!... Si m' haguessis cregut á mi ¡qué 'n fora de diferenta la cosa!... ¡Quan penso que jo m' he tingut que fer tot sol... y tu, un xicot que ab la teva posició, ó, mellor dit, ab la meva,—feu en Bach repensantse — podias fer un mágnifich casament... trobar un primer dot...

—Y bé, papá ¡no li passa pas la edat! ¡que 's diverteixi! ¡Si tots fan lo mateix! —interposá l' Adela, desitjosa d' acabar aquell incident, que habia vingut á rompre l' animació de la familia: y tot allargant una cadira á don Joaquim, li passá carinyosament la má per sa grisenca barba, dihentli á cau d' orella:

—¡Se torna més lleig, quan se enfada!. .

Lo començament del dinar transcorregué

en mitg de un embarrassós silenci: semblava que tots tenian por d' entaular conversa, temerosos tal volta de que qualsevulla paraula fes remoure un assumpto que 's veya visiblement que tota la familia tenia interés en ofegar. Mes la nuvolada aná aclarintse: lo sol de la jovenesa, trayent sa mirada riallera per los hermosos ulls d' aquellas duas noyas, plenas de totas las il-lusions y felicitats de la vida, espargint per son entorn aqueix impalpable no sé qué de infantivola alegría, parescut á cants d' aucells y á flayre de gessamins que 's desprén de la joventut ditxosa, fongué las boyras que havian enfosquit per llarga estona la faç de pare y fill, y quan duas horas després, dins de un enxarolat faeton, s' hi acomodavan D.ª Francisqueta ab l' *antuca*, lo bano y un petit sach de má; don Joaquim ab una pesanta maleta ahont s' hi habian tancat los cuberts de plata y las joyas de las senyoras; en Felip ab un bonich gos de casta inglesa, que no parava de remenar la cúa; las noyas ab dos grossos rams de flors, que 'l porter y jardiner á l' hora de la casa, las hi havia donat al baixar la escala; y en lo cupé las minyonas, ab lo cistell de las provisions, las capsas dels *sombreros* y un gros farcell de roba, que no s' habia pogut enquibir en los tres *mundos*, dos bauls y una cistella, que omplía lo dalt del faeton, tan sols en la cara y posat del hereu Bach se comprenía que 'l curt altercat hagut entre pare y fill tenia las arrels més fondas de lo que á primera vista semblava.

LO BALNEARI DE LARRUA.

A uns trenta kilómetros de Barcelona y entremitg del hermós enfilall de pintorescas poblacions que, besadas per las blavosas onas del Mediterrá, s' estenen desde Montjuich fins á Palamós, joguinosament escalonat damunlo fosch rocám ab que comensa una petita serra de montanyas, se troba situat Larrua, poble de uns vuyt cents habitants que, per son clima templat y exent de cambis bruscos de temperatura, per la eficacia de sas ayguas thermals, per son magnífich balneari que permeprendre ab tota comoditat los banys de mar per sa proximitat ab la capital y, més que tot, per haverli capigut la sort de caure en gracia á la capritxosa Moda, ha estat y es, fá alguns anys, lo lloch predilecte d' una gran part, de lo que se 'n diu bona societat barcelonina, especialment d' aquellas familias que, per un ó altre motiu, se troban impossibilitada..

de seguir á la *hig life* al extranger La válua, verament digne de tenirse en compte de la localitat, y l'alicient d'ésser, com hem dit avans, un elegant punt de reunió, ha fet aixecar á l' expressat poble y en especial al indret que dona al mar, una boniquíssima renglera de luxosos *chalets*, bellament ombrejats per un llarch enfilall de ufanosas acácias que li donan aristocrátich aspecte. Alguns altres se 'n veuhen també escampats entre 'ls tortuosos carrers de la part antiga de la població, formant vistós contrast los blanchs estocats de las modernas construccions, ab las rónegas parets de las casas de la gent del poble, que marcadament ostentan son antiquat sagell de la edat mitja.

Com tots los pobles de la costa catalana, lo que 'ns ocupa, está compost en sa majoria, per familias de pescadors. La barqueta, las xarxas y rems per los homes, lo joguiner coixinet de fer puntas per las donas y la sens igual llimpiesa de sas entradas y cuynas, li dona un simpátich colp de vista, que s' accentúa més encara, en la temporada d' estiu, per lo nombrós aplech de elegants senyoras y senyoretas, que omplenan aixís los estrets carrers del poble, com los sorrals de la platja y l' ampla via per ahont hi serpenteja casi d' hora, en hora, l' enfilall de vagons del ferro-carril de França Mes lo que sens dubte, contribueix á donarli major vida, son sas duas ben acondicionadas fondas y son ja citat balneari que, sens exa-

geració, pot molt bé resistir la comparansa ab alguns del extranger.

Aixecat sobre elegant armatoste de ferro, voltat son primer y únich pis per una ampla galeria de quinze ó vint pams, desde la qual se disfruta d' una hermosa vista als quatre vents, y á la que desembocan per una part, los elegants salonets destinats á lectura, tresillo, billar y administració, y per l' altre, las portas del espayós saló central, luxosament amoblat ab piano, otomanas, balancins y aparells pera la llum de gas, lo Balneari de Larrua, tant per sas bonicas condicions, com per l' agradable brisa del mar, que 'l priva de la calor fins en las horas més fortas del sol, es sempre 'l lloch predilecte dels forasters, que aixís hi van entre dia á pendre café ó refrescants begudas, tot jugant un tresillo ó una partida de billar, com en las horas de nit, en que 'l ball per la joventut, lo joch pe 'ls homes y la conversació per las senyoras, hi regna ab tots sos atractius. Allá es ahont, si li plau acompanyarnos, hi portarém al nostre pacient lector, lo vespre següent al dia en que havém vist marxar á Larrua á la familia de don Joaquím Bach.

Feya pochs moments que 'ls criats, havian donat tota la forsa del gas als aparells centrals del gran saló del pis primer y ja, agrupats en otomanas y tamborets de *rejilla*, s' hi veyan á gran part dels més assíduos concurrents. Lo rotllo més nombrós era 'l colocat entre la part

dreta del piano y la porta que comunica ab la sala del billar. Allí hi havia la senyora y senyoretas Puigbernat, las de Soler, las de Llansás, las Gori, las Calcell y algunas altras que, més novellas en estiuhejar en Larrua, formavan de petits satélits al entorn d'aquestas cinch ó sis familias, que unian á la respectable condició d' antichs propietaris del poble, la de portar l' alta y baixa de tots los aconteixements de la colonia que hi estiuhejava.

A eix rotllo, se dirigia directament al entrar al saló, tot lo més notable dels forasters y allí, avans de ficarse en los salonets de joch, s' hi deturava lo milloret de la *polleria* masculina, ja dreta derrera 'ls assientos ocupats per las senyoras, ja, si la cosa s' ho valia prenenthi lloch pera engroixir la rodona.

—Vaja, Arenas—deya en la nit que 'ns ocupa la viuda donya Mercé Calcell, dirigintse á un jove de simpátich aspecte colocat derrera de la seua filla Felissia.—¿No es veritat, que á no haver sapigut que havian arribat las Bach, vosté no hauria vingut tan dejorn? ¿No li apar que ho encerto donya Roseta?—afegí ab maliciós somriure, girantse envers la senyora asseguda al seu costat.

—¡Oh, l' Arenas es prou atent per haver anticipat lo sopar, pe 'l gust de saludar uns moments avans á las senyoretas Bach—contestá la interpelada: en tant que la Felissia deya mirant fixament al jove:

—De segur que l' Arenas, no te d' esperar á

saludarlas en lo Balneari... Lo natural es haverlas ja visitat eixa tarde. .

—Lo que jo 'ls asseguro—respongué 'l jove, sens contestar á la insinuació de la senyoreta Calcell—es que vostés están preocupadas, ja que jo he vingut exactament á l' hora de cada nit. Escolti 'l rellotje; van á tocar las deu y fa casi mitj quart que he arrivat.

—¿No 'ls apar, que tardan molt aquestas senyoras?—preguntá desde la part esquerra de la viuda Calcell, donya Ramona Llansás intervenint en la conversa.—Encara que, per fer lo *debut* de la temporada, las noyas no deuhen acabar ab la seua *toilette*. ¡Ay, Deu las fassa bonas! Jo ¿qué vol que 'ls hi diga? per més que 'l seu pare s' ha esmerat en férloshi donar una correcta educació, sempre trobo que fan olor de mantegayre!

La Encarnació, la filla més gran de la senyora que acabava de parlar, la tocá lleugerament ab lo peu, en tant que deya en veu alta, tot girantse envers l' Arenas:

—Mamá, per Deu ¡no digui aixó! Ellas podrán tenir com tothom las sevas cosas ¡pero son molt bonas personas!

—Lo dir que fan olor de mantegayre, no vol significar que no sian bonas personas, Encarnacioneta—saltá maliciosament la senyora Gori.—Com vosté ha dit molt be, ellas podrán tenir las seuas especialitats, pero ¡á bonas!.. ¿No 's recorda, Paulina—afegí la nova apologista de la familia de don Joaquím Bach, dirigintse

á la senyora Casabó—de lo molt que várem riure l' any passat per Sant Joaquím? Perque, la veritat, donya Francisqueta es senzillota com ella sola ¡y un colp llansada á explicar interioritats!..

—¡Oh, la mamá es deliciosa! ¡deliciosa!—feu lo jove Constantí, desde l' altra part del rotllo —L' any passat en l' anada á Sant Andreu, me 'n digué, que n' hi hauria hagut per un saynete que ¡ni fet per en Serafí Pitarra!

—¡Nos ho ha de contar! ¡No se 'ns escapa pas! ¡Nos ho ha de contar!—exclamá ab verdadera fruició donya Fermina Puigbernat, fent lloch en la seua otomana al jove Constantí qui, acceptant lo siti que li oferian, comensá á mitja veu, entre rialla y rialleta, animada conversa ab una part del auditori que, per no perdren paraula, corregué las cadiras pera apinyarse entorn del narrador, en tant que á l' altre extrém, al que no arribavan las paraulas ditas en veu baixa, s' entaulava lo següent diálech entre la viuda Calcell y 'l rich hereu de Figueras, en Rafel Casagrau.

—¿Vol dir, vol dir, que vosté no hi ha anat á la excursió d' aquesta tarde, ananthi la *Clarita?*.. Ho sento: aixís nos hauria esplicat lo nou trajo que ha tret avuy aquest *atildat* figurí de París.. Perque, aixó sí; no se li pot negar, que es un figurí dit y fet ¡Vaja! ¡vaja! ¡casi massa, per una senyora casada y mare de familia!

—S' ha de convenir en que es una mare de familia, molt en petit—observá ab benevolensa en Casagrau—una sola nena, que es una monada com ella mateixa .. una criatura que apar que se la veu al seu costat pera formar ab la seua mare lo grupo de Venus y Cupido...

—¡Casagrau! ¡Casagrau! Si fossem maliciosos ¡hi hauría molt que pensar del seu entussiasme, per aquesta no-ta-bi-li-tat! No tant, no tant... Jo no li negaré que la *Clarita* no tinga un bon *tipo* y fins certa elegancia... per més que, gastant com ella ho fá, moltas la tindrian també—exclamá donya Mercé, donant una estirada al seu vestit, que pe 'l volúmen del ventre se li empujava sovint sota la barba—pero d' aixó á ésser una Venus, com vosté molt enlayradament ha dit, la diferencia es massa grossa .. Vaji analisant per parts: ulls que tan aviat son verts com castanys; un nas arremangat; la boca grossa; del color de la cara no hi ha que parlarne, perque sota del adob de pinturas que hi porta, es difícil sapiguer si es blanca ó morena... Vaja ¡que no n' hi ha per tant!.. Aquí hi ha moltas y moltas senyoretas, que son mil vegadas més guapas que ella y cap de vostés ne fa esment—afegí ab certa acritut la grossa senyora, donant una mirada de tristesa á la seua Felissia que, mitj recolsada en son balancí de *rejilla*, mirava per centéssima volta lo niu d' aucellets pintat en lo país del seu bano.

—Vosté te molta rahó, senyora—contestá enfáticament l' hereu Casagrau—la bellesa, te

'l seu expléndit regnat en las senyoretas de la colonia forastera d' aqueix privilegiat poble... Això no te pas dubte. . La seua mateixa Felissia n' es una hermosa mostra... pero las poncellas s' admiran com á poncellas y las rosas com á las rosas... La *Clarita*, formará en primera línea ahont se vulla que vagi per la seua elegancia, filla d' un bon gust innat en ella; per la seua figura de formas verament esculpturals... Miri, jo la vaig coneixer á últims del mes passat á Biarritz, lo lloch de reunió de las elegancias extrangeras. Donchs, la Clarita 's va proposar ésser de las primeras ¡y ho va ser!..

—Cregui, que no comprench com no hi va acabarhi la temporada per allá dalt!.. Al extranjer estava mellor en lo seu centre: tot això es petit per aquesta notabilitat... Allá, tal volta algú la prenia per una primpcesa, y aquí tothom está enterat de que es la senyora d' un negociant de bacallá al qui no se li saben ni fincas ni diners; y cregui, que encara que ningú posés en dubte las virtuts d' aquesta senyora (Deu nos en reguart, que ab los deu dias que es aquí no n' hi ha pera sapiguer tantas fondarias) de tots modos, li fio que no se li hauria fet cap requiriment pera que vingués!

Un mormull de veus y remor de cadiras y tamboretes que 's treuhen de lloch, vingut de la part de la gran escala central, trencá les derreras paraulas de la viuda Calcell, parant com per encantament, las diferentas conversas sostingudas per los grupos formats en lo saló del Balneari.

La *Clarita*, la que feya deu dias tenia marejadas á la major part de las senyoras de la colonia forastera, acabava d' entrar en lo saló, seguida de son corpulent marit.

Com si obehissin á una consigna, las donas giraren ó abaixaren lo cap pera evitarse de saludarla, en tant que foren comptats los homes que no deixaren los rotllos en que conversavan pera anar á son encontre, formant á son entorn una atapahida muralla, que la *Clarita* atravessá, distribuhint rialletas y saludos com hauria pogut fer una reyna al trobarse entre sos vassalls.

L' hereu Casagrau qui al véurela entrar havia deixat á la viuda Calcell ab la paraula á la boca, després d' haver donat una mirada al rotllo y haverse convençut ab son coneixement de la societat de Larrua, de que cap de las senyoras allí presents, estava disposada á ferli lloch, aná directament á l' altra part del piano, encara desocupada, quina vuyda otomana senyalá y oferí á la *Clarita* y al seu espós que, acompanyats del gros estol d' homes que 'ls rodejavan, semblava no havian fet esment de la hostilitat ab que eran rebuts per la cohort femenina.

En tant havia arribat un nou refors al grupo que acabava d' abandonar l' hereu Casagrau. Donya Antonieta Torressant, vehina y amiga íntima de la familia Bach, prenia assiento al costat de la senyora Llansás, dihent ab festiva rialleta:

—Avuy si que 'ls hi porto noticias de sensació. ¡Grossas! ¡Molt grossas!

—¿De la familia Bach?

—¿Qué casan las noyas?

—¿Qué posan cotxe?

—¿Qué han fet marqués á don Joaquím?

Foren las preguntas que feren á l' hora una munió de veus á donya Antonieta, qui somriguent ab ayre de satisfacció y parlant ab més calma quan més viva veya la curiositat del petit auditori, contestá:

—Res d' aixó; res d' aixó. No ho encertarian, per més que ho pensessin tota la nit. ¿Pero qué han fet, que ningú de la colonia s' ha acostat á visitarlos? Ab lo pecat hi tenen la penitencia: hi haguessin anat com jo, ja ho sabrian.

—Ja veurá—objectá la senyora Gori—ahir arrivaren que ja era vespre y sens casi sapiguerho ningú; avuy s' ha tingut la nova al sortir de missa y allá mateix s' ha acordat enviar recado pera preguntar si havian arrivat be; deixant la visita pera demá, en que tots se trobessin ja més descansats...

—¡Y va estar molt ben pensat!—saltá la senyora Llansás—perque jo ja ho sé per mí.. No hi ha cosa que m' amohini més que arribar, y ab los *mundos* y maletas al mitj del pas, ab las salas plenas de pols y tota la casa sens arreglar, començar á omplirse de gent!

—Bé, pero ab tot aixó,—exclamá impacienta donya Fermina Puigbernat—donya Antonieta,

no 'ns compta la nova y, si no s' apressa, vindrán ellas y 'ns quedarém sens sapiguer las noticias que 'ns porta.

—Es veritat.

—¡Te rahó!

—¡Digui! ¡digui!—repetiren á un mateix temps, varias senyoras del rotllo.

—Donchs, casi res... Que ab lo pare, la mare y las noyas, hi ha vingut també en Felip.

—¡En Felip!—exclamaren ab verdadera sorpresa donya Fermina y la viuda Calcell.

—Sí, sí ¡en Felip en carn y ossos! y que, segons sembla, ve disposat á passarhi tota la temporada.

—¡Vaja, rahó ha tingut en dir que 'ns portava noticias de sensació—feu la senyora Gori, que ab sos moviments de cap, més que ab sas paraulas, mostrava sa sorpresa.—No entench pas com don Joaquím l' ha deixat venir, estant encara soltera la Montserrat. Tal volta s' arregli,..

—¡Qué poch coneix al pare Bach, si diu això! Jo li asseguro que quan ha deixat pujar al noy es que aquesta qüestió ja no li inspira cap temensa!—saltá ab seguretat la viuda Calcell.—¡Los homes! ¡Los homes! ¡Ells ray! ¡Aviat se 'ls hi passan aquestas cosas!

La arrivada de la familia Bach, interrumpí la sentimental peroració de donya Mercé, posant en moviment á la majoría de las senyoras reunidas en lo saló, que aixecantse de cadiras y otomanas, rodejaren á don Joaquím, á do-

nya Francisqueta y á las noyas, ab las corresponents estretas de má y ab la més ostentosa forma d' abrassadas y petons, las qui 's creyan ab més dret d' intimitat.

En Felip, objecte dels comentaris dels amichs de la familia, no venia ab ells al Balneari En cambi, don Joaquím, portava al costat seu un senyor d' uns trenta cinch á quaranta anys, polidament vestit y en qual cara, de faccions regulars y expressivas, s' hi veya la morenor dels que durant llarch temps han estat afalagats per las brisas del mar. En Bach li posá la má á l' espatlla y, ab tó festiu y reverenciós á l' hora, digué á las familias que 'l voltavan:

—Don Francisco Cuberta, estimat amich nostre, que acaba d' arrivar d' América, capitalista y solter.

Tot just havia acabat don Joaquím, de fer esta flamant presentació, quan la Lluisa Puigbernat y la Encarnació Llansás, posadas respectivament al costat de la Teresina y de l' Adela Bach, exclamaren á l' hora:

—¿Que es lo teu nuvi?

La Teresina somrigué ab cert ayre de satisfacció, dihent per única resposta:

—¡Quínas cosas teniu!

En tant que l' Adela, allargant la má al Arenas, que desde feya estona cercava ocasió propicia pera saludarla, las hi deya accentuadament:

—¡Que no ho veyeu que es vell per mí!

Com si la entrada de la familia Bach, ha-

gués estat la senyal de comensar lo petit concert, que moltas nits tenia lloch en lo saló del Balneari, tan bon punt hagueren pres assiento los darrers vinguts, y los que en son obsequi s' havian aixecat, comensaren á pendre torn en lo piano la major part de las senyoretas allá reunidas; tocant ab discreció algunas, ab habilitat pocas, y rutinariament las més; pero lo cás era igual pera la societat allí congregada: lo piano, en aquell saló, pareixia fet á posta pera acompanyar ab sos sonidos las conversas que ab la música pujavan de tó, arrivant diferentas voltas á ofegar per complert las pessas que s' hi executavan, donant lloch en diferents rotllos á aquestas ó sinónimas exclamacions:

—Resoltament, avuy es lo derrer dia que deixo tocar á la meua noya... ¡Pera enrahonar d' aquesta manera no hi ha necessitat de que ningú 's mortifiqui á assentarse al piano!—deya una mamá ressentida, al veure que passavan completament desapercebuts los trinos, las escalas y arpegios que tantas horas d' estudi havian costat á la seua filla, y á ella tants diners y enfados pera ferla estar d' estaqueta quatre ó cinch horas diarias.

Si algún jove obsequiava á la senyoreta pianista, y aquestas paraulas s' havian dirigit á éll, l' obsequiador se mostrava més ressentit que la mamá, donant lloch á que la bona senyora 's cregués precisada á dirli:

—Qualsevol dia que tinga gust de sentir aquesta pessa, no te més que passar un ratet

per casa y faré que la noya la toqui pera que vosté puga apreciar lo difícil y hermosa que és.. ¡Si no comprench com no s' equivoca un milió de vegadas ab aquest burgit, capás de fer perdre al mateix Rubinstein!. Lo que sento, es que 'l piano que tením aquí es molt poca cosa... Un piano de torre ¿sap? Pero, vosté ja se 'n fará cárrech, y de tots modos, si á Barcelona nos fá l' obsequi de visitarnos, li podrá sentir en lo piano de casa, ...un magnífich *Erard*, que 'ns costá cinch cents duros. ¡Allí sí que aquesta fantasía hi fa un preciosíssim efecte! Allí sí que hi lluheixen las dificultats vensudas, l' agilitat de dits, y encara que me está mal dirhó, la brillantor y colorit de la execució...

Moltas voltas, mentres la bona senyora ponderava, ab son disculpable amor de mare l' habilitat de la seua filla, en lo rotllo del costat, alguna caritativa amiga deya á mitja veu:

—No entench com donya Narcisa, no coneix que la seua noya lograrà fernos apendre aquesta pessa de memoria! Fa cinch anys que venim á Larrua, y ¡cinch anys que li sento tocar la mateixa fantasía! La podria executar mellor que en Litz y á fé ¡que bon tros se 'n falta! ¡Deu me 'n reguart d' haver fet apendre de piano á las meuas fillas... Crech que per una senyora de sa casa tot li es més convenient que apendre de música. . ¿No es del meu parer *Jaymito?*

En *Jaymito*, que casi arribava á una talla

de nou pams, essent tan fornit com alt y ab uns colors que hauria envejat un fill del Nort, acatava lo parer de la mamá, contestantli ab gran vehemencia:

—Te molta rahó, senyora. Pe 'l meu modo de veure, crech que á las senyoretas la mellor classe d' adorno que se 'ls pot ensenyar es la destresa en la cuyna... Estiga certa que jo, si algún dia 'm caso, estaré molt més satisfet de que la meua dona entengui en la condimentació d' un bon *beffteach*, que en ferme sentir irreprotxablement una creació de Mendhelsson.

Aquestas y altras apreciacions per l' estil se sentian en los diferents rotllos escampats per lo saló, essent en major número, las conversas parladas en idioma espanyol, del que se 'n feya us, no tant per las familias castellanas y americanas que estiuhejavan á Larrua, sinó perque á aquella flamanta societat, li semblava que adquiria majors graus de distinció, expressantse en una llengua enmatllevada, en la qual més de duas voltas s' hi havian fet traduccions com las següents:

Habla usted como un libro, Miarons. Se ha d' haser la salida al campo; pero con la condision de haserlo todo campestre... nada de comer pollos ni perdisas; costillas y tornillos de cepa. (1)

Sens dubte que als nostres llegidors, los hi costaria endevinar que per *tornillos de cepa*

(1) Rigurosament histórich.

volia significar caragols de vinya, la bona senyora que 's dirigia al *pollo* Miarons: jove de gran supósit que, havent nascut al carrer de la Blanquería de nostra comtal ciutat, parlava castellá del matí al vespre, cregut de que aixís alcançava major prestigi d' elegancia y distinció entre la cohort femenina.

En honor de la veritat, devém fer constar que no totas las senyoras de la colonia que estiuhejavan á Larrua estavan á eixa *altura* del idioma espanyol, pero á la majoría los hi mancava l' accent, la espontaneitat y precisió de la frasse; deficiencia que si es més que disculpable quan se 'n fá us pera conversar ab personas nascudas á Castella, se á altament ridícul quan s' usa, creyentse engalanar ó enaltir.

En mitg d' eix remor de críticas y envejas mal encubertas, murmuracions, necedats y conversas de bona mena, que de tot hi havia en lo gran saló del Balneari, lo quadrat relloije colocat dessobre 'l piano tocá solemnement las dotze, acompanyant ab sas vibracions las darreras notas d' una cançoneta de Tostti, que ab agradable veu y discreta execució cantá ab grans aplaudiments de la concurrencia la Teresina Bach

Lo toch de mitja nit era senyal de retiro pera las senyoras; no axí pera la majoría dels homes, que interessats en una partida de billar, de tresillo, d' ajedrez, ó d' algun altre joch menos inofensiu, no acostumava á tenir en

compte lo pas del temps, permaneixent en lo Balneari fins á altas horas de la matinada.

Una de las primeras que s' aixecá pera abandonar lo saló fou la *Clarita* Las senyoras que no pogueren excusarse li feren una ceremoniosa inclinació de cap, mes foren pocas las que deixaren de girarse pera resseguir ab los ulls los més petits detalls de son elegant trajo de pita-esponja color de foch, guarnit ab amples brodats de torsal negre. Al arribar al peu de la escala, lo figurí de París, segons expressió de la viuda Calcell, tingué de passar entre duas apinyadas rengleras d' homes que, apesar de que molts ostentavan los caps cendrosos y fins alguns ja del tot blanchs, no 'ls fou obstacle pera murmurar de baix, en baix, qualque petita galantería en sa llohansa, tot envejant al hereu Casagrau la assenyalada distinció d' ajudar al marit en la tasca de colocar dessobre las espatllas de la *Clarita* un lleuger xal de pelfons negres.

—Miri—exclamá de sobte, ab marcada acritut donya Mercé Calcell, senyalant á la senyora Gori la negra nuvolada d' homes que voltava á la *Clarita*—si jo may hagués tingut la bojería de pensar en casarme per segona volta, m' hauria fet tornar enrera veure lo babiecas que son los homes: ¡tots!.. ¡tots! y com més vells ¡pitjor! ¿Y en Casagrau? Tan *corrido* y tan espavilat que vol ser y mentres li va á derrera com un gosset d' ayguas, ella no ha tingut ulls en totas las derrerías de la nit més que

per un, que á mí la columna de la dreta 'm priva de véureli la cara... Vosté que li ve mellor ¿vegi si 'l coneix?

—¿Aquell de la americana blanca que ara ha passat al costat de 'n Torressant?

—Sí; sí; lo que está més aprop de la columna.....

—¡Si es l' hereu Bach!..

—¡Ah! ¡Vaja! ¡Vaja! ¡Ja no haig de sapiguer res més... Me 'n alegro pe 'l tonto de 'n Casagrau, que, darrera d' eixa no-ta-bi-li-tat, en tota la vetllada no ha tingut un sol moment d' atenció per las noyas... ¡Infelís!.. ¿Y tota aquesta colla de vells que sembla que se la menjan ab los ulls? ¡Y que 'n son de ximples!..

UN BON PARTIT

Al següent dia de sa arrivada á Larrua, la familia Bach havia rebut una apreciable visita. Era aquesta la del portador d' una carta de recomendació d' un íntim amich de don Joaquím, resident á la Isla de Cuba, en la qual se li innovava que haventli manifestat don Francisco Cuberta que anava á pendre los banys thermals de Larrua y recordantse de que en Bach hi tenia casa, en la que hi passava la temporada d' estiu, tindria un plaher en que abdós fessen amigable coneixensa. Per dita carta y per la conversa tinguda durant la visita, en Bach vingué en coneixement de que don Francisco era home de grossos capitals y que essent catalá de naixensa, puig era fill de Rosas, tornava á Catalunya, aixís pera refer sa salut, un tant enmalaltida pe 'ls anys de rigorós treball portat á las Antillas, com per desitj de pendre estat matrimonial ab dona de sa terra, quals costums

y modo de ser, segons éll no havia trobat tan á gust seu en cap dels paíssos en que havia viscut

Una volta tot sol en Bach, reflexioná detingudament sobre la carta y la visita que acabava de rebre. Sens dubte l'amich d' América, á qui feya poch temps havia enviat las fotografías de las noyas y que sabia 'ls dots y circunstancias que per tots conceptes las adornavan, ho havia fet ab una doble intenció... La cosa era grossa ¡molt grossa! Un millonari de veritat y no vell y plé de xacras, sino un home de uns trenta cinch anys, de bona figura, d' agradable fesomia y d' un tracte espansiu y obert; ab lo que era impossible que las noyas hi poguessin posar cap mena de reparo. De petitas lo seu pare las hi havia fet coneixer lo que valian los diners... n' estavan empapadas fins al moll dels ossos... éll n' estava segur.

Verdaderament, la sort l' afavoria per tots cantons... Aixó era molt més de lo que podia esperar en una época, en que 'ls casaments de la classe mitja, van fentse més escassos de dia en dia... ¡Y pensar, que quan apenas se feya una boda regular, á las seuas fillas se 'ls hi presentava ocasió de ferne una en la que podrian realisar tots sos somnis de pare ambiciós!..

Don Joaquím casi s' hauria sentit aclaparat per tanta alegria, si la realitat ab sa veu inexorable no hagués vingut á ferlo baixar del castell de sas il-lusions.

Las seuas fillas eran molt més que passado-

ras, y per més sort, ab tipos diferents; l' Adela baixeta y rossa, la Teresina alteta y morena... això indubtablement era una ventatja... pero ¿y si apesar de tot, no n' hi agradava cap? ¿Y si aquest partit colossal, inesperat, se l' emportava alguna que no sigués cap de las seuas fillas?..

Don Joaquím reflexioná una altra estona més, y de sas cavilacions tragué en clar, que era precís formar immediatament un plan d' atracció, que éll, la seua dona y las seuas fillas, tenian que portar á cap. Era precís enterarlas de lo que pensava, pera que cada una comprengués lo paper que li tocava desempenyar. Don Joaquím passá llarga estona passejant amunt y avall del seu salonet de confiansa, formant projectes y més projectes pera la campanya que anava á empendre... ¡De bona gana se 'l quedaria en sa casa y no li deixaria veure altres noyas que las seuas! Pero això era irrealisable. L' home voldria anar al Balneari, passejar per la platja, seguir lo més notable d' aquells encontorns, distréures, divertirse .. y ab tot això hauria de veure gent... ¡Quin greu li sabia en aquells instants, que sa casa no 's tornés un d' aquells castells completament aislats que havia vist en óperas y comedias, en lo cim d' una montanya y en los que, aixecant lo pont de balansa, quedavan incomunicats de tota la gent de fora! Ell que tant havia disfrutat ab la societat de Larrua, en aquells instants hauria volgut véurela desapareixer com per

encantament! . Donya Mercé, donya Ramona, donya Fermina, donya Narcisa y altres y altres, totas molt bonas, molt amables, pero totas ab fillas pera casar, y fillas ab quals graus de bellesa, éll no s' hi havia may fixat, pero que en l' hora present se li apareixian en sa imaginació, com aquellas ninfas que figurant que surten del fons del mar, havia vist en los balls d' espectacle que en algunas temporadas s' havian representat en lo teatro del Liceo. Y lo pitjor del cas era, que ab tot y que pogués lograr tenir á don Francisco tancat ab pany y clau, totas aquellas senyoras vindrian á visitarlos quan los hi escauria be, portanthi las seuas fillas. Sabrian que allí hi havia un gran partit y totas, com éll mateix, tindrian ganas d' acomodarhi las seuas noyas .. ¡Ell las coneixia prou y endevinava per intuició, la polsaguera que aixecaria á Larrua la noticia d' un partit de las condicions d' en Cuberta! ¡Y que no hi havia que pensar en portarho reservadament! Don Francisco era francot com un aragonés y 's complavia en parlar de sos milions y en dir com lo puput dels jochs de noys, que havia vingut á Catalunya pera cercar muller...

Tot aixó era horrorós, y don Joaquím s' hauria vist perdut, devant de las dificultats que li presentavan sos mateixos temors, si á la fí, resolentse a consultarho á la Teresina, que era en opinió del seu pare y tal volta no sens fonament, lo cap privilegiat de las donas de la familia, no hagués lograt tranquilisarlo, dihentli després de pensarho un curt instant:

—M' apar que vosté no ho ha prou pensat tot aixó En lo meu concepte, lo plan deu ésser oposat al que vosté proposa. Vosté voldria amagar don Francisco á tothom; jo soch de parer d' ésser nosaltres mateixos los qui 'ns cuydém de presentarlo á la colonia forastera; pero presentarlo de cert modo, aixís com si ja fos cosa de casa... Lo que ja está prés, se mira com terreno vedat. ¿Va comprenent papá lo que vull dir? Aixís donantlo com si ja sigués *novio* de una de nosaltres, de primer moment s' evita de que ningú 's fassa castells enlayre y al mateix temps, indirectament se 'l compromet.

Don Joaquím mirá ab admiració á la seua filla. Verdaderament ab una intel-ligencia cultivada, las donas serian los millors diplomátichs d' Europa. En un moment la seua noya havia trobat una solució, que á éll, tan espabilat, no se li hauria acudit may.

La cosa quedá donchs decidida. En primer lloch, se procuraria atraure á don Francisco á la casa, lo que era fácil donat á que de moment era la única coneixensa que tenia á Larrua; se 'l convidaria á dinar per lo menys un dia per altre; se organisarian anadas á diferentas fonts y hermitas; se *faría* música alguna vetllada per setmana; las noyas enviarian á cercar á la modista los dos vestits que donya Francisqueta no havia volgut comprar; se repassarian las cansonetas y fantasias un xich descuydadas; s' aumentaria 'l servey ab un cuyner fet venir aposta de Barcelona y sobre de tot aixó, don Joaquím

se constituhiría en son company inseparable, lo que á mes de posarlo en continuat contacte ab la familia, donaria ocasió á confiansas de intimitat, com per exemple, á la dels dots que en Bach pensava donar á las noyas, sens dubte los més grossos y positius de la colonia forastera. Relativament á aquesta, se procuraria desde 'l primer moment donarli á entendre, encara que sense sentar res en definitiu, que si la cosa no era del tot feta, era poch lo que mancava pera ultimarla. Si don Francisco aceptava, com era d' esperar, eix enfilall d' obsequis, no podria menos que estar agrahidíssim á la familia Bach, ab lo qual era impossible que deixés de intimarhi. De la intimitat á la simpatia vá poch, y de la simpatia á l' amor, encara menos.

La presentació que de don Francisco feu en Bach en lo Balneari, era la mostra de que 's posava en tot son vigor aquest plan de campanya matrimonial. Mes com per be que 's lliguin los caps, sempre algún se 'n escapa, don Joaquím no havia pensat en que per Larrua aquest aconteixement era massa gros, perque no 's procurés per tots los medis imaginables, sapiguer fins los més petits detalls de lo que passava á la casa de 'n Bach, y com aquest tenia criada y cambrera, que no eran pas cap excepció de la classe, relativament á tenir las potencias molt despertas per la passió de la curiositat y del enrahonament, y com per son continuat contacte ab las senyoras, la cambrera

sentia á l' hora d' ajudarlas á vestir, lo que tal volta havian lograt amagarli en las conversacions de la taula, observant, ab perspicacia que hauria honrat á un inspector de policia, las paraulas á mitj dir y las rialletas á mitj fer, que anavan del pare á la mare ó vice-versa, á cada paraula y fins á cada gesto en que s' hi creya trasllubir una inclinació envers á alguna de las noyas, fou lo cas que 'l servey de la casa sapigué als pochs dias, tan be com lo mateix don Joaquím, que la cosa distava molt d' ésser feta; y si be las senyoras de la societat de Larrua, no descendiren á preguntarho á las criadas de casa en Bach, ho feren las seuas respectivas, tant desitjosas de donar esplay á la seua natural inclinacio, com de fer resaltar á las seuas senyoretas, que no son pas sols las minyonas de servey, las qui tenen dificultat en casarse. Exemple, 'ls Bach que tants afanys los hi costava agafar un bon partit per las noyas, apesar dels dots que 'ls hi donavan.

Com se pot suposar, en un moment circulá per la societat de Larrua, la nova comentada y corretgida á gust de cada hu, de que 'l casament ab l' *americano*, si be ab grans probabilitats per la familia Bach, que segons apreciació de la viuda Calcell, pareixia que 'l tenian secuestrat, no era de molt tan cert com s' afanyavan en presentarlo.

Donya Mercé, donya Ramona, donya Fermina, en fí, totas las mares de las senyoretas casadoras, recordavan haver vist passar á fa-

milias conegudas en sa jovenesa fets consemblants al que passava á la casa de D Joaquím, y á las que com se diu vulgarment, los hi havia eixit lo tret per la culata, emportantsen lo nuvi, objecte de tots los obsequis, una amiga decorosa que havia fet tot lo contrari, y que si be era cert que havia frecuentat la casa y no havia perdut ocasió de ferse trobadissa ab lo pretengut, no havia costat als seus pares treures un sol ral de la butxaca, ab lo que quedava confirmat lo tan conegut adagi: *casament y mortalla, del cel devalla.*

Posada en eix terreno la qüestió de 'n Cuberta, en qual fortuna y aspecte simpátich, per extranyesa, tots convenian, comensá entre uns y altres una lluyta especialíssima, que 's mostrá en tot son explendor en lo dia en que tingué lloch l' anada á la font de las Alsinas. Era aquesta, una excursió que tots los estius, cada una de las diversas agrupacions en que 's dividia la societat que estiuhejava á Larrua, verificava en un dia diferent. L' aplech de familias que capitanejavan los Bach, era casi sempre 'l que inaugurava las excursions y desde dos ó tres dias avans, quedavan compromesos tots los vehículs, no sols los de Larrua, si que també los de las poblacions més immediatas, puig com la comitiva acostumava á constar de cinquanta á seixanta personas, eran sempre molts los ómnibus, las jardineras y fins las modestas tartanetas de que era menester fer us, pera trasladar fins al peu de la montanya de la font, á un tan

regular número de personas. A Larrua, hi havia també un *break* y duas cistellas, pero jamay en los molts anys que 's verificava eixa excursió, se 'n havia fet us; puig apesar de que la vanitat de cada familia s' hauria satisfet ostentantlo. lo temor de diferenciarse dels demés, los havia mantingut dins la ratlla del bon sentit; y aixís se veya tots los anys, que mentres s' anava per tartanas á pobles relativament llunyans, quedavan vacants en lo poble lo *break* y las cistellas Jutjis donchs, de la sorpresa de don Joaquím, quan al anar vuyt dias avans de la excursió á casa 'l Tremendo, pera deixar emparaulada una jardinera, lo cotxero li digué ab la gorra á la má y tot rascantse 'l cap, que feya més de sis dias que no sols tenia compromés lo faetón y 'ls ómnibus, sino que també 'l *break*, podentli assegurar que de més dias enrera tenia 'l Xiquet, l' altre cotxero del poble, compromesas las duas cistellas.

—¡Pero si som nosaltres, los qui destiném lo dia que s' ha d' anar á las Alzinas y jo encara no ho he dit á ningú!—exclamá en Bacb donant un cop de puny á la taula, prop de la que acabava d' assentarse.

—Sempre 'n corren de novas, don Joaquím —feu lo Tremendo arronsantse d' espatllas y tornant á encasquetarse fins á las orellas la gorra que feya pochs moments s' havia tret.— ¡Qué hi vol fer, si tothom s' espabila en los temps que corrém? Es veritat que no sabian lo dia de l' anada, mes per aixó me digueren:—

«Tremendo, queda compromés lo cotxe per la tarde que 's vagi á las Alsinas; lo mateix si s' hi va d' aquí á sis dias, com d' aquí trenta» y jo, ja sap lo meu taranná don Joaquím, paraula es paraula: com si haguessem fet escriptura.

En Bach, restá com qui veu visions. Ell que havia cregut ésser lo primer en prevenirse, se trobava que no sols no tenia cotxe, si no que hi hauria familias que 's presentarian á la escursió ab molt més luxo que la seua. Lo *break* y las cistellas, s' ostentarian orgullosament devant d' en Cuberta, en tant que ell, lo més rich de la comitiva, tindria que acontentarse ab un modest vehícul; tal volta una miserable tartaneta.

En Bach estava ja resolt á no fer la escursió á pesar de haverhi convidat á don Francisco, quan trayent foch pe 'ls caixals, comptá á casa seua lo que li acabava de passar

Donya Francisqueta se posá furiosa: volia dir á sas amigas ab totas las lletras, que 'ls hi havian faltat grosserament; volia tancarlos per sempre més la sua casa, en la que ab tanta amabilitat se 'ls havia convidat a festas y reunions y á las que tan malament corresponian. Mes la Teresina opiná que la seua mare no tenia rahó y que la cosa devia ferse de molt diversa manera, que si més endevant los semblava oportú rompre las relacions, podrian ferho, mes no en aquells moments en que era impossible que per uns ó altres en Cuberta deixés d' enterarse de lo que passava y venir en

coneixement de la solicitut de que era objecte, y per lo tant, lo procedent á son modo de veure era que, sense dir un mot á ningú, don Joaquím prengués lo primer tren descendent y anés á Barcelona en busca del mellor *break* que trovés.

La proposició de la Teresina fou acceptada ab grans aplaudiments dels seus pares. No era cuestió de diners: encara qu' era de preveure que 'l *break* costaria doble ó triple per tenirlo que fer pujar de Barcelona, res hi feya. Quan las familias que 'ls havian jugat eixa mala passada, se regositjarían pensant que no podrian oferir á don Francisco mes que una modesta tartana, ells se presentarian á la escursió en un *break* molt mellor que 'l de Larrua, ja antich y deslluhit de sobres. ¡Ni que 'ls ho haguessin fet exprés!

La cosa se feu, donchs, com s' havia projectat; y á las duas de la tarde del dia en que debia verificarse la escursió, un hermós *break*, ab un magnífich tronch y ab lo cotxero y lacayo irreprotxablement vestits, se presentá á la plassa de l' Esglesia, lloch destinat pera reunirse los carruatjes de la comitiva, posant en conmoció al poble y á la colonia forastera, per la que en breus moments hi circulá la nova, ab l' aditament de sumas quantiosas relativas á son import.

La casa de la familia Bach, estava situada en lo centre de Larrua, tenint son espayós jardí tocant ab l' hort de la rectoria, qual porta

falsa, costat per costat de la de don Joaquím, donava pas al carrer de las Rosas. Mes si las duas casas tenian juntas las sortidas, no era lo mateix ab las fatxadas, ja que la rectoria tenia la entrada per la plassa de l' Esglesia y pe 'l carrer dels Avellaners la de don Joaquím, mediant d' una á l' altra, la distancia que hi omplian vuyt ó deu casetas, perteneixents á gent del poble.

Com tots los anys, lo punt de reunió de las familias era á la casa d' en Bach, la que á la hora fixada se vejé invadida ab puntualitat extraordinaria, tractanse de tan respectable número de senyoras. La cita, era pera las duas de la tarde, y á las tres pujavan en llurs respectius cotxes las diversas personas que constituhian la comitiva éscursionista. En los anys precedents, en que no hi havia *break* ni cistellas, encara que cada familia tingués lo seu carruatje llogat se dividia, puig que senyoretas y joves acompanyats d' una sola *mamá*, pera cada deu ó dotze, ocupavan las jardineras, en las que 'l sexo masculí prenia lloch al cupé; seguint en retaguardia los ómnibus y tartanas, ab la gent de més pes. Mes, los que en l' any que 'ns ocupa s' havian apressat á llogar los cotxes de luxo, tenian massa desitjos de lluhirlos pera ferne concessió als demés. Aixís fou que seguint l' exemple de 'n Bach, qui ab marcat sentiment de sa filla Adela, tan sols havia invitat al seu *break* á don Francisco, las familias Llansás, Puigbernat, Gori y Soler, ocupavan

d' una en una, sos respectius carruatjes; contrastant la estirada serietat dels ocupadors dels cotxes de luxo, ab la animació y alegria dels que ajuntats ab la fraternitat dels altres anys, després del primer serrament de cor que la vista dels *breaks* y les cistellas havia fet sentir á las mamás y senyoretas, se felicitavan de sos modestos ómnibus y tartanas, ja que aquestas, pareixian ésser los únichs depositaris de las riallas dels excursionistas.

Tocavan las tres en lo relotje de la parroquia quan la llarga corrua de carruatjes, passant per entre la apinyada multitut de criaturas y gent del poble, sortia de la plassa de l' Esglesia y seguint pe 'l carrer Major, girava per la riera en la que penosament pe 'ls matxos, mulas y cavalls que enfonsavan 'sas ferradas potas en la bullenta sorra, devian caminarhi una hora llarga fins arribar al peu de la renglera de montanyas en que está situada la font de las Alsinas.

Entrats ja á las primerias del mes d' Agost, un sol enlluhernador queya de plé damunt d' aquell llarch enfilall de vehículs de tota mena, entre 'ls quals, onejavan com esbeltas rosellas y capblaus, las obertas ombrelas, blavas vermellas y rosadas, que feyan de virolat dosser, dessobre 'ls caps, bon xich esbullats pe 'l vent, de las senyoras assegudas en los carruatjes descuberts, en los que de tant en tant fregavan las llargas brancas de las alzinas y roures, arrenglerats á cada costat de la riera y entre

quals nuosas socas, creixian ab hermosa ufanor, entortolliganthi son brancatje, los morats alochs y 'ls blanchs ramells d' esfulladissas ridoltas.

Las cigalas ardentadas pe 'l sol canicular, deixavan sentir son cant monótono y acompassat, al que feya d' acompanyament lo brunzit de las abellas y la passada de algún que altre aucell, qui amagat entre las bardissas vetllava 'l niu de sos fillets. Mes eixos remors de la naturalesa passavan poch menos que desapercebuts per los excursionistas, que sentian de més aprop las animadas conversas de sos companys, y més d' una exclamació *non sancta* dels cotxeros, que 's veyan obligats á xurriaquejar á las bestias, que, cada volta més penosament, caminavan pe 'l sorral. Sovint se deixava de enrahonar pera fixar la vista en l' hermós panorama que arreu se descubria. Y la cosa no era per menos.

A la dreta, canyissars, boscos, serraladas y vinyas cubertas per una extensa catifa de ceps, que rumbosament mostrava 'ls diversos tons del color vert, clapat de tant en tant per la nota blanca d' alguna que altra masía poéticament escampada en lo paisatje, mentres que á l' esquerra, los camps de blat y taronjerars inundats de llum, anavan descendint y esfumantse, fins á perdres en la estirada línea del mar, demunt de qual blava superficie s' hi veya escampat un estol de petitas barcas pescadoras, que apareixian al lluny com borrallons de

neu, fets aposta pera trencar l' imponent aspecte d' aquella majestuosa immensitat que semblava confondres ab lo cel. Mes aixís com anaren atantsantse á la montanya, en una de las revoltas de la riera, la mar desaparegué de la vista dels excursionistas, quedant en son lloch un promontori de pins, que al tapar aquell hermós panorama, paresqué que havia tancat ab pany y clau lo fresch oreig que fins allavoras los havia acompanyat, deixantse sentir ab tota sa potencia la xafogosa calda de las primeras horas de las tardes d' estiu, fentse més molestas que avans las nuvoladas de pols que blanquejavan los carruatjes.

—¡*Vaya*, que no es pas menester anar á l' Habana pera sentir calor!—exclamá en Cuberta, trayent son barret de *jipijapa*, pera aixugar las polsosas gotas de suhor que humitejavan son front—M' apar *senyores*, que aquesta escursió se devia haber fet de *madrugada*, á la sortida del sol. . Quan la calor hagués apretat, hauriam sigut á lloch, y després, ab la fresca de la posta de sol, se tornava á casa.

—¡L' hauriam feta tots sols don Francisco, l' anada á la font!—saltá la senyora Bach ab tó de veritable plany.—¿No veu que aquí tothom retira á la una de la nit? ¿Cóm vol que ningú 's llevi dematí? Quan las noyas eran petitas y no estavam lligats com ara ab moltas de las familias que estiuhejavan aquí, ja las feyam las escursions com vosté diu, ab la fresca del matí que semblava que 'ns aixamplava 'ls pulmons

y 'ns donava una vida nova. Aixís tornavan las noyas á Barcelona fetas un pom de flors, rojetas com unas rosellas. Pero ara! Crech que en lloch d' enrobustirse, s' aflaqueixen ab aquesta vida de trasbals continuat, en lo que 's fa tot, menos vida de camp. Cregui que si jo...

—¡Miri, miri don Francisco,—saltá en Bach tement per las francas declaracions de sa muller,—desde aqui ja 's veu la clotada de las Alsinas.. Segueixi la direcció del meu *quitasol*. ¿Veu allá en aquella fondalada que forman eixos dos turons de color plomisch, á l' esquerra d' aquells garrofers? Donchs allá hi té la font més hermosa d' aqueixos voltants. Ja veurá com no li sabrá greu la calor que encara 'ns toca passar per arrivarhi... perque 'ls carruatjes ja no poden anar més endavant... en la primera girada haurém de baixar pera pendre un caminet entremitj de vinyas; estret, que sols s' hi pot passar de dos en dos!.. Qüestió de tres quarts escassos... pujar fins á mitj turó y tornar á baixar Si s' hi pogués obrir un túnel, fora cosa de cinch minuts.

Mentres don Joaquím acabava sa descripció, lo *break* doná girada á una de las revoltas de la riera, deixant en descubert un gran espay en forma de plassa, desde ahont comensava lo caminet indicat per en Bach. Los cotxes que portavan la devantera estavan ja desocupats, y las senyoras trayentse una á l' altra, ab sos mocadorets de batista la pols del camí que cendre-

java sos vestits, s' atansaren pera rodejar lo carruatje de la familia Bach.

Don Francisco sigué 'l primer en baixar y apenas hagué donat la má á las senyoras pera saltar en terra, se trobá devant seu á donya Mercé Calcell, que portava del bras á sa filla Felissia, que la seguia á peu coix.

—¿Que s' ha fet mal la senyoreta? — preguntá en Cuberta, acostantse á las duas senyoras.

—Ca, no ha estat cosa... una girada de peu que s' ha donat al baixar del carruatje... De primer moment ni casi se 'n ha sentit, pero ara no pot caminar sens apoyarse.. casi estich tentada de tornárnosen á casa... Jo no 'm veig ab ánimo de portarla del bras tot lo camí... y la pobreta está desconsolada, de no poguer fer aquesta escursió que fa tants dias somniava!..

—Si vosté m' ho permet—digué atentament en Cuberta—jo tindré molt gust en ajudarla á portar á la font tan preciosa cárrega. Lo senyor Gori que es *médico*, pot veure si la cosa es d' importancia, y si 'l caminar no li pot ésser perjudicial, jo tindré un veritable goig en ferli de *caballero*.

—¡Aquesta dona 'm faria perdre!—exclamá de baix en baix don Joaquím dirigintse á la Teresina y á sa muller que, plenas de sorpresa, acabavan d' escoltar la manyosa sortida de la viuda Calcell.

Un sol moment li bastá á la filla gran d' en Bach pera posarse en situació, y, atansantse á

la Felissia que continuava en peu repenjantse en lo bras de la seua mare, li digué ab fingida dolsor:

—¡Oh, jo també hi reclamo la meva part en aquesta obra bona! ¡No faltava més, sino que tot fos per un sol! No, no; nos ho repartirém, una mica per cada hu!... ¿Pera qué servirian las amigas?—y tot dihent eixos mots, la Teresina, agafá 'l bras que la Felissia, allargava á D. Francisco y ab lleugeresa digne d' un prestigitador, l' enllassá fortament ab lo seu.

Entant los joves s' habian atansat á las senyoretas, cercant parella pera fer junts lo camí; més las noyas Puigbernat, qual *mamá* perteneixia també á la lliga de senyoras, que s' havia proposat conquistar al *americano* per alguna de las seuas fillas, al veure que 'ls oferian lo brás alguns dels joves de la comitiva miraren á la seua mare, com preguntantli que es lo que havian de fer.

Vacilant estava la bona senyora, quan lo seu espós, home de bastantas llums y de excelent bon sentit, exclamá resoltament:

—¡Deixa que las noyas vagin ab qui vullan! ¡Ja ratlla en lo ridícul aquest assedi sens treva per un home que qui sap quan ni ab qui 's casará, ni 'ls graus de felicitat que proporcionará á sa muller, si es que algun dia 'n té! Totas plegadas donariau sobrat material pera fer un *saynete* digne de *D. Ramón de la Cruz*.

IDEALITATS.

La tarde havia passat rápidament. Lo berenar s' havia fet ab gran animació, ja que l' acte de menjar reunidas diversas personas, casi sempre predisposa als esplays de la confiança. La confortació material anima 'l rostre, los ulls brillan ab major forsa, las galtas se colorejan de carmí y las riallas se encomanan dels uns als altres, sens donarse compte de la corrent de intimitat, que s' estableix entre las personas reunidas.

Posats damunt de l' herba los blanchs toballons, cada familia hi havia escampat las seuas provisions entre las que ocupavan preferent lloch los pollastres rostits, lo peix fregit, las truytas d' ous, la llangonissa y las fruytas de tota mena. Ab cordial espansió s' havian fet oferiments de una á altra familia. Uns havian fet probar lo seu *Jerez* de llegítima procedencia; altres préssechs cullits en sas propietats; altres moscatell

de sas vinyas; altres llangonissa, enviada directament de Vich; produhintse un aplech d' esquisitats que las minyonas de servey portavan de una banda á l' altra y molt especialment á D. Francisco, al qui gran part de la reunió tenia empenyo en oferirli los mellors presents.

La familia Bach que havia portat una grossa galantina de capó, guisada pe 'l seu cuyner, l' havia repartida espléndidament entre la concurrencia. Li era precís agrahir las atencions que 's prodigavan á son hoste, y que aquest, vejés que se 'l tractava com si ja fos part de la familia, prenent com dirigits á ells los obsequis que se li feyan. En tant, en Cuberta, á qui ja no passavan desapercebudas las atencions de que era objecte, havia estat amable y deferent ab tothom, oferint magnífichs cigarros *habanos* als homes y essent lo primer en donar la má á las senyoras, que incómoda y penosament assegudas en terra ó demunt de punxosas pedras, no sabian com bellugar sas prou cruixidas camas.

Entretant lo sol havia anat descendint rápidament darrera de las serras; en l' espay s' hi sentia eixa mena de calma precursora de las calladas horas de la nit; l' ayre no movia ni tan sols las fullas que besava; las papallonas plegavan sas ensatinadas alas, preparantse pera passar la nit damunt los perfumats estams d' alguna oberta flor, y pe 'ls estrets camins oberts en las vessants de la montanya, baixavan saltironant de pedra, en pedra, los remats, que 'ls

baylets, fent qualque refilet de fluviol, acompanyavan á las llunyanas masias. Eix aspecte de la naturalesa avisá als escursionistas que era precís retornar á Larrua. Allavors se resseguí per darrera vegada los voltants de la font, enriquits ab un veritable bosch de alsinas, per ahont serpentejavan á cada pas, petits reguerons d' aygua, pera cullir bonicas brancas de ridolta, y ramells de flors boscanas; los joves ab lo desitj de oferirlas á las noyas, ellas pera engalanar son cap y sa cintura, per ballar al voltant del llarch pedrís que enrotlla la mitj rompuda portella de la mina, la bulliciosa sardana, indispensable pera tota comitiva nombrosa, que surt á fer un dia de camp.

Quan los escursionistas emprengueren lo camí en busca dels carruatjes deixats á la riera, en Félix Arenas, que al fer la rodona havia lograt posarse al costat de l' Adela, li havia dit ab emoció que no havia passat desapercebuda per ella:

—Fassi tots los esforsos possibles, pera que jo puga anar al seu costat al tornar á Larrua. Tinch necessitat de parlarli.

—Lo papá no ho vol... Tindré renys al arribar á casa...—havia respost tímidament la noya.

—Li demano aquest sacrifici... Li asseguro que 'm precisa. .

L' Adela vejé en lo semblant del Arenas, quelcóm d' estraordinari y digué:

— Afegiré un nou sermó als ja rebuts... Quan sia hora d' anársen, vosté passi endavant. . jo seré també de las primeras ..

Un quart d' hora després l' Arenas caminava per primera volta en aquell estiu, al costat de l' Adela.

Feya un any, que la filla petita de en Bach, al sortir del colegi l' havia conegut á Larrua, ahont lo jove havia anat pera acompanyar á la sua mamá, á referse de una malaltia que l' havia posada á las portas de mort Lo carinyo y atencions que mostrava per la sua mare, son bon físich y sa distingida educació, impresionaren á l' Adela, que 'l distingí entre tots los que aquell estiu li rendian sos obsequis.

Los pares Bach, tan prompte se 'n adonaren hi feren marcada oposició. L' Arenas era fill segón de un fabricant de estampats, quals capitals no 's jutjavan més enllá de uns vinticinch á trenta mil duros. Los dos fills seguian lo negoci de la casa. estant lo major al cap de la fabricació y en Félix en las ventas y escriptori, puig que son carácter amable y atractiu lo feya aposta pe 'l despaig dels géneros. Mes, com se pot suposar, aquestas condicions no entravan de molt en los cálculs que en Bach havia format pera las suas fillas, y prohibí terminanment á l' Adela que acceptés sos obsequis.

La pobre noya, tingué un grós disgust. Acabava de sortir del convent y recordá que las monjas li havian molt ensenyat la obediencia que devia als seus pares y que 'l mancar á aques-

ta, era incorre en falta del quart manament de la lley de Deu, lo que era un pecat en tota regla y, no volent cométrel, y per altra part no volent tampoch que un jove que tant l' estimava y que tant tí havia estat ab ella, la tingués per una senyoreta mal educada, resolgué esplicarli la veritat y dirli ab la ingénua espressió de sos pochs anys que, si li feya l' indiferenta y 's negava á ballar ab ell y li prohivia que en las escursions se posés al seu costat, no era perque ella no tingués una satisfacció en rebre las seuas atencions, sino pera obehir als seus pares, que no volian que acceptés los obsequis de un jove que no tenia posició pera casarse ab ella.

L' Arenas acabava d' eixir al mon; no havia tingut més que dos ó tres amichs, triats per la seua familia; havia estat educat per una mare, qual esperit, ple de idealitats, li havia comunicat ab totas sas filigranas; tenia vint y dos anys, y estimava per la primera vegada. Per lo tant, lo jove digué á l' Adela, que 'l primer deber dels fills, era obehir als pares: que als d' ella, los hi sobrava la rahó: que ella mereixia un príncep, un rey, que la pogués posar en un trono: que ho comprenia y que acatava la prohibició: pero que tots los pares del mon, no podrian treure de son cor la passió que li tenia; ni privarli de mirar la casa hont ella habitava; ni de ohir la missa que ella ohiria; ni de seguirla en lo passeig, de lluny; ni de passar los vespres en que ella anés al Liceo, mirántsela desde un reconet del passadís. No volia esser un destorb á

la sua felicitat; ella podia casarse y ser ditxosa; éll s' acontentaria alsantli un altar en lo seu cor y adorantla en ell fins que Deu li fés la mercé d' endúrsel á un mon mellor. Y tot aixó ho deya l' Arenas ab vehemencia estraordinaria; ab los ulls que li espurnejavan y ab la veu nuada pe 'l sentiment L' Adela se sentí impresionada en lo més fons de son cor de colegiala, davant d' aquell rosari d' abnegacions; y recordá tot seguit que, si be era cert que en un dels manaments de la lley de Deu, se prescriu creure als pares, en altre se recomana estimar al próxim com á sí mateix, y aixó li feu observar qu' ella queya igualment en falta, essent causa del sufriment que mirava retratat en lo rostre del Arenas, que á la fí era també un próxim seu.

Si 'ls seus papás lo sentissen espressarse d' aquella manera, acatant tan humilment la seua voluntad, de segur que no serian tan crudels. Y, ja posada en eix terreno, l' Adela no pará en suposicions. ¿No podria esser que ab los anys mudessen de pensar? ¿No podria succehir, que l' Arenas, que la seua mamá assegurava que tenia tanta disposició pe 'l negoci, fes ab pochs anys un capital pe'l seu compte? Si hi havia un sol raig d' esperansa, l' horitzó no era tan negre y élla havia estat molt lleugera y molt poch caritativa, donantli 'l gros disgust en que 'l veya sumit.

Als disset y als vintidós anys es casi impossible veure fosca la vida; la esperança que 's mostra alegre fins á la vellesa, no era possible que

deixés de presentarse somrisenta y afalagadora en aquella tan primerenca joventut y la conversa que havia comensat per part de l' Adela, pera desfer un afecte, que casi alborejava, acabá nuant ab estret llás un veritable sentiment d' amor.

Los enamorats no precisaren cap plán. Tan sols determinaren, que si possible fos s' estimarian més que avans; pero que procurarian amagarho. Apendrian á dissimular. L' Adela obehiria als seus pares, no ballant ab ell y evitant totas las exterioritats que puguessen fer fixar l' atenció y donarlos motius de disgust... y esperarian... De moment, no podian precisar qué; pero esperar era no rompre, era no esfullar las il-lusions que abdós tenian com l' ideal de tota la seua felicitat. Deu veya la bondad de son cor y tal volta los obriria un camí...

Com aquestos plans se formavan á primers d' Octubre, época de retornar á Barcelona, no fou del tot difícil posarlos en planta. L' Adela deixá de parlar ab entussiasme de l' Arenas en lo sí de sa familia, com ignocentament ho havia fet fins allavoras; y com aquest se concretá durant tot l' hivern á seguirla de lluny, de manera que sols la noya reparés en ell, los pares cregueren de bona fé, que la cosa sols havia estat il-lusió seua; molt més quan veyan l' afany que la seua filla mostrava per teatros y passeigs. Per altra part D. Joaquim, per lo que pugués esser, no havia perdut ocasió de predicar continuadament á las seuas fillas, que en lo mon era tot possible menos la

felicitat sense diners y que aquesta aumentava ó disminuhia, segons lo capital baixava ó pujava y que si aquesta regla era comú á tothom, era principalíssima en lo matrimoni, en lo qual segons sas teorias, s' hi constituhia árbitra y sobirana. Y com en Bach, sentia fins al fanatisme lo convenciment de lo que deya, parlant d' aquesta materia, se tornava persuassiu y elocuent y 'n treya exemples y conclusions contundents, que, ditas ab son apassionament per la cosa y ab sa autoritat y amor de pare, penetravan com acte de fé en los joves cors de sas tendras fillas, com ja avans havian penetrat en lo del seu fill.

En aquest estat estavan las cosas, quan trobém á en Félix Arenas emprenent al costat de l' Adela lo caminet que debia portarlos á la riera de Larrua.

Mesos y mesos havia passat l' enamorat donzell, esperant la felicitat que en aquell instant assaboria. Al fí podia parlar ab sa estimada, de éll á ella, sens que orellas indiscretas pogues sen escoltar lo devassall de cosas y cosas, de ideas y projectes, que durant tant temps, de dia entre 'l fatich del negoci y de nit en la quietut de sa cambra, havia anat apilotant en son cervell, afegintnhi de novas, cada volta que las repassava en sa memoria, ó que algún aconteixement li pareixia que li obria una esperansa ó una decepció: mes ¡ay! ara que s' hi trobava, ara que las hi podia dir, sentia que totas al plegat, bullian dins de sa pensa y, empe-

nyentse unas ab altras, li formavan una barrera inquebrantable, que las impedia baixar á sos llavis, que s' obrian sense que cap sonido prengués vida fora d' ells. . Y á sas espatllas, sentia las riallas y las alegres y continuadas conversas, que sos amichs sostenian ab sas companyas d' escursió, y cada pasque avansavan en lo camí era un tresor perdut que Deu sap si may més tornarian á recobrar. La situació embarassosa en son principi, li semblá que anava fentse ridícula. ¿Qué pensaria d' ell l' Adela, al veure que després de haberli demanat ab tanta insistencia, anar al seu costat pera parlarli, quan ella havia accedit exposantse als renys de sa familia, éll perdia tan tontament lo poch temps que 'ls hi quedava?

L' Arenas estava visiblement frisós. quan de sobte, al xurriacar ab son bastó un lligall de pámpols que vorejava 'l camí, un moixonet que tal volta cercava entre ells qualque brossa pera dur al niu, volá esporuguit, perdentse de vista dins la immensitat del espay.

—¡Ditxós d' ell!—pogué exclamar per fí l' Arenas, rompent ja aquell enutjós silenci! —ditxós d' ell, que un grá de blat y quatre pallas, li son prou pera poguer ésser felís!

—¡Ay! sí, sí;—contestá l' Adela que, frisant també pera obrir conversa, no se li acudiren més que dos pobres monosíl-labos, pera comensarla.

Mes l' Arenas, havia ja romput lo foch y digué resoltament:

—Nos es precís parlar de cosas importants. ¡Tant de bó que pogués passar lo camí, repetintli que l' estimo! parlant del meu amor, fent projectes pera 'l porvenir... pero m' es precís tornar á la realitat, per dolorosa que sía... Aquesta situació es insostenible pera mí. L' any passat m' aconhortá l' idea de que vosté 'm corresponia; avuy, li soch franch, ni m' aconsola, ni 'm basta. Espero la nit per véurela en lo Balneari y cada vetlla es un infern. Vosté enrahona... vosté balla...

—¿Y que hi puch fer, pobre de mí?

—Res; pero jo no 'm veig ab ánimo de continuar d' aquesta manera. Avans de venir á Larrua, váreig tenir una llarga conversa ab la meva mare. M' era del tot punt necessari saber á qué atenirme y exposarho á vosté lleal y categóricament... y saber dels seus llavis si 'm puch atrevir á parlar á la seua familia. Lo meu pare, fent casi un sacrifici, no pot fer més que donarme tres mil duros pera casa y joyas y senyalarme vuytanta duros mensuals, que la pobre mamá, veyent lo neguit ab que visch, m' ha dit que dels seus estalvis particulars, trobaria manera d' allargar fins á noranta... Es tot quant de moment poden fer per mí... ¿Qué li apar Adela?... ¿Qué no hi ha esperansa?... ¿Qué 'ls seus pares dirían que aixó es una miseria?... ¿Veritat?—preguntá penosament l' Arenas, fixant una anguniosa mirada en lo rostre de la noya.

L' Adela, tenia 'l cap caygut sobre 'l pit y

ab sas afiladas mans, esfullava nerviosament lo pom de campanetas y ridoltas que adornavan sa ayrosa cintura. ¡Noranta duros al mes! ¡Quína rialla que esclafiría 'l seu pare, si sentia que á una filla seua se li feya semblant oferiment! ¡Mil voltas havia dit davant d' ellas, que ab noranta duros, no n' hi havia ni pera pendre xacolata! Casi totas las amigas que s' havian casat, desde que ella era fora del col-legi, ocupavan pisos de trenta y quaranta duros de lloguer. ¿Y 'l servey? ¿Y 'l cotxe? ¿Y 'l teatro? ¿Y vestirse? ¡Y mil y mil gastos extraordinaris, que 'l seu papá li havia fet notar escrupulosament!... ¿Qué li quedaria pera viure? ¡a que en Bach havia dit mil vegadas que á las seuas fillas los hi donaria un gran dot si feyan un casament conforme al seu gust; pero rés, ni un xavo, ni un céntim, si feyan una bojería, una barbaritat com ell anomenava al matrimoni, ab un home que no nadés en la abundancia.

L' Adela volia contestar al Arenas, volia dirli alguna cosa que no l' ofengués, pero que li fes veure la follía de la seua proposició; pero en son cervell no hi trobava més que 'l ressó que en aquells moments li semblava sentir més viu que may, de las mil prédicas que sobre aquesta qüestió havia sentit fer al seu pare y ab més vivesa, las moltas en que li assegurava que eran los marits los qui primer sentian y s' adonavan de las privacions de la fortuna, portantlos al desvío de la esposa y de

la casa, ja que la alegría y 'l benestar, segons ell opinava, eran incompatibles ab las angunias de la escassetat. Com foch ruhent bullian eixas ideas en sa imaginació, quan l' Arenas li digué per segona volta, ab veu en que clarament s' hi trasllubía la ansietat ab que ho preguntava:

—¿No hi ha esperansa? ¡Veritat?

—No—contestá l' Adela, ab veu tan baixa, que á ella mateixa, li semblá que la paraula no havia sortit encare de sa gola.

L' Arenas, la endeviná més que la sentí y digué ab penosa amargor:

—Ja m' ho temía y no devia haverli preguntat... Pero ¿qué hi vol fer si 'l cor me domina 'l cap? ¿Qué 's creu que no ho penso moltas voltas que soch un infame en interposarme en lo seu camí, privantli tal vegada, de fer un casament com los seus pares ambicionan? ¡Si sabia lo que pateixo quan aquest pensament se 'm aferra al cervell y 'm sento sens valor, ni voluntat, pera deixar de véurela!...

—¡Vaya unas cosas de dir! ¡Y quinas ganas que té de atormentarme! ¿No várem quedar l' any passat en que esperaríam?...

—Adelà, sobre 'l cap me domina 'l cor, pero per sobre del cor y 'l cap, en mi hi domina la conciencia. He passat un any, deixantme afalagar com vosté mateixa per la il-lusió forjada solament pe 'ls nostres desitjos, pero ni desitjos ni il-lusions son realitats, y

aquestas per dolorosas que sían, es que jo no puch esperar més de lo que tinch y que si això no ha de satisfer als seus pares es precís pendre una altre determinació. ¿Quína? No ho sé. Pero ja li he dit, jo no 'm sento ab forsas pera seguir com fins ara... ¡Diners, posició, fortuna! ¿Y qué amarga es la vida? ¡Y pensar que fins que la vaig coneixer á vosté jo estava contentíssim de la meva sort, de la meva posició! Si, Adela, si; á vosté tal volta li sembli impossible, pero sense 'ls caudals que 'l seu papá creu únichs depositaris de la felicitat, jo era completament ditjós, com ho son moltas personas que viuhen en la mateixa esfera en que jo visch; com ho es la meua mare, á la qui jamay he sentit queixarse de la seua sort, ni ambicionar la de ningú. Durant aquest any de verdadera lluyta pera mi, crech que hauría arrivat á falsejar lo meu criteri, á dubtar de tot, si no hagués mirat entorn meu, si no hagués fet un esfors pera evocar los recorts de la meua infantesa... Pero jo feya memoria y recordava á la meua mare, jove y hermosa com vosté; alegre y somrisent al costat nostre, compartint ab lo meu pare l' alegria dels nostres jochs, de las nostras impressions...

Jo recordava haver vist tots los anys celebrar á casa nostra lo dotze d' Abril, fetxa del casament dels meus pares, no ab los esplendors del luxo, pero ab una missa que ohim tots al camaril de l' esglesia ahont se casaren; ab una modesta caritat feta á una familia necessitada;

ab un dinar que la meua mare dirigeix y una taula que omplena de flors y una alegria que resplandeix en tots los rostres y una satisfacció que sobreix per los ámbits de la casa; sens que per eixa felicitat, ni per la pau y goig de cada dia, nos sian necessaris las faustuositats del luxo, ni la possessió de quantiosos caudals...

Era la primera volta que l' Adela sentía aquest llenguatje; la primera volta que sa imaginació acostumada á esplayarse ab los esplendors de la riquesa, entreveya altres celistias que no tenian per única base 'l diner; los horitzons que en Félix li descubria, li eran completament nous; era un pais verge, que jamay havia somniat que existis. Mes, en un moment no s' enderrocan las obras aixecadas ab l' escarpra del temps, y més quan aquestas sostenen ab més ó menos forsa un fondo de rahó; per lo que la pobra noya, entremitj del nou oassis que acabava de descubrir, hi sentia ressonar la veu del seu pare, dientli:

¡Il-lusions de poeta! ¡Cuentos de color de rosa! ¡Flors que s' esfullan al cullirlas! ¡Papallonas que perden sas alas al agafarlas! La veritat certa, positiva, única, son diners, diners y diners...

L' Adela era bon tros criatura y estava massa enamorada, pera resistir impunement la lluyta comensada entre 'l cor y 'l cap. Lo nú, que feya estona li oprimia la gola, esclatá en un mitj comprimit sanglot é incapacitada de parlar, deixá que dos enfilalls de llágrimas ro-

dolessen per sobre las esgroguehidas rosas de sas galtas.

—¿Plora?—esclamá fora de sí l' Arenas. ¿Llavors es que m' estima, com jo l' estimo, ab la diferencia de que jo soch un infame, un salvatje, un egoista, que sols penso ab la meua felicitat, sens atendre á la de vosté, que está acostumada á lo que jo, infelis de mí, no puch oferirli? Pero jo faré lo que dech: jo aniré á cercarli lo que no tinch y es indispensable per la seua manera de ser. A *Cienfuegos* hi ha uns germans de la mamá, que tractan ab los géneros de casa y cent vegadas m' han proposat d' anarhi, assegurantme ferhi un capital en pochs anys: prometim que vosté m' esperará, y jo aniré á ferlo.

Es impossible imaginar l' efecte que aquestas paraulas causaren á l' Adela. Si trobantse en mitj de las més espantosas tenebras, hagués vist baixar un ángel del cel, que, trencant la pahorosa negror, li mostrés ab tot son esclat los resplandors de la gloria, no li hauria pogut causar ni més bell, ni més rialler efecte que 'l que ab sas paraulas acabava de obrar l' Arenas, en aquell cor tan inespert, com enamorat.

L' Adela, no pensá en enfermetats ni perills, ni tan sols en la facilitat del oblit, sols comprengué que per un miracle inesperat, per un prodigi del que no sabia donarse compte, se li trencava la argolla de ferro que l' empresonava y oprimia. Aquell horitzont tancat, negre, del cel de sos contrariats amors, se li obria en

un moment, mostrantli lo que fins allavors ho havia cregut impossible. ¡Realisar los somnis de son cor enamorat, á gust del seu pare, que tant l' estimava; que per véurela felissa, desitjava per ella un marit ab los dots de la fortuna. . Y l' Arenas podia esser rich... molt rich... tal volta tan com en Cuberta, qual matrimoni ab la Teresina, tan joyosos feya als seus pares!..

Ab mágica rapidesa invadiren aquestos pensaments l' imaginació de la noya, que, girantse de sopte envers l' Arenas y agafant inconscienment entre sas duas mans, la que aquest portava cayguda al seu costat, esclamá ab indescriptible alegria:

—¡Vagi! ¡vagi! y torni rich pera casarse ab mí y jo li prometo — afegí redressantse, ab una solemnitat que contrastava ab l' infantil alegria ab que pronunciá sas primeras paraulas— que jo l' esperaré soltera cinch anys, deu, vint, tota ma vida, fins que vosté torni pera portarme á l' altar, á cumplir lo jurament que d' esperarlo y casarme ab vosté li faig en aquest moment.

L' Arenas sentí, tan com la promesa de l' Adela, lo contacte d' aquellas mans finas, delicadas, ardorosas, que apassionadament estrenyian la seua gelada per la emoció, y un estremiment eléctrich recorregué tots los seus nervis, refluhint al mitj de son cor, quals bategadas aixecavan per dessobre de son pit la brunyida petxera de piqué que ab sa blancor feya més resaltar lo brill de sos ulls negres que,

clavantse en los de la Adela, foren per abdós com lo xoch d' una corrent magnética.

L' Arenas, perdé de vista tot lo que 'l rodejava: sas orellas s' aislaren dels remors de las conversas y riallas, que 's sentian devora seu, y pareixentli los escassos pams de terra que en aquells moments trepitxava las dilatadas boscurias del paradís, ahont Adam, sol ab sa enamorada Eva, gosá las delitansas dels primers amors que niaren á l' univers, aixecá fins á sos llavis una de las blancas mans de la Adela é imprimí un bés foll, apassionat, en lo que semblá que hi depositava tota la seua ánima. Las ombras del capvespre, que s' estenian melangiosament per serras y clotadas, aparegueren en aquell moment á sos ulls ab més espléndits colors que 'ls virolats celatjes de la aubada: tan sols en mitj d'aquell esclat d'enllubernadoras tintas, li semblá divisar en lo cim d' un núvol negre, la bella fesomia de sa tendra mare, trista, trista com la d' una Dolorosa de Paul Delaroche...

LA MONTSERRAT.

Era ja fosca nit quan los escursionistas arribaren á Larrua. L' animació distava molt de tenir l' aspecte bulliciós de la surtida; los més venian cansats, desitjosos de treures la pols, de trobarse á casa seua, y sobre tot, de véures sols ab los de sa familia pera cambiar impresions y comentar alguna excentricitat descoberta en algun amich ó amiga entre las francas espansions de la berenada. Eran pocas las noyas á las que la realitat de la diversió, hagués fet gosar lo que al anarhi havian presumit, y més d' una tornava ab una decepció amorosa ó ab una renyina, deguda á qualque galanteria, que 'ls gelos presentavan á sos ulls ab los negres colors de una infidelitat. Los joves, esceptuant los qui en la comitiva hi tenian á la dama de sos pensaments, venian també desitjosos de trobarse deslligats de las trabas y

cumpliments, que la presencia de las senyoras imposa.

En Cuberta que, acostumat á América á fer vida de negoci, poch ó casi cap tracte havia conreuat ab senyoras y senyoretas, aquella tarde, en que havia tingut de esforsarse en ésser amable ab tothom, y en trobar una frase adecuada á cada *mamá* y á cada filla, que més ó menos afectuosament li havian dedicat sos obsequis, tenia majors desitjos de trobarse ab completa llibertat; per lo que al invitarlo D. Joaquim, pera que 's quedés á sopar ab la familia, D. Francisco s' escusá; demanantli com especial mercé que 'l deixés anar á son allotjament, ahont se feya compte de pendre una sopa y anarsen á descansar. En Cuberta esplayá tant manifestament la seua resolució que, contra la costum que 's venia seguint ab ell, D. Joaquim se resigná á no acompanyarlo á la fonda aquella nit, y á D. Francisco li paregué que 's treya un pes de sobre, quan després d' haver sentit tancar darrera seu lo macís reixat de ferro del luxós *chalet* de la familia Bach, se trobá sol y completament á las foscas, á l' estret carrer dels Avellaners.

Com lo calendari marcava que era época de lluna, apesar de que aquesta no fos aquella nit visible fins á las deu, los fanals no s' havian encés, lo que entussiasmá al bon senyor, pensant que la falta de llum lo lliuraria de que 'l vejés algun dels moltíssims forasters que en lo poch temps de estar á Larrua se disputavan pera brin-

darli la seua amistat y trobantlo sol, s'empenyessen en ferli companyia. Gosant, donchs, de la dolsa satisfacció de sa llibertat, acabá lo carrer dels Avellaners y entrá en la espayosa plassa de la Esglesia, que apesar de no tenir major il-luminació que la dels carrers que á ella desembocavan, tenia la vesllum que li feyan los raigs dels encesos quinqués de petroli, de las botigas del barber, de la revenderia, del sastre, de la fleca, del apotecari y del sabater, encara obertas En alguna, s' hi veya en lo llindar homes ó donas que gronxantse ab la cadira apoyada en la paret, prenian la fresca tot conversant; en altres la soletat en que estavan, feya presumir que á la rebotiga s' hi feya la quotidiana feyna del sopar. En Cuberta, atravessá la plassa á la esbiaxada y se detingué en mitj d' ella al sentir tocar tres quarts de vuyt en lo relotje de la Parroquia. Lo só de la campana li feu aixecar lo cap y fixar la vista en la alterosa y ennegrida fatxada de l' esglesia, per quina xica portella entravan en aquell instant una dona del poble y una noya d' uns deu ó dotze anys. Sens saber per qué, en Cuberta sentí com desitjos de veure 'l temple parroquial, al que no havia entrat encara, y en lloch de seguir envers lo carrer de Sant Antoni, s' encaminá de dret, cap á la portella que acabava de tancarse darrera de las duas donas.

L' esglesia estava poch més il-luminada que 'ls carrers que la voltavan. A palpentas tenia de buscarse la pica de l' aygua beneyta,

situada en la part esquerra de la entrada; puig sols després de haverse internat fins á una quarta part de la nau, no donavan un xich de llum los dos ciris que cremavan enfront d' una Verge del Roser, posada en un petit altaret que seguia al de Sant Joan, col-locat á la part del evangeli.

Devant del encés altar, l' escolá major resava las últimas denas del Rosari, ab lo reduhit acompanyament de deu ó dotze donas, alguna criatura y un sol home, que per sas encorvadas espatllas, se veya clarament lo feix d' anys que havia fet torce sa espina dorsal. Al esser aprop del altar major, se deixava veure que al temple hi havia més il-luminació de la que de primer moment se descubria, com era la de una llántia que cremava devant d' un alt Sant Crist, col-locat devora de la porta xica de l' esglesia, y la de una altra que, espeternegant per falta d' oli, donava sas darreras guspiras, penjada á la esquerra del altar del Santíssim, enclavat en la part de la nau, que sustentava la esbelta y esculpturada trona de noguera, que acusava la má d' obra de las darrerias del sigle XVII.

Don Francisco arribá fins al peu del presbiteri ab lo barret á la má; passejá indiferentment la vista per l' hermós retaule del altar major d' estil gótich, dividit en diferents quadros, que la falta de llum, impedia veure los assumptos que representavan; doná una segona mirada als altars de las parets laterals, mostrua-

ri de diversas épocas y més diferents estils; y ja satisfeta sa curiositat, puig que no eran las aficions artísticas y arquitectónicas, las que més predominavan en éll, se dirigí envers la porta, per la que feya pochs moments acabava d' entrar. Mes al ésser á la pica de l' aygua beneyta, una estranya impressió lo feu detenir en ella.

Acabat lo Rosari, l' escolá major havia comensat lo res de la Lletanía Lauretana, á la que las pocas personas congregadas al peu del altar, contestavan ab l' obligada repetició de *¡Ora pro nobis! ¡Ora pro nobis!*

Lo ritme monótono y precipitat d' eixa pregaria, que D. Francisco no havia tornat á sentir desde que, noy encara, havia sortit del port de Rosas, portá en un moment á sa imaginació un mon de recorts.

Aquella esglesia fosca, casi solitaria, tenia molts punts de semblansa ab la que la sua mare 'l portava de petit en las vetllas d' hivern, pera fer los resos que en aquell instant arribavan á sas orellas, ab lo mateix llenguatje, ab la mateixa cantarella y forma de trenta anys enrera. Fins las veus li semblavan las mateixas; fins l' escolá tenia la veu enrrogullada y la dicció ininteligible del escolá que resava 'l Rosari á l' esglesia del seu poble.

Don Francisco sentí que una mena d' agredols invadia son cor de trenta vuyt anys, y desitjós de conservarli per una estona més, torná enrera y se dirigí envers un banch de

fusta, col-locat entre dos altars de la paret de la dreta, ahont s' assentá y clogué 'ls ulls pera que la il-lusió fos més acabada. Allavors, entre 'l ritme del *Ora pro nobis*, li semblá veure las vellas parets de la casa, ahont havia nascut; lo llit al que 'l seu avi l' havia acompanyat pera besar la má al cadavre del seu pare; la fesomia trista de sa bona mare vestida de negre; més tart las taulas de la escola; las caras rodonas, vermellas y alegres dels companys de la seua edat; las berenadas á la vinya; los cups plens de rahim; las revolcadas y tomballons á la sorra de la platja, cremosa de l' escalfor del sol; los capbussons dins las onadas, los crits dels pescadors al treure las xarxas; després un barco de vela mar endins; després... després en Cuberta, no pogué continuar la peregrinació de sos recorts: lo sonido d' una improvisació d' acorts arpegiats en un *armonium*, li feu obrir los ulls y tornar á la realitat de sa existencia actual. En lo breu temps que sa imaginació havia navegat per los mars dels recorts de sa infantesa, los resos havian finit y l' esglesia havia quedat completament deserta. Sols en lo chor s' hi veya un llum y se sentian acompanyadas per l' *armonium* las primeras notas del Ave María de Gounod, cantadas á mitja forsa per una veu de *mezzo soprano* poch voluminosa, pero agradablement timbrada y d' una dolsor y ductilitat incomparables. Als pochs moments D. Francisco pogué convencers que la persona que cantava en lo chor, hi era sols

per ensajar, ja que al ésser al *mi* del *Gratia plena*, allargant la nota, trencava la frase, per mancarli *fiatto* pe 'l *la*, *si*, *la*, del compás segon. La veu repetí per tres ó quatre voltas l' ensaig y ja segura de la correcció, seguí ab facilitat fins al *re*, *si*, del *Sancta*, quinas notas no li sortian prou lligadas; corretjit altra volta 'l detecte, seguí sens interrupció, fins al *si* del *Ora mortis*, que repetí també duas ó tres vegadas, per semblarli, sens dubte, que li eixia massa oberta la nota. Després altre colp ressonaren per una estona los acorts arpegiats y tot seguit se sentí lo soroll de la tapa cayent sobre 'l teclat, lo remor d' una cadira al rascar demunt dels rajols y 's vejé la claror de la llum passant desde 'l centre del chor á la part esquerra, y després d' un instant de desapareixer, tornar á reeixir, dalt del tram de grahons d' una escala, que la foscor de la esglesia no li havia deixat veure fins aquell instant, al costat de la capella, que s' esqueya devant per devant del lloch ahont estava assegut en Cuberta.

Ab tota facilitat pogué, donchs, en aquell moment contemplar á la persona, que durant la mitja hora que havia durat l' ensaig, havia lluytat per distingir entre 'ls reixats de pedra de la barana del chor. Lo tros de ciri encés que en un candeler de llautó ennegrit pel temps portava á la má dreta y qual flama cubria ab l' esquerra pera privar de que 'l vent li apagués, deixava en la fosca á la part inferior de la figura, il-luminant de plé, un cap de noya

d' una bellesa ideal, extraordinaria, com no recordava en Cuberta haver vist igual en cap dels pahissos que havia recorregut en sos viatjes; tal era la perfecció de líneas de sa cara, la brillantor que eixia de sos ulls grossos y espressius y lo magnífich cabell ros que, graciosament ondejat, queya en petits rinxets dessobre de son nevat front.

Quan baixat lo darrer grahó de la escala, tragué d' enfront del ciri, la má que 'l preservava de l' ayre, los raigs de llum, estenentse per son entorn, deixaren veure la figura vestida de negre, alta, esbelta y agraciada, de una jovenetа d' uns vint á vint y dos anys que, caminant ab la magestat d' una reyna, atravessá l' esglesia, s' ajonollá un moment devant del Sant Crist del costat de la porta xica y, retrocedint altre volta fins á ésser davant del presbiteri, pujá los tres esgrahons de pedra, y fent una reverent inclinació enfront del altar major, sortí per la porta de la sagristia.

Don Francisco la vejé desapareixer com una visió sobrenatural, sense sapiguer donarse compte de la impressió que acabava de soptarlo Home rich y espléndit, si era la primera volta que tornava al seu pais, no ho era de sa tornada á Europa· dos hiverns seguits havia estat á París y á Londres, ahont hi havia sentit los refilets de la Nilson y las passadas de rossinyol de la Patti, y no obstant, las veus d' aquellas notabilitats artísticas emesas entremitg de las coloraynas de las bambalinas, dels raigs potents de la

llum artificial, dels reflexos enlluernadors de perlas y brillants escampats arreu en palcos y butacas, si be l' havian deleytat, no li havian arrivat al cor, com las notas d' aquell ensaig á mitja veu, sentit entre las foscors d' una esglesia de poble.

En Cuberta no havia tornat en sí de la seua impressió y estava encara preguntantse com era possible que en los dias que feya de sa estada á Larrua ni l' hagués vista en cap part ni hagués sentit parlar d' aquella noya, quan vejé que la porta per la qual havia desaparescut tornava á obrirse; sols que en lloch de la hermosa donzella, n' eixia mitg fregantse 'ls ulls, que sens dubte fins á aquell moment havian estat tancats baix la dolsa pressió de la son, un bordegás de catorse ó quinse anys, que ab un feix de claus á la má tancá l' altar del Santíssim, doná de correguda una mirada als recons de l' esglesia y, dirigintse á en Cuberta que permaneixia encara dret en mitj del temple, li digué sacsejant las claus, ab malhumorada expresió:

—¡Vaja, que ja es hora de tancar!

Don Francisco, tot seguint al xicot, que s' havia posat á caminar devant d' ell, se tragué de sa bossa de malla de plata una pesseta isabelina y, posantla á la má del bordegás, que ja aguantava oberta la portella de la entrada de la plassa, li digué:

—Escolta: ¿Quí es aquesta noya, que cantava en lo chor y que s' ha ficat á la sagristia?

Lo xicot tot estrenyent en sa má la moneda que acabava de rebre, entre ensomniat y sorprés, mirá de dalt á baix la sapada figura del americá de Rosas y empenyentlo suaument cap en fora, exclamá tot tancantli la porta:

—¿Qui es?.. ¡Ay ay! ¡La Montserrat!

MOSSEN JAUME.

La fatxada principal de l' esglesia de Larrua tenia per un costat lo carrer dels Trinitaris, compost de la llarga paret de la Parroquia y de set ó vuyt casas ab sas corresponents botigas destinadas á la venda de robas y objectes de quincalla, y per l' altra part un antiquíssim edifici de baixos y primer pis, ab duas reixas corresponents á la planta baixa y un hort enmurallat d' uns xeixanta pams de longitut, que s' escorría al llarch del carrer de las Rosas, tenint son acabament en lo dels Avellaners. Aquest edifici que no perteneixía á cap estil determinat, ja que cada obertura acusava la construcció d' una época distinta, vejentse al costat d' una finestra que despertava recorts del sigle XVI, un balcó obert dos pams més amunt ab barana de ferros caragolats y macissos poms de llautó, que transportavan á la decayguda época de

Carlos IV, anomalía que també 's deixava veure entre 'ls esculturats finestrals que donavan á la plassa y las mesquinas reixas del carrer de las Rosas, estava destinat pera casa rectoral y era indubtable que, segons los diners y las necessitats de cada rector s' havia anat aixamplant y recomponent, sens atendre més que al desembrás y comoditat de la part interna. Per dos grahons de pedra se pujava al macís cancell, que s' obría pera donar pas á una ampla sala de rebre, sens altre adorno que un deteriorat quadro de la Anunciació y un banch de fusta que, per lo molt escarbotat del respatller y brassos, se deixava veure lo tranquilament que 'ls corchs hi feyan sa niuhada.

A la dreta y enfront d' una escala de pedra, per la que 's pujava á las cambras del pis primer, hi havia lo quarto del despaig de espedients parroquials, habitualment ocupat per lo vicari. La part de darrera se componía d' un espayós menjador ab finestra y sortida al hort, cuyna á la dreta y dos quartos á la esquerra. Lo més inmediat á la porta d' entrada, á més de servir pera los de la casa de passadís pera comunicar ab la sagristía, feya també de depósit de fustas, de banchs, candeleros y dossers mitj romputs, que espolsats y arregladets, resistían encara en peu algunas horas en dias de grans solemnitats religiosas.

Lo del costat era lo despaig particular ó mellor dit, sala d' estudi y de rebre de Mossen

Jaume Villadó, rector feya divuyt anys, del poble de Larrua. Aquesta cambra, que abundosament rebia la llum per un gran finestral ab reixa, per quins barrots de ferro s' enfilava fent primors d' esbeltesa una fornida passionera del hort, era de parets emblanquinadas, trespol ab revoltons y enrajolat de llosas, sens més adornos que un gran quadro d' estil gótich de Jesús crucificat, del que 'l temps acabava d' esborrar las figuras de la Verge,. de Sant Joan y de la Magdalena; una llibrería de moderna construcció y altra que portava sa honorable vellesa escrita en sos prestatjes sense vidres y en las moltas recomposicions fetas en sos muntants de fusta de cirerer. Un sofá de boga, colocat dessota del quadro, quatre cadiras de igual classe, una taula escriptori y un antich silló de baqueta clavetejat, era lo mobiliari del quarto en que habitualment passava Mossen Jaume las horas que sos debers y l' afició al conreu del seu hort lo deixavan en llibertat.

Lo rector de Larrua era lo primogénit d' una distingida familia de Barcelona, á la que la guerra carlista havia deixat ab més deutes que diners pera sostenir los pergamins de sos antepassats. Tal volta si, com era voluntat de la familia, hagués seguit la carrera d' advocat al ésser mort lo seu pare que havia passat la vida ficat dins la política activa, hauría pogut ab mellors condicions restablir algun xich l' hipotecat patrimoni; pero Mossen Jaume, que

desde criatura havia mostrat decidida vocació pera la carrera eclesiástica, l' abrassá definitivament als divuyt anys, sens preocuparse poch ni molt del mellor profit dels seus interessos, recullint á la mort de la seua mare una migrada herencia que voluntariament partí ab sa germana Teresa, puig que aquesta havia ja al casarse cobrat lo seu dot.

Per altra part Mossen Jaume, apesar d' haver nascut de una familia rica y poguér firmar de Villadó, de Llinás y de Mascorp, era senzill com un modest menestral; la seua vocació religiosa y un decidit entussiasme per l' estudi d' humanitats y escorcollament de las obras dels autors clássichs llatins, l' havia fet mirar ab certa indiferencia tot lo que 's relacionava ab los bens materials. Son luxo, en sa jovenesa havia estat en la seua biblioteca, ahont entre diversas edicions de la Biblia, de la *Summa* de Sant Tomás y de las obras de Sant Agustí, s' hi veyan escampadas, ab verdadera profusió, las creacions d' Horaci y de Virgili, las obras filosóficas de Aristóteles, las del sever Tito Livi, las del retórich Quintiliá; y en fí, tot lo brillant estol de las lletras llatinas, en tota la riquesa de sas diversas manifestacions. Mes feya deu ó dotze anys que eixas obras, delectansa de sa pensa jovenil, no s' havian tret del prestatje de sa vella llibrería; la obra del immortal Pare Kempis, las meditacions del Pare Lapuente y 'l Croisset, escampadas sobre sa taula d' escriure, eran las únicas que gosa-

van lo privilegi d' ésser llegidas per Mossen Jaume; las primeras, pera confortació de son esperit, las altras pera revivar son zel, que en sa delicada susceptibilitat, creya sempre esmortuhit, en pró de las ovellas á sa custodia encomanadas ó pera cercar material pera amenisar ab la historia dels Sants, que l' esglesia conmemora durant la setmana, la plática que endressava als fidels los dias festius. A las obras dels sabis seglars, es á dir, las purament literarias ó filosóficas, feya alguns anys que 'l bon rector de Larrua 'ls havia declarat poch menos que la guerra: y si no havia resolt ferne un foch era perque apesar seu las estimava; cada una li enclohía 'l recort d' una diferenta época de sa existencia; totas havian estat sas amigas; ab totas havia disfrutat y viscut; li semblava que á cada una li debia un tros de son pensament y fins un bossí de son cor, per això no havia determinat sa exterminació, pero deixava indiferentment que 'ls corchs y la pols las roseguéssin. ¿Qué n' havia tret de la ciencia, de las máximas, de la sabiduría ab ellas adquirida, si no havia sapigut trobar paraulas y rahons de prou virtut, de prou eficacia pera dissuadir á duas dotzenas de visionaris de Larrua que se 'ls havian pujat al cervell las doctrinas de Allan Kardech, creyentse com article de fé los falsos prodigis atribuhits al mon dels esperits? Mossen Jaume comprenía ab més ó menos pena de son cor cristiá, que hi haguessen esperitistas en la vella

Alemania, en la Inglaterra, en los Estats-Units, fins en sa estimada patria Barcelona; pero ¡que n' hi haguessin á Larrua, y que hagués brotat aquesta filoxera d' ánimas essenthi ell de Pastor, y que no sols anás aumentant lo número, si no que 'l error invadís lo camp femení arrivant fins á las mares de familia!... Pera 'l bon rector aixó era 'l máxim de la desesperació; los ateos, los lliure-pensadors, que de tot desgraciadament hi havia en aquell reconet de costa catalana, li inspiravan la pena que causa al metje la vista del malalt incurable; pero aquestos, á més d' ésser pochs eran pera las donas objecte de repulsió sas doctrinas materialistas despossehidas de tota idea d' ultra tomba; la negació desapiadada de las hermosas y consoladoras veritats del cristianisme, distava molt de fer adeptes entre ellas; pero l' esperitisme, ab sos punts de maravellós, ab sas máximas de caritat y amor al próxim, que tantas y tantas voltas havian sentit en la mateixa doctrina cristiana, no 'ls inspirava recels; l' huracá seguia sa devastadora carrera y l' apesarat rector devant de la inutilitat de las seuas tentativas y de lo poch ó gens profitosa que havia estat per ell l' estudi de la ciencia terrena, fondament descoratjat de las forsas de la seua inteligencia, ab pany y clau tancá per sempre més los llibres d' aquells ingenis que tantas cosas sabian, que tan gran coneixement entranyavan de la humanitat, que tantas reglas de conducta donavan als pobles y ab tants concells il-lustravan

als Céssars; y que á ell no havian sapigut donarli de sa ciencia de la vida humana una llum, un camí, un remey, pera acabar ab aquella pérdua d' ovellas que tan fondament l' aclaparava.

Sa resolució estava presa: desde aquell moment fins procuraría oblidar lo que ab ells havia aprés. Jesús havia dit: *Fins que vos tornareu com aquest infant, no entrareu en lo regne del cel;* donchs ell aprofitaría la llissó; la inutilitat de sos afanys li havia fet veure la seua insuficiencia, tal volta la seua superbia: s' humiliaría més, abrassaría sa creu y resignadament la portaría. Y ab l' ajuda de Deu, que tot ho pot, lo temps que tot ho acaba y lo decahiment produhit per una *anémia* nerviosa, complicada ab los comensaments d' una enfermetat de cor, Mossen Jaume lográ per fi deixar de atormentarse com ho havia fet fins allavoras, y sens desistir en la tasca de retornar á la llum evangélica á aquellas ánimas esgarriadas, se conformá ab la voluntat del Senyor que á aytals probas lo sometia y com en los primers anys del exercici de son ministeri, cercá esbarjo á son esperit en ésser conhort dels pobres, de sos feligresos y de las duas únicas brancas que li restavan de tota sa familia la seua germana y sa nevoda Montserrat, á la qui estimava com á un pare; y tal volta ab més tendresa desde que per la mort de la seua mare la veya sens més amparo que 'l de un pobre sacerdot sense salut.

Tal era la personalitat moral, plena de zel,

de bondat y senzillesa cristiana del rector de Larrua, en qual despaig aném á introduhir als nostres llegidors quinze dias després de la vetlla en que D. Francisco Cuberta havia conegut en l' esglesia parroquial, á la seua nevoda.

Feya llarga estona que Mossen Jaume havia enviat á la criada á cercar en las habitacions del pis primer á la Montserrat, quan aquesta entrá en lo quarto. La llum del sol, passant ab tota sa forsa per la oberta finestra, no disminuhía en res la esculptural bellesa que havia tant sorprés al pretengut *americano*. Ab l' esclat de la claror brillava ab major forsa lo blau fosch, com lo d' una nit estrellada, de sos ulls, moventse plens de vida, devall de sas parpellas vorejadas de llarguíssimas pestanyas; com adquiría major reals la puresa de sas líneas de estátua grega y la esplendent bellesa de sa cabellera, ondejada y rossa, com la d' un infant de las fredas terras del Nort. Sa figura de vestal y una distinció de princesa, que pareixía que s' exhalava de son caminar, de sos moviments y fins de son senzillíssim trajo de dol, haurían fet de la Montserrat la personificació á la terra de la hermosura ab que 'ns pintan al arcángel Sant Gabriel, si un xich de tinta carminosa hagués envermellit sas galtas completament esgroguehidas, y hagués estat possible arrebassar de tota sa persona cert ayre de desdenyosa altivesa, que en determinats moments enduria la espressió de son rostre.

Mes en honra á la veritat devém dir que las faccions de la noya perderen sa estirada regidés, al dir afectuosament á Mossen Jaume:

—L' he fet esperar sense volguer. . Tenia á dalt á D.ª Rosalía que no acabava may de despedirse... Per fí ja n' estich lliure. ¿Qué 'm vol?

Feya un bon rato que Mossen Jaume tenia devant dels ulls una carta que ja no llegía y que deixá demunt la taula pera dir á la seua nevoda ab certa solemnitat que no passá desapercebuda á la noya:

—Mira, acóstat aquella cadira baixeta y vina aquí... aprop meu... Tením de parlar llarga estona y de cosas bon xich importants... molt... molt...

—Cási m' espantaría ab aquesta serietat...

Mossen Jaume endolsí encara més son accent y agafant entre 'ls seus dits ossosos la aristocrática má de la Montserrat, digué colpejantli carinyosament:

—Alguna volta ¿t' has detingut á pensar en la soletat en que restarás, lo jorn que jo mori?

—Vaja, vaja, oncle ¡quinas cosas de dir! Potser me moriré jo primer que vosté. .

Lo rector de Larrua deixá la má de la noya y aixecant las seuas á l' alsada de sos ulls, aixamplá los dits, posant de manifest l' encreuament de venas y nervis, que 's deixava veure per dessota de sa pell groga y enmorenida y que per sa trasparencia pareixía feta aposta per un estudi anatómich, y digué:

—No hi ha que ferse il-lusions filla; jo tinch la mateixa malaltía que matá á la teua mare, que jovenets se 'n endugué á los dos altres germans meus... que los darrers anys de la vida de la teua pobre avia, m' obligá á deixarla sola en sa vellesa, pera portar pels mars aquesta feble naturalesa meua, que no ha pogut enrobustirse may... Puch viure dos anys, quatre, potser arrivi á sis ó set... pero l' enemich lo porto á dins y ab més motius que 'ls que están sans, tinch d' estar ab la llántia encesa com las donzellas de que 'ns parlan las sagradas escripturas.... ¡Vaja, no posis aquesta cara tan fosca! Si no vull entristirte. . ¡Al contrari! Vull parlarte d' una gran mercé que Deu te vol fer... Res, lo que jo 't deya, que Nostre Senyor nos estima molt més de lo que nosaltres ab lo nostre pobre enteniment podém compendre; y vetaquí que quan jo tant m' amohinava pensant ab la soletat en que quedarías lo jorn que jo 't faltés, la Providencia ha volgut que vingués á Larrua un ricatxo d' América, una mena de *nabab* que tothom se disputa... Mira; fá deu dias que jo ni sabia que fos al poble, pero apenas m' he volgut enterar, prou me n' han contat de cosas... ¡Més ne sabessen!... Donchs es lo cás que aquest senyor, que diuhen que es molt bona persona y no sols la gent d' aquí; jo no t' he volgut parlar que no sapigués lo terreno que trepitjo... Quan t' he cridat acabava de rebre aquesta carta del rec-

tor de Rosas, la població d' hont ell es fill y ahont hi té encara familia... Los informes no poden ésser mellors... Això no vol dir que jo no cerqui també la manera de tenir bonas referencias d' América... ¡Oh, devegadas passan unas cosas ab la gent que vé de lluny!... Y es precís mirarho molt .. Los diners no es pas lo primer que s' ha de cercar en un home...

—Pero oncle—va interrompre la noya asmirada de la animació de Mossen Jaume—á nosaltres...

—¡Déixam parlar, dona! Després ja hi dirás tú lo teu parer! Per ço t' ho consulto; t' ho parlo. Jo no vull ferte pressió de cap mena... ¡Deu me 'n guard! Pero la cosa es massa gran perque no m' hagi omplert d' agrahiment á Deu, al veure la consolació que m' envia de poguerte deixar colocada ¡y de quina manera! També ho he escrit á Barcelona, á en Valls, lo teu tutor, que també, li apar, una gran sort pera tú...

—Pero s pot sapiguer...

—Ja veurás, ja veurás; es que aquest bon senyor que, segons m' han contat, tots los pares de la colonia forastera se 'l disputan per las seuas fillas, los ha donat mitja volta á l' esquerra y ha vingut á cercarte á tú. A tú, la més pobreta de totas; ¡á tú que ningú 't veu en forat ni en finestra! Res ¡com lo del qüento de la Cendrereta! ó mellor dit, quan Nostre Senyor té una cosa destinada...

—Pero oncle, si jo...

—¡Si sabesses — prosseguí Mossen Jaume sens fer esment de las interrupcions de la noya —quantas voltas després de lo d' en Felip ¡que Deu lo fassa bó! m' ha preocupat lo teu pervindre!... Perque 'ls casaments cada dia son més difícils... y á tú, jo 't conech prou pera sapiguer que no t' hauría satisfet un qualsevulla! ¡Y ab lo teu modo de pensar! ¡Y ab los teus gustos tan en desproporció ab lo teu dot!... Bé, ja sé lo que 'm vols dir—feu Mossen Jaume, que en mitj de sa entussiasta exaltació, interpretava com mellor li pareixía la expressió del rostre de la seua nevoda—vols dir que apesar de ta manera de ser, los diners no son lo que més te preocupa, ni lo que 't fassa balancejar per una cosa ni per altra... á mi tampoch. Pero quan se pot trobar tot reunit no es del cas lo llensarho per la finestra! Y vaja que á tú Nostre Senyor t' ho dona tot, perque aquest senyor, aquest *americano*, fa ja cinch dias que m' ha fet parlar per tú; y avuy mateix tinch de tornarli la resposta. Jo no te 'n he parlat avans perque primer que tot he volgut enterarme, y fins á sapiguer que era una bona persona m' he aguantat sens dirten res. Ara á tú 't toca conéixel y decidirte. Jo per la meua part n' estich contentíssim: crech que la teua mare desde 'l cel ha pregat per tú.

Més de duas voltas, durant la llarga esplicació de Mossen Jaume, la Montserrat havia volgut parlar y més de duas vegadas, sos ulls

ordinariament apacibles,. havian brillat ab expressió difícil de compendre, donat l' assumpto que 's tractava; mes en la darrera part del parlament del seu oncle, semblá com si tot d' un colp hagués trobat una solució per llarga estona desitjada; sa fesomía s' amorosí visiblement y, agafant entre las suas mans la de Mossen Jaume, com avans havia fet aquest ab la seua, li digué ab un tó entre dols y ferm:

—¡Vaja, oncle; estich resolta; no 'm vull casar! ¿Quí'l cuydaría á vosté? ¿Qué faría tot sol en aquesta casa gran y destartalada, quan vindrían aquellas nits d' hivern, tan tristas y tan llargas? Y ademés, encara que Deu fará que no sía lo que vosté ha dit, es lo cert que está bon xich delicat de salut... y ¡vaja, que no 'l vull deixar!

—¡Si jo ho he dit sempre que eras un angelet!—exclamá 'l bon rector, tan cofoy com agrahit de las paraulas de la seua nevoda—pero mira, noya, aixó está molt bé perque tú m' ho digas y perque jo no ho accepte. ¡Deu me 'n reguart de que per mi deixessis una sort com aquesta! ¡Y tú que ets tan bona y que ab tas riquesas tan de bé podrás fer als pobres! ¡Por tindría de que Deu no me 'n demanés compte! ¡Ah poch enteniment! ¿qué ho saps lo que dius? Mira, filla, jo no t' he parlat may del teu pervindre per no entristirte. ¡Bé prou que quan cau la pedregada s' ha de rebre! no hi ha perque encaparrársen avans: pero ara vull que sápigas á que atenirte. ¡Vaja! jo no obraría pas bé, no fente veure la veritat de las cosas...

Tú ja saps que la teua mare no pogué deixarte més que 'ls tres mil duros que á la mort de la teua ávia, que al cel sía, li vaig donar de l' herencia de casa; y altres tres mil que jo 'n posseheixo y que si tú 't casas y fas un bon partit los deixaré als meus pobres, pero que te 'n faré usufructuaria mentres viscas, si 't quedas soltera. Total ¡sis mil duros! Y ¿qué es la renda que això 't pot donar? ¿Y si 'ls valors baixan? ¿Y si tenías la desgracia de quedarte imposibilitada? ¿Y si m' hi quedava jo y tenía de gastar pera mi d' aquesta pobresa? Y sobre tot, filla, alguna volta ¿hi has pensat detingudament en la horrorosa situació d' una persona sola?

Mira, jo vaig abrassar ab tot entussiasme la carrera religiosa, y mentres la teua ávia va viure y vaig estar ab ella jo era l' home més felís de la terra, pero quan vaig quedar sol, quan vaig venir sense ningú dels meus á aquesta rectoría, com has dit tú molt bé, gran y destartalada, jo no hauría volgut que s' haguessin acabat may las funcions de l' esglesia. Allá m' hi trobava á pleret, confortat, ditxós; pero en entrant aquí pareixía que tot me queya á sobre. Quan la teua mare me demaná per venir, me semblá que 'l cel se m' havia obert... Y si no hagués sigut per la pena que ella passava, lo que es per mi, després de ma primera Missa, no hauria pas tingut en ma vida una alegria més gran. ¡Y jo era capellá! ¡Y jo era un home! No, filla, no; lo que deyan los antichs, las noyas ó casadas ó monjas. ¡Al convent no s' hi está sol!

—Mes fá algun temps que vosté no pensava d' aquesta manera: recordis que en aquest mateix quarto ¡jo li vaig demanar plorant que 'm deixés entrar en un convent! — exclamá ab visible acritut la Montserrat, que feya estona lluytava ab un tremolor nerviós que, no poguent deixar més grogas sas galtas, anava posant sos llavis del color de la neu.

—Allavors m' hi vaig oposar, perque jo no autorisaré jamay un perjuri; perque al convent no t' hi portava com á primer fí l' amor á Deu, l' entussiasme y vocació religiosa; t' hi portava un sentiment, una descepció; tal volta 'l despit... feridas que 's curan quan las reixas son ja tancadas per sempre més!

—Y ¿qué creu vosté que 'm portaria ara al matrimoni? ¿Qué es lo que juraria al peu del altar, jo que al veure aprop meu un home que 'm pot parlar d' amor, sento que per cent costats, s' obra sanguejant dins de mon cor la ferida que á un mateix temps ha anoreat en mi goigs, desitjos, esperansas, il-lusions y fins apar que vida y sentiments y joventut? —exclamá la Montserrat ab amargor impossible de descriure.

Mossen Jaume se deixá caure consternat en sa cadira de brassos, de la que feya un instant acabava d' aixecarse, y, dirigint á la noya una mirada trista, desconhortada, exclamá com pera sí mateix ab tó de penosa reconvenció:

—¡Pobreta! ¡Y jo que ja no 'n feya esment! ¡Y jo que la creya curada!

ANTECEDENTS.

En los començaments de sa carrera eglesiástica Mossen Jaume regentava la rectoría de Larrua, quan ab lo nombrament de rector definitiu rebé una carta de moltas planas de la sua germana Teresa, casada feya sis anys ab un corredor real de Cambis, anomenat Maurici Gil, establert á Madrit, ahont lo matrimoni havia viscut desde son casament.

La carta, com hem dit, era llarga, molt llarga, y Mossen Jaume la llegí repetidas vegadas ab los ulls negats de llágrimas y ab alguns colps de puny donats sobre la taula, al arribar á sa darrera plana. Més sense aixecarse de la cadira en que l' havia llegida, prengué la ploma, y depressa, sense vacilacions ni correccions de cap mena, n' escrigué una de molt curteta, que ell en persona aná á tirar al correu. A la tornada, se 'n pujá á las habitacions del primer pis, las hi doná una mirada

inquisitorial y, cridant á la majordona, li innová en pocas paraulas, que dins de pochs dias li arrivaria de Madrit la seua germana, ab una nevodeta de quatre anys y que per lo tant, disposava que 's desembrasés la cambra ahont ell dormia, més gran, més alegre y més ben acondicionada que las restants de la casa, pera arreglarla per las novas forasteras. Envá la majordona li objectá que l' habitació que donava era bon tros mellor que la qu' éll tindria, á la que s' hi havia de pujar per dos esgrahons, á més d' esser bon xich més petita y ferhi més fret á l' hivern y més calor á l' estíu; pero 'l rector persistí en sa idea y ab fort neguit de la majordona, per no sapiguer, si la estada d' aquesta germana á la que pareixia que Mossen Jaume volia tan obsequiar, seria definitiva ó transitoria, lo quarto quedá arreglat ab un llit de matrimoni, una calaixera y cónsola de caoba, ab bonichs adornos daurats, perfidiosament ennegrits pels anys y mitja dotzena de cadiras encoixinadas de domás vermell igual á las cortinas del balcó y de l' alcova, lo que ab dos grossos sillons, dos tamborets y un gran cuadro pintat al oli, representant á la Verge dels Dolors, ab lo seu Fill als brassos, completava aquest antich mobiliari, que per anys enrera havia estat l' ornament de la cambra nupcial dels pares de Mossen Jaume Villadó.

Quinze dias després, un vespre envers als entorns de Totsants, arrivá de Madrit D.ª Teresa ab sa filleta Montserrat, sens més equipatje que dos *mundos* y un gros bagul.

Venia senzillament vestida ab un trajo de cassimir color de tabaco, un saquet d' abrich del mateix color y un *sombrero* de forma petita, cubert ab un vel de un tó més fosch que 'l trajo. Son port era modest, pero en la distinguida manera de vestir sa esbelta figura, s' endevinava á una dama que portava son senyorio, adquirit desde 'l bressol.

La nena, ab una tuniqueta de color blau fosch, brodat de trenzillas vermellas y un barret de castor de amplas alas, devall del que 's descapdellavan com una madeixa d' or los abundosos rulls de sa cabellera rossa, pareixia arrançada d' una página d' una Ilustració inglesa ó alemanya. La Sra. Gil portava en son rostre, de faccions finas y simpáticas, la expresió d' una pena concentrada y de la salut perduda; la nena, mirava esporuguida á la sua mare que plorava, á son oncle que la prenia en sos brassos, y á las foscas parets del menjador de la casa rectoral, tristament il-luminada per un quinqué de petroli.

Quan hagueren pres una tassa de caldo y una copeta de ví ranci, Mossen Jaume que tenia verdaders desitjos de trovarse á solas ab la seua germana, prengué ab recansa de la criada, la grossa palmatoria de llautó, pera ensenyar á las seuas hostes la cambra que 'ls hi havia destinada.

—Ja ho veus—digué á D.ª Teresa, aixecant enlayre lo llum á fi d' iluminar d' un colp tot lo quarto — ets á casa teua: lo llit, es lo dels

nostres pares; los mobles, los de sa cambra, nupcial: lo nostre estatje de nins, ahont apar que hi aleteja encara aquella tendra mare nostra, que tant nos recomenava que fossim sempre dos cors en un!.. Pensa que tornas á set anys enrera .. res ha passat, més que 'l plaher pera mí de trovarme ab una familia que tant anyorava... que. .

Los sanglots de la jove senyora, aumentant ab més forsa á cada nova paraula del seu germá, interromperen á aquest, qui li digué aixugant las llágrimas que apesar seu s' escorrian també per sas enmorenidas galtas:

—¡Vaja, com més parlariam, pitjor! No vull que 't trastornis, ni que 'm contis res. Ja m' ho has dit tot ab la teua carta... Sosségat; pósat ab comoditat y arregla aquesta pobre criatura, que sense compassió l' estém esverant. Mira sovint á aquest cuadro que tens dessobre la calaixera y que representa á la Verge dels Dolors; Ella, que 'ls va sufrir tots, que alentá á la nostra mare á sobre-portarne tants, t' ajudará també á aconhortarte dels teus... Vaja, ja has plorat próu. Al costat del llit, hi tens una campana pera trucar á la minyona... Dorm, y ja veurás com ab l' ajuda de Déu te resignas; y com ab la claror del sol, te semblarán aquestas parets menos tristas...

Donya Teresa volgué parlar; pero verament los plors ofegaren sa veu y Mossen Jaume, convençut que de moment la soletat fora mellor baume que las paraulas, l' abrassá com ho hau-

ria fet lo pare més carinyós, besá á la nena y sortí.

Lo temps era 'l més trist del any: los dias curts, ploviscosos, lo cel cendrós, las fullas grogas y caygudas, empaytantse dessobre 'l fanch; los camps herms, las serras cubertas d' una capa violada, la mar com un ondat mantell d' un vert plomisch, rodolant y batent damunt la platja, ab una remor sorda, trista, igual, acompassada; l' hort de la rectoria ple d' arbres sense fullas, mostrant al descobert son enfilall de brancas secas y nuhosas; las salas de la casa, plenas d' una claror blanca, que las inundava de melangía, las campanas tocant sovint á morts per algun vell ó xacrós, qual fí havia apressat la cayguda de la fulla: pareixia que tot s' aplegava pera vessar sa tristesa, que 's reflectia ab tota sa negra amargor en la cara d' aquella pobre forastera, que en vá s' esforsava en mostrarse animada al menys devant del seu germá, qui, al revés d' aquesta, no sabia com amagarli lo pler que li donava tenirla al seu costat y veure revolotejar á son entorn, com un papalló de dauradas alas, ó com un raig de sol que tot ho alegra, á la petita Montserrat, qui als tres dias de ésser á la rectoria sabia un per un tots los recons de la casa y tots los arbres del hort que guardavan encara alguna pèra verda ó madura per cullir.

A las criaturas los passa tot devant dels ulls com las vistas d' una llanterna mágica, fixant sols s' atenció en lo darrer que veuhen:

la nena se trobava donchs á son pler en la sua nova casa y ab aquell oncle, que ab sa picardia d' infant conegué desseguida, que se 'l havia fet tot seu Viva com una centella, parlava ab bonich accent lo castellá que habia sentit al seu pare y al poble en que havia nascut, y 'l catalá en quina llengua li havia enrahonat sempre la seua mare y que als quinze dias d' ésser á Larrua, intercalava ja, ab gran fruició del seu oncle ab mots peculiars dels pobles de la costa.

—¿*Fa* que si la *mamá* plora sempre, se posará malalta?

—¿*Oy*, que si vosté vá á Barcelona, per un *parey* de dias, se m' hi endurá? ¿*Fa* que ja ho *som* vist tot lo d' aquest poble?

Mossen Jaume esclafia una grossa rialla y la Montserrat parava l' orella ab més atenció, per veure si recullia una nova paraula, pera posar en lo seu forá repertori.

Un vespre, á l' hora en que D.ª Teresa ficava á la noya al llit, Mossen Jaume s' ensopegá á passar per la sala del costat y sentint á la nena que resava, s' aturá fins á la porta del quarto en lo moment en que aquesta deya:

—Ara 'l parenostre per l' ánima del papá...

—¡Li has dit qu' era mort!—exclamá Mossen Jaume, que sobtat per lo que acabava de sentir, no reparó de moment en lo conflicte en que posava á la seua germana, á la qui una flamarada de carmí li pujá fins al blanch dels ulls, fentli repetir ab exaltada energia:

—¡Mort! ¡Mort! ¡Mort! per sempre més.

—Es clar, dona,—feu Mossen Jaume, que en un instant se posá en situació—es clar, que ho es per sempre més! Perque 'ls morts, filleta —digué dirigintse á la Montserrat que l' escoltava bon xich estranyada — no tornarán fins al dia del Judici, en que Nostre Senyor vindrá pera judicar als vius y als morts. Per això tu has de procurar ésser sempre ben bona minyona; perque 'l bon Jesús te trobi aquell dia ab lo vestidet blanch de que l' esglesia revestí á la teua ánima ab lo baptisme. ¡Vaja! resa; resa; que las oracions dels nins, son las que més plauhen á la Verge y al seu santíssim Fill.

La tardor passá molt llarga per D.ª Teresa; los dias y las vetllas no se li acabavan may en aquella quietut y ab aquells quefers sempre iguals: més l' hivern apesar de sos dias tristos y son rossegall de neus, li pareixé menos llarch, puig Mossen Jaume sense compassió á sa tristesa y fins á sa poca salut, li aná apilotant una ocupació sobre un' altra; la feu sagristana del Santíssim, dels Dolors, de Sant Joseph y del altar de las ánimas; li feu revisar un xafé de comptes, que, segons ell tenia molta necesitat d' aclarir; li demaná qu' arreglés y posés en órdre los calaixos d' ornaments de la sacristia y per fí, fins li encarregá que li tragués *apuntes* que ell molt necessitava del *Criteric* de Balmes, d' algunas obras de Santa Teresa de Jesús de Fray Luis de Leon y d' una infinitat d' autors, qu' ella no coneixia, que de primer moment apenas li semblava compendre, pero que

á forsa de llegir, anava entenent y que sens que ella se 'n donás compte, ab molta més facilitat li feyan arribar á l' hora de ficarse al llit.

Quan á la vinguda de la primavera, Mossen Jaume la sentí donar al jardiner diferentas órdres per arreglar l'hort de la casa, se digué á sí mateix:

—La pobra Teresa no s' aconsola de sa pena, pero s' hi acostuma...

Las primeras calors del Juliol feren desganar á la petita Montserrat é inundaren ab un aixám de forasters lo poble de Larrua. Molts dels que hi tenian casa de propietat y que per ló tant hi anavan á la temporada d' estiu, acostumavan á fer una visita al senyor rector. L' any que per primera volta hi hagué donya Teresa, ella junt ab lo seu germá, rebé las visitas que 'ls feren, pero fóu sols Mossen Jaume, qui las torná, alegant que la salut verament delicada de la seua germana que durant l' hivern havia hagut de fer llit per atachs de reuma al cor, la impedia de tornarlas.

La senyora Gil, no vegé donchs als forasters que estiuhejavan á Larrua, més que la vegada que anaren á visitarla á la rectoria y en la Missa baixa que 's celebrava á los dias de festa á la parroquia; á escepció de la familia Bach, que per ésser tan vehins, que 'ls horts de abduas casas sols estavan separats per una prima paret de mahons d' un metro d' alçada, tenian ab lo rector majors graus d' intimitat que 'ls demés forasters.

Per aquella época en Bach, que treballava ab tot son vigor en sa botiga de mantegayre, no tenia cap tracte ab los forasters que anavan á Larrua: precisat per lo desganament de las criaturas, á tréurelas á fora á l' estíu y per ordre del metje, á férlas péndre banys de mar, comprá la torreta del carrer dels Avellaners, á la que 'ls primers dias de Juliol, pujava donya Francisqueta ab los petits, y á la que 'l marit, sols anava los dissaptes al vespre, pera entornárse 'n ab lo primer tren del dilluns.

Com los Bachs sols eran considerats per los forasters, com uns botiguers acomodats, donya Francisqueta, que apesar de no possehir una gran penetració tenia lo convenciment de que la *Crème* que anava al Balneari no intimaria ab ella, se concretá á viure completament aislada de la gent, ja que uns no li acomodavan per massa senyors, ni los altres per massa menestrals. Y tal volta per aixó mateix la senyora Bach estava extraordinariament cofoya de la coneixensa del rector, ab la que s' enorgullia molts més que per las virtuts del sacerdot, per los antiquissims pergamins de la seua noblesa, que apesar de que l' interesat fins pareixia que ho amagava com un defecte, era coneguda de tothom, lo que estufava á la mantegayre y li feya aumentar sos esforsos pera conreuar una amistat que relativament á Mossen Jaume, era sols com á titol d' agrahiment á las atencions de que era objecte per part d' eixa familia, que no descuydava ocasió d' obse-

quiarlo, un dia ab una plata de crema feta per donya Francisqueta, que segons ella mateixa deya hi tenia una má de monja; un altre, ab un flam, que ni fet de confiteria; un altre, ab un gran tros de tortell del Forn de San Jaume, que en Bach havia portat de Barcelona y que no era pas possible que menjés la familia, sens que la primera part deixés d' enviarse á la rectoria. Mossen Jaume agrahia los obsequis que li feya aquella bona gent, com ell los deya, y si be pera no diferenciarse de la conducta que observava ab tothom, no haventhi malalts, no 'ls visitava més qu' una sola volta durant la temporada, los rebia en sa casa ab afectuosa franquesa, y al ésser á l' hivern, tenia bon cuydado de enviarlos, en paga de sos obsequis, un bon present del tossino que matava.

En aquest estat de cosas, pot suposarse ab la pressa que donya Francisqueta, passá á la rectoria tan bon punt sapigué en ella la presencia de donya Teresa, una senyora de debó, y los oferiments de tota mena, que com amiga y com á vehina li feu y los petons y agasajos de que fou objecte la petita Montserrat. Mes la germana de Mossen Jaume era extremadament poch enrahonadora y si be la vá rebre ab l' atenció d' una persona educada, la conversa no s' animá, fins á parlarse del desmenjament de la nena y de lo molt que 'l metje li havia recomenat que la fes sortir á passeig. La cosa no podia ser més felis pera donya Francisqueta, que sabía receptas de sobras pera fer tornar la gana;

remeys, que los mateixos metjes ignoravan; pero que á ella y al seu marit y als seus fills, y á quantas personas los havian probat, los hi havian reeixit ab resultats admirables.

Donya Teresa li doná las gracias: no pensava probar més que l' aygua d' una font que 'l metje li havia indicat que hi portés la nena; y que ella, tenia temensa fos lluny ó tingués costas massa pesadas pera son estat de salut.

La senyora Bach, no la deixá acabar: ella coneixia de sobres aquesta font, á la que durant tot lo passat estiu hi havia portat totas las tardes als nens; un lloch deliciós, plé de vejetació, ab una aygua de ferro capás de fer menjar á un mort, y, sobre tot, á un paratje ahont casi may s' hi trobava ningú; ahont no anavan tots aquells mitjos senyors del Balneari, sachs de vanitat y molts d' élls, ab més deutes que diners. Ja estava arreglat; y aquest gust no li havian pas de *quitar;* totas las tardes, quan ella aniria á la font á berenar ab los seus nens, entraria a buscar á donya Teresa y á la Montserrat; si la senyora, Gil per no trobarse bé ó per altre motiu, no hi podia anar, ella se n' hi enduria la nena, que cuydaria més qu' als seus propis fills.

Donya Teresa ho consultá ab lo seu germá.

—Ja li pots deixar — digué ab senzillés Mossen Jaume — son una bona gent, honradota y franca Ella es una infelissa. Lo que te al cor, te á la boca. ¡Y no n' estará poch de cofoya de poguer dir que se 'n porta á la nevo-

da del rector... y d' un rector que es noble! — afegí Mossen Jaume ab un somriure de compassió.

A las cinch d' aquella mateixa tarde donya Francisqueta, aná ab los seus tres fills, un noy de set anys y duas nenas més petitas, la Teresina y l' Adela, á cercar á la Montserrat, que després d' haver passat tot un hivern sens apenas eixir de la casa y sens haver jugat ab cap criatura de la seua edat, paresqué que verament se tornava folla d' alegria, tal era sa animació y goig al corre per camps y boscos ab gent de la seua mida.

Donya Teresa hi aná molt pocas vegadas. Son pit delicat, no podia ab las costas que era precís pujar per anar á la font: y després la conversa d' aquella bona senyora que sols sabia parlar dels mils que tenian y de lo molt més que podria portar sombrero élla que moltas de las senyoras que 'l rumbejavan pel Balneari, li pesava y l' aburria. Per altra banda, com donya Francisqueta, tret d' aquestas dérias, se menjava á petons á la Montserrat, y, com als seus mateixos fills, no li donava l' aygua que no estés desassuada, y li posava un mocadoret al coll la tarde qu' al retornar de la font fresquejava, y, sobre tot, la nena havia recobrat los colors y la gana, donya Teresa, encara que s' hauria estimat més déure aquestos obsequis á personas de altres condicions, los hi agrahia y apesar del seu carácter un xich sech y no dispossehit de certa natural altivesa, s' esforsava en manifes-

tarli lo molt fondament que li estimava, l' interés que per la seua filleta se prenia.

Las primeras frescas del Octubre, despullaren de forasters lo poble de Larrua. Moltas familias anaren á despedirse á la rectoria, planyentse de que una senyora jove y de las condicions de D.ª Teresa, no hagués volgut ni una sola vegada assistir á las moltas festas, concerts y reunions qu' havia donat la colonia forastera, la que no s' havia oblidat may de ferli la corresponent invitació. La senyora Gil s' escusá ab sa salut delicada, que sols li permetia assistir á las funcions d' esglesia; y li semblá que 's treya un pés de sobre quan s' acabaren las visitas de despido, en que havia hagut d' usar de tota la diplomacia d' un ministre de negocis extrangers pera evadir las moltas preguntas que á ella no li semblá bé de satisfer. Y tal volta per aquest motiu, havian sovintejat las personas que al trobar per los carrers del poble á la nena acompanyada de la majordona, no havian reparat en aturarla, preguntantli entre petó y petó:

— Y donchs, *monada*. ¿Ahont tens lo teu papá?

—¡Es á Madrit, mort! — contestava la nena fent un saltiró y escabullintse d' aquellas senyoras que apenas coneixia, y que s' allunyavan dihentse unas ab altras:

—¡Ah! es que es viuda!..

Los frets, al treure de Larrua als nens de la familia Bach y obligar á tancar portas y bal-

cons, desatinaren á la Montserrat, que, enjogassada y travessa, no parava de fer entremaliaduras y raresas al trobarse reclosa dins las quatre parets de la rectoria.

—Las monjas, m' han dit ja moltas vegadas, perque no 'ls hi enviavam la nena al col-legi—digué un dia Mossen Jaume á la seua germana, vegent á aquell belluguet que tancat dins del menjador semblava una rateta engaviada—jo crech que ella estaria allí més distreta; comensaria á apéndre alguna cosa; y á tú 't deixaria ab tranquilitat algunas horas al dia.

La Montserrat era 'l únich raig de sol que il-luminava las neus que voltavan la vida d' aquella pobra dona, y encara que sols fos per pocas horas, li semblá que era un nóu dolor lo separarse d' ella, pero Mossen Jaume insistí, y la nena aná á la escola.

Cap á las darrerias de Febrer, l' armari de pisa del menjador de la rectoria s' omplí de taronjas: era precís cullirlas tan bell punt groguejavan, per tréurelas de las manetas de la Montserrat, que las feya caure á colps de canya y se las menjava ab tanta abundancia que arribaren á ferli mal. Donya Teresa doná ordre á la minyona pera que de cap manera n' hi deixés menjar. Més una tarde al arribar del collegi la Montserrat, no veyent á la sua mare que estava en lo despaig ab Mossen Jaume, digué á la majordona:

—¡Dom taronja pera berenar!

—No n' hi há—digué desde la cuyna la criada—ja 't donaré xacolate crua.

—No vull xacolate ¡vull taronja!

—Pero si 't dich ¡que no n' hi há!

—Jo las veig á l' armari...

—Donchs la teua mamá no vol que te 'n dongui ¡y no te 'n donaré!

—¡Munda, dom taronja, sinó!..

—Sinó ¿qué? ¿qué farás? feu la minyona tota picada, sortint cap al menjador.

—¡Tafoy! ¡Retafoy! —cridá la Montserrat, exasperada, enfilantse en una cadira del costat del armari—trencaré un vidre y 'm menjaré totas las taronjas que trovi! y tú ¡Mira!—y la endiastrada criatura, al dir la última paráula, feu onejar las duas manetas sobre 'l nás posant lo dit xich de la dreta tocant ab lo gros de la esquerra.

—¡Reyna Santíssima!—exclamá donya Teresa, sortint al menjador y agafant violentament á la nena per un bras—are mateix, ¡desseguida vull que 'm digas qui t' ha ensenyat aquestas paraulas tan lletjas y aquestos gestos de pillet! ¡de xicot de carré! Desseguida, desseguida, vull que ho digas. ¡Dolenta! ¡Lletja! ¡Mal educada!—Y com donya Teresa acabés la filípica ventantli una bofetadeta, la Montserrat se desfeu en un mar de llágrimas, que la seua mare, després d' haverlas fetas corre, tingué bons trevalls pera aixugar, encara que tot dihent:

—Be, no ploris més, pero digam d' ahont has tret aquestas cosas tan lletjas!

—La... a... a... noya... a... a... a.. de ca 'n

Peró, m' ho va... a... a... dir y m' ho... o.. o... va fer á mí, en lo col-legi... i... i... i... l' altra tarde, perque jo no li volia... a... a... donar una estampa... a... a... a!..

—¡Ja m' ho temia jo al tenir que enviar á aquesta criatura á una escola de poble!—exclamá donya Teresa tan sentida del cas, com de la bofetadeta que s' havia vist obligada á donar á aquella criatura que tant estimava. — Jo no ho vull dir pas per las monjas — prosseguí veyent la cara fosca del seu germá qui l' escoltava— ¡pobras senyoras! ¡Ellas no hi tenen cap culpà!.. pero las criaturas aprenen tant d' educació ab las mestras com ab las companyas que tenen... y aquí no 'n podrá tenir may d' altras. ¡Válgans Déu! ¡Válgans Déu! Si 'ls nostres pares vejessen á una neta seua, á una Villadó educantse d' aquesta manera!—afegí donya Teresa, que ni pérduas ni penas desarrelavan d' ella los ressabis de sa noblesa.

Mossen Jaume no torná resposta: més l' endemá digué que li calia anar á Barcelona ahont tal volta hi tendria d' acabar la setmana.

Dos dias després tornava 'l bon sacerdot á Larrua, dihent á la seua germana que la nena quedava admesa de interna en lo col-legi del Sagrat Cor de Sarriá. Sols calia arreglarli la roba blanca y los trajos d' uniforme, pera portarli avans del primer de mes. Ho havia parlat ab lo seu intim amich lo Dr. D. Pau Valls que era prop parent de la superiora del Sagrat Cor y tot estava arreglat.

Donya Teresa quedá glassada: li semblá que ab una má de ferro li oprimian fortament lo cor. ¡Separarse de la seua filla qu' era sa vida, sa alegria, son tot!.. Y no obstant, moltas vegadas quan no podia ni somniar que la Montserrat pogués educarse en tan aristocrátich col-legi, ella hi pensava, com lo *non plus ultra* de las seuas aspiracions maternals... Ella envejava á las mares que tenian suficient fortuna pera ferhi educar las seuas fillas... Més vejentho com un impossible, tan sols hi havia vist la part bonica; la separació que allavors li semblava un no res, al tenir que realisarla, se li apareixia com la més gran de las crueltats. Pero no era pas possible, ni tan sols insinuarho al seu germá, que s' havia afanyat en fer los passos; que s' havia cregut donarli una alegria y que ab sa senzillés habitual li havia dit:

—¡Arreconariam massa diners ab la nostra vida metódica y arreglada! ¿No han de ser per ella los nostres estalvis? Donchs ab res podrém donárloshi mellor que ab una bona educació. Allá s' instruirá de debó ¿y qui sab anys á venir si 'ls coneixements que allí adquireixi, poden servirli pera guanyarse la vida? Aixís com aixís, tampoch no li podriam deixar cap capital; ja sabs que á mí, tenintlos al calaix, no me 'n deixan surar gayres y val més que li assegurem una part de dot en la inteligencia, que aquesta no estará exposada á quiebras.

Donya Teresa no tingué donchs més remey que amagar la seua pena y preparar las robas pera tancar á la nena.

Aquella primavera fou horrorosa pera la pobre mare. Bastant sacrifici feya 'l seu germá, en l' import de la mensualitat, y no era pas cosa de aumentar gastos, anantla á veure tan sovint com lo seu desitj ambicionava. Una volta cada dos mesos, los dos germans se permetian lo luxo d' anar á véurela. Pero ¡y qu' eran llargas aquellas vuyt setmanas! Lo sol aumentant las horas del seu regnat de llum sobre la terra, feya los jorns interminables. La pobra donya Teresa, cada matí al despertarse comptava los dias que li mancavan, primer per sa visita al col-legi, després pera la época de vacacions, que entre las llágrimas de sa anyoransa, la veya com los antichs israelitas, la desitjada terra de promissió. ¡Ay si en aquellas horas de ferrenya tristesa no haguessin acudit á sa memoria, sens ella mateixa donarsen compte, las ideas y fins las paraulas que, trayent *apuntes* pera 'l seu germá, s' havian introduhit en son cervell, de las obras filosóficas de Balmes, del Pare Kempis y sobre tot de la hermosa y consoladora obra de Monsenyor Gaume *Esta vida no es la vida!*

Tota aquesta literatura, que ella no havia conegut fins allavoras, que en un principi no sols trová pesada, sinó que algunas voltas fins li semblá inintiligible, en sos moments de major tristesa, abocava á sa imaginació exaltada una de sas máximas plenas de ciencia de la vida, de coneixement en las lluytas del cor humá, d' aspiracions á la eterna benaventuransa,

fentli pera sas penas l' efecte d' una rosada copiosa, que amorosia la cremor que en son esperit combatut hi havian obert la devoradora flama de la gelosia, de las decepcions y d' una continuada adversitat... La ferida estava oberta; pero la sanch que d' ella s' escorria, l' axugava la resignació cristiana, ab consols donats per inteligencias, que tot havent conegut tal volta per experiencia propia las amargors de la terra, la forsa d' una fé sens duptes ni vacilacions de cap mena, 'ls havia ensenyat á mostrar ab tota sa divinal esplendidesa las eternas benaventuransas del cel.

La Montserrat, aná creixent y desarrollant sas gracias físicas, á l' hora que sos coneixements intelectuals. Al acabar los cursos, los premis adquirits en honrosas lluytas col-legials, omplian la humil rectoria de Larrua, curullant de goig lo cor de Mossen Jaume y fent apareixer un somriure d' ergullosa satisfacció maternal en las entristidas faccions de la senyora Gil.

També donya Francisqueta Bach participava dels plahers de la germana de Mossen Jaume. Lo seu fill Felip que feya quatre anys estava d' intern en lo col-legi dels pares Jesuitas de Manresa, se n' enduya tots los anys un bon número d' honrosas recompensas. Això feya que 'ls dos premiats, al ajuntarse als estius, treyessin á relluhir los seus trofeus d' aplicació, y que al trobarse iguals en inteligencia y en cultivació de coneixements, fes-

sin abdós més lliga que ab la Teresina y l' Adela, á las que, segons en Felip, de res sério se 'ls podia parlar. Cada volta qu' entre 'ls germans neixia alguna discussió, per posarse en dupte alguna de las cosas assentadas per en Felip, aquest exclamava ab ayre de contrariada superioritat:

—Donchs ¡preguntéuho á la Montserrat, que sab tant com jo y veuréu lo que 'us dirá!

Aquesta igualtat y consideració mútua era causa que al formarse 'l grupo dels noys, ja fos pera jugar á l' hort de la rectoria, ja per anar á passejar ó berenar á las fonts, en Felip anás sempre de costat ab la nevodeta del rector, que sens adonarsen, tenia las assentadas molt més llargas ab ell que ab las seuas germanas.

—¡Es molt, que no se vos acabi may la conversa á vosaltres dos!—feya donya Francisqueta moltas tardes, que 'ls noys sens fer esment de la Teresina y l' Adela, deixavan lo joch, pera assentarse á enrahonar — ¡No sé pas de que diantre debéu parlar tantas horas!

—Y vegi, mamá—responian á voltas las noyas, un xich picadas—¡tanta conversa que te ab la Montserrat, y ab nosaltres, á voltas camina duas horas al costat nostre sense dirnos res!

—¡*Vaya* una estranyesa! — responia ignocentament en Felip. — Ab la Montserrat hi puch parlar de tot, perque de tot sap y á vosaltres ¿qué 'us diré? ¿Qué á la nina li manca un vestit nóu? No 'n sé jo de conversas d' aquestas...

Los anys passavan y passavan sense variació de cap mena. Los hiverns tristos y solitaris per donya Teresa, las istius plens de la vida y animació que á la rectoria donava la presencia de la Montserrat, que 's feya una doneta. Relativament á costums, tampoch hi havia variants. Com en lo primer istiu, totas las tardes dels dias feyners donya Francisqueta anava ab los seus fills á cercar á la Montserrat, y uns dias ab la senyora Gil y altres sense, segons sas ocupacions ó l' estat de la seua salut, los noys ja ab la bossa de cassar papallonas, ja ab un joch de cercols á las mans, emprenian lo quotidiá passeig á la font.

Una tarde del mes de Setembre de l' any en que la Montserrat havia complert sas tretze primaveras, y en la que, com de costum, anavan á berenar á la font de la Teula, la conversació dels noys prengué un cert tó de tristesa. Las vinyas, ab sa estesa de pámpols grochs; lo remor d' algun qu' altre remolí de fullas secas, la terra humida per las plujas, y més que tot, lo convenciment del poch temps que 'ls restava de vacacions, pareixia que 'ls havia tret l' enjogassament d' altres dias pera fer lo camí á corregudas; saltant petits marges y disputantse per la llibertat d' una papallona, per la troballa d' una cuca de llum, per la arrancada d' un ramell de moras ó per la possessió d' una flor, més ó ménos bonica.

La Montserrat, bon tros més espigada que sas duas companyas, era casi tan alta com en

Felip, qui tenia dos anys més qu' ella. Ab fortas botinas de badana color de mantega, un llasset de cinta blau de cel. lligant dessobre de son tornejat coll sa fornida trena rossa y un llarch devantal de pisana ab ratllas blancas y blavas, que amagava dessota de sa folgada y recta etxura los contorns de sas formas ja bastant pronunciadas, pareixia que se la veya llensar á l' ayre son embolcall d' oruga, pera deixar veure ab tota sa esplendidesa sas hermosas alas d' ayrosa papallona.

En Felip, pe 'l contrari; esprimatxat per la creixensa, escardalench de galtas, ab ulls y cabells d' una negror de mora, y ab las faccions bon xich estiragassadas, mostrava en tota sa figura com las primeras tintas de la pubertat tapan y endureixen en lo noy las hermosors de la infantesa.

Al arrivar á la font, la Montserrat aná á portar á en Felip, que ab sas germanas s' havia assegut desobre las arrels d' un vell castanyer, lo berenar que ab donya Francisqueta y la seua mare acabavan de tréure de la cistella.

—No 'n vull—féu en Felip, donantlo á la Teresina.

—¿No vols berenar? ¿Qué no estás bó ó es que aquest tall de llangonissa no t' agrada?—digué la Montserrat, preparantse pera anar á cercarnhi un altre.

—Es ¡que 'm fá rábia de véure que 'l sol ja es á la posta y apénas son las sis de la tarde! lo que vol dir los pochs dias que 'm restan pera

estar á Larrua. ¡Ditxós col-legi! ¡ja voldria haver acabat lo Batxillerat, pera no haverhi de tornar may més!

—¿Y per axó no vols berenar? Té, home, té;—feu la Montserrat portantnhi un altre tall y sentantse á menjar la sua part, en mitj d' en Felip y de l' Adela.

—No hi puch ferhi més — prosseguí 'l noy, prenent desdenyosament lo pá y la llangonissa de las mans de la Montserrat — la tardor, jo la desterraria del any. ¡Vés quins serveys que fá! ¡Sembla que sols vé pera acabarho tot!.. Jo no puch ab aquesta atmósfera trista, ploviscosa y humida.

—¿Qué vol dir atmósfera? ¿Qué ho saps tú, Montserrat?—preguntá l' Adela á mitja veu y com escorreguda per sa ignorancia.

—Ja veurás—respongué la nevoda de Mossen Jaume, un si es no es, satisfeta de mostrar sa erudició colegial devant del seu company, que ja cursava 'l batxillerat — jo, tal volta no t' ho sabré explicar tant estensament com ho faria en Felip: pero en fí, ho diré com nos ho han explicat en lo col-legi y com t'ho explicarán á tú, d' aquí dos ó tres anys. Atmósfera, es lo conjunt de gasos invisibles que rodejan lo nostre planeta; com son l' ayre, lo vapor de l' aygua, l' ácit carbónich y altres que ara no recordo...

—Donchs, mira, com sempre t' has explicat mellor que jo. Ja m' ho han prou ensenyat aixó mateix en lo curs de física: y fins ho he donat

de memoria: pero preguntat aixís, en sech, de segur que no ho hauria sapigut respondre tan aviat. Sols per axó, no'm reca tant de tornar al col-legi... ¡No estaria pas bé que tu sapiguessis més que jo!.. Ademés, que 'ls *Padres*, m' estiman molt: y mira, á voltas—prosseguí en Felip baixant la veu — conech que si en lloch de venir á Larrua tingués de quedarme á Barcelona, preferiria no sortir... No sé, sembla qu' allí m' hi trovo més á pleret. . ¡Si no fós lo tenir de estudiar tant!.. Y tampoch es que l' estudi no m' agradi, no; ¡pero vaja! conech que certas cosas, m' estimaria més estudiarlas prácticament: supósat que si hi hagués una nació ahont parlessin llatí, m' estimaria més anarlo á apendre allá que en lo col-legi, ahont lo parlo y no sé 'l que dich; y lo mateix lo francés. aquest ja l' entench mellor, pero de tots modos, preferiria anarlo á practicar á Fransa: y jo, hi aniré; perque conech que 'l viatjar m' agradaria bojament.

Moltas vegadas, quan só devant del mapa d' Europa, ¡me dona un pler formar l' itinerari dels viatjes que faria! Vejessis ab quina facilitat, m' enfilo cap á França y pel Canal de la Manxa me 'n passo á Inglaterra, y per Bélgica me 'n vaig á l' Austria: y atravesso 'ls Alpes pera seguir la Italia y la Turquia; y per lo Mar Negre, me 'n pujo dret á Russia, pera trobar la Suecia y la Laponia...

—¡Ay¡ ¡allí si que jo no hi aniria pas!—interrompé la Montserrat, que com la Teresina y

l' Adela, atretas per lo calor ab que parlava en Felip, los hi semblava qu' era cosa d' anarhi l' endemá.

—¿Y perqué á Suecia no?—preguntá la Teresina, molt interessada en que 'l viatje no s' interrompés.

—Perque hi fá un fret horrorós, y ademés diuhen qu' allá á la Laponia, la gent es ¡petita! ¡petita! y á mi 'm faria pena de véurels. Mira aquí, la noya de casa en Peró, que es esguerradeta, y tota petita, ¡me fá una pena al cor quan me la miro!..¡Ves si per gust, aniria á véuren tot un poble!..

—Be, dona ¡no t' apuris per axó! cambiarém l' itinerari y en lloch d' anar cap amunt, per lo mar Caspi, nos ne baixarém vers á l' Assia. ¡L' Assia! Ja saps, alló de: *La parte mayor del antiguo continente; la cuna del género humano, en donde florecieron las ciencias y las artes*, etc., etc.—feu en Felip, prenent la cantarella ab que solen donar los noys las llissons en las escolas, y tornant á rependre son ayre de formalitat continuá:—¡allá si que hi podria apendre llenguas! l' árabe, l' armeni, lo persa, l' indostán, lo xino... ¡Aquesta llengua si que 'm fora necessaria! perque á mí m' agradaria molt seguir la Xina: saps allá ahont fan las casetas de marfil... y sobre tot l' Indostán; lo país que te las montanyas més altas de la terra y en quins rius, se troban en profusió los diamants y los brillants y las pedras preciosas de tota mena...

—¿Y 's trovan per terra, entre la sorra del

riu?—preguntá la Teresina, obrint desmesuradament los ulls, entant que picant de mans, exclamava ab tot l' entussiasme de sa senzillés d' onze anys—¡Allí si que vull que nos hi portis, Felip! ¡Y que 'n culliriam de diamants y de brillants y de pedras de tota mena pera fernos arrecadas y collarets y fins pintas y diademas pera posarnos als cabells! Y 'n portariam per la mamá .. perque ella, si es massa lluny, no hi voldria pas anar. . Y també 'n recullirém pera fer una corona per la Verge del Remey de la hermita, que 'n dú una de llauna ¡més pobre y més vella! Y per tú Montserrat, te las portarém iguals, ben iguals á las nostras.

—Aquesta ja se las podrá cullir allí mateix —feu en Felip ab molta serietat.

—¡Oh! Si hi pogués venir ¡próu! — saltá la Teresina.

—¡Ay! ¡ay! ¿perqué no hi ha de venir, ananthi nosaltres? Lo que podém fer es marxarhi á l' estiu, que es quan estém tots tres plegats—exclamá candorosament l' Adela.

—Pero dona, ¿qué no ho coneixes qu' ella no hi podrá venir, perque nosaltres hi anirém ab en Felip, perque es germá nostre, pero á la Montserrat no li es res? — feu la Teresina, prenent un gros tó de set-ciencias.

Los aspirants á viatjadors se miraren consternats. La Teresina tenia rahó. Havent d' anar al país dels rius, de las pedras preciosas, sense donya Francisqueta, que es á quí anava confiada la Montserrat, era molt difícil que aquesta

hi anés: y ab la seua mare, no hi havia que contarhi ja, que donya Teresa, la meytat de las tardés ni á la font podia acompanyarlos.

Las noyas Bach estimavan á la Montserrat ab entranyable afecte: ab ella no hi renyian may. Son carácter judiciós y la superioritat de sa intel-ligencia, reconeguda no sols per en Felip, sinó per la seua mateixa mare, que 'ls la treya á tot hora per modelo, li havia fet pendre gran prestigi entre sas duas amiguetas, que sempre 's disputavan lo lloch que en Felip deixava lliure al costat seu. A més, la conversa s' havia tingut al devant d' ella, y las pobras criaturas, ab la bondat innata á aquesta primera edat de la vida, en que l' egoisme no ha assecat encara, los dolls de la generositat; se contristavan també de véure la cara de pena, que apesar de tot son judici de tretse anys, posava la Montserrat, pensant que dels quatre, seria ella sola la que no podría disfrutar d' aquellas maravellas, engrandidas tan per los mágichs colors de sa priviligiada fantásia, com per l' amargor de la impossibilitat, que tan entenimentadament havia fet notar la filla gran d' en Bach.

Tots estavan encara sotmesos, baix la impressió de la primera contrarietat nascuda en los preliminars de son viatje, quan en Felip, que havia estat ab lo cap caygut sobre del pit, exclamá de sopte ab la alegria del qui estreny entre sos dits un tresor per llarch temps codiciat:

—¡Ja ho tinch! ¡Ja está tot arreglat!

—¿De veras?—¿Cóm? ¿Cóm?—preguntaren á la vegada las tres noyas

—Ja veuréu—feu en Felip, ab tota la formalitat ab qu' hauria parlat un home—ara jo no vos hi puch pas acompanyar: en primer lloch, tinch que acabar lo batxillerat, y després fer la carrera *¿vritat?* Donchs com que allavors ja tindré vint ó vint y dos anys y jo sempre he pensat de casarme ab la Montserrat; m' hi caso, y, com será la meua dona, ja hi podrém anar plegats.

—¡Ay! ¡y qué rebé que ho has pensat!—exclamá en lo' paroxisme de la alegria, la noya Gil, juntant dessota de la barba sas duas manetas blancas y afiladas, en tant que la Teresina y l' Adela, repicant las seuas, repetian á l' hora, detenintse á cada paraula, pera mellor saborejar sa satisfacció:

—¡Ay! ¡Sí! ¡Sí! ¡Y qué bé que ho has pensat!

La fletxa ja havia sortit de l' arch; lo llamp, havia llensat sa devastadora pedra; lo pagés, havia sembrat á la terra més á posta assahonada la llevor en la que hi devian grillar aquella mena d' arrels, que sols s' arrencan, arrebassant ab ellas, la terra que las sustenta.

Las circunstancias de la Montserrat afavorian també d' una manera especialíssima la grillada d' aquella llevor tan senzillament llensada. Sense germans, sense cosins, sens amistats íntimas, los noys Bach eran la sola distracció de

la nevodeta de Mossen Jaume. Quan en lo collegi las seuas condeixebles parlavan d' anar en la época de vacacions á sas heretats ó al estranjer ó á banys, ahont se reunian ab familias en las que hi trobavan companys de la seua edat, la noya Gil pensava sempre en los qu' havia trobat y que havia de tornar á véure, al sortir del convent. Las altras cambiavan d' impressions; tots los anys portavan coneixensas novas; moltas havian visitat nous llochs y nous paissos, totas tornarian al collegi ab los recorts de las cosas que haurian vist y de las personas ab qui haurian parlat; ella sabia ja abans de sortir tot lo que hauria de fer: per ella no hi hauria res cambiat; un mes d' Agost era invariablement igual al passat y, segons ella creya, al que havia de venir. Los mateixos petons de la seua mare, sempre trista, fets ab la rialla als llávis y 'ls ulls negats de llágrimas: los mateixos afalachs de Mossen Jaume: la mateixa vida, tan igual y tan acompassada, com las onas qu' en temps de bonansa desfeyan sos blanchs espumalls en la platja de Larrua. La missa á las set; lo dinar á las dotze; lo sopar á l' entrada del capvespre; lo rosari de sobre taula; las conversas tranquilas y casi sempre sense discusió, eran poch interessants per ella que d' entre aqueix conjunt de suaus mitjas tintas y d' eix aplech de personas que l' estimavan ab tota l' ánima, no n' hi havia cap que parlés ab lo llenguatje que sos tretze anys posavan en sa boqueta vermella; cap que l' aju-

dés á cassar una papallona, ni á cullir un ram de flors boscanas, ni á donar voltas á la corda ab que saltava, ni menys á compartir ab ella aquellas riallas alegres, frescas com los primers ventijols del matí, que per la volada d' una mosca acudian á dojo á sos llávis de cirereta partida.

—¡Parla, parla; enrahona tú; jo ja t' escolto!—li deya donya Teresa desitjosa de sentir las deleytansas ab que omplia son cor maternal aquella veueta estimada, que, com un aucell enjogassat, en son continuat xarroteig, saltava desde una página de la historia de Espanya, de Roma ó de Grecia; á las excentricitats de la Munda, y d' una poesía de Quintana ó de *Fray Luis de Leon* al barrèt de palla d' alas amplas, que era precís comprarli aquell mateix dia, pera estrenarlo per anar á la font.

—¡Quin bo 'm dona d' escoltarla! ¡Sembla que 'm treu vint anys de sobre — deya també Mossen Jaume; y tots fins lo vicari Mossen Ramon, que era un bon xich mal agradós, se dalian per sentirla, sense que cap d' ells pensés en tornarli 'l cambi, que la pobre Montserrat sols trobava á Larrua en los fills de donya Francisqueta; en aquellas noyas de la seua edat; en aquell noy finet y educat com ella; ab los seus mateixos coneixements; ab las seuas mateixas aficions...

La noya Gil no podia compendre que la vida del vinent any podia no ser igual á la del passat, ni que un dia pogués esser possible que

ella visqués sense la seua mare, sense 'l seu oncle y sense aquells noys, que aixís com donya Teresa y Mossen Jaume eran existencia de sa existencia, 'ls seus companys eran alegria de sa alegria. Fins que á la Teresina se li acudí que no sent germans no fora del cás que viatjessin junts, no havia atravessat may tan senzilla idea per la pensa de la nevoda del rector; més en Felip havia trovat tant prompta solució, y aquesta li semblá á la Montserrat tan fácil y sobre tot tan encertada y natural que, al sentirla, apesar de no haverla may pensada, li aparegué que de tota la vida l' havia tinguda dins de si mateixa y que no feya més que respondre com un eco á la veu que de dins de son corli cridava pera resóldrela de idéntica manera; y desde aquell instant, ab la mateixa fé que creya en que un dia havia de morir, sens inmiscuirse en preliminars de cap mena passá á créure ab igual forsa que havia de venir un jorn en que seria esposa del estimat company de sa infantesa.

ANTECEDENTS

(Continuació.)

La Montserrat no havia complert encara disset anys quan donya Teresa se vejé obligada á tréurela del col-legi del Sagrat Cor contrariant los desitjos de la *Madre*, que prenia un disgust cada volta que surtia una *educanda* sense haver seguit los trámits oficials del reglament.

Pero no hi hagué remey; los disgustos que 'ls espiritistas de Larrua ocasionavan en aquella época á Mossen Jaume minaren de tal manera sa salut y sa alegria, que la seua germana, tementse majors complicacions, volgué la noya al costat seu. La Montserrat sortí donchs del col-legi sens haver termenat sos estudis, als que es precís confessar, no hi tenia l' afició que 'l seu oncle hauria desitjat, sortint del convent més educada que ins-

truhida, tenint com la immensa majoría de las donas espanyolas molt més gust en saborejar las bellesas d' una *sonatta* de Beethoven, que en estudiar las complicadas solucions d' un problema de geometría. Això no vol dir que la Montserrat no fos de molt més instruhida que gran part de las seuas condeixebles y de moltas de las noyas de la seua edat, pero per fer sentir á son talent natural los goigs d' estudis més sérios, li haurian calgut més anys, y que la imatge d' en Felip no s' hagués interposat entre las áridas páginas de sa carpeta d' estudi.

Més alta que D.ª Teresa, ab sa cara d' una bellesa d' arcángel, educada y distingida com una primpcesa alemanya, vestint ab la senzillesa que sa posició requería, pero ab un gust que acompanyat de sa hermosura donava major reals á sa roba de cotó ó de llana segons s' ho aportava la estació, la noya Gil, á la qui sols se li podia reprotxar lo defecte d' encorvarse un xich á causa de sa rápida creixensa, s' atreya las miradas de quants forasters per rara casualitat la veyan en algun carrer de Larrua ó en algun caminet de sas aforas, ja que aixís per lo modo de ser de donya Teresa, com per lo disgust que en sa sortida del convent havia trobat en la rectoría per la enfermetat de Mossen Jaume, las duas senyoras continuavan ab la mateixa vida retreta y solitaria que havian emprés lo primer any que passaren en lo poble. Per lo demés la Montserrat no semblava

may fer esment de la admiració que sa figura despertava; los colps que aixó succehía ni sos ulls donavan senyal d' haverho vist, ni sos peus detenian ó apressavan l' ayre de son caminar; en Felip al sortir del convent li havia renovat la promesa que al parlar de son viatje al Assia, li havia fet quatre anys enrera; y li havia renovat ab tota l' ánima, esgroguehintse sa fas morena, brillejant com encesas guspiras sos ulls de móra, tremolejant de emoció la má que retenía la seua y la veu ab que li deya:

—Aixó no ha de serte nou, Montserrat: jo t' he estimat desde 'l dia que tenint set anys, la meua mare me portá á la rectoría pera anar á la font de la Teula, y á mi, ja allavors me semblá que d' avans te coneixía; que 'ls rulls de tos cabells rossos ja 'ls havia vist entre los ángels que voltavan lo meu bres de nin; y encara que ma boca no t' ho deya, mon cor y mon pensament me parlavan continuament de tú, y en las salas del col-legi y en los jochs y en los llibres, jo 't veya sempre com la meytat de mi mateix, com la eterna companyona de ma peregrinació sobre la terra; y per tú he estudiat y per tú he comensat ma carrera y per tú, ajudant Deu, la acabaré y seré un home com deu ésser aquell á qui tú 't dignis estimar. Sense tú jo no hauria estudiat; hauria viscut com lo meu pare y cada any hauria anat á fer un viatje al extranger y mas aspiracions haurian estat satisfetas, pero tú t' educavas,

tú aprenías y jo havia de estar á la teua altura; d' altre modo jo coneixía que tú no 'm podrias estimar may, y jo volia que m' estimessis com jo 't vull, que 'm sento promte á fer tots los sacrificis pera obtenirte, promte á tornarme foll ó á morir desesperadament, á la sola idea de que un altre home que no fos jo pogués estrényer aquesta má que jo he mirat sempre com á meua...

Y la Montserrat ab una serenitat inalterable y sense que sa veu manifestés la més insignificant emoció, havia respost com prosseguint la idea d' en Felip:

—Si, si; á mi també m' ha semblat sempre que has estat meu de tota la vida; fins d' avans de conéixet; meu com la meua mare que es lo que 'm sembla que tinch de més propi sobre la terra. D' avans de conéixet á tú ni res sé, ni de res me recordo... Com si aquells anys no haguessen passat pera mi... No tinch un sol recort ahont tú no hi estiguis unit... En lo col-legi sols ab tú pensava, en las vacacions sols á tú 't veya... Quan apropósit de tos viatjes me digueres que 't volias casar ab mi no 'm vingué gens de nou: me semblá que no feyas més que repetir lo que jo ja de temps sabia. Sols que tú dius que t' atormenta la idea de que un dia jo pugués ésser d' un altre home y á mi ni una sola vegada semblant cosa m' ha passat per la imaginació. ¿Tardarém dos anys, quatre, deu, quinze á realisar los nostres in-

tents? No ho sé. Pero jo tinch la seguretat intima, la convicció ferma, de que si tú vius y jo visch, nos trobarém de costat com are, mirant abdós lo mateix horitzó; fantasiant per las mateixas encontradas...

La malaltía moral de Mossen Jaume, lo rosech que la sua susceptibilitat religiosa posava sobre la seua conciencia, pareixent que no absorvía son interés, cosa que no tingués relació ab las ánimas que 'ls adeptes de Allan Kardech li prenian, fou causa de que donya Teresa no s' atrevís á consultarli la elecció de la seua filla, per la que ella, donat lo seu modo de ser, ni trobava motius pera refusar, ni sabia sentirne grossa alegria; pel contrari, sos ulls se negavan de llágrimas quan la Montserrat ab la fé y entussiasme, ab que assegurava Colon la existencia d' un nou hemisferi, feya confidenta á la seua mare dels somnis de felicitat que al acabar la carrera devía realisar ab en Felip.

En aquella época la familia Bach no intimava ja ab las personas de la rectoría ab la afectuositat que ho havia fet fins allavoras. Donya Francisqueta que per fí havia lograt cambiar la catalana mantellina per lo gorro francés y que ja podia oferir la seua casa del carrer de Lauria en lloch de la botigueta de la plassa de Santa María; s' havia anat atansant envers aquells mitjos senyors del Balneari, que tants desprecis li havian inspirat en altre temps; y aquella societat que tres anys enrera s' hau-

ría desdenyat d' entrar en la torreta del carrer dels Avellaners, instada per en Bach y atreta per lo doble alicient de las espléndidas diversions que en ella s' hi donavan y las que 'ls amos de la casa, ab sa ingenuitat completament menestrala los hi ofería á cada pas, invadian lo nou *chalet* de la enriquida familia, sense deixarli temps pera cultivar sas antiguas relacions. En honor á la veritat devém dir que en los primers istius de sa transformació, aixís donya Francisqueta com la Teresina y la Adela havian molt instat á donya Teresa y á la seua filla á assistir á las festas y diversions que á sa casa s' organisavan; mes la germana de Mossen Jaume, que havia afegit al feix de sas penas privadas lo sentiment de veure l' estat d' ánimo y de salut d' aquell germá, únich consol y apoyo de sa vida, refusá com havia fet avans ab altres familias, los convits ab que la d' en Bach volia afavorirla. Donya Francisqueta, agobiada per las ocupacions que sa nova posició y sas novas amistats li imposavan, no posá gran empenyo en continuar sa intimitat ab la gent de la rectoría, quedant reduhida la antiga unió de las duas familias á una visita d' arribada y altre de despido durant la temporada d' istiu, á alguna que altre conversa de las noyas per la part del hort y á la constancia d' en Felip, qui no 's cansava de cercar escusas pera véncer los reparos que donya Teresa, solia oposar á la assiduitat ab que las visitava.

Durant l' hivern la Montserrat rebia diaria-

ment una carta d' en Felip: ni un sol dia havia faltat ab lo número del *Correo Catalan* dirigit á Mossen Jaume, la enamorada epístola procedent de Barcelona. La senyora Gil apesar de que sa trista esperiencia de la vida y lo nou modo de ser de la familia Bach no la deixavan del tot satisfeta, ho aceptava sino de bon grat, per amor á la seua filla y per lo convenciment de la impossibilitat de desarrelar en una ánima del tremp de la d' aquella noya, una passió tan forta per lo fonda, com per la cega fé ab que estava fomentada. Moltas voltas al sentir á la inesperta joveneta parlar dels seus amors y fer plans pera 'l pervindre, son cor de sobra ensinestrat ab lo mudables que solen ésser les passions en l' home, glatia dins de son pit, pera deixondarla un poch d' aquella confiansa ilimitada, pera esplicarli alguna cosa de la diferencia tan immensa que va de las il-lusions á la realitat, pero la nevoda de Mossen Jaume estimava ab una fé tan cega, tan fonda, tan ferma, que la pobre mare usava de tota sa forsa de voluntat pera tornar á dins de si mateixa, la paraula que més de duas voltas havia ja entreobert los seus llabis

—Lo códich no ho pena—se deya llavors interiorment donya Teresa — pero devant de Deu tal volta tinga tan cástich qui mata un cor, com qui detura la circulació de la sanch al miserable embolcall que s' anomena cos. ¿Ab quin dret puch arrebassar jo de l' ánima d' aquesta criatura aqueix ramell d' il-lusions que

son lo seu goig, la seua felicitat, la seua vida? ¿Ab la dolorosa certesa d' haver vist trossejadas las meuas? ¿Quí m' assegura que tinga d' ésser tan infelís com ho he estat jo? ¿Per ventura la meua mare no 'n sabia també alguna cosa d' aquesta desoladora ciencia que se 'n diu veritat de la vida y á mi no me 'n digué may res? ¡Ditxosa mil voltas jo si tothom me l' hagués amagada com ella!

Y donya Teresa temorosa de que ni l' alé de sa paraula entelés lo seré llach en que navegava lo cor de la Montserrat, ab lo seu rublert ab las amarguras de la més negra decepció, donava somrient á la seua filla junt ab lo bes ab que la despertava, la quotidiana carta d' en Felip.

Si la senyora Gil hagués estat un xich indiscreta, si hagués llegit una per una las cartas que durant tres anys havian vingut de Barcelona y se li hagués acudit lo compararlas unas ab altres, sens dubte que hauria trobat una notable diferencia entre las últimas y las primeras. Y no perque l' estil fos menos vehement ni perque 's traslluhís més graus d' amor en las del primer any que en las del tercer, sino que ab la fredor del qui llegeix desapasionadament, hauria vist com las teorías del antich mantegayre, las dels companys de la Universitat y la concurrencia á teatros y cafés, havian efectuat ab dos anys la devastadora feyna de arrancar de l' ánima de 'n Felip totas las ignocencias, totas las ingenuitats y delicadesas que

durant tant temps, havian lluytat pera enriquirla los pares Jesuitas del col-legi de Manresa. Aixís, mentres en las cartas del primer hivern d' ésser á Barcelona hi havian párrafos en que deya á la seua estimada: . . . . . .

. . . . . .

...Seguiré las teus concells; estudiaré pera fer una carrera pera bastarme á mi mateix. Verament ha d' ésser molt hermós gastar los diners guanyats, sino ab la suor del nostre front, ab lo treball de la nostra inteligencia. Los *Padres* me deyan en lo col-legi moltas de las cosas que 'm dius tú. . Això m' estranya algunas voltas ¿á la teua edat com se 't poden acudir las cosas que se 'ls ocorren á ells, ab tan diversos anys y tan diferents estudis? Tú no t' ha assemblas á cap altra dona ni per ta cara, ni per ton pensar. Per això t' estimo tant... Comprench que 'l treball es la essencia de totas las virtuts... Ademés, ni tú ets ambiciosa, ni jo tampoch: lo necessari es lo que tinch desitjos de possehir; lo supérfluo, com tú dius molt bé, es lo camí que porta á tots los vicis. Are 'm fixo moltas voltas en lo enfeynats y neguitosos y malhumorats que viuhen molts homes richs y no puch menos que pensar ab l' hortolá que cuydava l' hort del col-legi de Manresa. ¡Qué felís! ¡qué content! La seua tranquilitat, y las seuas riallas francas y espansivas no las he vistas en cap dels amichs del papá, ni en cap dels meus y això que tenen joventut y diners... Jo treballaré; seré un home de profit ja que

veig que es aixó lo que tú desitjas que jo sía y tú ho cuydarás tot, tú ho disposarás tot y tal volta fins arrivarém á fer los nostres estalvis...

. . . . . .

En Felip, que tals ideas esmersava en lo seu primer any de carrera, en los primers del mes de Novembre del tercer escribía á la Montserrat: . . . . . .

. . . . . .

...Me fas pena quan te veig gastar dos fulls de paper pera donarme concells ¡Malaguanyats! Valia més que 'ls haguesses omplert dihentme: ¡T' estimo! ¡T' estimo! ¡T' estimo! Aixó no 'm cansa may de sentirho, ni de véuretho escrit. ¡Pobre Montserrat meua! ¿Qué saps tú dins d' aquesta esclofolleta de nou, que se 'n diu Larrua, tancadeta dins d' una rectoría, aspirant la olor dels altars, sentint la evangélica paraula de Mossen Jaume y rebent los carinyosos afalachs de la santeta de la teua mare, lo que es aquesta Babel, aquesta foguera que se 'n diu mon?

Es precís que pensis que la vida es molt diferenta de com la veus tu y de com la veya jo desde 'l col-legi de Manresa y fins en lo primer any de ma estada á Barcelona. ¿Es més bonica? No ho sé. Lo que tinch es la certesa de que jo ja no la puch tornar á veure com allavoras y que no puch ménos de riurem de lo molt que tu y jo hem passejat á voladurías .. Més aixó que es molt natural en tu, que vius en elxa Tebaida, no sols no 'm seria disculpable si no

que fins fora ridícul en mí. La experiencia, la práctica, fa veure la vida molt diferenta de lo que la véyam nosaltres tres anys enrera. Es precís tenir molt talent, una gran forsa de voluntat y un bon tros de sort pera guanyarse la existencia ab una carrera: y avuy per avuy casi s' hi ha de afegir un' altra condició y es la d' ésser pobre: ja que en veritat sía dit, son los únichs que s' hi fan á mossegadas... Jo no 'm sento ab próu forsa pera seguirlos en aqueix *pugilato* cada dia més creixent. Y la veritat es perque tampoch gracias á Déu, no 'n sento la necessitat. ¿De que 'm serviria ésser fill d' un home que té dos ó tres cents mil duros, si hagués d' estudiar com lo fill del nostre porter, que trevalla pera guanyarse la carrera de Farmacia? Això es molt digne y molt llohable, jo soch lo primer en admirarlo, pero jo no tinch necessitat de amohinarme com éll. A casa meua de més ó de ménos bona gana m' haurán de donar lo diner que necessiti pera casarme. Lo meu pare es lo primer que no vol que 'm mati á estudiar coneixent de sobras lo poch rendiment que avuy donan las carreras. Está cansat de dirme que 'l dia que ell falti, prou feynas tindré ab cuydarme dels meus interessos. Y per altra part, si jo tot lo dia estigués enfeynat, com te podría atendre á tu, vida meua? Jo vull que tu disfrutis; que llubeixis, que gosis la vida de un mon que no has vist ni 'n pots tenir esment. No es pas possible figurarte lo que penso ab tu quan acompanyo á la mamá y

á las noyas al Liceo. ¿Creurás que 't recordo més allí qu' en cap altra banda? Y es que penso que tu ets molt més hermosa que totas la que en palcos ó butacas atrauhen las miradas de tothom; y que tu ab la teua figura, ab los teus ayres de primpcesa y vestida com cal á la meua posició y al teu gust refinat, has d' ésser l' admiració de la bona societat barcelonina. No hi pensis en tots aquestos ideals d' economia y de treball. Gracias á Déu la meua posició nos permeterá una vida molt diferenta; y créume estimada Montserrat meua, una vida ab molts més hermosos atractius, dels que tu pots somniar reclosa dins de las rónegas parets d' eixa vella rectoria...

De lo que 'm dius relativament á la meua familia, no 'm apar prudent dirlos res encara. Donat lo caracter del papá, prefereixo no parlar del nostre matrimoni fins que jo tinga vinticinch anys ó hagi acabat la carrera, que 't fio que si no fos per tú, no la cursaria pas... No 't pots pensar lo cansada y lo dificultosa que de dia en dia se 'm va fent. . . . . .

. . . . . .

Cinch mesos després d' escrita aquesta carta envers lo vinticinch de Mars, diada de la Encarnació, per primera volta en los dos anys y mitj que anavan y venian cartas de Barcelona á Larrua, mancá á la Montserrat la d' en Felip. La cosa era tan nova, havia mediat tant raramente la coincidencia de no haverhi hagut ni un retrás del correu ni un mancament de la part del

noy Bach, que donya Teresa no sabia decidirse á despertar á la seua filla sens portarli la carta d' en Felip. Pero no hi havia remey, lo número del *Correo Catalán* havia arrivat; á instancias seuas lo carter havia llegit duas ó tres voltas las direccions de las sis ó set cartas que havian vingut aquell dia, y la d' en Felip no hi era. D.ª Teresa no sabia com entaular á la noya aquella mala nova, més en contra de lo que esperava, la Montserrat si be li sapigué greu, no hi doná la importancia que la seua mare temia. En Felip li havia dit sempre, que en lo cas desgraciat d' estar malalt li faria escriure per algún amich; sovint veya que 'ls diaris se queixavan de la irregularitat dels correus; ella no n' havia tingut may cap y no era d' estranyar que un dia ó altre li toqués la tanda; ó hi hauria hagut estravio ó lo més probable que l' ensendemá ne rebria duas. Més en lo correu del dia vint y sis tampoch la carta arrivá. Donya Teresa comensá á abrigar interiors recels, la Montserrat á pensarho tot, escepte res que pogués assemblarse á descuyt, á indiferencia ó á infidelitat d' aquell noy á qui ella judicava y creya com á si mateixa.

Es veritat que algunas voltas havia sentit comptar de enamorats que havian renyit, que després de tant ó quant temps de relacions havian deixat la seua promesa, pero ella creya que aquestos no s' haurian conegut de nins, no haurian aprés á pensar y á sentir junts com ho havian fet ells; no estimarian en fí, com en Fe-

lip li havia dit y li havia demostrat en cent ocasions, en mil delicadesas fetas sens interrupció en lo transcurs de tants anys... La Montserrat no podia pensar mal del seu company de la infantesa; pero vingué 'l dia vint y set y la carta tampoch arrivá y las duas senyoras sobradament afectadas, no pugueren amagar ja á Mossen Jaume lo que passava.

Aquest que com hem dit avans per lo seu mal estat de salut havia ignorat fins allavors las relacions amorosas de la seua nevoda ab en Felip; posá un bon xich la cara fosca, tant per no haverlo consultat, com per no mediarhi 'l consentiment de la familia Bach; més com vegés que ab lo seu disgust, no feya més que aumentar lo de la seua germana y 'l d' aquella noya volguda com á própia filla, lo bon rector després de fer-se esplicar municiosament las promesas qu' en Felip havia fet, no sols á la Montserrat sinó á la seua mare, y las probas de carinyo donadas sens interrupció en lo transcurs de tant temps y, més que tot, per semblarli al bon sacerdot cosa verament excepcional que aquell Felipet á qui ell també tenia bona part d' afecte, pogués fer semblant deslealtat á una noya de las condicions de la seua nevoda, després d' un bon rato de reflexió, digué á las excitadas senyoras que 's perdian en conjecturas:

—Miréu; jo 'l camí recte es lo que trobo sempre més curt; y aquí lo més dret es enviar á n' en Biel á Barcelona á preguntar á casa en Bach si hi ha hagut alguna novetat en la fami-

lia ó si en Felip está malalt, y si no ha succehit cap d' aqueixas duas cosas no cal pas que vos hi encaparréu; será un fet més dels molts que 'l mon dona de si... ¡Ba! ¡Ba! Si t' ha fet eixa partida no val pas la pena de que hi tornis á pensar may més ab semblant personal — afegí Mossen Jaume ab la mateixa senzillesa, que si 's tractés d' emmidonar més ó ménos fort las estoballas dels altars

Y es que 'l rector de Larrua com totas las personas que han tingut la fortuna de no sentir enamoraments més que per las cosas santas y que com á tals, cap dolor ni cap decepció 'ls hi han proporcionat may, acostumadas á identificarse ab lo etern é immutable, si be senten y compadeixen los sentiments per las cosas humanas, ho fan sens donarhi altra importancia que la que creuhen pot valdre en mitj d' una eternitat, la pasatjera onada, que ab més ó ménos forsa ha d' anar inevitablement á finir á la platja sa carrera.

La senyora Gil se conformá ab lo parer de Mossen Jaume, y apesar de que á sa natural altivesa li hauria plagut més trobar un' altre manera de obtenir noticias d' en Felip, se resigná á enviar á en Biel á cercarlas, encara que fenthi alguna modificació, com fou la de preguntarho á la porteria, en lloch de pujar al primer pis y la de fingir que ho feya per compte propi, en lloch de anarhi de part de la rectoría. Si com ella comensava á temer, lo noy Bach havia mudat de pensar, no era cosa de afegir á

aquest malaventurat assumpto, la humillació de pareixer que se 'l anava á cercar.

La Montserrat ni 's fixá ni féu esment dels escrúpols de donya Teresa; lo que ella volia era que no entretinguessin á en Biel: que aquest marxés desseguida, que tornés á la major brevetat possible y que 'l tren vingués depressa, depressa com lo seu pensament que neguitós y febrosench volava á la casa del amich de tota sa vida y allá lo veya al llit sense coneixements, malalt de gravetat, tal volta en perill de mort, tal volta agonitzant y cridantla... y ella s' estava allí ab tota calma, escoltant á la seua mare á qui se li acudían una infinitat de paraulas, que ella trobava absurdas, vuydas, sense sentit comú, veritables follías que segons ella, á la tornada del tren, havian de veures desfetas com un borralló de neu cayguda dins de la boca de un forn.

La Montserrat volia anar á la estació á esperar á en Biel; aixís no sols ho sabria tot minuts avans, sino que si la gravetat era tan forta com ella temia, podrian veure si era més convenient pera anar més aviat á Barcelona, esperar lo tren descendent ó pendre una tartana pe 'l seu compte.

Donya Teresa, per primera vegada en sa vida, s' oposá resoltament als desitjos de la Montserrat, declarant qu' esperarían á en Biel dins de sa casa.

La Montserrat, contrariada, abaixá 'l cap y 's tancá dins del seu quarto pera llegir per

centéssima vegada en aquells tres dias, las darreras cartas que havia rebut d' en Felip, per mirar lo seu retrato, per obrir la capsa ahont guardava los rameis de flors secas vingudas de Barcelona ó cullidas pe 'ls encontorns de Larrua... Més per aquellas cartas que sabia de memoria, sos ulls hi passavan aquell dia sens casi enténdrelas; las llegia y son pensament indómit, en lloch d' analisar y tréure deduccions del cambi d' ideas que entranyavan, corria cap aquella Barcelona ahont havia anat en Biel ¡que no tornava!

Abrusada per la impaciencia pensá allavoras que tal volta al costat de la seua mare, parlantne, comentant lo que succehia, las horas correrian més depressa, més un nou temor la detingué encara en sa cambra. Donya Teresa, tornaria á insistir en sos duptes, en sas desconfiansas, y la Montserrat no volia sentir las follas suposicions que s' ocorrian á la seua mare y que á ella la martirisavan com si ab un ferro rohent li atravessessin lo cor. May havia vist á donya Teresa mantenirse ab un parer tan en contraposició del seu. ¡Quins detalls, quinas minuciositats se li acudian pera acusar á en Felip, pera cercar comprobants, pera fer certesas de las suposicions!.. No hi havia dupte, la seua mare que no tenia en lo mon altre consol, altra il-lusió que élla, s' havia engelosit del amor que profesava al noy Bach y la gelosía li feya veure la qüestió baix tant diferent aspecte...

¡Pobre mamá! Ara ja ho comprenia tot... Ja sabia perque judicava tant malament al pobre Felip... Més ella l' aniria á cercar; s' estarian juntas... Ne tornarian á parlar... Sí, sí; era preferible fins sentirne dir mal, que aquella quietut, aquella inactivitat que al mirar lo relotje, fins li havia fet semblar que per ella s' havia detingut la roda del temps...

La Montserrat no trobá á la seua mare, ni al menjador ni al despaig de Mossen Jaume; més promtement endeviná ahont era. Atravessá per lo quarto de mals endressos y eixint per la sagristía aná á trobarla al seu lloch predilecte; al banch de roure del altar dels Dolors. Donya Teresa semblá que ja de temps li esperava y signantli que s' asentés al seu costat y passant carinyosament per sas galtas una de sas aflaquidas mans, li allargá ab l' altra los rosaris que tenia dessobre de sa falda dihentli:

—Résa: l' oració es un gran consol...

La Montserrat agafá la má que afalagava sa cara, la besá y comensá á passar entre sos dits los grans de la primera desena, mes al cap de breus moments los retorná á la seua mare dihentli nerviosament:

—Résil vosté... Jo no puch...

La roda del temps, no s' havia detingut com la noya Gil pensava y tocaren dos quarts de cinch y 'l tren arribá y en Biel ab tota la senzillesa del qui no sap la importancia de lo que diu, comptá ab totas sas lletras que 'l porter li havia dit que feya tres dias que 'l se-

nyoret havia marxat en companyía de dos amichs seus al extranger: havia sentit parlar de Londres y de Paris; no sabia en qual d' aquestas poblacions havia anat; si á en Biel l' interessava saberho facilment se podria preguntar al pares d' en Felip... Mes com l' escolá major havia rebut l' encárrech de fer las preguntas com á cosa seua y sense demostrar interés, no havia insistit... si las senyoras ho volian sapiguer ab més pormenors, tornaria á l' endemá á Barcelona per aclarirho del tot...

Verdaderament la tornada d' en Biel havia estat lo borralló de neu desfeta sobre una brasa ruhent. La Montserrat restá anoreada. Li semblá que ab una navaja fina, fina, li feyan á trossets com grans de blat, lo cor que sentia bategar ab inusitada forsa dins son pit. Més contra lo que era de témer, ni 's desmayá, ni digué una paraula. ni menos una llágrima aparegué en la brillant esfera de sos hermosos ulls blaus.

—¡Plora! ¡plora! — li digué donya Teresa, quan després d' haverne enterat á Mossen Jaume, pujaren á son quarto de dormir.— Aquí estém solas y podém esplayar lo nostre disgust .. Plora!

—¡No puch!... ¡No 'n sé!—feu la Montserrat movent ab neguit sa rossa testa. — Tal volta demá...' Quan m' en doni compte...

Y la noya Gil tardá temps y temps en donarse rahó d' aquella destralada, que en un moment acabava d' arrebassar del florit arbre

de son cor, totas las flors, totas las brancas, deixantli en lloch d' aquella fé omnímoda, cega, ingénua, que desbordaba goigs y esperansas per tots sos tendres branquillons, una mena de tronch d' *Aloes* que ab sa fosca rebina, inundava d' amargor y negrura, totas las fibras de son cor...

Set ó vuyt dias després lo carter portá una carta segellada á París. Era d' en Felip y en ella deya á la Montserrat que havia tingut unas grossas qüestions ab lo seu pare, que ja varias vegadas (encara que ell no havia volgut dirli) li havia prohibit que sostingués relacions ab ella, alegant que necessitantse molts diners pera viure y essent la seua enamorada una noya sense dot, no li convenia per casa seua, per més que era lo primer en regonéixer las seuas bonas qualitats... Que en aquestos darrers temps, veyent que ell no feya cas de las seuas amonestacions, los disgustos havian aumentat y que ultimament li havia donat resoltament á escullir, entre deixarho corre y anar al extranger á passar dos ó tres anys, ó sortir per sempre més de casa seua.

«Jo 't dech parlar ab tota sinceritat, deya en Felip al arrivar á aquesta part de la seua carta, no m' he sentit ab prou coratje pera poguerme guanyar la vida com estich acostumat á tenirla y pera abocarte á tu á un abisme de privacions... Si al sortir del col-legi, m' hagués trobat sol y sense recursos, de segur que 'ls nostres castells enlayre s' haurian tornat reali-

tats... Ara hi han moltas cosas de las que conech que no 'n sabria prescindir... Ademés, lo meu pare m' ha ensenyat á véure la vida ab sos verdaders colors. Los diners son més necessaris de lo que tu y jo haviam pensat may, y tinch que confessarho, per més que això m' humilli al teu devant, tampoch me conech apte pera guanyarlos. Jo no 'm creya que 'l papá portés la qüestió á aquest terreno y més éssent que la mamá y las noyas han estat de la meua part y han fet lo que han pogut en aquesta qüestió. Ellas te coneixen á fons y t' estiman; pero ja saps lo autoritari que es lo meu pare y al veure per la primera volta en son matrimoni, que la mamá y las noyas s' atrevian á sostenir una idea contraria á las seuas, hi ha hagut una escena que no vull donar lloch á que 's repeteixi...

Pots creure que sento més vivament de lo que tu pots pensar lo disgust que 't dono; pero preferesch serte franch que ferte passar temps sense probabilitats de poguer cumplirte la meua paraula... De primer moment no 'm vaig veure ab ánimo per escríuretho, pero reconech que 'l meu silenci fora més imperdonable que la meua franquesa, y com tinch la evidencia de la mala passada que involuntariament te faig, prefereixo dir la veritat... me sembla que aixís tinch més dret al teu perdó y apesar de que t' estimo com sempre y me revolto al pensar que 't pots casarte ab un' altra, tinch lo convenciment de que 'l meu deber es retor-

narte la teua paraula: tu tens qualitats de sobras pera trobar partits dignes de tu, pots casarte y ser felis: jo no 'm casaré may. Sé que una altra Montserrat no la tinch de trobar en lo transcurs de la meua vida. .

La noya Gil no havia pogut plorar en los vuyt dias transcorreguts en aquestos nous y penosos aconteixements; la seua especial manera de ser; la brusquetat de la sorpresa y més que tot, aqueix aconhortador raig de esperansa que rellueix sempre entremitj de las més negras vicisituts de la vida, l' havia sostinguda fins allavoras; més al veurer confirmats per má d' aquell mateix home á qui tant estimava, los negres recels que tan dolorosament la oprimian, sens acabar de llegir la carta, se deixá caurer en los brassos de la seua mare y ab tota la forsa de sa primera pena, plorá amargament sa fé trahida, lo dol de sas il-lusions perdudas...

ANTECEDENTS

(Acabament.)

Aquestos aconteixements feren una completa transformació en lo carácter de la noya Gil, revestintla d' una serietat impropia de sa joventut é identificantla ab la seua mare, com no ho habia estat fins allavoras. Filla mimada, satisfeta en sos desitjos, ditxosa en los seus amors, s' havia deixat estimar per donya Teresa sens que sas il-lusions y sas riallas, trobessen lo seu just encaix en l' ánima apesarada de la dona que li havia dat lo ser.

—Pero mamá—li deya moltas voltas á la época de la seua felicitat, veyent que á donya Teresa no l' alegravan las cosas com á n' ella. —¿Cóm es, que sempre fa aquest posat tan trist? ¡No entench quins motius té pera que res l' alegre!...

La senyora Gil movia 'ls llabis com si vol-

gués portar á ells un somriure, y fentli un bes contestava:

—¿Creus que 'm pot fer estar gayre contenta, véuret á tu sense pare y á mí sense marit?

La Montserrat acatava la solució ab un lleuger arronsament d' espatllas. Las penas eran un mon desconegut per ella, un mon al qui entrá de sobte, unint á son desengany la desagradable sensació de la sorpresa; fentli la forsa de la seguretat ab que caminava més violenta la cayguda.

Allavors comensá entre aquells dos sers una nova fas en l' entranyable amor que mútuament se professavan. La filla s' identificá ab la mare, com lo esqueix ab lo tronch del arbre en que s' empelta; la mateixa manera de veure y apreciar las diferentas cosas de la vida, uní 'ls seus pensaments, com per l' amor ho estavan los seus cors, afegint á son carinyo de filla y mare l' avinensa y esplay de la amistat més íntima. Pareixía que la pena havia fet desapareixer la diferencia de edats.

La senyora Gil, que á forsa de religió havia lograt conformarse ab la seua sort, tingué una terrible reacció ab la pena de la seua filla, sentinse revivar en lo fons de sos amortiguats dolors, un amarch condol per la pérdua dels seus interessos. En mellor posició, li semblava que hauria lograt més facilment consolar á la Montserrat portantla á viatjar ó á viure en una ciutat gran, ahont hauria pogut oferirli altres

distraccions ó quan menos l' efecte de la novetat, mes en la seua situació actual, no podia pensar més que en donarli alguns dels remeys que en altre temps li havian sigut aplicats á ella per lo talent de mossen Jaume. Y á aquest fí, li traspassá un bon número dels cárrechs de tota mena dels que 'l seu germá l' havia agoviada al entrar á la rectoría de Larrua: li llegí molts capituls de llibres que ella sabia casi de memoria y que la seua filla fins allavoras no havia pogut llegir mitj quart seguit; y puig que tenia tan viva afició per la música y s' havia prou condolgut de sortir del colegi sens haber estat més forta en los seus estudis, la pobre mare posá en ressort tots los medis que tingué á má y no estalviant diners, ni recomanacions alcansá d' un dels primers mestres de Barcelona que pujés á Larrua duàs voltas per setmana. La Montserrat s' ocupá, llegí, resá; lo seu oncle va comprar un armonium per l' esglesia y l' instá pera que formés y dirigís un chor de noyas en lo mes de Maig, y la pobre criatura, per la ineludible lley de la forsa, passá un dia y un altre y un altre, y s' acostumá, sino sense pena, al menys sens l' intern desespero del primer temps, á la amargor de la seua decepció.

Mes aquest paréntessis, havia de durar poch. Donya Teresa que havia soportat heróycament un bon pés de disgustos propis, no pogué ab los de la seua filla que la feriren ab triple intensitat que ho havian fet los seus, y

quan ab més afany desitjava la salut y la existencia, la malaltía de cor que de molts anys l' anava minant se despertá ab tota sa destructora forsa.

Allavoras comensá dins de las rónegas parets d' aquella antiga rectoría una lluyta verament desesperada ab la mort. Enfront de la desgracia que l' amenassava, lo sentiment de la Montserrat per la decepció de sos amors s' enxiquí d' una manera extraordinaria. ¿Qué era la pérdua d' en Felip, que tan malament li havia correspost, en comparació de la d' aquella mare que sols vivia per ella, que s' adelantava á sos desitjos, que plorava ab los seus plors, que l' aconsolava ab la efusió d' una tendresa, quals dolls de felicitat li semblava que no havia conegut ni assaborit fins allavoras?...

—Senyor Quim ¡per mor de Deu!—feya la Montserrat quan anava á acompanyar fins á la porta al metje de Larrua, que visitava á donya Teresa—pensi que la mamá ho es tot pera mi... que fora una desgracia ¡horrorosa! ¡horrorosa!—repetia la pobre noya, qui haventse proposat fer un elocuent discurs pera més interessar al metje, sols li acudian paraulas aisladas que la emoció feya casi ininteligibles.

—Fem tot lo que 's pot: —deya 'l senyor Quim bon tros conmogut. —Cregui que hi tinch tant interés, com si fos una persona de la meua familia...

Mes los remeys entravan dins d' aquell cos

sens lograr los resultats que 's desitjavan. Mossen Jaume, fondament afectat, ja que la idea de la pérdua de la seua germana li feya més coneixer lo molt que la volia, demaná consulta y feu venir de Barcelona á dos metjes de gran anomenada. Los parers de las eminencias barceloninas, foren iguals á la del metje de Larrua. S' havia fet tot lo que estava indicat .. la malalta venia molt treballada de temps enrera... s' havia ja operat la rotura d' una válvula *auriculo ventricular*, la resistencia era poca... pero per no esser dit que la consulta no havia fet res, se li receptá la tintura de *estrofantus*, en lloch de la *cafeina*, del *digital* y la infusió de *combalaria*, que havia pres fins allavoras. Mes apesar de la bona indicació del remey, la malalta empitxorá y la Montserrat se resistí á donarli novas *tomas*. Seguirian ab lo senyor Quim, que li coneixía més la naturalesa... pero la malaltia seguia son curs ascendent y 'ls plans de constancia s' estrellavan devant del perill; algú parlá en aquells dias de curacions maravellosas obtingudas per un metje de Mataró y un altre d' Arenys de Mar, efectuantse una segona consulta que doná idéntichs resultats que la primera.

Allavoras comensaren una nova via ab las especialitats encomiadas en los anuncis dels diaris. Afirmavan aquestos ab tanta seguritat la certesa de las curacions, esplicavan tan be y tan minuciosament los síntomas, que mossen Jaume que més de duas voltas, quan no li inte-

ressavan per res, s' havia rigut de sas formas pomposas y afirmativas, los enviá á comprar llensantse á novas esperansas. Alguns d' ells, de primer moment semblá que l' aliviavan, pero la recayguda fou pitjor y la familia no tingué més camí que abandonarse altra vegada als rutinaris medicaments del metje de Larrua: mes allavoras algunas bonas donas, que ab tot son bon afecte anaren á visitar á la malalta, contaren á la Montserrat unas curacions tan verament portentosas portadas á cap per un pastor de Sant Cebriá, que coneixia unas herbas que ell mateix anava á cullir avans de la surtida del sol, al pich de las montanyas, que la pobre noya tornant á obrir lo cor á la esperansa, se decidí á probarlas.

Mossen Jaume s' hi oposá decididament las primeras voltas que n' hi parlaren, pero la Montserrat insistí tant, plorá ab tant desconsol pareixentli que li privavan de la darrera carta que 'ls quedava, que 'l bon rector temorós de posar un pes á sa conciencia y privar d' aquell conhort á la seua nevoda, se resigná á rebre una nova decepció que no 's feu esperar gayre. No hi havía dubte, Deu la volia per Ell, quan no li tornava la salut ab aquellas herbas, que havian fet més curas que anys de vida tenia dessobre de son cos lo vell sexantí que las administrava... Mes tot era inútil. La enfermetat seguia son curs ab inexorable perfidia: los atachs d' ofech se feren més freqüents, las forsas s' anaren debilitant y las extremitats s' inflaren;

se veya á la mort atansarse á passos agegantats y la Montserrat com més aprop la veya semblava que més s' enardia pera privarli 'l pas. Ja de temps havia recorregut á las comunions, á las novenas y á las missas; ara tocava la tanda á las prometensas, que anava fent més fortas á mida que las esperansas eran més debils. Desde vestir habit pera tota la vida, fins á pujar descalsa á Montserrat, la nevoda de mossen Jaume feya totas las promesas que li sugería la vehemencia de son sentiment.

Donya Teresa pressentía de sobras la fí que li esperava, pero no 'n feya esment á la seua filla; massa que sos ulls encesos y sa cara esgroguehida li deyan lo pesar que la agoviava; y encara que tenia desitjos de dirli un sens fí de cosas, que li bullian pe 'l cor y pe 'l cervell, al matí ho deixava per la tarde y en aquesta pera l' endemá: coneixia que sas paraulas tenian que trossejar lo cor d' aquella criatura y allargava l' instant de ferho: sols quan alguna volta 's trobava á solas ab lo seu germá, estrenyent ab forsa lo bras que més aprop tenia, li deya ab los ulls negats de llágrimas:

—¡Jaume, per Deu, la noya!

Algunas voltas, lo bon sacerdot, feya com si no la entengués y desviava la conversa; mes quan no podia passar per altre cantó li contestava;—Be, be, estígas tranquila... Ja sé lo que 'm vols dir... No hi pensis més—afegia coneixent que sols per poca estona podria aguantarse ab lo cor fort.

Feya molts dias que donya Teresa no podia ja descansar al llit, y havia sigut precís posarla en una cadira de brassos voltada de coixins. La Montserrat y una antiga criada de la rectoría feya tres mesos que 's repartian la tasca de vetllarla, encara que las nits en que 's quedava la Munda, la Montserrat se feya un catre en la sala del mitj pera estar més aprop de la malalta. Una nit li semblá sentir soroll y apesar de que donya Teresa s' enfadava quan en las horas que li tocavan de repós entrava á véurela, sentint que 'l remor continuava, la Montserrat entrá soptadament al quarto trobant á la seua mare, que havent fet arrossegar la cadira de brassos en que seya fins davant de la antiga papelera de caoba, havia obert la tapa de dalt aguantantse penosament en lo respatller de la cadira.

—Pero mamá ¿perqué no 'm cridava á mi si volia alguna cosa?—esclamá un bon xich enfadada la Montserrat sens fer esment de la precipitació ab que donya Teresa tornava á tancar lo moble y á ficarse la clau á la butxaca de la bata. La noya se disposava á demanar esplicacions á la Munda, quan vegé á la seua mare, que sens dubte ab l' esfors que tingué de fer pera incorporarse, s' acabava de desmayar.

Passat lo primer trasbals y ja fora del quarto, la criada doná los seus descárrechs; ella no havia fet més que obehir á la seua mestressa, qui ab molta energía li havia manat que li posés la cadira de modo que pogués obrir la pa-

pelera, de la que havia de tréuren alguna cosa que li interessava: en aquell instant havia entrat la noya y l' objecte havia quedat sense treure. Això era tot lo que havia succehit.

La Montserrat preguntá á la seua mamá si volía que li donés de la calaixera lo que ella hi cercava, més com vejés que donya Teresa evadía la resposta, ho cregué un capritxo de malalt y no torná á pensarhi més.

La senyora Gil demaná que se li administrés lo Santíssim com á Viátich: havia combregat feya un més per la diada dels Reys; élla no 's creya allavoras estar grave... volía ferho ara ab major preparació... volía rebrer á Nostr' Amo ab tota solemnitat.

La germana de Mossen Jaume tenía molt fondas simpatias á Larrua: ella no visitava á ningú; en los catorze anys que era al poble, sols pera comprar alguna que altra cosa ó en cas de mort havia atravessat lo llindar de algunas casas, pero de punta á punta de la població, tots sabían ahont anar á buscar una almoyna. un consol ó un bon consell quan l' havian de menester. Lo rector la havia nombrada lo primer any de estar en la seua companyía tresorera dels pobres, y donya Teresa havía complert l' encárrech ab una diligencia, una equitat y una tendresa tan afalagadora, que fins los caps més calents la posavan en lo lloch á que catorze anys de virtuts l' havían fet acrehedora: aixís fou que lo seu combregar sigué una manifestació de carinyo com may s' havía vist á Larrua.

Las senyoras del metje, del apotecari, del jutje, las dels propietaris de tots los partits y homes y donas del poble agregats á diferentas confrarías, demanaren á Mossen Jaume que digués una Missa de Comunió, en la que tots los confrares la oferirían per la malalta y al termenarse, ab los ciris encesos acompanyaren al Santíssim fins á la sala immediata al quarto de donya Teresa.

La concurrencia fou tan nombrosa, que 'ls vells no recordavan que s' hagués fet al poble cap combregá ab tan gran número d' acompanyants; fins molts dels qui compiadas voltas se veyan á la esglesia, enfervorisats per l' exemple, volgueren contribuhir ab sa presencia á aquesta mostra de pública estimació.

Donya Teresa no 'n sapigué res aquell dia; més afectada de lo que ella mateixa creya y recullida en los goigs de la Visita que acabava de rebre, s' escusá de parlar. Més com un xich refeta al endema, preguntés detalls á la Montserrat, y aquesta al fer la ressenya no pogués aguantar per més temps las llágrimas que li nuavan lo coll, la malalta l' atansá envers ella y passant dolsament sa febrosa má per la cara de la seua filla, li digué ab un tó en lo que desplega tota sa forsa de voluntat, pera ferlo lo més natural possible.

—Pero criatura: ¿qué no fá tres mesos que t' ho veus venir aixó?.. Cent vegadas he tingut la boca oberta pera dirte un sens fi de cosas que 't vull encarregar... No 'm tapis la boca,

¡pobreta!.. no 't deya res perque no succehis lo d' ara... pero ja que aixis com aixís estás feta una Madalena deixa que 't parli un rato de la separació que aném á sufrir y creu que 'm semblará que 'm trech un pes de sobre. Mira, això que feu aixís tu, com en Jaume de no deixarme parlar de lo que vull, ¡es una crueltat! ¡Si hi penso tot lo dia! ¡Guardo tantas cosas per recomanarte, que tinch la seguritat de que es lo mellor que 't puch deixar!.. Y privarme de dirho es pitjor; perque ho tinch aquí, com un nus que m' ofega!—feu donya Teresa senyalant lo coll, entant que, prenent entre las seuas las mans de la Montserrat que seguía plorant, li deya esforsantse en demostrar una tranquilitat que sols Deu sap fins á quin punt la tenía. — ¿Per ventura desde 'l jorn que naixém no tenim lo convenciment de que hem de morir? Y per los qui habém tingut la sort de enriquir la nostra ánima ab las consoladoras ensenyansas y prácticas de la religió cristiana, no sabém que la mort no es més que un tránsit á una altra vida, en la que tenim l' asseguransa de tornarnos á reunir pera no separarnos ¡may més! ¡may més! ¡Si sapiguesses ab quin consol repeteixo aquestas paraulas! Ay, Montserrat, filla meua —feu donya Teresa deixant lo tó pausat que fins allavoras havia sostingut — jo sé lo que tu vals, lo cumplidora que ets dels Manaments de la lley de Deu, fonament de nostra salvació, pero ets jove, ets bonica, lo teu oncle está delicat... pot faltarte. . pots quedarte sola al

mon.. ¡Montserrat, pels claus de Jesús! — exclamá donya Teresa exaltantse per moments — lo separarnos temporalment nos trosseja 'l cor, pero ¡ay filla meua! ¡qué fora horrorós que haguessim d' estar separadas allá ahont sense penas, podrém estar juntas per una eternitat! ¡Per una eternitat!—repetí la senyora Gil deixant corre 'l doll de sas contingudas llágrimas.

Durant llarga estona sols se sentí en lo quarto los plors de mare y filla, més donya Teresa que s' havia proposat preparar y consolar á la Montserrat pe 'l colp que la esperava, y que tenía vehements desitjos de dir lo que durant tres mesos de malaltía havia anat apilotant sobre son cor y sa imaginació, signá á la Montserrat que li donés un xich de la medicina que li havia receptat lo metje per alentarla, y tan bon punt li hagué calmat un curt atach de sofocació, que per breus moments la tingué privada de parlar, prosseguí esforsantse pera mostrarse serena.

—Vaja que tan tonta soch jo com tu. ¡Ay filla meua, si no hi haguessen en lo mon cosas molt més horrorosas que 'l morir! ¡Y morir com ho faig jo! havent rebut los sants Sagraments, morint de mort natural, en la meua casa ¡y cuydada per tú!

Creu que Nostre Senyor ha estat molt compassiu ab mí. Dónali gracias Montserrat y agraheixli forsa al bon Jesús, que m' hagi deixat viure fins á deixarte gran y educada en las veritats del cristianisme, creyent de bon cor sens

duptes, ni vacilacions, lo que la nostra religió nos énsenya. En ella, en la seua doctrina, está la única riquesa que ningú 't podrá robar, la nau pera passar las penas y las lluytas de la vida. ¡Si sapiguessis, pensant que havia de deixarte, lo que he pregat á Deu perque t' inspirés la fé de Abraham, de Marta, de la Cananea!.. La fé, Montserrat, la fé, que quan jo no sía al costat teu, ha de ser lo teu únich consol, la única llum que ha de guiarte y de ferte veure la meua mort com una separació passatjera, com un viatje que inevitablement tu has de fer un altre dia y en quin terme hem de tornar á reunirnos pera no separarnos ¡may més! ¡May més! .

Feya estona que la Montserrat escoltava sense sentir. Sas faccions esgreguehidas, se tornaren blancas, lo cap li caygué dessobre 'l pit, son cos vacilá y donya Teresa feu un violent esfors pera brandar la campaneta. Quan la Munda acudí, trobá á la noya que acabava de perdre 'ls sentits. . . . . .

. . . . . .

Deu dias després la senyora Gil havia entregat son esperit á Deu. En totas las familias en que l' interés del diner no fa d' enmaranyador, la mort d' un individuo apar que acosta més als que quedan; pero quan la familia es tan curta com la del rector de Larrua, lo nus se fá encara més estret. Mossen Jaume, delicat de salut y ja casi als sexanta anys, de pare de talent que ha-

via estat per la seua germana, passá á esser per la seua nevoda l' avi amant, carinyós y complascent de la neta única, á la qui estima per ella, per la necessitat de son cor, y per la idea constant de que ha de suplir en aquell sér volgut, lo lloch tan impossible d' omplir de la mare morta. .

Mossen Jaume passat lo natural sentiment del primer temps, pera consolar á la Montserrat, tragué delicadesas d' afecte que ell mateix no hauría cregut may que existissin en son cor. Desde 'l primer moment, no volgué que la noya tornés á dormir en lo quarto ahont havia mort la seua mare; s' empenyá en que n' ocupés un de la part de darrera, que 'l feu enrajolar y pintar, donantli la sorpresa de ferli dur de Barcelona un senzill, pero elegant mobiliari de Viena, compost de llit, cadiras, *lavavo*, *secretaire* y armari de mirall.

Ell passaría á dormir á la cambra en que havia mort la seua germana, pensant molt atinadament que la feyna y tragi que aixó portaría, fora un gran recurs si no pera distréurela, pera ocupar á la desconsolada oría.

La Montserrat comprengué la idea del seu oncle y s' esforsá en ferli veure lo molt que li agrahía aquella delicadesa, que en altre temps hauría tan complascut sos gustos aristocrátichs, pero que allavoras per més que ella se guardava prou de dirho, pareixía que més l' apeserava.

Lo bon sacerdot feu tot quan estigué en la

seua má, pera apartar de la Montserrat totas las malas impressions inherents á una mort; més com á mestressa que havia passat á ésser de la rectoria, foren pocas las que pogueren evitárseli.

Lo cambi de quarto de Mossen Jaume, feu necessaria la traslació de las robas d' aquest, á la antiga papelera de donya Teresa.

Feya dias que la noya Gil passava del matí á la tarde y de la tarde al següent dematí, pera obrir aquell moble que apareixía á sos ulls com un arca de sagradas reliquias, y quan no fou possible retardarho més, se trobá ab que de las duas claus, sols hi havia la dels panys dels calaixos, sens que en cap lloch de la casa se trobés la que corresponía á la tapa de dalt.

La Montserrat se disposava á enviar per lo manyá, quan á la Munda se li acudí la sospita de si tal volta la clau que 's buscava fora en la butxaca de la bata de tartans, que portava donya Teresa la nit que vetllantla ella, havia obert la calaixera. La criada estigué en lo cert: la clau se trobá ahont ella sospitava y la Montserrat ab una agitació que ella mateixa no sabia esplicarse, la prengué de las mans de la Munda, entrá en lo quarto de la seua mare, tancá la porta y una volta convensuda de que estava sola, se disposá á obrirla. Per duas vegadas obrí 'l pany, sense determinarse á pujar la tapa. Fins á aquell instant la Montserrat no havia fet esment de que esceptuant algunas joyas de familia, ella may havia vist lo que la

seua mare guardava en aquella part de moble. Si alguna volta donya Teresa l' havia obert devant seu, sens deixar la tapa de la má, havia tornat á tancarla.

Tot aixó no enclohía en si res de particular y no obstant semblava que en aquell moment la Montserrat se sentia cor-presa y se li acudian com escrúpuls de fer lo que per altra part estava convensuda que no podia ésser més natural. ¿Per ventura no era ella la seua única y llegítima hereva? ¿Alguna volta la seua mare, li havia fet alguna prohibició, li havia indicat alguna petita cosa relativa á aquell moble, per la que ella pogués deduhir, que allá s' amagava quelcóm, que donya Teresa no volia que ella vejés? Follia era pensarho, ja que la seua mare no havia may tingut secrets per ella: pero ¿y aquella nit que la sorprengué ab la clau á la má y que verament va semblar que se 'n amagava al véurela? La Montserrat, estigué temptada d' esplicar al seu oncle los escrúpols que la soptavan; pero si era cert que hi havia allí alguna cosa que la seua mare tenia ab tanta reserva que ni á la seua filla havia dit, ¿no era natural que quants menos fossen los enterats, més cumplerts quedarian los desitjos de la morta?... La Montserrat acudí allavors al recurs de sempre que 's trobava atribulada; se senyá, resá un parenostre per l' ánima de la seua mare y obrí resoltament la papelera. Com tots los mobles d' aquesta classe, al aixecarse la tapa, quedá al descubert lo centre, vuydat en

forma de pont, ab dos petits calaixos á dreta y esquerra ab sa corresponent anella de llautó pera estirarlos. Al fixar los ulls en los calaixos, la Montserrat notá que 'l segon de la part esquerra, no sols no era tan ben tancat com los altres, si no que per un de sos ánguls eixia mitj doblegada la punta d' un paper blanch. No hi havia dubte, aquell era lo calaix que la seua mare tancá al véurela entrar aquella nit y de conseqüent, allí hi havia alguna cosa, que ella ignorava. Sens saber per qué la Montserrat, en lloch d' obrir aquell calaixet, comensá per lo primer de la part dreta, en lo que hi trobá diferents objectes de quan ella era nina: una cadena y bergancí de plata, alguns rinxets de sos cabells tallats en diferentas épocas, una capsa ab las dentetas caygudas als set anys, un plech lligat ab una cinteta de color de rosa, ab varias felicitacions escritas per ella en la diada de Nadal y de Santa Teresa, y una altra ab los premis y diplomas obtinguts en lo col-legi del Sagrat Cor. La Montserrat sentí que 'ls ulls se li omplian de llágrimas y besant aquells plechs y aquellas capsas tan gelosament acondicionadas per las mans de la seua mare, passá á obrir lo segon calaix. Lo que hi havia en aquest, no li era desconegut, ja que 's tractava de recorts de la familia Villadó: joyas que per sa poca importancia se havian lliurat de vendres quan la ruina de la casa, com eran antiguas monturas ab camafeos, topacis, corals y alguna amatista, amen de duas ó tres capsas ab cabell y cartas dels avis Villadó.

La seua neta tancá 'l calaix ab lo mateix piadós respecte que ho havia fet ab lo primer y passá als dos de la part esquerra. Apesar de que 'l cor se 'n hi anava á obrir lo de baix, la Montserrat, tal volta per las mateixas ganas que' n tenía, no volgué alterar l' ordre del seu registre y comensá per lo de dalt que obrí penosament, tal era lo curullat que estava per diferents plechs de cartas, cópias d' escripturas y diversos documents que á la primera ullada, convencentse del molt temps que 's necessitava per enterarsen, lo torná á tancar passant per fí á obrir lo que de tan llarga estona, sens saber perqué, la tenía ab completa inquietut. També aquest costá d' obrir, no per estar plé, puig sols contenía un plech ab cinch ó sis cartas, sinó per duas d' ellas que separadas de las altras y ab los fulls arrugats de modo que deixavan veure lo nerviosament que havian estat reclosos dins del puny, sens dupte al tancar soptadament lo calaix, s' havian enclós per una punta en l' ángul del mateix. La Montserrat no tocá 'l plech, prengué resoltament las duas cartas arrugadas en forma de pilota, las posá sobre 'l plá de la tapa y aguantant lo paper ab los dits de la má esquerra, passá en totas direccions la palma de la dreta fins á deixarla en estat de poguerse llegir, y ab un bategament de cor que per sobre de son ajustat cos de casimir negre, feya més visible lo moviment de son pit, emprengué la lectura de las duas cartas. En breus moments estigué enterada de son

contingut: la una era un anónim fetxat á Madrit setze anys enrera, curt, sech y contundent dirigit á la seua mare, indicantli la manera de cerciorarse per sos propis ulls de las relacions criminals del seu marit, ab la viuda de un militar que havia estat vehina seua. L' altra estava fetxada tres anys després á *Buenos Ayres* y portava la firma de un vell amich de la familia Villadó, secretari del representant d' Espanya en aquell país. Aquesta tenía casi plenas las quatre caras, hi havia filosofías y consells y carinyosas frases de consol, pero la noya Gil se fixá tant sols en un párrafo que deya: *suficientemente enterado, tengo el sentimiento de afirmarle que no la han engañado al darle noticias de su marido; este vive en Buenos Ayres con una señora que dice ser su esposa y de la que tiene dos hijos...*

La Montserrat sentí que l' esmortuhit dolor de las seuas decepcions, se li revivia ab tota sa primitiva forsa y sens acabar lo full que estava llegint, arrugá més estretament de lo que ho havian estat, aquellas duas cartas que li semblavan en aquell moment, duas espasas que com las que la Mare de Deu dels Dolors porta clavadas al pit, havian traspassat durant tants anys lo de la seua infelís mare, y tirantlas á terra y apicotantlas ab lo peu com ho hauria fet ab lo més verinós reptil, esclamá en alta veu tot aixecant sas afiladas mans envers una hermosa imatje de Jesús crucificat:

—Pero Deu meu ¿de qué está compost lo cor d' aquest ser que s' anomena home?

LA ERMITA.

La fonda y restaurant anomenat d' en Marsal, ab espayosa entrada pe 'l carrer de la [illegible] y finestras y balcons á la carretera de Fra[illegible], no havia sigut un edifici aixecat de planta pera fonda de luxo. Modest hostal pe 'ls voltants del any cinquanta, aná engrandintse á mida que Larrua aná posantse de moda y la concurrencia de forasters exigí major número de habitacions pera la temporada d' istiu, per lo que sempre més se ressentí d' un cert desgabellament en la distribució dels aposentos interiors y fins en son mobiliari; ja que en tant que en la part nova eran espayosos y casi podriam dir elegantment amoblats, en la vella quedavan constituhits en quartets d' estudiant, tal era la pobresa de sos mobles y las pocas comoditats que oferian. Mes apesar de sas dolentas condicions, en Marsal no 's decidia á reconstruirlos, ja que aixís com aixís, al arribar al

mes d' Agost se li omplian com los nous, donantli proporcionalment més ganancias pe 'l major número de gent que hi encabía. Be es veritat, que tots se li queixavan; pero com los prometia cambiarlos de dormitori, tan bon punt se 'n desocupés un de bó, y per altra part, com tothom disfrutava per igual del esmerat servey del establiment, solía succehir casi sempre, que esperant mellor habitació, las familias que sols hi estavan quinze ó vint dias, se 'n anavan, sens haver alcansat lo cambi, pero persuadidas de que avisant ab temps, lo vinent any las obtindrian mellors.

En aquest cas s' hi trobava la *Clarita*, que apesar del disgust que això li donava y de las queixas del seu marit, no tingué més remey que conformarse ab duas petitas habitacions del segon pis amobladas ab llit de ferro, calaixera de caoba y mitja dotzena de cadiras de igual classe.

La Clarita havia apurat tots sos recursos pera ferse pujar un *lavabo* al seu quarto, pero apesar de las promesas del amo de la fonda y de las protestas del cambré, en la tarde en que aném á entrar á son aposento sols comptava pera sa *toilette* ab una taula de fusta ab un mirall, y uns modestíssims peus de ferro ab sa corresponenta gibrella de pisa blanca.

Acabavan de tocar dos quarts de quatre en lo rellotje de la parroquia, quan la *Clarita*, descalsada de sas polacas de badana rossa, cuberts unicament sos peus y camas ab unas finas

mitjas de fil d' Escossia blau fosch, vestida ab un refajo de seda d' igual color y mitj descordada la negra cotilla de satí ab brodats color de foch, dessobre sa fina camisa de batista, lligada ab enflocat nú damunt de sa tornejada espatlla, lliscá suaument del llit en que acabava de fer la mitjdiada, deixanthi roncant ab la fruició d' un cansat carreter, á son adormit espós.

La *Clarita*, ja en terra, se calsá unas *sapatillas* en forma de xinelas y caminant casi de puntetas, obrí la porta que comunicava ab lo quarto del costat, en lo que la seua cambrera, abocada al esquifit balcó de ferro, s' ocupava en aquell instant, en respallar una faldilla de *voal* color de cendra ab brodats blanchs.

—Ja li asseguro, senyoreta,—féu la minyona tan bon punt vejé á la seua mestressa — que si tarda dos dias més á enviarme á cercar, hauria hagut d' entornarsen á Barcelona, puig s' hauria quedat sense roba disponible pera sortir. Tots los baixos s' han d' enribetar; la meytat dels farbalans los te esborejats; los cossos n' hi ha dos ó tres que...

—*Bueno*, *bueno*. Dónam lo pentinador de batista, y arregla la taula pera rentarme... Avuy mira lo que s' ha d' arreglar y demá al matí ves á comprar lo que 't falti... Aquí hi trobarás de tot—respongué la *Clarita* ajustant lo balcó que á causa de la excessiva llum la feya estar ab la má devant dels ulls, mitg enllubernats encara per haver sortit soptadament de la foscor del seu dormitori.

La cambrera col-locá l' improvisat *lavabo*, d' espatllas al balcó á fí de que la claror fos més favorable al entelat mirall, posá damunt la taula un hermós necesser de tocador de la senyora, hi atansá una cadira y posant lo gerro ple d' aygua al costat de la gibrella colocada en un ángul de la habitació, esclamá ab ayre de mofa:

—Vaja, que aquesta sala, si fá ó no fá, sembla 'l quarto de *lavabo* que tenim á Barcelona; ¡ay! no sé pas com li agrada estar en aquest poble, ab aquesta calor y ab tan pocas comoditats. ¿També eran aixís los quartos de Fransa?

—¿Ahont es la nena?—preguntá la *Clarita*, sens respondre á las batxillerías de la cambrera.

—Es al jardí, que juga ab los noys dels americanos que van arribar ahir vespre. Jo ja no sabia com ferho per entretenirla un minut més; y per por que no 'ls despertés... Ja he encomanat á la negra que la tingués compte.

—Valia més que t' haguesses quedat ab ella. Ja hi pots baixar desseguida, y d' aquí una estona pújala, que la vestirás, perque á las cinch anirém á la ermita del Remey. Tu posat lo vestit de llana de color de canyella y estrena un dels devantals de mussolina que t' he portat de Fransa.

—¿Jo també haig de venir? ¿Me pensava que ara ja no 'm necessitava per la nena? Com tot aquest temps se l' han emportada tota sola...

—Donchs ara 'm sembla que necessita com-

panyía ¿m' entens? Y si á tu no 't apar bé, no hi ha més que dirho y demá mateix t' envio á Barcelona. ¡Ja n' estich massa cansada de las teuas respostas y creu que de casas que 't donguin set duros y 't vesteixin, me sembla que no 'n trobarás gayres!—saltá la *Clarita* un bon xich encesa de galtas.

—¡Ay! senyoreta ¿com s' enfila vosté? ¡Ves qui li ha parlat d' anarsen! Es veritat que 'm dona bona mesada, .. pero tampoch de minyonas que la serveixin com jo, no 'n trobaria moltas... ¡Jo si, que mentres me passejo, no faig res més! .. Jo sols ho deya per repassarli los vestits; per...

—*Bueno*, *Bueno*. Ves á baix y fes lo que t' he dit... Si no tinguesses llenga, se 't podria donar doble la mesada — afegí la *Clarita* tancant ab clau, la porta del quarto.

Una volta sola la jove senyora, entrá en l' arcoba ahont hi havia lo llit de ferro de la nena, lo catre de la cambrera y un llarch penja-robas plé de vestits de tota mena, dels que després d' un detingut examen, ne triá un de tela de Vichy de un tó rosa clar, ab amples brodats de color *crème*. Resseguit del devant, del darrera y dels costats, la *Clarita* l' estengué dessobre 'l llit de la seua filla, pera col-locarhi de diferentas maneras los brodats que adornavan lo devant del túnich: una volta los posá rectes en forma de *fixú*, un' altra á la manera de *berta* y al fí després de algunas altras probaturas, los deixá graciosament nuats á la part es-

querra, probanthi damunt de la vaga duas ó tres flors de una *Vara de Jessé* que hi havia en una copa de crestall col-locada dessobre de la vella calaixera. Tornadas á posar las flors en aygua, obrí un calaix del que 'n tragué un petit mocador de batista fistonejat de punsó; un senzill bano xino; uns guants de fil d' Escossia de color de cendra clar, un brassalet d' or *mate* en forma de mitja canya; un xal de pelfons negres y un elegant refajo de *moaré* color de terra ab farbalans brodats ab sedas de color; y una volta posats aquestos accessoris al costat del trajo y segura de que ni 'l més petit detall desentonava, comensá á preocuparse del arreglo de la seua persona.

Fent una petita contracció se tragué de la boca una dentadura postissa, irreprotxable, hermosa, igual, extraordinariament blanca. Sens dupte que 'l dentista l' havia servida bé; ni la més petita taca, ni la més insignificant imperfecció se deixava veure en aquella renglera de dents primorosament treballadas. La *Clarita* se la posá damunt de la má esquerra y la rentá municiosament ab un respallet impregnat ab pasta d' *Atkinson* esbandintla en una tasseta de porcelana. Acabada la operació, se rentá la boca ab un glop d' aygua, barrejada ab licor de menta y ab la mateixa lleugeresa que se l' havia treta, torná á posar en sas genivas aquella preciosa dentadura, admiració de tots quants entre mitj de sos llabis roigs, li veyan apareixer aquellas duas rengleras

de blanquíssimas dents. Finida á gust seu la tasca de la boca, passá per la cara, pit y espatllas, una esponja ab sabó *Pompadour*, qu' esbandí immediatament ab una flonja toballola russa empapada ab aygua, sentanse tot seguit devant de la taula pera comensar la tasca del rostre. Allavoras tragué de la capsa-necesser un mirall dels que desplegats ne forman tres y succesivament aná col-locant devant d' ella una ampolleta de *Lait d' Aspassie*, una altra d' aygua *Circassiene* ab un pinzellet pera aplicarla, un pot de crestall de *Crème Imperatrice*, un altre de polvos de *Veloutine* y un petit canó ab pomada de *Baume á la Rose*. Una volta los cosmétichs posats en filera, la *Clarita* passá per la cara y coll una fina esponjeta sucada ab la *Lait d' Aspassie* que ab gran cuydado aná aixugant ab una toballola de batista, pera esténdrehi dessobre la *Crème Imperatrice*, qual brillantor apagá ab la bronja empapada ab *Veloutine*. Després ab un respallet, se tragué los polvos de las ceyas y pestanyas, que ab un pinsell resseguí ab l' aygua *Circassiene* y passat pels llabis lo canonet del *Baume á la Rose* passá á pentinar sa negra cabellera, que no era ni molt abundant, ni molt escassa, pero que una volta ondejada ab los ferros, feu l' efecte d' una fornida mata de cabell, que ab innegable habilitat, la *Clarita* repartí y col-locá dessobre de son cap, y una volta desfet sobre 'l front l' últim rinxet, s' atansá més al mirall, en lo que s' hi doná una mirada de íntima complacencia.

Verament la *Clarita* havia tret tot lo partit possible de sa cara vulgar. Sa pell havia prés una finor y una transparencia d' infant; sos ulls pareixían més grossos y brillavan ab major forsa devall de sas pestanyas envellutadas; la vermellor de sos llabis, feya més ressaltar la blancor de sas dents y sos cabells graciosament pentinats feyan de son cap un busto, que sens esser una bellesa ho semblava. La dona de carn havia fet habilment sa adornadora tasca, ara era precís que alguna cosa de dins prengués també sa part en l' hermosejament de la materia y la *Clarita*, á la faysó de la estudiosa comedianta, probá en lo mirall diferentas maneras de mirar y de somriure. Quan després de un rato de diferentas probaturas, se cregué haver trobat lo que cercava, cuydadosament torná dins de la capsa-necesser los cosmétichs que havia empleat, torná á posarse lo *matiné* que havia deixat dessobre d' una cadira, mirá en son petit relotje de butxaca l' hora qu' era y veyent que marcava dos quarts de cinch obrí la porta de son dormitori y atantsantse al seu marit y passantli amanyagadorament la má per la cara, lo despertá tot recordantli que li quedava poch temps pera esser puntual al Balneari, ahont tots los dias anava á jugar sa quotidiana partida de billar.

Mentres lo seu espós se vestía, la *Clarita* torná al quarto en que havia fet la seua *toilette* y dirigintse á la calaixera, dessobre de la que s' hi veyan algunas novelas d' autors francesos,

prengué quatre ó cinch números de un munt de periódichs de Modas y enretirant la taula que li havia servit de *lavabo*, obrí 'l balcó, descorregué un xich la cortina y prenent una cadira que apoyá en los ferros de la barana, comensá tot gronxanse á regirar las planas de figurins. Una vegada vistos los dibuixos, la *Clarita* doná una mirada al text, detenintse en la crónica de París, que amenament escrita y salpicada de noticias interessants de las senyoras més en boga en lo gran mon francés, hi apareixian municiosament relatadas las innovacions en los usos y costums de una societat, que al véurela descrita en sas espléndidas festas per los revisters de salons, ab l' aditament de trajos y mobiliaris, apareixian als ulls de la llegidora com lo *Non plus ultra* de la felicitat femenina. La *Clarita* se detingué en la lectura dels següents párrafos:

La vida del campo sigue siendo la que durante el actual verano hacen con gran satisfacción las familias mas distinguidas y por tanto lo que preocupa é interesa á la «Crónica.»

Todos los atractivos, todas las diversiones que entretienen el tiempo de los afortunados seres cuya misión es gozar, todos los encantos de la vida de los salones, transportados al espléndido escenario de la Naturaleza, amenizan las horas que se pasan en los castillos, en los parques, en los bosques, donde, como ya he dicho, la caza parece ser este año el «sport» predilecto de las señoras.

Por las noches se opera en los espléndidos comedores y en los mágicos salones una transformación completa. A los trajes de caza y de amazona suceden las «toilettes» de comida de ceremonia, de baile, y después de haber disfrutado de las bellezas de la naturaleza durante el dia, se goza por la noche de los más brillantes atractivos de la vida social en las ciudades, y esto sin abandonar el campo.

Casi todas las damas más ilustres de la «high-life» parisiense habitan antiguos y magníficos castillos, en los que las fiestas se suceden con rapidez vertiginosa.

Lo vizcondesa de Tresdern ha organizado séries de cien convidados, y cada série pasa diez dias en sus vastos dominios.

El dia se dedica á cacerias, excursiones, almuerzos campestres, juegos de jardin. Por las noches, despues de la comida, baile, concierto ó representación teatral, etc , etc.

La *Clarita*, continuá llegint ab extraordinari interés la descripció de totas eixas maravellas del luxo, tan detingudament esplicadas en aquellas paginas, y passant per alt la secció d' economía doméstica, de receptes de guisos, y demés utilitats per l' istil, cercá en un altre número, la crónica de París, principal objecte de sa atenció y en la que continuant en lo tema de la anterior revista, deya lo narrador:

Los célebres castillos de Chaumont y Dampierre, el primero residencia de la princesa de Broglie y el segundo de la duquesa de

Uzés, rivalizan este año en espléndidas fiestas. Conciertos, representaciones de operetas y de óperas, magníficos banquetes, cacerías, que sé yo. Las diversiones se suceden sin interrupción, los convidados se renuevan de semana en semana, y todos los dias llevan los trenes en grandes cajas á las interesantes huéspedes de la Princesa y la Duquesa las últimas novedades, los más inéditos primores de la Moda.

Cada señora de las que toman parte en estas solemnidades necesita cambiar de traje y de prendido tres ó cuatro veces lo menos cada dia. Gracias á esta prodigalidad, los que trabajan no notan, bajo el punto de vista de su remuneración y su ganancia, la ausencia de los astros de los salones parisienses.

En Inglaterra se va al campo para economizar, en Francia para ofrecer nuevo escenario al lujo y á la esplendidez. En una de las últimas recepciones del castillo de Chaumont, la magnificencia de los trajes llegó á su mayor grado Entre ellos se admiraron: uno de lampas gris perla guarnecido de plumas blancas, otro malva velado con soberbios encajes y adornado con preciosas orquideas, otro de crespón azul Leman salpicado de perlas y adornado con baldaquines de encaje, otro de piel de seda color paja y por adorno una bellísima combinación de plumas y encajes, otro de terciopelo blanco cincelado con adorno de perlas... En fin, seria el cuento de nunca acabar; por supuesto, cuento de las «Mil y una noches.»

La *Clarita* no passá avant. La imaginació se li enclavá en la descripció del darrer trajo que acabava de llegir. ¡Qué be li escauria á n' ella un vestit de vellut blanch adornat ab perlas, confeccionat per los hábils *modistos* de París! ¡Lo blanch li anava tan admirablement á la cara y las perlas eran tan hermosas! ¡Qué felissas eran totas aquellas damas, que possehían sumptuosos castells, ahont hi podian lluhir las seuas riquesas, la seua magnificencia de trajos y de joyas; ahont hi rebian tandas d' amichs y coneguts que las omplian d' atencions, que las admiraban en lo seu modo de vestir, de presentarse, de fer los honors de la casa, de disposar aquellas festas que no s' interrumpian may! ¡Alló sí que era disfrutar de la vida y lluhir y hermosejar la seua figura! ¡Quins prodigis d' ingeni faria ella, si podia trobarse en lo lloch d' aquellas damas! Ella que li agradava tant de vestirse, de ser guapa, d' atreures las miradas de la gent... Per millorar la seua figura, la seua cara, cap sacrifici l' espantava: ella apesar de repetits desmays, als vuyt dias d' haber nascut la nena, s' havia fet cordar per la cambrera la cotilla de quan era noya y ab ella hi dormí un mes seguit, fins que 'l cos li quedá á la mateixa mida de soltera; ella tenint las dents negrosas y mal posadas no vacilá en sufrir la dolorosa operació de ferse arrancar de la boca lo bó y lo dolent pera poguer ostentar aquella hermosa filera de dents que tant y tant l' embellia, que tantas

llohansas li proporcionava! .. ¡Oh si ella pogués ésser com aquellas damas de que parlava la crónica de París, com lograria que tot Barcelona parlés de la seua bellesa, del seu tren, dels seus vestits...

La remor de la porta del dormitori, que s' obria pera donar pas al seu espós, que eixia del quarto ab mánegas de camisa y ab los elástichs á las mans, feu baixar d' un sol colp á la *Clarita* de las altas regions del mon francés, al humildíssim quarto de la fonda d' en Marsal.

—¿Ahont es la nena?—preguntá 'l marit tot estirant los elástichs, pera ferlos arribar als botons de la trinxa del ventre.

—Es abaix ab la Carmeta, respongué secament la *Clarita* aixecantse y tornant á deixar dessobre de la calaixera los números del periódich que acabava de llegir. Mes com si aquell sol minut, li hagués estat prou pera posarse en situació, tot seguit s' atansá al seu espós dihentli carinyosament.—¿Qué la vols veure á la nena avans d' anarten? Si 't sembla la faré cridar.

—¿No has dit que era abaix? Ja la veuré quan anirém al Balneari. ¡Vaja! ¡Vaja! ¡vesteixte!

—No; no; jo no hi vull anar avuy... Anirém á passejar un xich aquesta tarde... Ni la nena ni jo, no fem gens d' exercici en aquesta terra: d' aquí al Balneari, del Balneari aquí... Si 's projecta alguna escursió se fa en cotxe y un no camina gens... Jo crech que al fí m' hi posaria malalta...

—¡Oh, ara si que ja está acabat això.. perque 'm sembla que haurém de pensar en tornárnosen á Barcelona.

—¿Y ara Casals? ¿En plé Agost, tornariam la nena á Barcelona? ¡Se t' acudeixen unas cosas de tant en tant!

—¡Oh, noya, noya! tu no pensas ab que gastantlos, gastantlos, los quartos s' acaban y creu, que de lo d' aquest any, nos costará de posarnos á tó. Ha sigut una bojería lo que hem fet tot aquest istiu! No he volgut veure la cartera per no posarme de mal humor, pero ja 't dich jo que som á las escurriallas y que nos n' haurém de tornar á casa més que depressa.

—Be, home--feu la *Clarita* fixant los ulls en l' enrajolat del quarto—esperém tres ó quatre dias més y jo entretant escriuré á la mamá pera veure si pot enviarnos algun diner.

En Casals deixá anar de sa boca una d' aquellas esclamacions, que no es possible estampar en lo paper y digué ab marcada energía:

—¡Ja 't dich que no ho vull que demanis res més! ¿Qué dirá la teua mare, que á la fí no es cap millonaria, ni molt menos, que á cada moment li envies á cercar diners? Quan te vaig demanar, la bona senyora m' explaná sa situació y encara que tu dius que es molt millor de lo que 'm digué, jo no vull que per enviarnos diners, que á la fi no 'ls tením de menester per cap malaltía, hagi de fer un sacrifici: Als teus germans no 'ls hi pot semblar be que tot lo dia t' estigui donant... Lo mes passat t'

enviá dos cents duros y ara ¿n' hi tornarias á demanar?

La *Clarita*, passá manyosament son bras esquerra per la grossa cintura del seu marit y acaronantli ab la má dreta los punxaguts pels de sa barba negra, li digué acentuant ab cert to convincent sas paraulas:

—Mira, Casals, las cosas de casa, jo las sé més be que tu. A Tarragona s' hi viu ab molt poca cosa y quan jo demano ja sé que m' ho poden donar. La mamá es molt lliure de fer lo que millor li sembli y 'ls noys no hi tenen res que veure ab si m' envia ó no m' envia...

—¿Que no hi tenen que veure, ab lo que es de casa seua?—interrumpí en Casals deixantse portar de son esperit justicier.

—¡Això sí que fora bó—esclamá la *Clarita* —que per anar á favor d' ells, me fessis la contra á mí! Fins á primers de Setembre crech que es una imprudencia portar la nostra filla á Barcelona, quan més que 'l mar está be y á la nena los banys li proban admirablement; per un centenar de duros més ó menos no vindrá d' aquí la cosa, y més que ja 't dich que la mamá me 'ls enviará tan prompte jo li diga que la nena ho necessita... Quan me vaig casar, com no 'm doná dot, ja 'm digué que li enviés á cercar lo que 'm fes falta... Ja saps que al hivern jo no t' en gasto gayres de diners, ni tampoch n' envio á cercar á la mamá, perque un colp posada á casa meua, d' estalviar ne sé tant com la primera y com gracias á Deu, no 'm fal-

ta gust, ni trassa, y avans no 'm compro un vestit ho regiro tot, lluheixo jo més ab una friolera que altras que disposan de molts cents duros; y á fé que jo si m' hi enfondo tant en lo vestir, es per tú... Per ferte goig... perque la gent digan: ¡Mira quina dona més elegant que té en Casals! . Ja sé que això també porta las seuas envejas y que potser hi ha algú que 'm retalla... pero jo també sé que al meu maridet no li agradaria que jo fos d' aquestas donas que al cap de quatre anys de casadas ja no 's preocupan d' agradar al seu espós, y jo sí; perque vull que m' estimi sempre, ¡molt, molt!—feu afalagadorament la *Clarita* abrassant al seu espós, qui la besá carinyosament en la galta impregnada d' olorosos cosmétichs. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Una hora més tart la *Clarita* ab la seua filla y la Carmeta pujavan pe 'l camí dels arsos á la ermita del Remey. Tan bell punt estigueren á la plasseta d' ahont partian lo caminal dels garrofers que anava á la masia de ca 'n Busqueta y lo caminet que portava á la capella, la *Clarita* digué á la nena:

—Me sembla que estás cansada, Victorina, ¿vols anar ab la Carmeta á jugar ab los nens d' aquella casa de pagés, que l' altra tarde me digueres que t' hi havias divertit tant?

—No, no, mamá, jo vull anar ab tu: vull anar ahont tu vagis! —repetí la nena, interposantse al pas de la seua mare y agafantse ab sas

petitas mans, als plechs de son vestit de color de rosa.

La *Clarita*, desfeu suaument las manetas que s' aferravan á sos genolls y abaixantse pera besarla, li digué trayentse de la butxaca un grapat de caramelos de menta:

—¡Mira! ¡mira! quants te 'n donará la mamá perque sias bona minyona! Vaja la Carmeta te 'ls guardará pera donartels després... quan hages berenat... Pero has d' anar á casa en Busqueta... La mamá tornará desseguida, desseguida... pero no vull que pujis aquesta costa. . y després que á la ermita no hi tindrías aygua pera berenar y allá 'n trobarás... Té; dona aquestos quartos als noys de ca 'n Busqueta y aquestos per tu; per comprarte confits quan tornarém á Larrua—afegí la *Clarita* donant algunas monedas a la nena, en tant que deya á la Carmeta:

—Mentres jo pujo á la ermita, tu vesten ab la Victorina á aquesta casa de pagés que 's veu al cap devall dels garrofers... Ja la coneixen á la nena... que cada dia nos guardan los ous frescos... Mentres m' esperas, que 't recullin los d' avuy; jo ja 'ls pagaré quan torni... ¡Vigila á la Victorina que no s' aboqui al safreig!

—¿Y vosté se 'n vá tota sola?

—Tota sola, ¿que 't pensas que hi ha llops per aquestos camins? Per aquí si que no s' hi troba may ningú—feu ab gran seguritat la *Clarita* petonejant á la nena, que continuava fent

lo ploricó, en tant que la cambrera deya ab un petit moviment de llabis molt parescut á un maliciós somriure:

—Vagi descansada... Ja m' encarrego jo de la nena... No s' apressi...

La *Clarita* no havia estat en lo cert al afirmar que no 's veya gent pera aquells voltants, donchs si be era veritat que usualment aquell turó era un dels llochs menos concorreguts á la temporada d' istiu, en que tota la animació dels forasters era per la gent á la moda, á la via del ferrocarril, y pe 'ls altres als camins que portavan á la mina, això no podia sentarse en absolut; y tan era aixis, que aquella tarde un quart d' hora avans, á la mateixa plasseta en que ella acabava de deturarse, s' hi havia parat una hermosa noya vestida de negre y una dona de mitja edat, que per son port se coneixia esser criada de servey. La noya era la nevoda de Mossen Jaume, qui essent vigilia de la Assumpta, havia volgut anar á cambiar lo vestit de la Mare de Deu del Remey; la dona era la Munda, qui portava en una má un farcell ab la roba de la Verge y en l' altra las claus de la capella, que durant tot l' any estavan depositadas á la rectoria, ja que la ermita sols en senyaladas festas estava oberta al públich.

Al arribar á la partició dels dos camins, la Montserrat s' adoná de que deixava bon tros enrrera á la Munda que, atacada d' aufech, li pantejava 'l pit per l' esfors de voler seguir lo rápit caminar de sa jove mestressa, qui retro-

cedint unas quantas passas, li digué carinyosament:

—¡Pobre Munda! May me recordo de que tu no pots seguir lo meu pas... Per això, jo havia dit de venir ab en Biel, pero com ha passat tot lo sant dematí per escombrar y espolsar la ermita, he tingut por de que aquesta tarde, faria falta á la parroquia... Pero ja veurás: tu te 'n pots anar á esperarme á ca 'n Busqueta y jo com no tinch que fer més que vestir á la Mare de Deu, ab mitja horeta torno á baixar...

—¿Y are? ¿ves si te 'n anirias sola?.. Desseguida 't pensas qne no 't puch seguir; y encara 't voldria guanyar á pujar montanyas... Vos penseu que perque una se posa vermella y sua una mica ja no es bona per res .. — exclama la Munda aixugant sa cara amarada de suhor y fent un violent esfors per calmar l' esbofegament de son pit que semblava una manxa.

—No, dona, no... Ja sé que fas més tu ab un giravol de faldillas, que jo en tot un dia... Pero això es á casa... A peu plá... No ab aquesta costa que á mí també 'm fa suar... ¡Oy! ¡y ab la calor d' avuy! ¡Vaja! ¡Vaja! ves á veure un rato á la teua cosina, que de segur que fa dias que no l' has vista y digas que deixi venir á la teua fillola á dinar á la rectoria demá que es la diada de la Mare de Deu. . Encara no haureu comensat á enrahonar que jo ja estaré llesta... ¡Vaja dónam lo farcell y las claus!—feu ab certa autoritat la noya. Y com vegés que la Munda s' hi resistia, li prengué 'l mocadó dihent:—

¡No sias tan tossuda! . Y si tantas ganas tens de cansarte, quan hajes reposat un rato á ca 'n Busqueta, ¡puja! ¡Ja saps ahont soch!

Y apretant lo pas, la Montserrat se dirigí resoltament cap al camí de la ermita, mentres que tot rondinant la Munda emprenia lo de la casa de pagés.

La noya Gil, estava feta á pujar montanyas coneixia 'l camí y en deu minuts se trobá á la petita esplanada de l' esglesieta.

Una volta en ella, deixá 'l farcell y las claus dessobre del padrís adossat en lo llindar de la porta, y tirant enrera los petits rinxets, que mitj tapavan son espayós front, aixugá ab son mocadoret de butxaca, la suhor que casi, casi, en aquells moments, hi corria tan abundosament com poca estona avans per la cara de la Munda. Després feu un fort respir que aixamplá sos pulmons fadigats per la rapidesa de la ascenció y girantse d' espatllas á la fatxada de la capella s' atansá al rónech y ennegrit muralló que la voltava pera espargir los ulls envers aquellas vessants de montanyas cobertas d' exuberant vejetació, entre las que sobressurtian las clapas de las masias y de algun que altre molí que anava escalonantse fins á topar en l' ample faixa de las casas de Larrua, semblant desde 'l mirador de la ermita, una estensa pinzellada blanca, trencada en son centre pe 'l perfil del campanar de la parroquia y en son límit pe 'l blau moradench del mar, que llepant las columnas de ferro del Balneari se perdia fins á confondres en la línea del cel.

La Montserrat contemplá per breus moments lo panorama que 's desplegava devant de sos ulls y al girarse envers al ponent, per ahont s' aixecavan las magestuosas serras del Montnegre, l' espigat turó de Burriach y las montanyas de las Tres puntas, besada en aquell instant per los enlluhernadors raigs del sol que pausadament descendia á la posta, la sobtá la idea de que no tenia temps que perdre y apartantse del mur, se dirigí a la capella qual porta obrí y torná á tancar al esser dintre. En aquell moment, á la noya Gil li sapigué greu de haver deixat á la Munda: aquell silenci per cap remor interromput, la capella fosca, puig que tancada la porta, sols rebia llum pe 'l esquifit rossetó col-locat dessobre del portal de entrada, la sorprengueren al trobarse sola; més passada la primera impressió y un colp los ulls acostumats á aquella mitja claror, que sobradament bastava pera deixarli veure aquellas parets y altars d' ella tant coneguts, la Montserrat animosa de mena, se somrigué d' ella mateixa y avansant cap al presbiteri, s' agenollá pera saludar á la Verge del Remey á la que desde nina havia tingut sempre especial devoció. Com gran part de las Mares de Deu trobadas, aquesta imatje era casi negra, tenia uns dos pams y mitj d alsada y sostenia á son Fillet ab la má esquerra, mentres que en la dreta hi ostentava un pom daurat. Vestia un trajo de domás vermellisch en forma de paperina y un mantell de color de café resseguit de una puntilla de plata

penjava de sas espatllas. Alguns gerros ab flors de paper, y gran munió de presentallas de cera y quadrets ab lo retol de *Exvoto*, en los que s' hi veyan pintats portentosos miracles deguts á la valiosa intercessió de tan divina Senyora, manifestavan lo fervor del poble de Larrua envers á aquella santa Imatje, á la que 'ls antepassats del sigle XI per haverla trovada en aquell lloch, hi aixecaren la modesta, pero macissa capella románica, en que sempre més hi havia estat venerada.

Acabadas sas oracions, la Montserrat prengué la roba destinada á la Imatge y pujant los dos grahons del presbiteri, obrí la portella situada á la part dreta del retaule del altar ahont s' hi trobava la petita sacristia, ab sa corresponent calaixera, contenint los ornaments més necessaris pera la celebració de la Missa y un tram d' escapsats esgrahons de pedra, per ahont se pujava al reduhit camaril de la Verge, debilment il-luminat per duas estretas llencas que en forma de sageteras, estavan obertas en la paret del absís y per las que atansanthi 'l cap, se veya lo muralló que circuhia la plasseta de la capella, per aquella part casi tocant ab la paret de la ermita, lo qual tenia per fondo las accidentadas vessants de las altas serraladas de la costa.

La Montserrat posá desobre de un petit banch de fusta lo farcell que portava y besant la má de la Verge y las duas del Jesuset comensá á despullarlos, en lo moment que li semblá

sentir remor de passos y de veus, á prop seu. Un bon xich esparverada y altra volta un tros arrepentida de haver deixat á la Munda, la nevoda del rector de Larrua, doná una mirada á son entorn y una altra al baix de l' esglesia, sens que sos ulls descubrissen lo més insignificant motiu pera son sobressalt. La porta continuava tancada; la capella deserta; las presentallas immóvils en las parets; los raigs de claror del sol ponent que entravan pe 'l rossetó del chor, seguian marcant petitas clapas de llum, en las dauradas esculpturas del altar, que repercutian dessobre las deterioradas llosas del paviment; sols esforsant l' ohido, s' apercibia lo rosécb dels córchs, endinsantse en lo vell fustám de la ermita...

Estava sola, més eix mateix pensament, li semblá que contribuhia á aumentar son esglay y desitjosa de acabar mes promptament la seua tasca, s' apressá en ella y ja á punt de nuar al bon Jesús lo cordonet de sa tuniqueta de domás blanch, brodada ab canyutillo d' or, torná á sentir clara y sense lloch á duptes, la remor del trapitx y veus que feya poca estona l' havian atemorisada, encara que en aquell moment bon xich més clar que ho havia sentit avans. Passaren alguns moments y la remor la sentí casi al costat seu. . Instivament la Montserrat s' abrassá ab la imatge de la Verge que tambalejá dessobre de son pedestal de fusta, y bategantli apressuradament lo cor feu un esfors violent pera girar lo cap envers ahont se sentia 'l soroll.

La esporuguida noya se refeu tot seguit. La remor que l' havia esglayada venia de la part de fora y atravessant per las escletxas obertas á la paret, lo ressó penetrava clar y vibrant dins l' absís de la capella. Sens dupte era gent que tot passejant havia pujat fins á la plataforma de la ermita. No tenia perque sobressaltarse d' aquella manera; Larrua y sos entorns eran pacífichs y jamay havia sentit parlar de cap malifeta que pogués atemorisarla. La Montserrat, més tranquilisada, se desprengué de la Imatge que fins aquell moment havia tingut fortament abrassada, y 's preparava á desenmatxucar las arrugas fetas per sos brassos al trajo de la Verge quan barrejada ab la veu que feya alguns minuts tornava á sentir, n' apercebí una altra que tot d' una feu afluhir á son cor tota la sanch de sas venas, imprimint en sa cara la grogor de un cadavre. Per un moment, la noya Gil tingué por que anava á cáure en terra, que los grahons de fusta dessobre dels qu' estava enfilada, s' ensorravan sota sos peus; pero la veu torná per segona volta á ressonar en l' absís y la Montserrat sens casi alé per respirar, baixá los dos grahons de la tarima y atansantse á la paret del fondo, passá sos ulls esbarats per las duas escletxas que donavan al camp. Son ohido no la havia enganyada: la veu que al mateix temps que en sas orellas l' havia sentida ressonar al bell mitg de son cor, era la del amich de sa infantesa, la del home que ella havia estimat ab una fé inquebrantable, la d'

aquell Felip que feya tres anys no havia vist y esperava que no havia de tornar á veure may més; al menys tan aprop com lo veya en aquell instant y molt menos al costat de una altra dona, retenint sas mans entre las seuas; parlantli á tret de galta, paraulas que arribavan fins á ella, claras, vibrants, fibladoras com los colps de un látigo, que á un mateix temps li fuetejava lo cor y la cara.

La Montserrat pensá en apartarse d' aquell lloch; pero pareixia que sos peus se li havian clavat en terra; volgué cridar y la llengua se li paralisá dins de sa boca sens saliva; per un moment cregué que una má de ferro, la subjectava en aquella paret ab una forsa sobrehumana; més de sobte, ab sas duas mans geladas cubrí esveradament sos ulls fixats en la forana parella; los nirvis de sos polsos bategaren violentament devall de la pell que 'ls subjectava; sas camas tremolaren; un segament estrany doblegá sos genolls y sens apartar las mans de sos ulls, se deixá cáure mitj asseguda sobre 'l primer grahó de la tarima que sostenia lo pedestal de la Verge.

Llarga estona passá la Montserrat en la mateixa posició: las camas arronsadas, lo cos inclinat, lo cap caygut, las mans nerviosament apretadas sobre 'ls ulls... Son pensament lluytava en vá pera donar un nou curs á sas ideas; volia pensar en sa casa; en aquella Imatge de la Verge que acabava de vestir; en la seua mare; en lo convent ahont havia passat los venturosos

anys de sa infantesa, en las casas de Larrua... Més tot era inútil; sa pensa com tancada dins d' un circol de ferro, no li representava més que la parella que sos ulls tancats, fotografiava més directament en lo clixé de son cervell. Los recorts, las personas que son cor angustiat evocava, obehint al esfors de sa voluntat, se presentavan en son magí, pero no hi prenian cos; quedavan en segon terme, pera esfumarse y desapareixer, deixant sempre en primera línea inundats per los últims raigs del sol ponent, lo grupo d' en Felip y d' aquella dona, á qui ella no coneixia; á qui no havia vist may y que no obstant, semblava que ab caragols de cer, la tenia clavada en sa imaginació...

Més com no es possible que 'l temps passi en vá, ni que las sensacions per violentas que sian, deixin de tenir las seuas intermitencias, transcorregut lo primer período, lo convencíment de que era precís tornar á Larrua y la temensa de que la fosca no la sorprengués entre aquellas parets, la mogué á aixecarse y la obligá á obrir los ulls que durant tant llarga estona havia tingut fortament tancats. Allavoras al passar la mirada per son entorn, al trobarse als peus d' aquella imatje de María que ab sa mirada dolsa y reposada pareixia inundar á aquell lloch ab una atmósfera de pau y serenitat; al fixar sos ulls en l' infant Jesús, qui ab sa maneta estesa pareixia que li donava sa benedicció, com los dos ángels que aguantavan los ciris del altar, semblava que estavan ab los

brassos oberts á punt de protegirla; la austeritat de la nau de pedra que s' aixecava dessobre de son cap; la quietut que la voltava, tant sols interrumpuda per l' aleteig de las oranetas y moixons qu' entrant tranquilament pe 'l rosetó de damunt de la porta, cercavan en lo trespol del chor, lo niu de sos petits, feu pensar á la Montsertat, que tal volta havia estat víctima de un horrorós somni, de una estravagant alucinació de sos sentits, que ella no sabia esplicarse, pero que havia passat per son magí... Tal volta degut al dejuni d' aquell dia y que ella havia extremat per ésser consagrat á la Verge... tal volta pe 'l cansament de la pujada... per la impresió de trobarse sola... potser per un ram de bojeria que li havia pujat al cervell ..

Ningú li havia innovat que en Felip fos á Larrua... Per forsa havia d' ésser una vissió de sa pensa exaltada, desgraciadament massa plena del recort d' aquell home al qui tant havia estimat... al qui estimava encara...

Aclaparada per la horrible impresió que havia rebut, la Montserrat s' apressá á donar un parell d' estiradas al vestit que havia posat á la imatge de la Verge y sens detenirse á recullir, ni plegar lo que li havia tret, mormolá maquinalment un Ave María y encara bategantli lo cor, baixá dos trams de grahons de la sacristia y los dos del presbiteri y dirigintse envers la porta, la obrí de bat á bat, desitjosa de trobarse fora d' aquellas parets, frissosa de que la llum y l' ayre espargissen son cap enterbolit...

Més la pobra noya, no havia acabat encara: en Felip, qui, abocat á la llenca del mur de devant de la porta de la capella, acabava de donar lo darrer adeu á la *Clarita*, que baixava á reunirse ab la seua filla y la cambrera á la masia de ca 'n Busqueta, al sentir lo ruido que feren al obrirse las rovelladas frontissas de la macissa porta de la ermita, se girá en rodó y al veure apareixer en son llindar, la esbelta y hermosa figura de la Montserrat, sobtat per la sorpresa, atret per aquella bellesa esculptural, desarrollada en los tres anys que no l' havia vist, tan hermosa per la forma, com per las virtuts que atresorava més resplandeixent en aquell instant, per lo contrast ab la dona venal que acabava de deixar, l' hereu Bach, sens temps de reflexionar en la indignitat de sa conducta, ni sols pensar que la Montserrat pogués haverla vista ni sentida, deixantse portar tant sols per l' amor que per una d' eixas estranyas anomalias que sovintejan més de lo que sembla en lo cor del home, hi era en lo seu més adormit que acabat, corregué envers la noya y agafantli avans de que ella hagués pogut prevenirho abduas mans entre las seuas, li digué ab veritable apassionament:

—¡Montserrat! ¡Montserrat meua! Tens dret á dirmho tot. ¡He sigut un ingrat! ¡un infame ab lo meu procedir! pero ab tot lo meu miserable comportament t' he estimat y ¡t' estimo! Sí; may ho havia reconegut com ara. Ni los plahers, ni las distraccions, ni las donas que he

vist en altres pahissos, m' han fet oblidar de tu, ni deixar d' estimarte un sol instant. Per culpa meua 't vaig perdre. . jo era massa jove pera resistir á la autoritat del meu pare, pero avuy...

La Montserrat no 'l deixá acabar. Refeta de la sorpresa, convensuda de que la vissió, havia estat realitat palpable, fuetejada en los seus sentiments purs, immaculats com los de un ángel del cel, pero altius y dignes; ab més glóbulos en sas venas de la sanch del seu avi, valent lluytador de un ideal polítich, que de la seua mare pacienta sufridora de sas penas; la neta dels Villadó, lluytant ab tota la forsa de son amor trahit y de sa dignitat ofesa, per desferse de las mans d' en Felip, li digué apoch apoch, contrastant la calmosa dicció de sas paraulas, ab la agitació nerviosa de tot son cos y la visible alteració de sa veu:

—Mira, Felip la creencia ferma, indestructible que la meua mare desde nina, arrelá fondament en mí, de una vida eterna, ahont hi tinch que trobar al Deu qu' estimo sobre totas las cosas, me feu soportar lo trossejament del meu cor per la teua traydoria, com més tart me feu conformar ab la pérdua de la mellor de las mares. Donchs mira, —feu la Montserrat exaltantse per moments y clavant á n' en Felip sos ulls il-luminats per la indignació,—si are 'm diguessen, que per heure aquest cel que ha estat la esperansa y conhort de la meua vida, m' era precís casarme ab tú, ¡fins hi renunciaria per no véuret un moment més al meu costat!

Al sentir dels llabis de la neboda de Mossen Jaume, las darreras paraulas que acabava de proferir, l' hereu Bach que fondament la coneixia, endeviná tot seguit lo que havia passat, y sentint que la rojor de la vergonya envermellia sas galtas, afluixá instantáneament las mans ab que la subjectava y sens trobar una sola paraula de disculpa, baixá los ulls en terra y feu dos passos enrera, entant que la Montserrat, espantada de que la gelosía y la indignació haguessen pogut fer passar per sa cristiana y fervorosa pensa los conceptes que acabava de pronunciar, se dirigí resoltament envers al camí de la masía, per ahont semblantli la corda de salvació que 's tira al náufrech entre las onas de la tempestat, hi vegé pujar penosament á la Munda...

En Felip restá per uns moments abatut, anorreat. En lo fons d aquell ser d' argila, com un brillant entre 'l llot, hi estava soterrada la imatge de la Montserrat, á punt de que 'l més petit frech la fes apareixer il-luminant ab sos reflexos lo fanch que la empresonava; mes la casualitat acabava d' aixecar entre 'ls dos una infranquejable resclosa... en Felip coneixia sobradament á la enamorada de sa infantesa pera abrigar la més petita esperansa de reconciliació...

Per llarga estona fixá sos ulls emboyrats per una llágrima envers la baixada per ahont la Montserrat desaparegué envolta entre las primeras ombras de la nit. Sa vista la segui perfidiosament fins que son trajo negre restá con-

fós entre las foscas siluetas dels arbres y entre 'ls arsos y pedras del camí, esvahintse en mitj de la immensa taca negre que las tenebras estenian dessobre la llarga restallera de las casas de Larrua. Allavors, com si la Montserrat s' hagués endut ab ella l' imán que per alguns moments havia avivat las adormidas fibras d' aquell cor, un sarcástich somriure contragué sos llabis febrosenchs, y aixecant lo cap exclamá nerviosament:

—Tots s' empenyan en que rodi... ¡donchs rodaré!

FI DE TEMPORADA.

Passada la festa de la Nativitat de la Mare de Deu, de la *crème* dels forasters, tan sols quedavan á Larrua los que hi tenian propietats; una vintena de familias, que las unas pera esperar á fer lo vi y las altres per la desanimació que habitualment regna á Barcelona al més de Setembre, hi feyan temps esperanthi las festas de la Mercé, en lo seu fort per l' any 1879, época de la nostra narració. La gran sala del Balneari, no era, donchs, lo saló animat y bulliciós que havém vist á mitjans de Juliol. Hasta á ben entrada la vetlla, no 's donava forsa al gas, puig fins allavoras no comensava á anarhi alguna que altra familia, que arrebossada ab abrichs més ó menos lleugers pera resguardarse de la humitat, anava á esperarhi l' hora de ficarse al llit, enrahonant una estona quan la reunió era sols de senyoras, y acudint als passatemps de la época de Carlos IV, ó sía jugant á jochs de prendas,

quan á algun dels pochs joves que encara s' hi esqueya ó algun cap de familia, deixant lo billar, los escachs, lo tresillo ó la tassa de café barrejada de política, li plahia alguna vetlla engruixir lo rotllo de las senyoras. L' exemple es lo discurs més persuassiu y quan aixó succehia, fácilment s' hi atansavan los demés, logrant animar un tros d' aquell saló, que pareixia s' havia engrandit, al véurehi sols una trentena de noyas y senyoras, assegudas al voltant del piano y una dotzena d' homes escampats en las tres ó cuatre taulas de joch ó de pendre café, que 'l vent y humitat de las vetlladas de las darrerias de Setembre havia fet entrar desde las galerias á un dels ánguls del saló. Allí lo vespre en que hi torném á portar als nostres llegidors, s' hi trobavan reunits, al voltant d' una de las taulas de marbre, ab peus de ferro, lo propietari senyor Llansás, l' advocat don Joan Puigvernat, l' antich corredor de lletras, senyor Campins, lo negociant de farinas senyor Gori y 'l engenyer del Estat don Esteve Torressants, los quals tot prenent sa tassa de café, comentavan los darrers *partes* de las edicions del matí de *El Diluvio* y de *La Crónica de Cataluña*, relativament á la presentació de insurrectes á la Isla de Cuba y de las satisfaccions que 'l gobern exigia ab motiu dels successos de *Santo Domingo;* y de la conducta que 's creya seguiria respecte á en Cánovas, lo allavors jove ex-ministre senyor Romero Robledo.

—Be, be; ¿ahont los han llegit vostés aques-

tos *partes?*—preguntava lo senyor Llansás, qui feya pochs moments acabava de arribar al rotllo—jo vull véurels confirmats per lo *Brusi:* perque jo no 'n faig gayre cas de lo que diuhen tots los altres diaris...

—Pero home, si 'ls *partes* en tots los periódichs son iguals Que uns se digan de *La Prensa Asociada*, que 'ls altres se donguin lo tó de telegramas particulars, en lo fons tots diuhen lo mateix —feu lo senyor Campins.

—Be, be; voste vagi creyentho aixís; pero jo li asseguro que hi ha moltas noticias que 'l *Brusi* las té de més bona tinta. Jo, lo que no llegeixo en lo *Diari de Barcelona* com si no ho hagués vist en cap periódich, encara que ho hagi llegit en tots los demés.

—Ja li dich jo — interposá somrihent lo senyor Gori—que si per un atzar lo *Brusi* deixés de sortir un dia qualsevulla, mitj Barcelona se quedaria sens esma. Tots haurian d' esperar á que tornés á reapareixer, pera sapiguer que es lo que haurian de pensar, ja qu' en Manyé s' encarrega de discorre per la major part dels seus abonats.

—Donchs; ni que se 'n rigui, que mitj Barcelona se quedaria sens esma! Perque en havent llegit lo *Brusi*, jo ja no m' hi amohino en fer conjecturas: lo mateix si 's tracta d' Espanya, que del extranger, perque no hi ha un criteri més clar, ni més just, ni més...

—Vaja donchs, Llansás,—interrumpí 'l senyor Puigvernat—vosté ja pot donar per segur

los *partes* sobre la presentació d' insurrectes y sobre las satisfaccions de *Santo Domingo*, perque jo ja fá dos ó tres dias que 'ls hi vaig llegir en lo *Brusi*, y á lo que 's veu, á vosté ó li van passar desapercebuts ó no se 'n recorda. Y vegi, jo apesar de haverho llegit en lo *Diari de Barcelona*, y en lo *Diluvio*, y en lo *Correo Catalán* y en tots los altres; encara no la veig ben clara aquesta qüestió!...

—Donchs no hi té que posar *distingos*, Puigvernat—interposá 'l senyor Gori donant una xuclada á son cigarro-puro y un altra á la seua tassa de café. — *Santo Domingo* donará las satisfaccions que 'l gobern li ha exigit, perque á més de no convenirli la resistencia, ha vist massa ab lo garbo que se las ha arregladas á Cuba en Martinez Campos

—Tant garbo tingués per ésser ministre, com per manejar lo sabre, ja aniriam bé!—saltá 'l senyor Campins—pero d' això ¡si que n' está desmanegat! Per lo menos hi ensopega deu vegadas cada dia, posant en evidencia la seua nulitat per gobernar al país...

—Vostés volen que 'ls homes públichs, sian universals en perfeccions; y això no pot ser! — exclamá ab aire declamatori 'l senyor Llansás, —los aconteixements portan los homes y avuy per avuy, l' estat d' Espanya reclamava á en Martinez Campos en lo poder, com induptablement dins de quatre dias hi reclamará á en Cánovas, quals dots de gobern son innegables. Ja varen veure lo que diumenge 'n deya en Manyé..

—Sí, sí; es fácil que pugi, perque nosaltres, avuy per avuy, ¡no 'l volém lo poder! — saltá vivament lo senyor Campins, tirant damunt de la taula lo número de la *Crónica de Cataluña*, com si hagués sigut la cartera d' Estat—y no 'l volém perque no hi há qui puga fer res de bó, ab la manera com en Martinez Campos, ha posat la administració espanyola...

— Home, ¡parli ab més propietat! — saltá acalorantse lo senyor Llansás—y digui com l' han posada los desacerts dels republicans, las *algaradas* dels cantonals de Cartagena y las dels carlins á la montanya. Vostés los sagastins, no 's preocupan més que de fer veure lo blanch negre... de predicar en la oposició una moral, que oblidan completament lo dia que tenen en la má los medis de posarla en planta. Ben clar los hi deya en Manyé l' altre diumenge, es més fácil criticar que fer ¡y si no fos més que criticar! lo pitjor es calumniar. ¡Y vostés ho fan! ¡si senyor! En materia de fer mal al gobern tot los hi apar legal... Totas las armas las hi semblan bonas, encara que obrin feridas d' aquellas que no las curan ni 'ls pastels d' en Serrano, ni las xarramecas d' en Sagasta... Créguim, lo dolent es dolent sempre; y la calumnia es y será una arma de mala lley per totas las personas de bon sentit.

—Pero que vostés també saben usarla quan los hi pot convenir y sobre tot quan están en l' oposició — interrompé 'l senyor Torressants.

—¡Protesto, de que may los diaris conserva-

dors hagin estampat en sas páginas las calumnias dels diaris lliberals!

—Home, las mateixas, mateixas... no.. ¡pero serán unas altras! —feu irónicament lo senyor Puigvernat.

—Vosté es un escéptich en politica, y á tots los partits posa en lo mateix nivell y, créguim Puigvernat, lo seu ecepticisme, es tant injust y tan apassionat, com las nostres exaltacions. ¡Vostés son los que més mal fan á Espanya!

—Dispensi, dispensi Llansás—feu calmosament lo senyor Puigvernat—vosté no ha dit be lo que acava de sentar. Protesto del dictat d' escéptich ab que acaba de afavorirme ab lo seu acalorament. Jo no soch un escéptich en política: soch senzillament un home que te 'l cap blanch y que per lo mateix, ha vist moltas cosas, ha assistit á molts daltabaixos polítichs y sap lo que 's pot esperar de tota aquesta gent famolenca del pressupost de la nació, que fan de la politica lo seu modo de viure, anteposant lo seu profit, la seua vanitat y las mesquinas petitesas de partit, als interessos de la Espanya, y sobre tot als de las provincias, y en particular Catalunya que éssent la qui més contribuheix a las cargas del Estat, es la que per fas ó per nefas, paga sempre los plats trencats, sens trobar may un sol gobern, que 's preocupi de lo que verdaderament nos es útil y necessari pera 'l desarrollo de nostras produccions, de las que sols per aumentar los impostos, nos hi saben trobar los mérits. ¡Escéptich jo! Aquest calificatiu

se 'l poden molt mellor aplicar á vostés y á tots los que més gallejan de políticbs lo dia d' avuy. ¿Qué 'n saben vostés d' entusssiasmarse y sobre tot de sacrificarse per la patria? Los qui com jo de joveneis havém presenciat l' any trentatres, los entussiasmes per la jura de la reyna Isabel, los qui havém vist los deliris per María Cristina y las bojerias per Espartero, tots los entussiames d' avuy, nos semblan parodias fetas ab veus de falset, per inconsciens ninots de cartró! Demani avuy lluminarias per lo que vosté més cregui que ha de plaure al poble: (ja veu las que s' han fet per la tornada del rey, y lo mateix pera las del seu casament) y pregunti á algú dels meus anys, las que 's feren per la jura de la reyna, ahont fins á las finestretas dels quints pisos s' hi veya lo seu grasolet d' oli cremant. ¡Alló eran entussiasmes! Y que no eran sols per fer pacíficas lluminarias! Miri, jo encara no tenia vint anys, quan á las ordres del general Mina, varem pujar á Sant Llorens dels Piteus. Lo fret era horrorós, la boyra no 'ns hi deixava veure á quatre passas de distancia y ab tres ó quatre pams de neu, pujavam per uns camins inaccessibles ¡ab uns canons, que lo que menos sabiam era de manejarlos! ¡Y com rediantre los haviam de pujar per aquells espadats de cabras! Més en Mina nos sapigué tocar l' amor propi, dihentnos:

—*¡No es en la Rambla de Barcelona luciendo el traje de miliciano, donde se defiende la libertad. ¡Aquí! ¡Aquí! delante el peligro,*

ante las dificultades, es donde se honra el uniforme que se viste! Aqui es donde se defiende la constitución! (1). Y 'ls canons rodaren y 'ls milicianos y las tropas, pujarem amunt, y fentnos matar com á gats, traguerem á en Miralles ab tota la seua partida ¡que 'ls hi asseguro que també sapigueren fershi á mossegadas! Alló era lluytar y sacrificarse per una idea!

— Home, ¡si aixó s' ha fet y 's fará sempre! —interrumpiren á l' hora 'l senyor Campins y 'l senyor Gori.—¿Creu vosté, que ara mateix á las Vascongadas y á Alcolea, no hi han hagut *rasgos* com lo que vosté acaba de relatar?

—Si, ¡per l' exércit! ¡los hi concedeixo! pero no per homes com jo, que en aquella época voluntariament abandonavam las comoditats de una posició desahogada, per los perills y calamitats de la guerra. Parli, párlili á la joventut d' avuy, de deixar las comoditats de casa seua y de exposarse la vida pera defensar á tals ó quals institucions y veurán com mirántsel com si no estigués bó del cap, se 'n entornarán pacificament á fer l' ensa á la cantonada de casa en Llibre ó á menjar un *beefteach* á ca 'n *Justin*. Aixó relativament á la joventut, que en quant á nosaltres, fa ja molts anys que mentres no 'ns toquin lo qu' es del nostre interés personal, no se' ns endona un grá d' anís de tot lo mal dels demés, valdament deixin al vehí sense camisa! Vosté, refregantse las mans devant d' una filí-

(1 Históric.

pica d' en Manyé; vosté d' un discurs d' en Sagasta y vosté d' un refilet d' en Castelar—feu lo senyor Puigvernat senyalant alternativament al senyors Llansás, Campins y Gori — se quedan tant satisfets com si verament haguessin fet alguna cosa de profit. Aquest indiferentisme, ha de portarnos á mals irremediables, particularment pe 'ls catalans, que com no hem de viure de la política, nos interessa pensar y obrar de molt distinta manera que la gent de Madrid...

— ¡Clach! ¡Clach! ¡Clach!—prorromperen á l' hora los quatre polítichs de la taula, entant que don Esteve Torressants deya en tó mofeta. —Ja 's veu prou que apesar dels seus cabells blanchs s' ha deixat imbuhir de las ideas catalanistas del seu fill, amich Puigvernat. Una moda com un' altra... Quatre poetas, quatre caps calents que somnian al só de l' arpa, del fluviol y de la tenora, portarnos als temps dels concellers, dels gremis, dels ..

—Miri, senyors—interrompé sériament lo senyor Puigvernat—jo no sé ahont poden portarnos las ideas que sustenta 'l meu fill; pero lo que si 'ls hi diré, es que quan en mitj de l' atmósfera ó indiferent ó pestilenta, en que hi veig vegetar á una grandissima part de la joventut barcelonina, sento al meu noy y als seus amichs parlar plens d' entussiasme, de las reivindicacions de Catalunya, y no solsament parlar, que això no costa gayre, si no gastarse 'ls seus estalvis y cremarse 'ls ulls y emplear las horas del seu esbarjo, fundant periódichs y re-

vistas, y escorcollant arxius y encontradas de la nostra terra, me sembla que torno á ser jove, que encara ha quedat viu quelcóm d' aquells folls entussiasmes que feren heroismes en los penyals del Bruch y en los espadats de Sant Llorens dels Piteus. Qué volen que 'ls hi digui? Vostés m' han acusat d' escéptich, y jo crech una desgracia l' esperit analítich y matemátich del nostre sigle: jo vell, prefereixo somniar ab los poetas, que endinzarme en lo que 'n diuhen ciencia dels racionalistas. Jo rendeixo cult als ideals de bona mena per exagerats que sían, perque en lo cor humá, la extremositat del sentiment es lo que ha fet als héroes, desde 'ls mártirs en la religió als mártirs de la pátria. Jo tinch la seguretat de que será més profitosa á Catalunya, tota aquesta jovenalla dels Jochs Florals que té per divisa *Patria Fides Amor*, que tota aquesta altra fornada de joves-vells que á vint anys fan gala de no créure en Deu y d' estar desenganyats de la patria, dels amichs y de las donas! Creguin que se 'n pot esperar molt poch d' aquesta joventut á la moda francesa.. Bon exemple es lo que li ha passat al pobre don Joaquim ab lo tarambana d' en Felip.

—Lo fill d' en Bach?—feu ab estranyesa lo senyor Gori.

—Te rahó que vostés han arrivat avuy de pendre 'ls banys de las Escaldas francesas... Preguntiu, preguntiu al senyor Torressants que com á vehí n' está enterat, fil per randa, de tot aquest negoci...

—Pero ¿qué vosté avans d' anársen no sabia que 'l noy de 'n Bach, era l' amich íntim ab la dona d' en Casals?—preguntá lo senyor Llansás.

—Veurá, d' això quan nosaltres nos en anarem á mitjans d' Agost, se 'n deya alguna cosa... es á dir, se 'n parlava molt... pero en concret... També podia ésser enrahonaments... xismografías... apreciacions...

—Ba, ba; ja veig que vé dels llims amich Gori—feu lo senyor Campins fregantse las mans ab la satisfacció que acostuma á donar á molta gent lo poguer treure á relluhir alguna cosa desagrable del próxim.—Ja veig que está á las foscas y 'l vaig á orientar ab duas paraulas. Donchs figuris, que sembla que la *Clarita*, ¿sap? li convingué anar á Mataró, y á en Felip també n' hi vingueren ganas... Res, la cosa més natural... pero algú que no li trobá tant (que may falta un bon amich) se cuydá d' avisarho á en Casals, que aquell dia havia anat á Barcelona... Y que succehí alló dels dramas... que 'l marit los trobá en una conversa que no fou del seu agrado... que l' home se sortí de tino y com apar que té tan bons punys com bonas carns... ne va fer feyna. Res de pistolas, ni de desafíos. . sembla que en Casals això dels *lances de honor* los deixa per las comedias... Que li agradá més fershi á colps de bastó... Y que ho feu á lo salvatje y que del devassell de bastonadas n' ha sortit la *Clarita* ab un ull mitj perdut y en Felip tan estomacat

que de primer moment diu que fins cregueren que agonitzava .. Figuris que aixó va ésser á las derrerías d' Agost y ha estat malalt, fins fá pochs dias que 'l seu pare se l' ha emportat á no sé quinas ayguas ó banys de Fransa. Y á fé que segons los metjes apar que 'n tindrá per temps d' aqui a que torni á ésser lo que era... ¡Vaja que aixó del ofici de Tenorio també 's veu que te 'ls seus *quebrantos*...

Mentres los companys del senyor Gori afegían nous aditaments á la relació del senyor Campins, duas taulas més avall los tres únichs joves que aquella nit havian concorregut al Balneari, sens atendre á las miradas que desde 'l rotllo del piano los hi dirigían las mamás y senyoretas obligadas de tant en tant á obrir lo vano pera amagar algun que altre inoportú badall, sóstenian animada conversació tot apurant las curulladas copas d' alemanya cervesa.

—Si tardan gayre á venir me 'n vaig á buscarlos... No 'm sé esplicar ¡qué hi poden fer en aqueixa casa desde las vuyt fins á dos quarts de deu!—deya ab tó d' enuig un dels tres joves de la taula, baix, rebassut, moreno, ab ulls negres y espressius que no paravan de recorre de l' una á l' altre las tres portas del saló.

—Calma! home, calma! No 'ns mullem pas. Potser los han convidat á sopar—feu ab ayre de mofa 'l que estava al seu costat.

—¡Vaja' no bromejes de cosas tan sérias! Ja saps en lo concepte que jo tinch á las donas... Encara que 's fonguessin totas d' un

colp. ¡Malviatje lo que las trobaria á faltar!... ¡Valentas comediantas! Ab un ull ploran y ab l' altre miran de rehull l' efecte que 't fan las seuas llágrimas!... Pero vaja, no vull creure que s' hagin entretingut en convidarlòs á sopar... Mes per altra part ¡voldría sapiguer qué hi fan tanta estona!

—¡Oh! ¡oh! ¡qué 't pensas que es arribar y moldre! Potser no eran á casa... Y de tots modos no 'ls ho podian pas dir, com qui tira una escopetada... Això exigeix la seua preparació... Ja saps que en Canyada portava tot un discurs aprés de memoria... Si no hi arriba á anar ab en Puigvernat, crech que fins los hi fá en castellá...

—Vaja, sembla impossible que ni ab una cosa com aquesta pugas deixar de ferhi la teua brometa... En Canyada está tan afectat com jo mateix y t' asseguro que no haurá estat per adornos... Ja haveu fet bé de no deixarmhi anar á mí, perque crech que n' hauria dit quatre de frescas...

—¿Y ab quin drei?—preguntá desde l' altra part de la taula lo que semblava més reposat dels tres—¿Quina culpa hi té ella?

—¿Qué no hi té culpa! ¡Ho sapiguesses ab tants pormenors com jo!... ¡Ell m' hagués cregut á mí! ¡Un xicot que valía un imperi! ¡Un cor d' ángel! Un romántich, un enamorat á lo *Valter*, á lo *Dante*, á lo *Romeo*. ¡Y encara diuhen que estém en plé positivisme! ¡Llástima de somniadors que encara quedan! Ell y

jo, éram los dos polos; no estavam dos moments junts sense fernos la quantra; sense discutir desesperadament y no sabíam passar un dia sense véurens.. Teníam la visualitat completament distinta... ell en véureho tot de color de rosa, jo negre com un carbó. ¡Pobre Arenas! ¡Y quants esforsos de elocuencia per arrencarme de l' ánima lo que ell ne deya lo corch del escepticisme!... Es clar, com que sempre mirava enlayre, li ha mancat la terra y ha desaparescut... Jo no puch pensarhi sens agafarme una sensació de rábia, que m' apar que donaria cops de puny á dreta y esquerra.

Y com lo jove, ab lo calor de sa peroració donás un colp á la taula que feu trontollar las copas y ampollas, lo qui semblava més reflecsiu digué subjectantli 'l bras:

—Vaja, noy; pensa que no som al *Suis*... Aquí tothom nos mira. Per esser que sempre te las donas de filosoph, sembla que aquesta t' ha entrat molt endintre: y apar que á tú, quan te cou de veras també saps fer extrems...

—¡Es que ara que no 'l tinch,—respongué 'l jove rabassut ab veu fondament commosa—ara que no 'm pot fer la quantra, es quan desgraciadament las circunstancias m' han vingut á donar la rahó ¡Y ell no ho pot veure! ¡Y ha mort, creyent que jo li portava la contraria, sistemáticament! ¡Per ódi á la rassa! ¡Y era ell, ell qui me las feya aborrir á las doñas, ab la bojeria que li havia agafat per aquesta Adela, que l' hi havia trastocat lo cervell! ¡Perque jo

ni n' he vist ni n' he tractat de donas! Per mi en lo mon no hi han més que homes y dispeseras; es lo únich que he conegut .. Sens dubte debia ésser per aixó que jo no he sapigut veurelas may ab los ulls que ell las veya... Encara que ho haig de confessar francament tres anys enrera, algunas voltas á forsa de sentirli los seus entussiasmes poétichs y religiosos, apesar de que esteriorment me 'n hi burlava, allá en lo fons de mon esperit, me feya bó d' escoltarlo; me semblava com si 'm sentís inundar l' aspresa de mon ésser ab una rosada que m' omplía de dolsor, de benestar... Allavoras jo no 'ls hi tenia ódi á las donas; l' Arenas me las havia fet mirar com á uns sers superiors, als que mon carácter barroher, me privava d' atansar... Pero quan li agafá la bojería per aquesta noya, quan ja no tingué més que ulls per ella y paraulas per ella, y cor per ella y vaig comensar á véurel patir y desesperarse y engelosirse...

—Tú per no ésser menos que ell—interrumpí lo més mofeta de sos companys de taula—te 'n vares engelosir també...

—Mira, creu que més de duas vegadas m' ha assaltat aquest pensament; pero després quan vaig llegir en los diaris la primera nova de la pérdua del *Santiago* y quan vingué confirmada la seua mort, allavors, vaig convéncem de que l' ódi, la rábia que jo sentia per aquesta xicota, era 'l pressentiment de que ella havia de ser la seua mort, la seua des-

gracia—feu lo jove fregantse nerviosament las mans; — per aixó quan la pobre de la mare del Arenas me dona l' encárrech de cumplir ab l' Adela las disposicions que, tal volta pressentint lo fí que l' esperava, li encomaná 'l seu fill, vaig dirli ¡Deu me 'n reguart! si la visita pogués ésser per dirli que ha estat una ambiciosa, una dona sense ánima que ha sacrificat á un grapat d' or la vida d' un home, no m' ho hauría de dir duas vegadas ¡ja 'm sembla que m' hi trovo! ¡Pero are! No, no; aixó es exprés per en Canyada, que sap fer á la perfecció lo seu paper en aquestas comedias que 'n diuhen debers de societat; no per mí, que no sé més que dir al pá, pá y al ví, ví... Pero noys! tocan las deu y aquestos xicots no venen!—exclamá lo desconsolat amich del Arenas, aixecantse soptadament, en tant que 'l relotje del saló tocava pausadament las deu batalladas.

—Be ¿y qué pensas fer?—digueren á l' hora sos dos companys, aixecantse també.

—Anarlo á trovar: á veure qu' es aixó. . Es á dir, jo no hi entraré, ¡Deu me 'n guard de tornarla á veure! Pero vosaltres ja es un' altra cosa... Estich nerviós y no tinch prou paciencia pera passar la nit assegut en aquestá taula...

En lo moment que 'ls tres joves anavan á sortir per la porta central del saló, hagueren de detenirse un moment per obrir pas á un senyor de cabells blanchs, baixet, de simpátich aspecte y espressiu mirar, qui dónant una rápida mirada per tots los indrets de la sala, se dirigí di-

tectament al rotllo que las senyoras formavan al costat del piano. Un moviment de simpatia, de respectuosa deferencia, s' iniciá entre mamás y senyoretas fent esclamar á dúas ó tres á un mateix temps:

—¡Y quín miracle, que 'l doctor s' haja recordat de nosaltres!

—Sense necessitat de miracles, jo 'm recordo sempre de totas vostés—feu cortesment lo senyor que acabava de arribar, sens pendre la cadira que la senyora Puigvernat li allargava—pero avuy, no 'm puch tampoch donar lo plaher de gosar de la seua amable companyia. Vinch solzament per donya Antonieta...

—¿Per mí?—preguntá soptadament la senyora Torresant.—¿Qué se m' ha posat algún noy malalt?

—Res d' aixó; tranquilisis; no es cosa de casa seua: ni tampoch res de gran importancia... La senyoreta Bach, l' Adela, está fa més d' una hora ab un persistent atach nerviós... passará, no hi ha cuydado... pero las he tingudas de deixar pera fer la visita á dos malalts gravíssims, y la Teresina, m' ha demanat que una volta que tenia de passar per aquí á la vora, li demanés á vosté que 'ls fes l' obsequi d' arribarshi; puig com don Joaquim ja sabém que fá dos ó tres dias va marxar ab en Felip y donya Francisqueta no havia vist may ab cap atach á las noyas, la pobra senyora ha tingut ja dos desmays y la Teresina no sap com acudir á totas duas... .

—¡Pobre criatura! ¡Vaja! ¡No faltava més! Me 'n hi vaig corrent — exclamá donya Antonieta cercant lo seu abrich.

—¡Y jo!

—¡Y jo!—digueren ensemps duas ó tres senyoras de las que més amistat tenian ab la familia Bach.

—M' apar que bastará ab que n' hi vagin un parell: no hi ha per que molestarsen més. . en aquestas cosas, ab que hi hagin los més necessaris, basta. Es únicament per ferlos compaynia... Porta sinapismes, se li han donat antiespasmódichs... Ara es qüestió de temps y quietut — feu lo metje saludant afectuosament á las senyoras que tant bell punt hagué sortit del saló junt ab donya Antonieta y la senyora Puigvernat, comensaren á preguntarse unas ab altras lo motiu del atach de l' Adela.

—Si fos la Teresina, casi m' ho esplicaria per la satisfacció del prometatje. Las alegrias devegadas afectan tant com los disgustos.

—Ja ho pot ben dir, Ramona — feu la senyora Campins accentuant sas esclamacions.— ¡Vegi! ¡vegi! després de haver lograt un prometatje que tants afanys los ha costat! Als quatre dias de tenir aquesta satisfacció, trobarse ab aquest disgust! Perque, desenganyis allí hi ha d' haver passat alguna cosa grossa .. L' Adela no es noya de nervis... Jo l' he vista aquesta tarda y estava com sempre... Ja veurá, ja veurá com surt lo que li dich... ¡Vaja, vaja, que en aquest mon may hi pot haver res cumplert! Jo

feya estona que las esperava, creguda que vindrian á ensenyarnos lo nuvi, que aquestos dias l' han tingut á Barcelona...

—¡Ja! ¡Ja! ¡Ja! — feu ab forsada rialla la Encarnacion Llansás desde 'l rotllo de las noyas.

—Ensenyarnos lo nuvi, ¡com si no 'l coneguessim!—afegí la Felissia Calcell.

—Be, donas, ¡á ensenyarlo com á promés! ¡Pobre Cubertal ¡Com á ell, be fa prou temps que 'l coneixém!.. Tal volta un xiquet massa... perque aixís, desbrossat de las primeras formas de societat, com á inteligencia es ben poca cosa... ¡Válganli 'ls diners! ¡Y de formalitat no sé que 'ls hi diga! perque per Larrua, ha corregut ab molta insistencia la veu de que havia demanat á la nevoda del senyor Rector... Fns hi ha algú que diu que 'l prometatje ab la noya Bach ha sigut un punt... En fí, jo 'ls hi dich com si 'm confessés, al principi me va fer certa il-lusió... totas las mares desitjém acomodar lo més ventatjosament á las noyas... pero conegut més á fondo... m' apar que m' hi hauria molt pensat en donarli la meua filla; perque á gent de tan lluny, sempre se 'ls coneix á mitjas. Y després, á mí m' hauria fet molt pensar aixó de la Montserrat. . perque si es cert que va demanarla ¿no 'ls hi sembla que ha de haver sigut precís que á la rectoria se sapiguessin molts mals antecedents d' aquesta persona, per haver refusat un partit d' aquesta mena una noya d' una posició tan modesta com la Montserrat?

—Sí, sí; també estich ab vosté,—respongué la senyora Llansás—pero per altra part la nevoda de Mossen Jaume es una noya molt especial; los qui la coneixen un xich á fondo diuhen que te molt de Nort-americana y altres asseguran que si no es monja, es per no deixar al seu oncle... En fí, cadascú hi diu la seua· pero jo crech que á no mediar cosas molt grossas, lo senyor Rector no l' hauria deixat escapar; y ben pregadeta la noya l' hauria prés. ¡Ja n' he vist massa jo d' aquestas noyas que 's volen fer monjas ó no 's volen casar mentres no 'ls hi surt cap partit acceptable!

—¡Te rahó!

—¡Ja ho pot ben dir! — Exclamaren la senyora Campins y donya Ramona, disposantse á alsar lo rotllo; en tant que la senyora Llansás deya tot posantse sobre las espatllas son abriguet de franela color de tórtora:

—No 'ls hi sembla, que avans d' anar á *retiro* s' hauria de passar per casa en Bach, á veure com segueix l' Adela? A la veritat estaria tota la nit ab ánsia... y després me sembla que això s' ha de fer... á ciutat, se pot prescindir de moltas cosas, que al camp son ineludibles...

Tota la reunió estigué unánime ab lo bon pensament de la senyora Llansás y tan plenas d' interés per la salut de l' Adela, com per los sconteixements que á son modo de veure, havian ocasionat l' accident nerviós que 'l metje acabava d' innovarlos, l' aplech de las senyoras després d' una breu esplicació de lo que ocorria

á sos respectius marits, ocupats en aquells moments en finir una molt compromesa partida de billar, abandonaren entre una paraulà irónica y una rialleta franca, lo gran saló del Balneari, que tancats los alterosos finestrals que donavan á la mar, buyt de l' animada concurrencia que hi formiguejava en las xardorosas nits d' istiu, semblava que sentia caure damunt de sas jáceras de ferro, la fredor del ivern que pausadament li anava arrebassant un per un, los riallers encants de son passatjer regnat.

BUYDOR.

Deu anys han transcorregut desde 'ls aconteixements que acabém de relatar. En la barroca esglesia de Betlhem de la comtal ciutat de Barcelona, s' hi acabava de fer las oracions de las quaranta Ave Marias, que durant las últimas setmanas del any se resan en conmemoració del advèniment del Diví Redemptor dels homes. Aquesta funció no sol may ésser de las que cridan gent á l' esglesia; se fá ab forana senzillesa y per lo tant son pocas las personas que hi acudeixen, essent la majoria composta de donas de edat de la classe treballadora. En la nit que 'ns ocupa s' hi notava encara més l' ausencia de senyoras, puig per ésser vigilia de Nadal, la ocupació dels preparatitus que s' acostuman á fer per la gran festivitat del cristianisme, las retenia en los quefers de la llar.

Una sola senyora jove, alta y d' esbeltas formas, vestida ab un llarch abrich color de *nu-*

tria, ab collet de castor y manguito d' igual classe y cubert lo ros cap ab un *sombrero* dels anomenats de forma *toca*, després d' haver permanescut un llarch rato de genolls davant del miraculós Sant Cristo, col·locat á la part esquerra de la porta major, baixá entre un aplech de donas, los grabons que donan al carrer del Carme, prenent la direcció de la Rambla.

L' amplada del afavorit passeig dels barcelonins, no bastava en aquells moments á contenir la gentada que de gom á gom l' omplia. Senyors, obrers, minyonas de servey ab lo cistell tan curullat, que las fullas del tradicional apit, mantenia mitj obertas las tapas de la teixida palla, algun que altre pagés ab musca barretina, donas y criaturas de diversas edats y condicions, formiguejavan en compacta negror, entre la filera de paradas de cassa y aus de corral estesas á la part esquerra, y la llarga enfilada de taulas de turrons d' Agramunt, situadas á l' acera de Betlém. Pareixia que tot Barcelona s' havia llensat al carrer, tantas eran las empentas, trapitjadas y colps de colze que 's rebian de tots indrets. Més tothom los prenia sens ennuig; en totas las caras pareixia que hi brillejava una dolsa espressió d' alegria; molts homes del poble caminavan al costat de sas esposas, portant á la má la virám que acabavan de comprar, ó en sos brassos fornits la criatura, que l' aglomeració de la gent los havia fet aixecar enlayre. Lo pas dels costats laterals

no oferia gayre més facilitat: los tramvias, los ómnibus y cotxes particulars, tenian treballs pera fer sentir sos xiulets ó sos colps de xurriacas en mitj del soroll produhit pe 'l frech de las rodas sobre 'l ferro dels *rails* ó las llosas del empedrat, dels crits dels venedors y las ramors de las conversas que formavan un *¡hu! ¡hu!* indescriptible y difícil de compendre per qui no hagi vist en tal diada las nostras Ramblas, y particularment la dels Estudis, de vuyt á deu del vespre.

La jove senyora qui acabava de sortir de la esglesia, doná una mirada sobre aquella immensa massa negra que onejava desde Betlém á la gran plassa de Catalunya, clapada en son centre per la faixa de claror blanca dels fanals de llum eléctrica, col-locats davant dels magatzems del *Siglo*, y vorejant com li fou possible, la passera que vá desde 'l carrer del Carme al de la Portaferrisa, pujá á l' acera de casa en Lopez prenent la direcció envers la dita plassa. Apesar de observarse ab bastanta escrupulositat la costum de pujar per l' acera dreta y baixar per la esquerra, la gentada aquella nit era tan grossa, que 's notava bastant més que 'ls altres dias los molts que trencavan la consigna, lo qual unit als qui lo pas dels cotxes obligava á pujar sovint á l' acera y á dos ó tres grupos de ceguets que ab son desafinat violí imploravan una almoyna, cantant enragulladament las anomenadas cansonetas de Nadal, feya que 'l pas per l' acera se fes casi tan difícil com pe 'l

mateix centre de la Rambla. Apenas, ab prou treball, acabava la jove senyora, en qui tal volta los nostres llegidors hajen ja reconegut á la nevoda del rector de Larrua, de pendre entre 'ls que pujavan amunt lo lloch més arrimat á la paret, quan se sentí agafada pe 'l abrich, per una noyeta de sis ó set anys que ab un platet de llauna á la má, demanava caritat per uns músichs, col-locats devall del mur del jardí de casa en Lopez.

—¡Senyoreta!—feya l' espellingada criatura, acompanyant sas paraulas ab monótona cantarella--¡Una caritat per amor de Deu pels pobres ceguets! ¡Tínga llástima y compassió! ¡Qué Deu li deixi passar ab tota felicitat aquestas festas, en companyia de tota la familia!..

La Montserrat, que en los primers prechs havia fet moviment d' aturarse, mormolá tristament:

—¡Deu t' ampari filla! — y apretant lo pas, tant com entre aquella gentada li fou possible, continuá lo seu camí. Un xich més amunt arrambat á la paret un home de mitja edat vestit ab un paltó de color de café, lo barret de forma *hongo* á la má y en lo coll penjada una bossa á la fayso dels canons de llauna en que 'ls soldats hi portan la cobejada llicencia, demanava caritat sens obrir la boca. Tan sols la figura tristament recolsada, la bossa dessobre 'l pit, los ulls immóvils, deyan als transeunts lo que sa llengua callava. La Montserrat, que al passar l' havia vist de rellisquentas, retrocedí

unas quantas passas y depositá á la bossa una moneda de deu céntims. Al tornar á empendre 'l camí, li feu girar lo cap lo sumicor d' una criatura de quatre ó cinch anys, á la que darrera d' ella, un home y una dona del poble, portavan de la má.

—¡Jo *vuy* un *gay*, *¡hi!.. ¡hi!..* Jo vull *tudons... ns!.. ns!..*—cridava la criatura accentuant cada vegada més son ploricó

—¡Vaja, Quima!—feu l' home ab cert malhumor, — no sé perque no li has comprat lo pollastre al noy! Aixís com aixís, no n' hem de tenir may cap de diner nosaltres!.. Al menos per una vegada al any, treuriam lo ventre de pena!

—¡Si, si; podém comprar pollastres ab catorse pessetas que m' has portat! ¡Ja 'n dech més á la fleca de pá atrassat! — respongué la dona.

—Be, be; ¡que diantre! de Nadal no n' hi ha més que un al any... Tenim salut... y jo treballo... demá es dia de goig... dia de familia. ¡Vaja! ¡vaja, menut! ¡si no es pollastre será conill!—esclamá l' home prenent lo petit al bras y atravessant envers al centre de la Rambla.

La nevoda de Mossen Jaume los seguí per un moment ab los ulls, per entre 'l nus de cotxes, ómnibus y tramvias que 's forma devant del Continental y enfilá resoltament envers al carrer de Fontanella, en lo que á mida que anava avansant pareixia que hi respirava ab major llibertat: la gent anava aclarintse com més s'

atansava al antich portal del Angel, per ahont lo tránsit semblava ésser encara més escás que en los altres dias: més la falta d' animació no treya lo sagell de la diada. També per allí passavan minyonas de servey ab lo cistell al bras, que per fugir de las empentas de la Rambla, anavan ó tornavan de la Boqueria per la Portaferrisa; matrimonis ab fills ó sense ab plechs á la má, en los que dessobre 'l blanch paper, s' hi endevinava la forma llarga y estreta de las barras de turrons; gent del poble, ab un capó ó una gallina agafada per las potas; mossos y aprenents de confiterias y *colmados*, portant dolsos y ampollas de vins generosos: tot un seguici de detalls, que pareixia s' empenyavan en fer arribar fins á la quieta plassa de Urquinaona, quelcóm del bullici y clamoreig de las Ramblas.

La Montserrat al arribar al carrer d' Ausias March trencá pe 'l de Claris, també aquell vespre ab major animació de la que sol haverhi en las demés nits del any; atravessá ab pas marcadament apressat la Gran Via, lo Carrer de la Diputació y lo del Concell de Cent y á las pocas passas se ficá en la escala d' una casa de modesta apariencia del ja anomenat carrer de Claris. Al ésser al segon replá, al que havia pujat de la primera embestida, la Montserrat se detingué y respirá com si 's trobés lliure d' una crudel persecució. A la fí, s' havia acabat tot aquell llarch enfilall de gent ab cistells de vianda, ab galls, ab vins y turrons, que á no ser

per l' alegria de sas caras, hauria semblat que 's preparavan pera un siti ó que á Barcelona tan sols se menjava un dia al any: al fí n' estava fora; pero sens dupte estava escrit que en totas parts y recons aquella nit hi sobreixís la alegria que semblava brollar ostentosament de tots los cors. Fins allí, fins en aquell recés d' escala, se sentia clar y distintament los crits y gatzara, que movian las senyoretas del primer pis, tocant ó mellor dit, esgarrapant en lo piano, entre vuyt ó nou compassos de la antiga cansoneta *Lo noy de la Mare*, un tros del vals del *Faust* ó del brindis de la *Lucrecia*. La Montserrat torná á empendre la pujada y arribá fins al replá del segon pis. Allá no s' hi sentia 'l piano, pero per entremitj dels vidres de la reixa, que durant lo dia donava claror á l' escala, s' hi veya brillejar ab tota sa forsa la llum del gas de las finestras de las cuynas, y se sentia claument la cridoria de duas ó tres criaturas, que per l' ayre que portavan sas exclamacions y xiscles, deixavan veure l' entussiasme que 'ls hi produhia la contemplació del farsiment del gall, que sens dupte s' estava efectuant dessobre dels fogons. Lo tercer pis estava quiet; pero al passar la Montserrat per davant de la porta, aquesta s' obrí donant pas á una jove parella, que després de saludarla ceremoniosament ab lo cap, baixaren las escalas agafats del bras .. parlantse á mitja veu... ofegant alguna petita rialla que indiscretament sobreixia del

goig que omplia sos cors, nuats feya pochs dias pe 'l sant llas del matrimoni.

La nevoda de Mossen Jaume los mirá desapareixer per entre 'ls simétrichs trams de la escala y trucá nerviosament á la porta del pis quart: més com aquesta no s' obris desseguida, estirá per duas voltas consecutivas lo botó de porcelana del *timbre*.

Una dona de uns trenta cinch á quaranta anys, que per son aspecte se deixava veure son estat de minyona de servey, passant la má esquerra per sos ulls endormiscats, obrí la porta, dihent:

— ¿Qué feya estona que trucava? ¡Ay Jesús! Jo no l' havia pas sentida .. Es clar, que estant tota sola m' havia vingut un xich de son... pero...

—Pujava cansada—digué la Montserrat, com donant disculpa á la vivesa de geni que acabava de desplegar, y entrant en lo recibidor y donant ab sas propias mans, duas voltas de clau als dos panys de la porta, se dirigí envers á la dreta del pis, tot dihent á la minyona:

—Pósim lo sopar á taula.

La noya Gil, atravessá un corredor ab duas finestras, de quals porticons ja tancats, repassá las llevas y entrá en una petita sala, senzillament amoblada ab un sofá y cadiras entapissats de *buret* de seda, y lo piano que donya Teresa, li havia comprat al sortir del col-legi. Una volta allí, apartá l' *estor* posat devant del balcó y després de tancar los finestrons, passá á la

sala del costat, en la que s' hi veyan los antichs mobles dels avis Villadó, ab que Mossen Jaume havia amoblat la cambra de la seua germana, quan aquesta y sa filleta anaren á la rectoría de Larrua. La Montserrat feu ab lo balcó d' aquest quarto la mateixa feyna que havia fet en l' altre; incliná 'l cap devant del quadro de la Dolorosa colocat dessobre de la calaixera y resanthi un curt moment, torná á sortir á la saleta immediata, pera ficarse per lo mateix corredor que havia entrat, y tot donant ab lo llum, una mirada á dos quartos interiors, passá devant de la oberta porta de la cuyna y entrá en un petit menjador amoblat ab taula, cádiras y *buffet* de noguera, desde 'l que passá á una saleta y arcova del costat, guarnida ab los mobles de Viena que Mossen Jaume li havia comprat després de la mort de la seua mare.

Nets y brillants, semblava que acabavan de sortir de la botiga, lo llit de columnetas cubert ab sa corresponent banova blanca, l' armari de mirall colocat devant de la porta, lo *secreter* ab un bonich gerro de cristall de color de rosa, sostenint un ramet de coronados y nadalas, y los dos balancins, colocats al costat de las blancas cortinas del balcó. La Montserrat, continuá en aquesta cambra la feyna de tancar los porticons, se tragué lo petit sombrero que mitj cubria l' esplendidesa de sos incomparables cabells rossos: deixá dessobre 'l balancí, lo coll de pell de castor y lo llarch abrich que cubria

sa esculptural figura, un xich més pronunciada de formas, que la última vegada que la vejerem deu anys enrera en la vella ermita del Ramey, y tirantse dessobre las espatllas un mocador de llana blanca, s' assegué davant de la taula del menjador, enfront d' un plat de sopa de farigola que la criada acabava de posarli.

—¡Pero avuy vosté no menja! ¡Jo no crech que 'ls dejunis s' hagin de fer d' aquesta manera! ¡Ja veurá si á la quaresma ho fá aixís, com no 'ls acabará!—esclamá la minyona, veyent que la seua mestressa li havia fet treure, sense casi tocarla, la sopa, l' escarola, y la plateta d' espinachs, que consecutivament li havia anat posant sobre la taula.

—Tinch mal de cap .. ¡Entórnisho!— feu la Montserrat ab pocas ganas d' allargar la conversa.

La criada, tot preferintli entre dents, si volia una tassa de tila, se 'n endugué á la cuyna los plats de la vianda, mentres la seua mestressa, ab lo cap apoyat en la má dreta, restava en la taula, fent ab la esquerra, dibuixos y més dibuixos, dessobre las blancas estoballas, ab la rodona punta del ganibet. Sos ulls estavan ficsos en las líneas que deixava marcadas en l' endomascat de la roba, mes per entre mitj d' aquell aixám de petitas ratllas paralelas, tan aviat perpendiculars com inclinadas, á la Montserrat, li semblava veurhi passar l' apinyada multitut de la Rambla, bulliciosa y alegre, formant una massa compacta, que al arribar á la

plassa de Catalunya anava perdentse, disgregantse, pero sempre en grupos de cinch, de tres ó quan menos de duas personas que portavan á sas llars, quelcóm de la vida y animació que aquella nit pareixia sobreixir de totas parts. Fins li semblava que entre 'l sèpulcral silenci del seu menjador, arribavan fins á ella los crits dels venedors y las conversas dels transeunts, barrejats ab las notas del piano del primer pis y las paraulas á mitja veu dels nuvis del tercer

Lo relotje colocat en l' ángul d' enfront del *buffet* marcá un quart d' onse y després dos y després tres, mes quan seguidament deixá sentir per onse voltas, lo toch acompassat de la vibranta campaneta, la nevoda de Mossen Jaume llensá de revés lo ganibet sobre la taula, tirá enrera lo ramell de rinxets que mitj cubría son nevat front, aixecá dreta sa esbelta figura, y com si acabés d' entrar per primera volta en aquell petit menjador, en lo qui acabava de passar set quarts d' hora, doná una investigadora mirada entorn seu. Res havia mudat de lloch, la lámpara de gas cremava ab sa irreprotxable igualtat penjada damunt la taula y en lo fosch corredor situat enfront del balcó, s' hi veya la faixa de llum que sortia per la oberta porta de la cuyna. La Montserrat, s' hi atansá estranyada de no sentirhi la més petita remor, mes al arribar al llindar de la porta pogué assegurarse de la causa de la estremada quietut que la rodejava. Sentada enfront de la taula de fusta blanca, los brassos creuhats desde 'l colze á la má, lo cap

posat dessobre, la seua criada dormia ab lo mateix descans que hauria pogut ferho damunt del llit més cómodament acondicionat. La neta de l' antiga casa Villadó, se la mirá per breus instants, fregá una ab altra, sas mans arraulidas pe 'l fret y movent ab marcada tristesa son cap, mormolá ab un tó en que l' amargor sobrepujava al sentiment.

—¡Infelissa! ¡Tan inutil ets al mon tu, com jo!

. . . . . .

. . . . . .

Tres dias després, la Montserrat, vestida ab igual trajo que la trobarem á l' esglesia de Betlhem, la vista concentrada y 'l cos agitat per intern tremolor, s' asseya en un gros silló de vellut vermell, del quarto d' estudi del il-lustrat sacerdot don Pau Valls. Lo canonge de la Seu de Barcelona, amich desde l' infantesa de la familia Villadó, gosava de general prestigi, entre l' alta societat barcelonina. De sólidas virtuts y d' instrucció vastíssima, li havian fet adquirir gran coneixement del cor humá los trenta y tants anys de confessionari, que portava repartits entre la esglesia de la Mercé y la Catedral, ahont tots los dissaptes una grossa currua de senyoras esperava que li toqués lo torn pera escoltar sas amonestacions ó sos consells. De una afabilitat estremada en lo confessionari, era tan sols lo que s' en diu una persona educada en lo tracte social, en lo que hi pecava més per reservat, que per espansiu.

Dedicat per sas aficions al estudi, y presidint unas voltas per gust y altras per compromís un sens fí d' Associacions benéficas, tenia lo temps ocupadíssim y ab tanta dificultat rebia gent en sa casa, com visitava la dels altres.

Nombrat marmessor en lo testament de donya Teresa y en lo de Mossen Jaume, qui en sos darrers moments li havia fet prometre que vetllaria per aquella seua nevoda, que anava á deixar sola al mon; lo doctor Valls, si be pera evitar murmuracions, tan sols al aposentarla á Barcelona havia pujat las escalas de sa casa, l' atenia ab carinyosa solicitut, y quan ella volia véurel, ja pera consultarli alguna cosa ó senzillament pera visitarlo, trobava sempre oberta de bat á bat, la porta del seu estudi, que no sempre era accessible pera tothom.

Lo dia en que hi trobém á la nevoda del difunt rector de Larrua, s' havian ja creuhat entre la noya y lo doctor Valls totas aquestas preguntas y respostas que constituheixen los preliminars de tota visita d' amigable intimitat, y lo bon senyor, que, com sempre, estava prou agoviat de treball, tot preguntantli si sentia gayre 'l fret y si li havia agradat lo notable sermó, que derrerament havia pronunciat lo canonge Ribas á la Seu, cercava interiorment la manera de que la Montserrat comprengués lo seu desitj de continuar son interromput treball. Pero aquesta, ab los ulls fixos en lo llibre de Missa, que havia tret del manguito y del que feya estona obria y tancava maquinalment

la tanca, no semblava observar que 'l doctor Valls, afluixant de poch en poch, la conversa, havia tornat á rependre la feyna de omplir unas fullas que tenia dessobre de sa taula d' estudi. Dos ó tres minuts degueren haver transcorregut, en los que sols se sentia la remor de la ploma, al relliscar sobre 'l paper y lo *klech* de la tanca, al enquibirse en lo seu encaix, quan la Montserrat, que havia passat horas y horas pensant un llarch discurs pera exposar lo seu pensament, deixant de banda lo pensat exordi, digué lacónicament y com qui está frisós pera treures un pes del damunt:

—Miri, don Pau; jo he vingut avuy determinada á que vosté 'm tanqui en un convent ó 'm casi... Lo que vosté cregui que 'm pot ser més convenient...

Lo doctor Valls, al sentir tan inesperada sortida, aixecá sobtadament lo cap que inclinava sobre 'l paper que estava escribint, assegurá en sas orellas las ulleras d' or, que ab lo moviment li havian lliscat sobre 'l nas y tirant lo cos enrera y apoyant sas duas mans en los brassos del silló en que estava assentat, clavá ab viva persistencia sa vista penetrant y observadora en lo descolorit rostre de la Montserrat, que ab los ulls fixos damunt de sa falda, continuava en sa feyna d' obrir y clourer la tanca de son llibre.

Passaren breus moments, sens que cap dels dos tornés á pendre la paraula, fins que 'l doctor Valls, digué fregantse una ab altre sas mans blancas y afiladas.

—¿Que 't fiqui en un convent ó que 't casi?... Com si digueses la llum ó la tosca, l' orient ó l' occident. ¿Vaja qué tens? ¿Qué t' ha passat? ¡Esplicat!—feu don Pau sens deixar de fixar sobre la noya sa investigadora mirada.

—Res. Res—respongué nerviosament la Montserrat—que la gelor del temps se m' ha ficat dins del cor... Que no puch seguir ab la buydor espantosa que 'm rodeja... que vull viure la vida que viuhen los altres... que vull fer lo que fa tothom... riurer, gosar, ésser felís .. com ho es tot aqueix mon que veig sobreixir de vida y animació per tots indrets, en tant que jo, entremitj de son calor me gelo de fret, en mitj de sa efervescencia, me moro d' inactivitat. Vosté 'm pregunta ¿qué m' ha passat? ¡A mí may me passa res! Tots los dias me son iguals; avuy com ahir, demá com avuy... Res ¡sempre 'l no res! Ni aspiracions, ni desitjos, ni esperansas y ja crech ¡que ni casi sentiments! La buydor en que visch m' ho absorveix tot... m' ho aclapara tot... Y avuy tinch forsas y soch jove! Pero ¿y després? ¡Oh no, no:—feu la Montserrat exaltantse per moments y donant á sas paraulas un tó de marcada firmesa—are hi soch á temps y vull fer lo que fá tothom! ¡Vull prepararme per la vellesa, vull cercar companyia de gent que 'm vulga, que m' estimi, si es que Deu me te destinada á la pena d' arribarhi!

—Y no es poch lo que desitjas ¡pobre Montserrat! —esclamá don Pau, que ab visible atenció

havia anat escoltant son desfogament.—¡Gosar! ¡ser felis! procurarte companyia que t' estimi á la vellesa. Son molt naturals! molt naturalíssimas aspiracions!

¡Pobre humanitat! Que may recordas que la terra no es lo cel, y que l' argila, com argila que es, la major part de las vegadas, s' esmicola... y 's descompon... y torna fanch... y llot y... ¡Vaja, prou filosofias!—feu de sobte don Pau, trencant lo fil de son apenas iniciat discurs, que sols havia comensat pera donar temps á sa imaginació, en fer la tasca de cercar la fórmula més apropósit pera tractar ab mellor acert la malaltia d' esperit, que tenia enfront seu.

Lo Doctor Valls coneixia á la Montserrat de criatura, tenia plena convicció de lo cristianament que s' havia educat; quan quedá sola en lo mon y per lo mateix arribada l' hora de la pedra de toch, pera pesar los quilats de discreció de una dona, á las pocas assentadas, conegué que se las tenia d' heure ab un cap clar y un criteri discretissim, y tranquil per aquesta banda, una volta hagué complert á conciencia, ab lo que ell creya de sa obligació relativament á sos interessos, lo Doctor Valls, prou enfeynat en sas habituals ocupacions, no s' havia preocupat poch ni molt, en pendres lo treball de sondejar un esperit, que per altre part, fins á aquell instant s' havia mantingut reclós en si mateix L' acomesa de la Montserrat, lo deixá donchs tan sorprés com preocupat de moment: sorprés, perque la creya si no felissa,

resignada á sa sort; preocupat, perque li tenia un veritable afecte y en sa rectitut de conciencia, al véurela en aquell estat d' ánimo, s' acusá interiorment d' haver estat un amich adotsenat y negligent, y no l' apoyo moral y material, que Mossen Jaume tenia dret á esperar d' una amistat de tota la vida.

Més que per las paraulas, lo rostre de la noya Gil, li donava á compendre que 'l mal venia de lluny, que dins d' aquella dona de acér era precís que l' amargor vingués de fons, perque sobreixís per la superficie, y ab tants desitjos de esmenar lo que ell s' acusava de negligencia seua, com de retornar la serenitat á aquella ánima conturbada, agutsá son ingeni dins son fondo coneixement del cor humá, y formant en pochs moments son plan de campanya y prenent lo tó carinyós y persuassiu, que sols usava en lo confessionari quan tenia llagas per curar, ó dolors que esmortuhir, digué:

—Vaja, deixemnos de filosofías, que per ben trobadas que fossin tampoch te convencerian; y deixant de banda, que 'l qui no porti ab resignació la creu que Deu li destina en aqueixa vida, no sabrá pas lo jorn que mori, ab aquins mérits presentarse al cel, aném á plantejar alló de dos y dos fan quatre, que á la fí es lo més persuassiu perque es lo més clar.

¿Es á dir, que tu 't creus desgraciada y veus aixó que 'n diuhen felicitat en lo convent ó en lo matrimoni? Be. Be. ¡Vaja, aném per parts!... La claretat es una gran cosa.

Mira filla, lo primer, alló de tancarte en un convent, no cal, ni posarho en discussió. Jo no he aconsellat jamay l' estat monástich, més que á las ánimas verament enamoradas de son Deu; á aquellas que sols y esclusivament veuhen en Ell lo que tu veus per igual en oposada condició. No, no: Montserrat, tu no has nascut per monja: la felicitat en un convent no li troba may, ni la que hi entra per conveniencia, ni la que li portan humanas decepcions. Gira aquest capitol, filla, no está escrit per tu y lo llegirias sens entendrel Aquesta vegada lo teu bon criteri s' ha eclipsat... No hi pensis més ab aixó...

En quant á lo altre—continuá don Pau, passant la má per son cap sense cabells y dulcificant encara més lo tó de sa veu — ne parlarém més detingudament y tal vegada nos entendrém. ¡Oh! ¡aquest camí ja te altras sortidas! ¡En parlarém noya! ¡En parlarém! y molt será que no sápigas veure aixó del dos y dos fan quatre que 't deya. Tu ja no ets cap criatura y tens lo cap clar, molt clar. ¡Llástima de un tros de sentiment y un altre tros d' exaltació de magí, que te l' enterboleix de tant en tant! Pero vaja, ets una dona que pensas, y aixó ja es alguna cosa. Tant es aixís, que si no fos la por que 'm fá la teua imaginació, no tindriam de enrahonar gayre. Encara tens solter á en Corominas, lo fabricant de panyos que 'm parlá are fá tres ó quatre anys pera casarse ab tú. ¿Perqué no 'l volgueres? ¡A fé que mellor partit no 'l podias somniar, ni á vint anys!

—Allavors jo no estava tan horrorosament sola com ara—respongué la Montserrat alsant per primera volta la vista de son llibre de devocions—allavoras m' omplia 'l cor lo sentiment de la pérdua del oncle Jaume, renovantme ab tota sa intensitat lo de la mort de la mamá... ¡Oh li sembla estrany que diga que 'ls sentiments omplan! ¡Y no obstant, jo ho he probat per mi mateixa! Ab lo pensament plé d' ells, jo no sábia encabirhi cap altra idea... ¡Tant de bó que la llima del temps no m' hagués anat prenent de poch en poch, sens ni jo mateixa adonarmen, la potencia d' aquell dolor que no 'm deixava lloch pera cap d' altre! Allavoras jo la volia, jo la cercava la soletat que 'm permetia entregar á tot plen al desbordament de la meua pena! ¡Y no es que ara no la tinga, no! Pero no m' absorveix, no m' ompla com allavoras; no 'm priva de veure la felicitat dels altres; no 'm tapa lo trist aspecte de la meua vellesa, en mitj de una buydor, de una soletat que m' esglaya!—feu la Montserrat tornant altra volta á sa idea dominant.

—Ja t' he dit que ab una altra imaginació tot aixó tindria fácil sortida, pero ab la teua es diferent. A tu es precís que se 't fassan veure las cosas tal com son, y que si algun dia 't casas, que no seré pas jo qui t' ho desaconselli, vagis al matrimoni pe 'l camí del amor ó hasta pe 'l de la conveniencia, si vols, més no ab la il-lusió de la felicitat absoluta. Es precís que hi entrém tots dos per aquestos viaranys, segons tú t' ima-

ginas plens de flors, que haurian de portarte á una vellesa rodejada d, un marit bó, de fills com cal y nets com angelets: perque si no es aixís, la cosa ja no es tant de color de rosa ¿veritat? Y per lo mateix, com una cosa son paraulas y un' altra lo dos y dos quatre, que t' he dit, tu mateixa vas á treure comptes; no escoltant lo que jo 't diga, si no responent á lo que vaig á preguntarte.

La teua ávia Villadó, se va casar joveneta; trobá bon marit, bona posició social, que ja es molt trobar, y tingué ¿quants fills? Fes memoria, la teua mare devia haverten parlat moltas vegadas. ¡Vaja recorda! ¿quants?

—Set—contestá láconicament la Montserrat.

—¡Set! Donchs de set, qui 'n treu dos, en Jaume y la teua mare, quedan per cinch los morts. Cinch punyidas, que jo no he estat may mare—digué don Pau fenthi una mitja rialla—pero he tingut ocasió de veure, que son punyidas que van á fondo, molt á fondo!...

Es á dir: á la vellesa, cinch fills y 'l marit morts, y grans pérduas de fortuna .. pero quedavan los dos petits y dos que valian per quatre, per sa bondat y sas bonas qualitats... Aixó ja es alguna cosa: pero aném liquidant... En los darrers anys de sa vida, y per lo tant en la seua senectut, ¿ahont eran aquestos fills que havian de ferli aquesta companyía, que ab gran rahó tant t' enamora? Vaja ¡fes memoria! Vejém si jo t' ajudo. En Jaume navegant for-

sosament á causa de sa falta de salut... La teua mare á Madrit. ¿No es veritat?

La noya Gil, mogué afirmativament lo cap y don Pau continuá:—Resultat de la primera suma: que si Deu te deixa arrivar fins á aquesta vellesa que tems, tan desgraciada com ara—y 'l doctor Valls acentuá la paraula desgraciada —te trobaras d' igual manera que 's va trobar la teua ávia, esceptuant las penas de la mort del marit, dels fills, de las obligacions, de tots los neguits en fí, que son inherents á la esposa y á la mare de familia... Y com la pobre de la teua mare, no trobá tampoch en l' estat del matrimoni, aquesta felicitat que tu creus veure en lo mon que 't rodeja, y aixó podria semblar un trist heretatje, vinclat en la teua familia, eiximnos del rotllo y mirém defora.

Tu coneixes á la senyora Castells ¿veritat? Fa molts anys que sos cabells ostentan ja la blancor de la neu y molts anys que apoyantse en lo bras d' una cambrera, á causa d' una cama trencada, la veig assiduament á la Catedral. ¿Es soltera, aquesta bona senyora?

La Montserrat torná á baixar lo cap sense respondre.

—Feste cárrech que jo no la conech á aquesta persona y contesta á lo que 't pregunto —teu don Pau sens deixar son accent afectuós, pero donantli un cert tó d' autoritat.

—Es viuda:—respongué la Montserrat.

—Y ¿no te fills?

—No senyor: Diu que havia tingut duas

nenas que las va perder petitas. Y en Cárlos, vosté ho sap prou, va morir als pochs dias de la mamá: fa ja dotze anys.

—Y crech ¿que ja era un home, quan Deu lo va volguer per Ell? ¿Y que era un bon fill y un jove de profit, estudiós, plé de porvenir? ¿No es veritat?

—¡Es veritat!—feu la noya Gil inclinant tristament lo cap.

—Resultat del segon compte: Que haventse casat, es molt fácil trobarse á la vellesa, ab las mateixas condicions, de buydor, soletat, etc., etcétera, del qui ha permanescut solter...

¿Y donya Faustina Torras? — prosseguí don Pau ab matemática inflexibilitat—aquella senyora també amiga teva y meva, que fa set ó vuyt anys que 'l marit li fugí deixantla casi arruinada ab un fill idiota: ¿qué 'n sabs de la felicitat que li ha capigut á n' aquesta pobre dona en l' estat del matrimoni?

—¡Oy, Jesús! ¡quina idea! — esclamá la Montserrat posant sa má esquerra sobre 'ls ulls, com esgarrifantse del pensament que s' havia ocorregut al doctor Valls.

—¡Oh! es una cosa que afortunadament no es molt general... Ja ho sé... pero ¡qui s' hi troba... s' hi troba, noya!... Y en fí, aném á la darrera; continuá don Pau resolt á apurar fins al últim límit son programa d' analítica indagació.—Y donya Agustina Comas? ¿Y la meua pobre mare que després d' haver estat deu anys sense sapiguer res del meu germá gran, que en

contra de la voluntat dels pares, s' havia embarcat pera la República Argentina, després d' haberlo plorat sense consol, mesos y anys, un dia, sense preparació de cap mena, ab sos propis ulls, llegí en una correspondencia del *Brusi*, que acabava de morir escuarterat, en una de las revoltas d' aquells llunyans paíssos? ¿Creus tu, que totas las atencions del meu pare, que era un sant home, y tot l' amor dels fills que li quedaren, pogueren en sa vellesa, serli compensació pe 'l dolor d' aquella espasa, que sols li arrenca la mort? Y ¿creus tu, que en aqueixa vall de llágrimas ahont nian dolors d' aqueixa magnitut, tens dret á creuret desgraciada pe 'l sentiment de la teua soletat, de la teua buydor?

La noya Gil abaixá 'l cap confosa devant d' aquella lógica que ab investigadora destresa, havia anat fentli caure, una per una, las garlandas de flors ab que la seua fantasia havia adornat lo mon que s' agitava entorn seu, pareixentli que un nou aplech d' ideas oblidadas ó desconegudas per ella, anavan obrintse lloch per entre mitj del pensament de sa soletat; d' aquell pensament que ab inquebrantable tossudesa, havia anat amparantse de son cor y de son cervell, no deixanthi lloch més que pera veure en mitj de la negrura, de la buydor que la rodejava, l' escleixa exuberant de llum del mon estern, sobreixint d' animació, d' alegria, de felicitat... Pero 'l doctor Valls ab son coneixement de la vida, ab sa experiencia del cor humá, cercant ab docta discreció las tintas més negras, acabava de ferli escorcollár per ella

mateixa, la falsa consistencia dels raigs de llum, que ab tal vivor l' enlluhernavan. Verament sos ulls no hi havian vist bé, y son cor havia participat de son ofuscament; en aquell instant en que ab més serena mirada lo sondejava, li pareixia trobarlo tan egoista com oblidadís y los recorts de sa primera jovenesa y las imatjes de la seua mare, d' en Felip y de l' ermita en que l' havia vist per última volta, li semblava véurelas pendre cos, per entremitj de las paraulas del doctor Valls, pera donar major forsa á sas argumentacions, pera ferli mellor compendre 'l no res de las afeccions de la terra...

¡Cóm lo temps, la tristesa y la soletat havian lograt transmudar lo seu cor! ¡Com li havian esmortuhit de mica en mica, l' amargura de las seuas decepcions!

—Miri, don Pau—feu la Montserrat, admirada interiorment de la evolució que aquella hora de conversa havia obrat en son esperit, —jo no sé si la soletat y la buydor en que visch, sino desgraciada, árida, estéril y trista al fí, tornarán demá ó un altre dia, á portarme al estat d' ánimo ab que avuy he vingut á trucar á la porta de sa casa. No ho sé... lo temps s' ha cuydat d' ensenyarme com sa llima vá escarbotant y derruhint montanyas y asperesas, que á vint anys, jo hauria assegurat que jamay havian de rebaixarse ni d' un grá de pés, ni d' una línea d' alsada... Repeteixo que ja no fío en la estabilitat, ni en la ficsesa del meu criteri; pero las seuas paraulas m' han fet tornar la vista en-

rera y m' apar que han asserenat lo meu esperit...que han calmat la meua exitació nerviosa... y estiga cert, que ab tot lo meu cor demanaré á Deu, que las grabi en mon enteniment perque no pugui oblidarlas may més...

—Farás molt bé en demanar avans que tot los aussilis de la divina gracia, ja que sens ella ni res som, ni res podém, pero es precís que després fassas alló de *ajudat que t' ajudaré;* que hi pósis quelcóm de la teua part; que á la pregaria hi uneixis lo teu esfors; que pensis que si 'l temps ha lograt ferte desapareixer la impressió de fets que han passat per tu mateixa, reflexionis ab quanta més facilitat se t' endurá las meuas paraulas, y com pera curar á un malalt es precís, no sols lo diagnóstich y recepta del metje, sino que 'l malalt prenga materialment la medecina, vaig á posarte en camí de que tu prengas en forma tangible lo que jo crech necessari per la curació de la teua enfermetat. ¿Quín dia som avuy?—preguntá don Pau girantse envers son calendari de paret.—Divendres. Donchs, dilluns á dos quarts de deu del matí, vina. La meua germana t' esperará per ensenyarte horitzons que no coneixes y necessitas; vias novas, per ahont, en lloch de divagacions sempre inútils, deurian esplayarse totas las donas que están en tas condicions; y després... si 't vols casar, te casas. Jo no desaconsello may l' estat del matrimoni instituhit per Deu en Sagrament, pero no aprobo que s' abrassi ab la absoluta creencia, de que es la

única condició en que la dona hi pot trobar la seua felicitat. ¡N' he vistas massa de llágrimas vessadas per haverse fet la il-lusió de que las rosas no tenen espinas! Ja hi há alguns sers priviligiats, que alcansan la sort de trobar arestas que no punxan. Pero, ¿hi há algú que puga assegurarte que tu serás d' aquellas, pera mirarho com lo *Non plus ultra* de totas las felicitats de la terra?

La ditxa, en aqueixa vall, que l' esglesia anomena molt justament vall de llágrimas, no es lo patrimoni de un estat, ni de un altre. La nostra poca fé, lo nostre ergull, las nostres passions, son los qui conspiran en contra seua. ¡Nosaltres; nosaltres mateixos, som los nostres pitjors enemichs! Per més que 't sembli un sofisme, estigas certa de que moltas de las nostras penas las tenim tan sols en la imaginació. Sí, filla, sí; la major part de las vegadas lo nostre malhestar moral, es purament qüestió d' óptica, ja que pocas voltas nos creuriam desgraciats, si no fos la comparació ab los que creyém felissos y que sols Deu que llegeix en l' interior de cada hú, sab los quilats de verdadera felicitat, que atresora l' insondejable cor de cada individuo.

Ves, Montserrat, ves; — feu don Pau aixecantse de son silló de cuyro, en senyal de que sa conferencia havia acabat — vas á casa teua, recordant lo que acabo de dirte; llegeix sovint, meditantlos, lo llibre tercer de *La imitación del sagrado corazón de Jesús, del Padre Arnoldo,*

y *Arenas de oro*, un altre llibre tan petit de tamanyo, com gran y hermós per son fondo, y veurás com embridas aquesta imaginació que se 't desboca y que molt més de lo que 't sembla te la clau de la teua felicitat. Y tan cert es lo que 't dich, que vaig á contarte un cás, que 't recomano lo tingues molt present, per la ensenyansa que 'n pots deduhir:

Fa quinse ó setse anys, que 's casaren ab poch temps, una del altre, duas amigas de la meua familia; una per anar á viure á Valladolid, l' altra á Barcelona. La d' aquí, la veyam sempre trista y malhumorada, fins que al cap de alguns anys de matrimoni, assentada en lo mateix silló que tu has segut, vingué á dirme que estava resolta á separarse del seu marit.

—Pero tu deus tenir motius de molta entitat—vaig dirli jo — una separació matrimonial, no es com beures un vas d' aygua... Es precís que la cosa sía molt gran, que hi hajan mals tractes, que ..

— Ja sé que no puch demanar lo divorci — m' interrompé ab vivesa — pero es igual: estich resolta á anármen: ja estich cansada de patir y de consumirme. Figuris que desde 'l dia que 'm vaig casar, jo no he estat may mestressa de res. Jo no he tingut may cap diner. El meu marit s' enten ab tot; ho compra tot; ho fa tot. . Ell dona 'ls diners á la cuynera; ell paga á la modista; ell compra las robas, las sabatas, los sombreros; tot lo meu y tot lo de las criaturas; fins per betas y fils, tinch de esperar á sortir al vespre ab ell, pera comprarho!

—Pero á tu 't falta menjar, ó vestir, ó...

—No senyor; no 'm falta res: ¿pero li apar que per una dona que no ha donat may un que dir, y es ja mare de quatre fills, es una cosa poch crudel, poch denigrant, no poguer disposar de rés, ni tant sols comprar un parell de guants, sense consentiment del meu marit?

Jo, com era natural, vaig procurar dissuadirla de son intent; vaig consolarla com Deu me va inspirar; pero tinch de serte franch, ho vaig ferho, pensant que sens ésser una dona desgraciada, ni molt menos, ja que la paraula desgraciada, ja t' he dit que no sempre s' usa ab tota la rahó, era lo que se 'n pot dir, una dona ¡ben mortificada!

Més, vetaquí que aquella mateixa tarde al sortir de la Catedral me trovo en lo carrer del Paradís ab la de Valladolid, que segons me digué feya dos ó tres dias que havia arribat á Barcelona.

Com era del cás, vaig preguntarli pe 'l marit, pe 'ls fills, pe 'l seu benbestar, etc., etc.

—¡Ay, don Pau! — me digué ab veritable efusió—¡soch la dona més felís de la terra! ¡Ja n' hi poden haver al mon de donas qu' estigan bé, pero tan com jo, li fio que no n' hi há cap més! Figuris que 'l meu marit, ¡es un sér! Ell s' enten ab tot; ell ho fá tot; ell ho compra tot: ell brega ab la cuynera, ab la modista, ab lo sabater, ab la planxadora, ab los mestres dels noys, ab tot, ¡enterament ab tot! Jo no sé may ni quan las cosas s' apujan, ni quan s' abai-

xan; ni si 'l gasto es petit, ni si es gros, ni si 'ls vestits costan cars ó baratos... Res, res d' això... ell se queda ab los maldecaps... ¡Jo no faig un sol compte; jo no passo 'l més petit amohino; jo no tinch lo més insignificant enfado!... ¡En fí, que no 'm cambiaria ni per la reyna d' Espanya! ¡A bon segur, que la pobra senyora, no viu tan descansada com jo!... ¡Y jo, 'l canonge Valls, ab un xich d' esperiencia del mon y de sas frivolitats, me vaig quedar sense paraula que respondre... parát com un ensa, en mitj del carrer; pensant que lo mateix que á aquesta la feya tan felissa, era exactament lo que estava á punt de fer divorciar á l' altre!

Y ara, noya, aplicat, no 'l qüento, sino la historia que 't conto, y convéncet de lo molt que influeix en nosaltres mateixos la diversa manera de apreciar la nostra respectiva situació.

NOUS HORITZONS

La Montserrat, enardida tant per l' afany de son goriment, com per l' ánsia de la curiositat, sigué puntual, y lo dilluns, dia trenta de desembre, arrebossada sa rossa testa ab la negra mantellina de blonda catalana, al mateix punt que 'l relotje de l' esglesia de Sant Francisco de Paula, tocava tres quarts de deu, trucava ella á la casa del canonge Valls, en la que la seua germana Balbina, senyora d' uns cinquanta anys, grossa, baixeta, vivaratxa, simpática y espressiva, vestida ab un sensill trajo negre, una grossa valona de pell de nútria sobre las espatllas y una mantellina de manto arronsada al voltant del coll, la esperava en lo menjador. Sens dubte, don Pau l' havia iniciada en los seus projectes y la bona senyora satisfeta del encárrech, estremant encara més sa espressió bondadosa, rebé á la Montserrat ab una mitja rialla y després de repetir duas ó

tres voltas consecutivas sas órdres al servey, baixaren juntas las escalas de sa casa situada á la plassa d' Urquinaona, y tot parlant de cosas indiferentas, enfilaren pe 'l carrer de Lauria fins arribar al encreuhament del d' Aragó, ahont donya Balbina adelantantse envers al xanfrá de la dreta, trucá en la macissa porta del convent de las Mares Escolapias.

Seguint las instruccions del doctor Valls, la bona senyora no havia parlat á la seua companya de res que tingués relació ab lo lloch ahont la portava, y encara que á la Montserrat no li faltavan desitjos de sapiguerho, coneixent que hi havia deliberat propósit de no dirli res, tampoch s' atreví á interrogarla.

Una monja de mitja edat, moreneta, d' encesos colors y agradós ayre, sens ferlos la més insignificant pregunta com qui reb á gent de casa, obrí la porta y atravessant pe 'l recibidor las introduhi en una espayosa cambra, en la que assegudas ab duas fileras de cadiras arrambadas a las parets laterals y unidas en un extrém per la taula de la presidencia y en l' altre per un improvisat altar, s' hi veyan unas vinticinch senyoras de diversas edats y fesomías, pero emmantellinadas totas y vestidas ab trajos negres ó foscos.

Apenas la Montserrat atravessá 'l llindar de la porta, comprengué, apesar de no haverhi assistit may, que 's trobava en una reunió de las Conferencias de Sant Vicens de Paul y seguint lo que vejé fer á la seua introductora, s'

agenollá davant de la imatje del Sant, colocada en un senzill quadro damunt del altar, resá de baix en baix, una Ave Maria y després de haber fet una petita inclinació de cap, s' assentá en una de las cadiras que vejé desocupadas, en tant que la germana del doctor Valls, atansantse á la taula presidida per un sacerdot y quatre senyoras, parlava en veu baixa algunas curtas paraulas ab la que ocupava la dreta del capellá. La Montserrat comprengué que 's tractava d' ella y baixá 'ls ulls en terra en lo moment en que una de las socias, en mitj d' un profundíssim silenci comensava á llegir en alta veu un capítul del hermós llibre titulat *Manual del visitador del pobre.* Acabat aquest, la Presidenta llegí dos articles del Reglament, la Secretaria l' acta de la sessió darrerament celebrada, y la Tresorera ab tanta claretat com concisió, doná compte del estat de fondos de la caixa, en la que hi resultava un déficit de xexanta duas pessetas cincuanta vuyt céntims.

—Ja ho veuhen—digué la Presidenta tant bon punt acabá de llegirse l' estat de comptes — apesar del donatiu de quaranta pessetas que havém rebut de la senyora Fabregas nos trobém ab un déficit que á cumplir ab lo Reglament nos veuriam ab la pena de tenir que visitar aquesta setmana als pobres, sense bonos! ¿Qué li apar senyor Director—preguntá bondadosament, dirigintse al sacerdot que presidia á son costat—cumplím ab lo reglament ó confiant en la Providencia, repartím bonos?

—M' apar que no perderém res en confiar y repartir—respongué somrihent lo sacerdot; en tant que la senyora, girantse envers la Vis-Presidenta, li preguntá:

—Vosté senyora Arenya ¿ha visitat?

—De duas visitas tinch de donar compte:—respongué la interpelada—de la primera déch dir á la Conferencia, donchs sé que será una satisfacció per totas las senyoras, que la meua pobre que la acullirem fa deu anys en tan miserable situació avuy gracias á Deu, als aussilis de Sant Vicens y á la seua activitat, ja no necessita dels socors de la Associació. Lo seu fill ha acabat l' aprenentatje de fuster y ella ab la seua petita industria de la venta d' ous, se troba en un relatiu passament. La Conferencia pot estar satisfeta de haber ajudat á aquesta pobre viuda sense salut á donar un ofici al seu fill y á haberse ingeniat ab una honrada manera de viure.

—Y á vosté per lo molt que ha fet per ella—interrumpí la Presidenta.

—No; no, jo no he fet res; Deu y Sant Vicens ho han fet tot — respongué ab senzilla humilitat la senyora Arenya. Y sens donar temps á tornar sobre l' assumpto digué:

Relativament á la segona visita, com veig que la meua companya no ha vingut, donaré compte del seu pobre y per cert que no es tan agradable lo que 'm resta dir d' aquesta familia. La pobre Sajol fa tres setmanas que 'l seu marit está sense feyna y 'l fill bessonet que té raquí-

tich, lo vejerem en tan mal estat, que ab la meua companya determinarem ferlo visitar per un metje, especialista en aquesta classe d' enfermetats. Aquest senyor, diu, que si es possible alimentar degudament á aquesta criatura y 's te constancia en ferli pendre la medicina, curará; pero 'l remey, son unas ampollas que costan quinze rals cada una. Si la Conferencia...

—Impossible, senyora Arenya—saltá ab marcat sentiment la Presidenta.—Aquestos medicaments moderns, no s' han fet pe 'ls pobres. Ells sols s' emportarian tots los diners dels bonos. La Conferencia, y encara ab molta pena, tan sols pot donar las medicinas de recepta ordinaria y l' oli de fetxe de bacallá; ab las especialitats no hi pot entrar. Impossible.

—Prou que ho sé; per aixó pensarem ab donya Rafela, de veure si entre las relacions de l' una y de l' altre, se trobava alguna bona ánima que 'ns ajudés en los medicaments, y com si no es possible fer res en aquest sentit, en cambi 's podria assistir una mica ab la alimentació: per exemple la llet...

—Sí; sí;—respongué ab vivesa la Presidenta —se fará tot lo que 's puga. ¡Pobre angelet! ¡Fa molta llástima!—y dirigintse á la senyora que exercía 'l carrech de Tresorera digué:

—Pósili set bonos de llet á més dels que se li donan cada setmana. ¿Y vosté?—preguntá seguidament á la mateixa senyora—¿Ha visitat?

—La familia francesa Giers continua ab la mateixa necessitat. Si alguna senyora—digué

dirigintse envers las seuas companyas d' associació — tingués feyna pera donar á fer á aquesta pobra francesa que trevalla primorosament en tota classe de puntas, aixís per aplicacións, com per lo ram d' estirar transparens y cortinatjes, rentar blondas y brusselas, faria un gran be á aquesta familia que ha de viure sola y únicament del treball d' aquesta infelís dona.

—Ja 'm fará 'l favor després de donarme la direcció. Jo tinch uns vels per rentar y los hi portaré—digué una de las senyoras desde l' altre estrém de la cambra.

—Li agrahiré moltíssim: com aixís mateix que ho fassan avinent á las seuas amigas: si aquesta pobra tenia feyna abundanta, hi hauria molt de guanyat. Y també 'ls estimaria que si sapiguessen una col-locació per un jove de disset ó divuyt anys, de la mateixa familia, que sap la teneduria, lo francés y l' espanyol y 's presenta molt be, ja que son gent que havian estat en molt bona posició, faria una gran caritat. Si alguna de vostés te coneixensa ab casas de comers ó establiments de molta dependencia 'y nos dona una recomanació, se podria probar si 's col-loca aquest noy, y aixó seria ja una gran ajuda per la mare

—Jo tinch una amiga, que ho es íntima de la familia del Director del Banch de Barcelona y li demanaré—digué una senyora inmediata á la Montserrat.—Ja nos posarém d' acort avans de sortir.

—Y Mr. Giers ¿cóm segueix de la seua malaltia?—preguntá ab interés lo sacerdot.

—Mal, de la mateixa manera. Jo, al veure 'l desconsol d' aquella pobra senyora que 's creya que 'l metje de la Beneficiencia, perque visitava de franch no hi tenía prou interés ó no era bastant inteligent, vaig demanar al nostre, si 'm volia fer la caritat d' anarhi pera donarlos lo seu parer y ho va fer. Això, si verdaderament no ha obrat ab la malaltia, puig que á mi m' ha dit que no hi havia remey, per la familia ha sigut un gran consol veure que hi ha anat un metje d' anomenada.

Relativament á la part moral, no n' he tret cap més resultat que 'l lograr que las duas nenas petitas anessin á un col-legi católich. Lo que per altra part me sembla un miracle, perque casi, casi, tinch la seguritat de que Monsieur Giers, es masó...

—Aquí si qu' es precís treballar de ferm—feu lo sacerdot. — Seria una gran obra si 's lograva aquesta conversió... De moment ja es un gran pas, haver tret á las noyas de la escola layca ¡pobras criaturas!

—La Pilar hi treballa de ferm, y crech que Deu l' ajudará—digué la Presidenta. Y seguidament preguntá á la senyora del costat:

—¿Y vosté Célia?

—Los meus pobres no hi há manera de tréuren profit. Las criaturas van tot lo dia pe 'l carrer y moltas voltas fins hi son de nit; y la més grandeta, sé positivament que molts

vespres corre per las taulas de un cafetí del ensanxe. Los pares son d' aquestos pobres indolents de mena y no se 'n cuydan poch ni molt; la miseria hi es allí en los cossos y en las ánimas. Jo he fet lo que he pogut y al fi me sembla que 'ls hauré persuadit de que deixin tancar á aquestas noyetas á la Casa de Caritat y si es que á vostés los hi sembla bé...

—¡Oh, prou! ¡prou!—feu la Presidenta—En aquest cás, está ben indicat aconsellarlos que las tanquin!... ¡Pero Deu ajut, quan será! La Casa de Caritat, es un dels mellors y més ben montats establiments de beneficencia que tením á Barcelona, pero quan menos té sempre una cinquantena de criaturas que esperan torn pera entrarhi, y quan la cosa es apremiant n' hi ha un feix... En fí com més prompte 's presenti la solicitut, més aviat hi serán. La senyora secretaria pot esténdrela quan vulla...

—¿Y vosté, senyora Bosch?

—Los meus pobres segueixen ab las mateixas necessitats, per no dir que cada dia 'n tenen de més grossas. Aquella dona es una santeta. ¡Tantas penas y tanta resignació! Es una visita que edifica; pero trenca 'l cor de veure que no es possible remediar tanta miseria!

—Fashi lo que pugui, y pensi que 'l verdader sacrifici de las sócias de Sant Vicens de Paul, no está ni en fer la visita, ni en donar lo socorro material, si no en esforsarse pera consolar als pobres á quals necessitats no hi podém donar remey. Y ¿vosté, senyora Guerra?

—La pobra Desniu fá dos dias que ha desocupat un noy hermossísim. ¡Allá si que hi há que fer! L' ávia impossibilitada; lo marit encara ab l' aufech desde 'l dia que va caurer al moll dessota de las pacas de cotó, que ajudava á descarregar... La situació no pot ésser més trista. A un germá d' ell que segons diuhen está molt arreglat de diners, li anaren á esplicar la situació de la casa, pera veure si s' emportava alguna criatura ó ausiliava á la mare, pero ahir al vespre, que jo hi vaig tornar, encara no s' hi havia acostat... Sort dels vehins que essent casi tan pobres com ells, fan més de lo que poden pera cuydar á l' ávia y á la partera.

—¡Ay dels pobres, si no fossin los pobres!— esclamá tristament la Presidenta. Y tot seguit digué dirigintse al sacerdot:

—¿No li apar que 's podria fer una solicitut á la Beneficencia de la Parroquia? ¿vosté ja ho recomanará, veritat?

—Si, si; que la fassin avans del dissapte. Y si l' home fa llit, també 's podria cercar la cooperació de la Caritat Cristiana.

—¿Vosté se 'n podrá encarregar senyora Guerra de fer aquestas diligencias?

—Jo tinch al meu marit un xich delicat y no sé si podré sortir aquesta tarde; pero ja havém quedat ab la meua companya que si jo no hi podia anar, ella faria las diligencias necessarias per aquesta pobre familia. Si alguna senyora te robeta petita, llensols vells, camisas, en fí, lo que sía, que fassa la caritat d' enviarho

pensant que en aquella casa tot hi fa falta. ¡Allí si que serian precisos á més dels bonos de pá, los que 's poguessen donar pera caldo, mentres se corra pe 'ls demes ausilis.

—¡Válgans Deu! ¡com més déficit més necessitats!—esclamá la Presidenta; y dirigintse á la Tresorera digué:

—Pósili sis bonos de carn.

—Y ¿vosté, senyora Prats?

—Jo crech que aquesta setmana quedará llest lo dels orfanets Campins. Nostre Senyor nos ha ajudat y com la superiora del *Albergue* de Sant Antoni es la providencia d' aquesta barriada, hem quedat que si surt alguna almoyna pera pagar la mesada de la nena li donarém y sino será lo mateix: ella se la queda. Y pe 'l noy malalt també s' ha pogut alcansar una plassa *gratuhita* al Asilo de noys escrofulosos de Sant Joan de Deu. Lo *Padre* superior apesar de no tenir cap vacant, l' ha admés. S' ha fet cárrech de la desgracia d' aquestas pobras criaturas...

La Presidenta continuá preguntant ab la mateixa forma á cada una de las senyoras allí reunidas y al acabar digué:

—Ara m' es precís á mi exposar la situació de la familia Dominguez, aquella pobra senyora andalussa, viuda de un empleat ab quatre noyas, que quan nosaltres anarem á visitarla per primera vegada, ja li havian fugit de casa las duas grans... La infelis está esparverada ab las que li quedan, tement que 'l mal exemple de las altras y la miseria que passan...

—¿Qué no treballan? — interrumpí 'l sacerdot.

—¡Treballar! Fan calsotets, que 'ls ne donan noranta céntims per cusirne una dotzena! (1); y encara tenen que posarhi 'l fil y pagar catorse rals cada setmana per la máquina de cusir que las ha fet tornar mitj tísicas á totas duas! Y això no es tot. La Emilia, tenia promés. Ja feya tres mesos que entrava á la casa, quan la mare ha sapigut que era un trampós, un home de mala conducta. La pobra dona desatinada l' ha tret; pero com segons sembla es dels que va armat á las casas de joch, ha dit que si no 'l tornan á admetre, allá ahont las trobi las matará. La pobra dona vá venir á casa esglayadísima y me digué que si ella tingués diners pera anarsen á Bilbao, ahont hi té un germá que sembla que está arregladet y las vol, marxaria immediatament, aixís per fugir del promés de la noya, com per tenir un apoyo...

—Pero 'l viatje d' aquí á Bilbao ..

—La senyora Sanmartí, ja ho ha gestionat y la Companyia del ferrocarril del Nort ha fet la caritat de donarlos mitj pasatje franch... Las dificultats son per l' altre mitj... Ja hi há recullida alguna cosa, pero no basta...

Lo saerdot parlá de baix en baix, algunas pocas paraulas ab la Presidenta y aquesta digué:

(1) No 's crega que exajerém. A Barcelona son á centenars las infelissas donas que fant calsotets á tres rals y mitj dotzena y camisas d' home á vint céntims cada una.

—¡Deu li pagui! Aixís me sembla que aquest assumpto quedará arreglat y aqueixa pobra familia podrá sortirse de tan trista situació. Ara aném á la familia Saleta. Ab la senyora Marsal varem anar á casa de don Melcior Ferrer (1), qui s' ha portat nobilíssimament ab la Conferencia; donchs á més de donarme una almoyna per aqueixa desventurada familia, m' ha promés que apesar de sas moltas ocupacions s' encarregaria del assumpto d' aquest pobre home, que ben ignocentament lo poden portar á un presiri.

—¿Y la familia?—preguntá ab interés lo Director.

—La seua dona fa molta llástima. La desgracia li ha vingut tant de nou, que no hi há pas manera de que s' hi conformi. Las criaturas apesar de sos pochs anys, sembla que comprenen la terrible pedregada que 'ls ha caygut á sobre. Allá no hi há recursos de cap mena, puig lo que s' ha pogut recullir jo 'ls hi guardo per si es possible que ell se 'n vaji á Fransa, fins á esperar l' éxit de las gestions del advocat, que com es de primera talla, hi ha molt que confiar. — Y girantse seguidament envers la Tresorera digué:

(1) Fets verídichs los que relatém, nos ha donat un plàher en lo present capitul, posar ab totas sas lletras lo nom del reputat jurisconsult que fen tan caritativa acció y que per haver passat á mellor vida, no 's pot ja ofendre la seua modestia. Aquest temor, nos priva de rendir lo mateix tribut als senyors de qui fem referencia en la página 275 y 278 y que per consol de tants necessitats viuhen encara.

—Reparteixi 'ls bonos.

La Secretaria aná cridant una per una, á totas las senyoras allí reunidas, afegint al nom de la sócia, lo del pobre que li corresponia, pera ferli entrega dels bonos de pá, arrós, carn, llet y patatas, que estavan destinats á la familia que visitava.

Acabat lo repartiment, lo sacerdot ab tó persuassiu y elegant dicció, feu una breu y sentida plática plena d' evangélica caritat, que fou atentament escoltada y tot seguit la Tresorera passá una grossa bossa de felpa blava, en la que cada senyora hi ficá la má, depositanthi la seua almoyna.

Acabada la *col-lecta* aquesta se vuydá dessobre la taula. Las sócias reunidas eran vinticinch y en la cantitat recullida s' hi trobaren divuyt pessetas en monedas de cuatre rals, una de vuyt, dos duros y cinch mitjas pessetas.

La Tresorera recullí la cantitat; la Secretaria l' apuntá en lo llibre d' actas y la Presidenta agenollantse seguida de las sócias, resá unas curtíssimas oracions que donaren per acabada la sessió, qu' escassament havia durat una hora, portantse ab un órdre y rectitut verament monástica. Mes tan bon punt s' hagué fet la senyal de la creu y s' aixecaren las senyoras, paresqué qu' en la cambra s' acabava d' obrir la resclosa d' un riu impetuós. Com esbart d' aucellas que l' esparver destria, quedá trencada en vint parts la simétrica renglera de

cadiras; y las senyoras aplegantse en rotllos de tres, de cinch, de cuatre, segons s' esqueya, romperen en animada conversa que contrastava ab la severa rigidés fins aquell instant escrupulosament observada.

Aquella cambra pareixía una miniatura del saló de conferencias del Congrés, tant per l' animació y efervescencia que hi regnava, com per sentirse que en un rotllo se demanavan recomanacions; en l' altre feyna de roba blanca; en altre mitjas á fer; en aquell se combinava dia y hora pera fer alguna diligencia relativa á tal ó qual pobre ó sensillament pera ferli la visita de la setmana; en tant que en lo de més enllá se tractava la manera de pagar un didatje ó gestionar la entrada en las *Hermanitas dels pobres* d' algun vell desamparat. En la taula 'l rotllo era molt més nombrós: totas la sócias tenian quelcom que ultimar ó recomenar al Director ó á las quatre senyoras que formavan la junta de la Conferencia y que á totas las sócias rebian ab fraternal afecte.

La Montserrat contemplá ab creixent interés l' animada escena que 's desplegava devant de sos ulls. Ni en visitas, ni en passeigs, havia vist á senyoras de tan diversas edats y condicions, impregnadas per un igual d' aquella atmósfera de goig, de benestar, que resplandia en la cara de las que veya entorn seu. Ni una expressió d' enuig, ni un gesto de desdeny, ni una sombra d' ergull, ni un signe de cansanci... ¿Era que totas tenían lo dó de la felicitat, ó

mellor dit, de la perfecció moral? Sens dubte que, subjectes com tots los éssers creats á la ineludible lley de las debilitats humanas, cada una tenia sos defectes, y ab sos més ó menos graus de felicitat, sas penas ó sos rosechs; pero era que en aquells moments gosavan en comunitat de la més hermosa y més consoladora de las virtuts: s' oblidavan de si mateixas, per endolsir y socorre infortunis, que aixís per sa magnitut, com per ésser vistos per sos propis ulls, los feyan agrahir més l' afavoriment de la seua posició ó ab més facilitat conformarse ab las propias penas; era que 's desenrotllava davant seu la transformació del cent per hú, de la hermosa promesa de Jesucrist; la petita almoyna, que individualment no hauria bastat pera res, ajuntada al fondo comú operava lo miracle dels peixos y pans del Evangeli; y la probabilitat del éxit, la interna satisfacció de servir d' instrument de la Divina Providencia, la emulació del bé, la comunió de las bonas obras, com tots los goigs dels plahers místichs, enlayrantse envers lo cel, apartavan lluny de sí las engrunadas petitesas de la terra...

Mes eix raig de celístia del paradís durá poca estona. la porta s' obrí, donant pas á las senyoras que anaren sortint de la cambra; y la veu de donya Balbina indicant á la Montserrat son desitj de presentarla á la Presidenta, tragué á la noya del ensimismament en que l' havia sotmesa l' interés y novedat de la sessió á que acabava de assistir.

Atansantse á la taula pogué veure d' aprop á la persona que anava á saludar. Era aquesta una senyora d' uns cuaranta anys, de distingidas maneras, d' atractiva fesomía, de cabell castany graciosament ondejat, de mirada dolsa y penetrant á la vegada, de escayenta y baixeta figura, que encara que sensillament vestida ab lo trajo negre, que pareixía ésser lo preferit per la Associació, deixava veure la elegancia de la dama de societat.

Donya Balbina li feu la presentació de la Montserrat y la Presidenta li allargá la má dihentli afectuosament:

—¿No tindrém lo plaher d' haverli fet entrar desitj d' ésser germana nostra?

—¡Ay! senyora—feu la Montserrat ab la vehemencia de la impresió de lo que acabava de presenciar—los desitjos no 'm mancan, pero vist lo que vostés fan, no 'm reconech ab suficients qualitats pera tenir aquesta honra. Jo coneixía de nom las Conferencias de Sant Vicens de Paul, pero li confesso francament, que no tenia idea de lo que son. Me creya, per haverho sentit explicar, que era una Associació que ajuntava las almoynas que recullía pera comprar comestibles que donava á las familias pobres y... res més. Cregui que no sé tornar en mí de l' admiració que m' ha causat lo que he sentit... Això es una cosa tan grandiosa com nova; una Associació de Caritat, ahont apar que 'ls diners son lo de menos... perque verdaderament al pobre que se li col-locan los fills,

que en sas malaltías se li cercan ausilis, que se li busca feyna ó medis pera guanyarse la vida, se li fá un bé cent vegadas més gran que donantli un, ni tres, ni quatre duros...

—¡Oh filla, filla, aixó no ho alcansém sempre ni molt menos—interrumpí somrihent la Presidenta.—¡Tant de bó que ho logréssim tan sols la meytat de las vegadas que ho solicitém!

—Pero vostés ho intentan, ho treballan y 's veu que móltas voltas l' éxit corona los seus esforsos. Cregui que tot aixó m' ha cautivat sobre manera, pero reconech que per pertanyer á aquesta Associació es precís á més de poguer disposar de medis pecuniaris, un talent, un tacte...

—¡Cá! No ho cregui. Per ésser de las Conferencias no 's necessitan més que las tres cosas que recomana Sant Vicens de Paul. Caritat, Caritat y Caritat.

Com vosté pot compendre, entre quaranta duas sócias que avuy compta la nostra Conferencia, n' hi ha de moltas intel-ligencias y posicions, y no n' hi ha una sola que deixi de ferhi lo seu bon servey. Es com un ram de flors en lo que aixís hi dona la seva fragancia la aristocrática gardenia, com la humil maría-lluísa; aixó deixant de banda que la forsa de la caritat es prodigiosa: senyora hi há, que si vosté hi enrahonava, li semblaría que es una intel-ligencia que no arriva á mitjana, y si jo li comptava las cosas que ha lograt per los seus pobres y la sutilitat de la seua diplomacia,

per reconciliar lo marit ab la muller, los fills ab los pares y fins lo fadrí despedit ab l' amo enutjat, se 'n faria creus. Caritat de cor, d' ánima ¡res més que Caritat! Miri, hi ha sócias que la Conferencia se 'n refía pe 'ls diners, altras per las influencias, altras pe 'l temps que poden dedicarshi, altras per la bona voluntat; y de tots aquestos elements que disgregats se pot assegurar que foran molt poca cosa, cooperativament, gracias á la ajuda de Deu, á la emulació y á la forsa imitativa del exemple, naix aquest tot que á vosté li apar tan admirable. Y vaig á dirli una cosa de la que 'n tinch plena convicció: un dels elements que més bé podrian fer á la nostra obra, es lo de las senyoretas solteras que passan dels trenta anys y las viudas sense fills. La dona deslligada de las obligacions més íntimas de la familia, que arrossega entre la efervescencia del mon la buydor y lo aislament del seu estat, seria una adquisició per las Conferencias, á las que hi podrian fer un gran bé, consagranthi la forsa de la seua joventut, de la seua inteligencia y dels seus sentiments, fent de pas la felicitat de son cor ab una hermosa manera d' omplir la buydor de la seua vida.

—Vosté te molt talent y molta amabilitat, senyora—interrumpí la Montserrat—y tinch por de que no li costaria de convéncem...

—Pero jo tampoch desitjo catequisarla de moment. M' estimo més que primer ho vegi sobre 'l terreno, que fassi la práctica de lo que

acaba de sentir—digué la Presidenta; y girantse envers la germana del doctor Valls li preguntá:

—Vosté Balbina ¿ab quí visita?

—Ab la senyora Agulló.

—Perfectament. Fassin las visitas juntas, y si en lo camp práctich li agrada tant la nostra obra, com en la sessió que ha presenciat avuy, tindré molt gust en proposarla la vinenta setmana.

Pochs minuts després la Montserrat caminava carrer d' Aragó amunt, entre donya Balbina Valls y la senyora Agulló, que apesar de las escusas de la neófita s' empenyaren en portarla al mitg de totas duas Al arribar al carrer del Bruch la senyora Agulló, preguntá á la sua companya.—¿Visitém á la Treno primer, ó á la Roca?

—Casi si á vosté li venia be, preferia anar primer á la meua—digué donya Balbina,—perque dins del manguito porto una camiseta de llana del meu germá pe 'l noy de la Roca y no 'm deixa ficar be las mans; y com lo fret se deixa sentir...

—Com vulgui; com vulgui - repetí la senyora Agulló. Ho deva, per dirigirnos cap á la dreta ó cap á l' esquerra; donchs crech que la seua pobre está molt per munt.

—¿Vosté no l' ha visitada may?

—No; sols la conech per lo que he sentit parlar d' ella en la Conferencia á vosté y á la senyora Santmartí.

—¡Y tant que convé que vosté la vegi á aquesta familia!—feu la senyora Valls.

—¡Jo!

—Vosté, vosté. Es una pobre que interessa sobre manera y jo estich segura, que una volta l' hagi visitada, vosté fará lo que ha fet per tantas altres.

La senyora Agulló semblá compendre perfectament lo que 's volia d' ella y digué:

—Per lo mateix que ho he fet per tantas, ja no sé com lograrho per cap més. Tinch por d' abusar massa... y més que tot, me consta que lo que aquestos senyors, comensaren per una cantitat ja molt crescuda, ha arribat á triplicarse y quintuplicarse, y que per lo tant costa moltíssim de que acceptin cap pobre nou.

—Ja 'n sé alguna cosa d' aixó; pero en fí vosté veurá á aquesta pobre viuda y estich certa que hi fará lo que pugui y Nostre Senyor se cuydará de lo demés. Miri, ja hi havém arribat —feu donya Balbina, dirigintse á una casa de pobre apariencia de las últimas edificadas en lo carrer del Bruch.

—¿Saben que mirant l' ensanxe de pas, ningú diria que hi visquessin pobres tant necessitats, ni que entre mitj de tanta llum y de tanta esplendidesa, hi hagin aquestas escalas tan foscas, tan encofornadas y brutas?—saltá la Montserrat fixantse que despres del primer tram d' esgrahons, la escala que pujavan á més d' anarse estrenyent fins á uns vuytanta centímetres, estava plena de pols, papers, encenalls y altres immundicias per l' estil.

—Vaja, ja conech que será bona observa

dora—digué donya Balbina que á causa de patir d' ofech, tenia que reposar una estoneta á cada replá—sens que ningú 'n fassi esment, sembla estrany com lo visitar pobres predisposa á la observació y á fer filosofías. Apesar de que la nostra feyna es sempre pe 'ls voltans de las Salesas, com també nos donan lo seu que fer las porterías y quints pisos dels extréms del carrer de Lauria, Bruch, Girona, Concell de Cent y Valencia, y entre ells hi ha també las seuas casas de luxo y fins los seus palaus, quan un baixa de veure tantas miserias, involuntariament se li ocorren ideas, que estich segura es impossible las concebeixi qui no s' hagi dedicat á la tasca de visitar pobres. ¡Quants miracles se podrian realisar ab lo concurs de tots los que tenen cor y possibles per ferho!... En fí ja li he dit que aquest terreno—feu la senyora Valls arrivant al replá del quint pis y trucant en la última de las quatre portas que hi havia arrengleradas—fá acudir á la imaginació moltas ideas que la gent que no veuhen més pobres, que 'ls que corran pe 'ls carrers ne diuhen utópias ó follías...

Ab lo mohiment de trucar, la porta que sols estava ajustada se mitj obrí, y una noyeta d' uns quatre anys flaca y esgroguehida, tragué 'l cap per la escletja y després de deixarla oberta de bat á bat, se ficá endintre cridant ab tó d' alegria.

—¡Mare! ¡Mare! ¡Las senyoras de la setmana entrant!

—Aquesta criatura com que al despedirnos dihem sempre: «Fins á la setmana entrant» nos ho ha deixat per nom—feu donya Balbina tot ficantse per un estret corredor que acabava ab una petita sala ab arcoba.

Unas cortinas de indiana ratlladas de blanch y vermell que tapavan lo llit; una taula de fusta pintada, sis ó set cadiras, de diferentas formas y edats, segons se veya per ésser unas bastant més vellas que las altres; un bagul y un mitj armari, que 's coneixia devia haver tingut en son temps lo seu corresponent sócol y al que á més d' aquest, hi mancava mitja porta, constituhía lo moblatje del quarto, que rebia llum per un petit balcó, obstruhit en aquells moments, per una corda plena de roba á mitg assecar, que una dona d' uns trenta set á trenta vuyt anys, anava girant á fí d' aixugarla més prompte.

Tan aviat entraren las senyoras, la dona tancá com pogué 'l balcó y s' apressá á donarlos cadiras, cercant las més novas y reforsadas.

—No s' amohini, Juliana; en qualsevulla estarém be—digué carinyosament donya Balbina, deixant á las senas companyas que feyan festas á la criatura, las duas més bonas, y assentantse ella en una de mitjaneta, foradada del assiento.

—Pero ¡Si hi estará malament!—feu la dona.

—¿Qué creu que s' hi pot caure?

—¡Tant com aixó! ..

—Donchs no s' amohini, y díguins com está desde dilluns passat...

—Tant malament com vulgui—respongué secament la dona, assentantse entre mitj de las senyoras y creuhant las mans sobre la falda.

—¿Y aixó? ¿Qué hi ha de nou?

—Desde 'l dimecres que tinch lo noy al llit...

—¡En Quimeti y donchs ¿qué té? ¿Qué no ha anat á cercar al metje?

—Lo divendres veyent que li havia donat sal de Madrit y que encara estava dé la mateixa manera, vaig anar á cercar al metje de la Conferencia.

—Ben fet ¿Y qué li ha dit?

—Li va receptar una medicina, la prengué y 'l [illegible] lo trobá més aliviat y me va dir que li fes caldo, y que li donés com més bó mellor. ¡Figuris quin caldo li puch donar jo! Vosté sab com estich de diners y del dolor reuma, que la major part dels dias me té ab un crit etern, sens deixarme bellugar... La setmana passada, de tres pessetas que 'm guanya 'l noy, com que estigué malalt y no hi aná més que al principi, l' amo no me 'n doná més que una... Jo ab los dias que m' he trobat menos malament, entre la setmana passada y aquesta, he guanyat cinch rals al safreig ¡y ab tot aixó compri quan menos pa!... ¡Y 'l procurador ha vingut avuy, dihent que l' amo no vol esperar un dia més! ¡que si no pago me treurá al carrer!... ¡Y jo casi voldria que ho fes! Si á la nit nos troban al mitj de la via, pot esser que 'ns recullin y 'ns portin á un lloch ó altre... Dech

tres mesos de lloguer de casa ¡y jo no sé pas de que pagar, ni aquets, ni 'ls altres que vingan!...

—Vaja, vaja, Juliana, ja veig que estém fins al cap de munt... Paciencia! ¡paciencia y Deu provehirá!

—Ja fa molt temps, que Deu no se 'n recorda de mí ..

—Vaja que això no es pas veritat—feu afectuosament donya Balbina. Y girantse envers las seuas duas companyas, que no s' havian atrevit á bestreure en la conversa, la senyora Agulló per desconeixer la situació de la pobre, que per primera volta visitava, y la Montserrat perque la emoció la tenia corpresa, las digué:

—Ab la pobra Juliana, fa molt temps que Nostre Senyor hi pensa; y ella es molt bona, y s' ho pren ab resignació; pero de tant en tant, s' exalta y ella mateixa s' engrandeix las cosas, y encara es pitjor. Perque vaja, ab quatre anys que fá que es viuda y quatre anys que la Conferencia l' ajuda, es veritat que ha passat moltas penas, perque una pobra dona ab tres fills, (dos y un que se li morí l' any passat), pera pujarlos no més que ab lo seu guany, li costa molts fatichs, pero lo cert es que 'l noy que tenia nou anys, ja 'n te tretse; y ja es aprenent y guanya alguna coseta y cada dia guanyará més; y com Deu l' ha protegida per passar aquestos quatre anys, la protegirá d' aquí endavant si ella no 's desespera...

—Jo ja ho voldria no desesperarme—feu la dona, bon xich aplacada, per las rahons de la

senyora Valls,—pero quan me veig que á sobre de totas las meuas penas, ara se m' hi afegeix la poca salut del noy, me desespero y 'm surto de tino y no sé lo que 'm dich ni lo que 'm passa pe 'l enteniment. ¿Cóm vol que ho pensi, que 'l noy guanyará més, si 'l veig tan poca cosa y que 'ls remeys que 'l metje 'm diu que necessita per reforsarse, jo no 'ls hi puch comprar? ¡Tenir un fill malalt, y no poguerli donar lo que necessita per curarse, per viure, es horrorós!—afegí la pobra dona, rompent en un mar de plors.

—En los grans mals Deu ajuda—digué la senyora Agulló prenent per primera volta la paraula, tot aixugant duas llágrimas que li humitejavan los ulls.

—¡Ay, á mí no m' ajuda ningú! — feu altra volta la dona plorant sempre—jo ja sé de molts pobres que tenen uns senyors que los hi pagan lo lloguer del pis. ¡Ay Deu meu! ¡Lo lloguer, que es lo que mata als pobres! pero á mi ja ho sab donya Balbina, llevat de vostés y la Beneficencia de la Parroquia, ¡ningú, ningú m' aussilia en res!

—L' aussilia Nostre Senyor que no l' ha deixada, ni la deixará may: que de totas aquestas llágrimas, n' hi fá en lo cel una corona, que tal volta no tindrém nosaltres, y que vosté si sufreix las seuas penas ab resignació, la disfrutará al costat del fill que ja hi té y d' aquestos dos si sap criarlos com Deu mana. ¡Vaja, no s' afligeixi més! que d' això sols se 'n treu ferse malbé 'ls ulls y esverar aquestas pobras criaturas, que necessitan que vosté las animi.

—¡Ay Deu meu! ¿Cóm volen que m' animi si ara á falta de penas, se m' hi ha afegit la d' aquesta criatura que está morta de necessitat, que li tinch de fer caldo y ¡mirin! ¡mirin!—repetí la Juliana altra volta bon tros exaltada, girant dessobre de sa falda la butxaca de las faldillas de la que 'n caygueren vuyt ó deu céntims. —¡Es tot lo que tinch á casa!

—Aixó ray, aixó ray—feu donya Balbina tot aixecantse Y dirigintse á una porta del costat de l' arcoba preguntá:—¿Es aquí en Quimet?

—No senyora—respongué la pobra, seguint darrera d' ella y apartant las cortinas de indiana.—He tingut de posarlo en lo meu llit, perque á lo menos, aqui hi tinch márfega, que en lo seu catre no hi ha més que la tela...

—Pero dona, dona, ¿perqué no m' havia dit qu' en Quimet no tenia márfega?—esclamá donya Balbina, atansantse al capsal del llit del noy.—De la mateteixa manera que la Conferencia li doná la de vosté, li hauria donat la d' en Quimet...

— Com sempre tinch de demanar tantas cosas, ¡me fá pena, amohinar tant!... Y ja sap que la meua, si no hagués estat per la malaltia de la noya tampoch l' hauria demanada...

—Mal fet; mal fet;—digué la senyora Agulló, que junt ab la nevoda de mossen Jaume, s' havian atansat als peus del llit—vosté, tot lo que necessiti ho demana; nosaltres, no 'ns amohinem, sino de no poguer donar tot lo que voldriam. Pero si no 's pot fer tot, á voltas se fa una

mica... y val més una mica, que res. Márfegas, llensols, flassadas, la Conferencia no 'n te tantas com ne voldria; pero per una necessitat forta, ¡sempre n' hi ha alguna de mal desada!...

—Y donchs, Quimet ¿cóm te trobas?—preguntá donya Balbina al noy, qui al veure á las senyoras s' havia enfonsat en lo llit, cubrintse ab la manta, fins més amunt dels ulls.

—¡Home! ¡Quimet! Respon—feu la mare, apurada, al veure que 'l seu fill, en lloch de respondre, havia acabat per taparse tot lo cap.

—¡Déixil estar, que deu dormir! Un altre dia, quan estará més bo, ja coneixerá que lo que está fent, quan hi ha senyoras que l' estiman y que s' interessan per ell, no está gayre be ¡y no ho fará més!—digué somrihent donya Balbina. Y sortint de la arcoba y girantse envers á sa mare afegí:

—Avuy nosaltres anirém á avisar á la Caritat Cristiana, que li donará bonos de carn y gallina; mes com aixó ja no ho tindrá fins demá y al noy li convé 'l caldo, d' aquí á una hora, arribis fins á casa ab una olla mitjaneta y n' hi donaré per avuy. Demá ¡Deu provehirá! Y quan aquest noy estiga bo, s' haurá de veure si 'l pot seguir ó no l' ofici de manyá... A mi 'm sembla que te poca robustesa per aquest treball; y allavors n' hi haurém de cercar un altre...

—¡Ay! ¡prou fa temps que 'l metje m' ho diu aixó! ¿Pero com ho haig de fer pobra de mí? Si ab las tres pessetas que 'm porta cada setmana, me trobo ab aquestos apuros ¿cóm ho

faré sense cap? Perque d' aquí á que ab un altre ofici me las guanyi... ¿y 'l lloguer? ¿Y 'l pá, que se me 'n menjan un y mitj cada dia? ¡No hi ha remey, ha de fer com jo que estich plena de dolor y haig de rentar! Ell ha de seguir ab l' ofici ¡no hi ha més! y ençara que 'l vegi que se 'm mor ¡jo, jo mateixa tinch que caragolarli 'l dogal!—esclamá la dona tornant ab major forsa á abandonarse al seu sentiment.

—Vaja ¡que Nostre Senyor, no vol que la gent se desesperi d' aquest modo!—feu la senyora Agulló bon tros afectada, passant carinyosament la má per la espatlla de la pobre. Demanin al Sagrat Cor de Jesús y á Sant Joseph que es lo protector dels pobres y tinga confiansa, que quan Deu tanca una porta, diu que María Santíssima n' obra una altra. Y ¡també la obrirá per vosté! Entretant digui al procurador, que una volta que tants dias s' ha esperat, que prenga paciencia fins á la setmana entrant, que nosaltres demanarém á la Conferencia que li pagui algún lloguer atrassat; y després se fará lo que 's puga per veure si 's pot alcansar per via del bon Almoyner d' aquestos senyors, que vosté diu que sab que fan tant be als pobres, que li donguin alguna coseta per ajudarli á pagar lo lloguer de la casa...

—¡Ay, si Deu ho volia! ¡Si María Santissima me fes aquesta gracia! ¡Lo lloguer! ¡Lo lloguer que es lo que mata als pobres!—esclamá la dona plena d' alegria ab aquell raig d' esperansa.

Donya Balbina contentíssima interiorment de las paraulas de la seua companya, en las que hi veya realisarse lo seu generós intent, doná 'ls bonos á la pobre, dos borregos á la criatura y 's despedí tot fentlos la promesa de tornar l' endemá á veure 'l noy.

La Montserrat que havia sortit de casa, no portant més que duas pessetas que havia tirat á la bossa, al ferse la col-lecta de la Conferencia, visiblement emocionada per la escena que acabava de presenciar y per haberse vist en la impossibilitat de socórrela, al tornar á pendre lloch en lo carrer entre sas duas companyas d' escursió esclamá ab la habitual impetuositat de son carácter:

—Conech que jo ¡no serviria pas per sócia de las Conferencias! Això tant sols se pot fer portant una butxaca ben plena, per remediar aquestos horrors socials...

—Lo mateix vaig dir jo la primera vegada que vaig fer visitas de Conferencia—feu calmosament donya Balbina.

—Y jo—afegí ab lo mateix ayre la senyora Agulló.

—A totas las senyoras que visitan per primera vegada se 'ls hi acut lo que acaba de dir vosté; pero quan se convencen que això, com la major part de las cosas d' aquest mon, qui las fá casi sempre es qui menos condicions materials té per ferlas, cambian de pensament.

—Perque estarán en altres condicions que jo; perque á falta de diners sabrán trobar com

vostés mateixas paraulas de consol, que á mi encara que se m' haguessen acudit, no hauria pogut dirlas, perque jo á n' aquesta dona com una tonta, no li he sapigut obrir la boca. Crega que lo únich que hauria pogut fer era plorar ab ella.

—Lo que proba que vosté está en possessió de la primera qualitat que 's necessita pera visitar pobres, que te cor; y que per lo tant, pensaria que val més fer bonament lo que 's pot que no fer res· perque, veu, nosaltres en aquesta visita de primer moment sembla que havem fet molt poca cosa, pero anantho reflexionant ja 's troba que no és tan poch; puig que la caritat com te sempre l' ajuda de Deu, molt sovint fa miracles. Aqueixa dona demá tindrá carn y gallina y la senyora Agulló que ha presenciat l' apremiant necessitat d' aquesta infelis mare, jo ja sé que posará tota la seua influencia per alcansarli una de las almoynas que mensualment reparteix la caritativa familia de qui ella nos ha parlat; y si lo que no es probable, no li fos possible lograrho, ella y jo y vosté també, cercariam manera de obtenirla de qualsevulla persona, de las que la experiencia en l' exercici de la caritat nos diu que se las troba quan se las té de menester; y en ultim cás l' assistiríam nosaltres; si no podia ésser ab vuyt, fora en cinch ó en tres, pero sempre ab la seguretat de que la nostra conciencia nos diría que havém obrat molt mellor ajudantla ab la nostra petitísima cooperació, que abandonantla en lo seu

desespero. Perque això que diuhen molts, de que no volen visitar pobres, perque no están en condicions de tréurels de la miseria, es posarse al nivell del metje que deixés morir al malalt pera no véurel patir. ¡Ah Montserrat!, cregui que es molt diferent sapiguer una necessitat ó véurela ab los propis ulls y estiga certa de que no hi há res tant ingeniós com la caritat, ni cosa tant súptil en escusas com l' egoisme ó l' indiferencia...

Enfront de la realitat y de la claríssima manera d' expressarla, la noya Gil bon xich més reposada de la seua emoció, trobá que donya Balbina parlava maravellosament, y deixantse portar d' aquella fada de cabells blanchs y mantellina de manto, l' acompanyá la tarde del mateix dia á la casa del encarregat de la Caritat Cristiana del barri y á la visita d' altras duas familias de pobres de la Conferencia, deixant pera l' endemá l' anar á cercar una fé de baptisme á la parroquia de Santa Madrona y gestionar ab una bona senyora la manera de desempenyar un farcell de roba d' abrich al Montepío de la Mare de Deu de la Esperansa.

A dos quarts de nou del vespre la Montserrat, plé 'l cor de la impresió de las visitas que havia fet aquell dia, y de la idea de que la seua existencia, anava desde aquell moment á tenir també sa noble utilitat en lo concert de la vida, pujá sens casi deturarse las escalas de sa casa, dihent á la minyona tan bon punt li obrí la porta del pis:

—No 'm posi 'l sopar á taula. Quan jo 'l vulgui ja l' avisaré.

Seguidament entrá al seu dormitori y una volta desfeta del abrich prengué una cadira y assentantse devant del *secretaire* obrí la tapa y tragué un gros Dietari, ahont desde la mort de Mossen Jaume havia apuntat escrupulosament tots los seus gastos ab sos corresponents ingresos.

La noya Gil ab la vehemencia de son carácter, no 's veya ab cor de dormir aquella nit sens sapiguer positivament, lo que sens desmembrar son petit capital de set mil trescents duros, que li produhían escassament sis pessetas diarias, podria estalviar dels seus gastos en favor de las novas obligacions que plena d' entussiasme estava decidida á imposarse.

Ella que may havia estat ambiciosa ¡cóm sentia no tenir major fortuna pera disposar, més talent pera aplicarhi, més número de relacions socials pera ésser útil á la nova Associació en que anava á entrar!... Pero per més que en alas del seu desitj sentia ja bullir en sa imaginació un sens fí de plans y de projectes, pensant que en aquells moments lo que més la interessava, era veure ab lo que podia comptar pera portar las seuas il-lusions al terreno de la práctica, comensá á resseguir las planas del seu Dietari, ahont després de diferentas combinacions numéricas y cálculs de tota mena y d' haver passat un rigurós exámen á cada un dels reguerons per ahont s' esco-

rren las imprescindibles necessitats de cada dia, fent una petita incisió á lo menos apremiant y fins lo sacrifici d' algun accessori en lo refinament del seu bon gust, la Montserrat ab una interna satisfacció que saborejava per la primera volta de sa vida, tragué victoriosament las cuatre pessetas mensuals que ella cregué en conciencia, que donada sa modestíssima posició necessitava pera esser sócia de las Conferencias. Es clar que faltavan los extraordinaris, pero tantas voltas en aquell dia havia sentit parlar de la miraculosa ajuda del cel en las obras bonas, que no vacilá un moment en creure que, ja en posició de lo més apremiant, Deu li inspiraría la manera de suplir ab son ingeni y bona voluntat lo que no li fos possible donar en metálich.

Una forta sensació de defalliment, li feu de sobte consultar son petit relotge de butxaca que li marcava un quart de dotze, lo que aixecantse de la cadira la feu anar en busca de la criada, escruixida de l' hora que era y del modo com li havia passat la vetlla y lo dia que acabava de transcorre.

Al arribar enfront de la porta de la cuyna, se presentá devant de sos ulls lo mateix cuadro de la vigilia de Nadal, é instintivament recordant á la desconsolada mare, que havia vist áquell dematí y á duas novas familias de pobres que havia visitat aquella tarde, tot donant una mirada á la seua casa, que may havia trobat tan hermosa, y á la seua minyona dormint

descansadament junt á uns fogons provehits y á un ros pá de tres lliuras encetat per dos cantons, la Montserrat pensant en l' efecte que la vigilia de Nadal li havia fet lo mateix que en aquell moment estava mirant, exclamá ab la vehemencia d'aquell cor que acabava de transfigurarse al seráfich amor de la Caritat:

—¡Deu m' ho perdó!..

A LAS VELLESAS.

La casa de don Joaquim Bach havia sofert notables transformacions desde 'l jorn en que deu anys enrera hi vejerem per primera volta á las seuas fillas, arreglant gentils y rialleras l' equipatge pera marxar á Larrua.

Aquell bonich-primer pis, sempre ben compost, sempre á punt de rebre, ab sas cambras encortinadas, ab sas cadiras y sofás entapissats de domás groch, de satí vermell y satí blau, ab que s' havian adornat las tres pessas del devant al estrenarse la casa, lo dia que hi torném á entrar feya dos anys que las blancas cubertas de *madapolam* no s' havian tret de las cadiras, ni las glassas s' havian apartat de dessobre dels miralls, ni dels quadros que en amples y luxosos marchs s' hi veyan pintats per en Napoleon los retratos d' en Bach vestit de negre, ab un gruixut *chalequero* d' or y 'l *medallon* penjant, y lo de donya Francisqueta ab cos de vellut

negre y un carregat adrés d' or y brillants, que 'l pintor pera més satisfacció de la familia, havia engrandit estraordinariament de tamanyo.

Apesar d' ésser al cor del hivern, las salas estavan sens encatifar, los balcons sense cortinatjes, las entradas sense *portiers* y los finestrons fortament tancats. En lo menjador y en las duas cambras de la part del darrera, únichs punts de la casa en que s' hi veyan senyals de vida, també s' hi trobavan á faltar aquella pulcritut y carregament d' adornos que tant encisava á don Joaquim. Allí hi havia posadas las catifas de moqueta, pero 'ls gerros estavan sense flors, lo piano tancat, lo *musiquero* buyt de *partituras;* per totas aquellas salas s' hi notava un cert ayre de tristesa, que invadia fins la cambra de las noyas y lo quarto d' en Felip, en quals llits s' endevinava que feya llarch temps que ningú hi havia dormit...

Los aucells joves que tanta vida y animació escampavan entorn seu, cada hu per motius diferents havia abandonat aquell niu, ab tant dalé fabricat.

L' Adela, terriblement ferida al cor, en mitj dels joyosos somnis de sa pensa de divuyt anys, ab la crudel nova de la mort del Arenas, de la que ningú pogué tréurela d' acusarsen ab la desapietada severitat d' un jutje, després d' un sens fí d' accidents nerviosos, caygué en un capficament del que sols ne sortí després d' alguns mesos d' internas lluytas, pera exposar terminantment á la seua familia, sa ferma vo-

luntat de ficarse monja en lo convent de Pedralbes. Don Joaquim s' hi oposá ab totas sas forsas; la seua mare ab las llágrimas de una pena, que ja no havia de acabárseli may més; la Teresina, ab tots los arguments que sugeria á la seua imaginació viva de mena lo fraternal amor que li portava. Més com passat un any vejessin, que no sols no hi havia medi de persuadirla, sino que anava postrantse y emmalaltintse de dia en dia, de bon ó de mal grat acabaren per otorgarli 'l consentiment.

Las satisfaccions que no li havia donat l' Adela, en Bach las obtingué de la Teresina, la qui realisá totas sas esperansas casantse ab en Cuberta. Més estava decretat que son goig no havia d' ésser sens espinas, puig que als tres anys d' haverse instalat á Barcelona, en un magnífich *chalet* del Ensanxe, que omplia á curull totas las luxosas aspiracions del antich mantegayre, D Francisco comensá á dir que sos negocis de la Isla de Cuba, no marxavan com era del cás, é insinuá la probable necessitat de tenir que anar personalment á realisar la seua fortuna, com ell ja volia fer avans de casarse, y que allavoras en Bach, temorós de que ab la mar pe 'l mitj poguessen sortir destorps al casament de la seua filla, posá tot son empenyo pera que no hi anés.

Lo colp fort en un principi, esdevingué terrible, desconsolador, quan se digué qu' en Cuberta desitjava emportarsen á la seua esposa, y 's vejé que la Teresina, encara que vivament

afectada davant del sentiment de deixar á sos pares, consentia en marxar á América.

Lo gendre, atenuá la cosa ab totas las esperansas possibles: lo viatje fora curt; lo temps precís pera realisar y posar en ordre y en bonas mans, lo que de moment no 's pogués vendre y tornar tot seguit; cosa d' un any, tal volta no hi arribaria.

No hi hagué donchs remey, y ab los ulls plens de llágrimas y un bon feix d' inquietuts al cor, los pares Bach despediren al moll de Barcelona á la seua filla Teresina y al seu espós, los qui no 's cansavan de parlarlos de sa prompta tornada. Més al arribar á América, las noticias vingueren plenas de dificultats pe 'ls enredos esdevinguts en negocis cinch anys abandonats á mans estranyas; lo cambi cada dia més pujat del or; la escassetat de compradors que ho adineressin mitjanament .. en fí, que la Teresina que en lo seu país natal no havia tingut familia, tingué allí un fill y una nena, y un altre fill, y que passaren dos anys y tres y quatre, ab cartas sempre esperansadas ab la promesa d' un retorn que no arribava may!..

Ab en Felip, no hi havia que comptarhi. Acostumat á la vida de París y Londres, no 's trobava manera de tenirlo á Barcelona tres mesos seguits. Per més que la pobra de la seua mare prenia las mellors cuyneras y enviava á cercar plats á las fondas de més nom, en Felip se desganava ab la cuyna barcelonina y 's posa-

va trist, malhumorat y exijent, fins al punt de no haverhi en la casa un menjar sense un disgust. No hi havia medi de ferli un senzill *roastbeeff* com lo menjava á Londres, ni la *choucroutte* com li servian á París. Don Joaquim desatinat, li proposá un sens fí de casaments, ab l' esperansa de retenir aquell fill que semblava un estrany en sa propia casa; pero en Felip, á cada proposició hi feya unas grossas riallas; era en los únichs moments que semblava posarse de bon humor... hi reya molt, pero no n' acceptava cap; y á la primera conjuntura favorable se 'n tornava al extranger. Aixís passaren dos ó tres anys; més com don Joaquim se resistís ab ferma energía á donarli la exorbitant pensió que 'l seu fill necessitava, aquest qui estava disposat á tot, menos á fér lo qu' ell ne deya vida de són ó de provincia, se ingeniá pera fer comisions á Inglaterra y á Fransa, ahont los entristits pares, per la temensa de que se 'ls quedés allí definitivament, continuaren enviantli cantitats, que si no eran com las que en Felip desitjava, ab lo producto de lo que ell se feya, ne tenia prou pera passar la vida en los llochs en que hi vivia á tot son pler. Lo que als vint anys havia fet obligat pe 'l seu pare, prompte li fou un gust, y més tart una costum que acabá per serli una necessitat.

Una tarde que don Joaquim tornava d' acompanyarlo á la estació del ferrocarril de Fransa, lo cotxero admirat de que 'l senyor al arribar á casa seua, no baixés del cotxe, obrí la

portella y lo trobá ab un fort atach de feridura. Ab l' ajuda del porter lo pujaren á brassos al seu pis; s' anaren á cercar los millors metjes, s' aplicaren seguidament tots los remeys. Deu no 'l volgué encara, y en Bach no morí; pero 'l pronóstich científich fóu de que restaria impossibilitat pera tota la vida.

Donya Francisqueta ho escrigué immediatament á la Teresina y feu tirar un *parte* al seu fill. Pero la carta bagué de quedarse encara sis dias esperant correu pera l' Habana; y 'l telégrama, s' enviá repetit als primers *hòtels* de Marsella, de Lyon y de París, puig en Felip havia dit al marxar, que regularment se quedaria dos ó tres dias en cada una d' aquestas poblacions, encara que sens deixar los la direcció de cap; ja que no tenia costum d' escriurels fins á esser aposentat á la fonda en que habitualment s' hostatjava á la capital de Inglaterra, ó á la de Fransa quan hi havia de passar llarga temporada. Aixís fou que 'ls telegramas que se li van trasmetre de Barcelona, als deu dias d' haverne sortit, los llegí junt ab duas cartas de la seua mare, en las que li deya que 'l perill de mort ja havia passat, y li donava tota mena de noticias y detalls relatius al curs de la malaltia. En la fetxada darrerament, donya Francisqueta li esplicava que á la fí, s' havia pogut llevar á en Bach del llit pera assentarlo en un silló fet ab los darrers adelantos científichs, puig encara que 'l cervell funcionava bé, la llengua estava poch menos que trabada, los brassos sense energia,

las camas inútils.. La afligida esposa li comptava que se 'l havia de cuydar com á una criatura; sort de que si be las paraulas sortian incoherents y enfarfegadas de sa boca, á mida que anava passant temps, ella comprenia sino totas las qu' estavan més en relació ab las necessitats de la vida. La pobra senyora termenava la seua carta pregantli ab tota l' ánima que vingués á cuydar dels interessos de tots y á compartir ab ella la tasca de cuydarlo.

En Felip li contestá á volta de correo, dihent que si en sa darrera carta no hagués vist que, encara que malalt, lo seu pare estava fora de perill, s' hauria posat tot seguit en camí, pero que una volta que de moment aquell havia cessat, com se feya cárrech d' atendre als seus prechs, quedantse resoltament á Barcelona, li precisava deixar liquidats los negocis, que aixís á París com á Londres tenia entre mans.

Donya Francisqueta s' enterá de la carta ab tota l' alegria compatible ab las penas que la voltavan y la llegí al seu marit, tot besant entre un somriure y un doll de llágrimas lo párrafo en que li parlava del seu prompte retorn. A la fí, encara que per tant trist motiu, dels seus tres fills ne recobraria un; en Felip tornaria á casa seua de la que ja no se 'n mouria més: y una volta establert definitivament, podia ésser que Deu li toqués lo cor pera dar gust al seu pare, que de tant temps lo instava pera que 's casés, ab la esperansa de fixarlo á Bar-

celona. Ab l' estat d' en Bach y ab lo d' ella mateixa, que ja feya temps estava atacada de dolor reuma y ab l' amenassa constant de que 'l mellor dia se li posés al cor, era impossible que en Felip, no pensés seriament en casarse.

Al arribar á aquest punt de las seuas reflecciens, donya Francisqueta, se sentí ab necessitat de desahogarse fent participar á en Bach del goig de las seuas esperansas.

—Ja veurás, ja veurás; com ara 'l noy se fará cárrech de la necessitat que tením de que prenga un determini y 's casará. ¡Ell també necessita qui 'l cuydi. qui 'l tregui de la vida que porta... aquesta darrera vegada l' he trobat magre, ullerós... ab aquestos grans y tacas á la pell que no 'l deixan... Jo ja corro als setanta; tinch massa anys, la meua naturalesa forta, s' acaba ab lo temps y los disgustos... ¡Deu vulla que ell ho reconega y 's casi aviat; d' altre modo als pochs dias, aquesta casa li cauria sobre! ¡Está tant sola, tan trista! ¡Una noya jove dona tanta animació entorn seu! Y després la esperansa dels petits, dels nets... ¿No es veritat que això nos fora un gran consol?—feu la esperansada mare, colpejant carinyosament las balbas mans del seu marit.

En Bach, exhalá una munió de incoherentas sílabas, ab desitjos de formar paraulas que no li eixiren; y com vejés que la seua esposa no 'l comprenia, ab un esfors, aixecá de dessobre dels genolls sas desvalgudas mans, pera

fregar repetidas voltas la punta del dit póls ab la del dit *índice*.

—¡Ah!—saltá glassadament donya Francisqueta—¿vols dir que tinga diners? ¿qué sía rica?... ¡Ditxosos interessos!—afegí veyent ab los signos del cap de son espós, que li havia comprés perfectament la idea.

La Teresina, havia també escrit á volta de correu. La seua carta era molt trista: estava desconsolada per la malaltía del seu pare, al qui entranyablement estimava, y de la falta que regoneixia los hi feya en aquesta tribulació: pero de moment era impossible de tot punt que poguessin tornar. En la qüestió del negoci, cada dia 'ls surtian novas dificultats, novas complicacions... Pera més enredarho lo caixer feya pochs dias que havia fugit als Estats Units, emportantsen una regular cantitat... No era cosa pera ferlos anar malament; pero s' havia obert una informació judicial... era qüestió de temps y de tenir malhumoradissim á en Cuberta y dificultar la tornada.

Estava certa de que 'l seu pare, ab son criteri per aquestas cosas, se faria cárrech de que no es possible abandonar los interessos. . . .

La pena d' aquesta carta, l' amortiguá lo rebren una d' en Felip, en la que 'ls donava part de sa vinguda pera últims de més. Lo calendari marcava 'l dia disset; no hi faltavan donchs més que uns tretse dias ó tal volta menos per la seua arrivada.

Donya Francisqueta feu trasbalsar la casa;

tot se tragué de lloch, tot s' espolsá. tot se pulí y en particular la cambra d' en Felip, que la mare no tenia may prou á gust seu. Lo llit, lo *lavabo*, lo *secretaire*, l' armari mirall, las butacas, tot fou objecte d' un minuciós exámen. Era precís que l' aposento fos molt bonich, que 'l seu noy s' hi trobés ab comoditat, pera que no tornés á pensar may més en anarsen per aquestos mons de Deu, lluny dels pares, que á la seua edat y malalts, era ben natural que tinguessen lo consol d' un fill ó un altre.

Apesar de que 'n Felip, si be anunciava la seua vinguda, no 'ls hi deya lo dia ficso, donya Francisqueta envers las darrerías del mes, havia fet anar cada dia al criat á la estació, pero com aquest tornés sempre sol y fes dias que en Felip no hagués escrit, la mare comensava á estar ab ánsia, quan rebé una carta del administrador del *Hotel Bristol* de París, innovantlos que feya set dias que 'l seu fill se trobava malalt al llit, y com lo metje en aquell moment acabés de declarar que lo que al principi cregué tan sols una indisposició sens consecuencias, eran febres *tifoideas*, agravadas per estar lo malalt treballat per altra malaltia infecciosa de carácter crónich, que per la postració en que 'l tenia, aumentava 'l perill, se veya precisat á escríurels que immediatament anés allí algú de la familia pera cuydarlo y pagar los gastos; donchs d' altra manera, se veurian obligats á portarlo á una casa de curació.

La pobra senyora quedá glassada, tant pe 'l

colp dolorosíssim que rebia en son entranyable amor de mare, com per tenir que pendre lo determini de lo que debia fer, ella, qui desde 'l dia que va casarse no havia pres per compte seu la més insignificant resolució.

Donya Francisqueta no tenia parents d' aprop y ab los de lluny, gent de poca posició, lo seu marit no havia volgut que s' hi fes may. Aquest tampoch ne tenia á Barcelona y ab los de fora ni 'a coneixian: las relacions socials, un colp monja l' Adela, casada la Teresina y per lo tant acabadas las reunions y festas de la casa, no s' havian sostingut ab la limitada intel-ligencia de donya Francisqueta, y ab son apocat carácter, que las penas y 'ls anys havian encongit més encara. Pagant tribut á la moda del dia los Bachs havian tractat las amistats al engrós, prodigantlas ab tanta estensió, que no 'ls havia quedat lloch pera conreuharne cap de verdadera; y de las anomenadas de cumpliment, pocas vegadas se 'n treuhen los amichs fidels, que fan sacrificis, que prenen part en las afliccions y ab interés y rectitut se desvetllan pera treure d' un apuro.

Donya Francisqueta girá donchs los ulls entorn seu y 's trobá sola: pero en Bach li havia tan dit sempre que ab diners se tenia tot, que la pobre dona ab las mans plenas de bitlleis de Banch, cercava y cercava, sens que se li acudís lo que tenia de fer pera salvar lo conflicte que li havia caygut á sobré.

A no veure 'l seu marit postrat en un silló,

necessitant d' ella, més que del ayre que respirava, son instint de mare, sense necessitat de reflexions, l' hauria portada al costat del seu fill, ¿pero cóm deixar á en Bach al qui ningú comprenia ni cuydava com ella? Es veritat que hi podia enviar á algú del servey de la casa: pero á aquestos, encara que 'ls diners y la perspectiva d' un viatje á París, los esvahís la por de la enfermetat, no pendrian determinacions de cap mena, no demanarian consultas, no llegirian en los ulls del malalt, no li endevinarian lo que volia y necessitava... serian gent estranya, gent pagada, indiferenta.

La pobre senyora feta un mar de llágrimas, passá un quart d' hora y dos y tres fent plans, fent combinacions que per irrealisables, los refusava tan bon punt los acabava de concebir. Llegia y rellegia la carta; mirava 'l relotje que impassiblement li marcava 'l temps que perdia; y apesar seu, pensava en l' Adela, en las reixas del seu convent; en la Teresina, en la mar que las separava; en lo seu fill malalt, sol en una fonda, cuydat per gent estranya, patint, agonitzant tal volta y després de tres quarts d' hora de infructuosas cavilacions, sentí los crits incoherents, enrugallats de 'n Bach que la cridava, y la pobre mare mitj folla, com assedegat que troba la font desitjada, hi corregué, se li posá al costat, li agafá las mans, y entre plors y gemechs, li llegí la carta y li digué que li tragués una part d' aquell doble suplici; que li digués lo que havia de fer...

D. Joaquim contragué un bon xich més sa boca torsada y volgué parlar, frisós de treure á fora lo debassell de ideas que s' apilavan á sa pensa, davant de la nova, tant dolorosa com inesperada, que acabava de rebre; mes l' esfors de la voluntat s' estrellá al contacte de la impotencia física, y sos ulls, únichs membres que 's movian á son impuls, guspirejaren de aytal manera y sapigueren espressar tant clarament l' anguniosa exaltació de sa ánima empresonada, que donya Francisqueta sentintse refer á la vista d' aquell sufriment major que 'l seu, que á la fi podia esplayarlo á sa voluntat, digué:

—¡Asserenemnos, Bach, asserenemnos; y tal volta Deu nos inspirí lo que havém de fer! Tu, tranquilisat, y del modo que pugas, orientam .. Encara faltan horas pera 'l tren de la tarde... aném pensant... ¿Que 't sembla, si tu 't quedessis ab la Quima y jo me 'n hi anés ab en Joan?... ¡No t' exaltis! No ho vols... no tingas por... ¡No 't deixaré! .. Cercarém, cercarém, entre 'ls coneguts lo qui 'ns sembli qui hi podria anar ¿veritat?

En Bach mogué 'l cap en senyal d' afirmació, y donya Francisqueta comensá á passar revista de tots los amichs y coneguts; pero don Joaquím que per sa mateixa manera de sentir, judicava molt justament de la dels altres, y que ab lo poch temps que portava de malaltia havia pogut veure de la manera com havian anat desapareixent las relacions de la casa,

anava rodant lo cap á tots los noms que li deya la seua muller, qui després de haver apurat tots los que li havian vingut á la memoria, esclamá sobtadament:

—¡Ay, ja 'l tinch! ¡ja 'l tinch! ¡Aquest si que hi anirá! ¡En Francesch que tinguerem d' aprenent quan los noys eran petits! Aquest que feya tants anys que no havia estat á casa y que desde que va sapiguer que estavas malalt, ha vingut tots los diumenges! ¡Tan honrat, tan bo! ¡Ell lo fará 'l sacrifici de deixar sa casa per nosaltres y sobretot se mirará 'l noy ab interés! N' estich certa... n' estich certa.

En Bach acabava de donar ab totas sas forsas son assentiment á las paraulas de la seua esposa, quan la cambrera prou enterada de lo que succehía entrá en la cambra cridant:

—Senyora ¡un *parte!* ¡un *parte!* ¡Tal volta diuhen que no hi pujin! ¡que está mellor!

Donyá Francisqueta sentí un violent sotrach al cor y abalansantse á la cambrera li arrebassá 'l telégrama, esqueixá ab mans tremolosas la fulla del paper tancat ab goma y llegí:

Monsieur Philippe Bach, mort deux heures matin: détails comptes poste.

La pobre mare no sabia 'l francés, pero tan bon punt obrí 'l *parte*, comprengué de sobte lo mot que deya *mort;* y llansant un crit, caygué en terra, presa d' un fort accident nerviós.

En Bach ab los ulls que li saltavan del cap, sens poguer llegir lo paper que la seua dona tenia estretament tancat en sas mans, pero en-

devinant de sobres lo seu contingut, torná altra volta á sos crits estridents, que 'ls criats escoltaren ab la indiferencia de la gent mercenaria, y als que donya Francisqueta ja no podia respondre per haberla portada á pes de brassos á un dels llits de las salas del devant.

De moment, los vehins ompliren la casa. Quan los coneguts sapigueren la nova, molts hi anaren; alguns se retragueren dihent que una volta que la senyora era al llit, esperarian que 's posés mellor; altres deixaren tarjetas; y al poch temps aquella professó de gent estranya que pujava la escala ab un ayre indiferent, que procurava fer compungit en l' instant que trucava á la porta ó allargava la má á don Joaquím pera repetirli com fetas ab un mateix patró, las paraulas que havia dit lo company que acabava de sortir, aná aclarintse fins á tornar á deixar en sa trista buydor, la espayosa casa del antich mantegayre.

Donya Francisqueta tingué de quedarse al llit. Ab l' estat nerviós se li havia barrejat lo dolor reuma, y per més que ab gran insistencia demaná que ab lo silló de rodas li portessin en Bach al seu quarto, com lo metje per la temensa de que se li reproduhís l' atach digué que no ho permeteria fins á estar més forta, no hi hagué medi de que 'l servey la complagués en una cosa que 'l facultatiu havia privat, y que havia de donarlos la seua feyna, y tal vegada aumentar la excitació de don Joaquím, ab lo que 'l criat que dormia aprop seu, era

segur que no tindria un moment de repós en tota la nit.

Mes passats alguns dias, una tarde com donya Francisqueta hagués ja menjat una mica y 's trobés bastant millorada, aprofitant una de las moltas estonas en que la seua cambrera la deixava sola, se vestí com pogué y tirantse l' *edredon* dessobre de las espatllas, tot agafantse per las parets, arribá fins al quarto d' en Bach, qui al véurela llensá una mena de alarit d' alegría.

Apesar de que 'l metje, comprenent la seua ansietat, cada dia li havia donat l' assegurança de que la malaltía de la seua esposa era un accident, tan sols agravat pe 'l dolor reuma y per la estremada fredor del hivern, aquell marit, que durant tot lo temps de son matrimoni, s' havia acostumat á veure en la seua dona una mena de maniquí, al qu' ell tenia la creencia de que li donava vida y acció, y que á bon segur sis anys enrera hauria pogut desapareixer de la familia sens que li hagués semblat que perdia cosa d' importancia; durant aquells dias en que havia pensat que se li podia morir ó tal volta quedar en la trista situació en que ell se trobava, la seua pena havia estat tant fonda, que al véurela entrar en lo seu quarto, demacrada y envellida, pero caminant per sos propis peus, li dirigí la més tendra y amorosa mirada, que la encongida muller havia rebut del seu espós durant sa llarga vida matrimonial. Mes la desolada mare, sens adonarse del lloch que per tant tristos aconteixements adquiria en lo cor

de 'n Bach, tan bon punt lo vegé y contemplá aquell quadro de tristesa y soletat, avivántseli en la imaginació la persistent idea d' aquell fill, mort lluny dels pares, assistit per gent estranya ó tal volta sense ningú que li aixugués la suor, ni acostés á sos llavis assedegats una sola gota de cordial, esclatá en un mar de llágrimas, més abundosas com més s' esforsava pera contenirlas, y tambalejant arribá fins á en Bach, li tirá 'ls brassos al coll y flaquejantli las camas aná lliscant en terra, fins á amagar sa cara banyada ab plors dessobre 'ls genolls del seu marit.

En Bach afalagá ab sas balbas mans los emblanquits cabells de sa muller, y sentint serrárseli 'l cor devant d' aquell sentiment que sa trabada llengua no podia aconsolar, girá 'ls ulls envers als vidres de son balcó entre 'ls quals se dibuixava lo boyrós espay de son jardí, que las primeras ombras del capvespre embolcallavan ab son plomisch mantell. Mes de sopte per entre mitg d' aquella vegetació migrada, que esllanguidament s' estenia per dessobre dels *parterres*, d' aquellas voradas de veynillas y rosers formant manats de tronchs nuosos y sechs, d' aquells *plátanos* americans que assotats pel vent gelat de las derrerías del mes de Janer, onejavan sas llargas fullas grogas esqueixadas en cent bossins, per entre mitj d' aquells caminals deserts que en alguns llochs l' herba clapava, per un d' aquestos estranys fenómenos de la imaginació, li semblá que totduna hi

veya aparéixer la enlluhernadora claror del sol de Juny, cayent de plé dessobre del frondós jardí de son *chalet* de Larrua, il-luminant la gentil silueta, bulliciosa y somrissenta de sos tres fills y la d' aquella Montserrat, joveneta, hermosa, ab sos grossos ulls blaus que 'l miraban plens d' un sentiment dols, dols, com lo d' un ángel del cel... Don Joaquím ab la pensa enfonzada en lo mon dels recorts, los veya bé á tots quatre agrupats devall de las acácias del costat del surtidor, ellas assegudas brodant ab sos telerets á la falda, en Felip, apenas áls disset anys, alt, moreno, escardalench de galtas, pero fort, plé de vida, enjogassat esfullant manats de flors dessobre 'ls caps de las noyas, que 'l vent de la marinada esbullava tot ajuntant uns ab altres los bucles de sos cabells. . . . . .

Un jemech trist, adolorit, eixí penosament dels torsats llabis d' en Bach y duas llágrimas grossas, rodonas, bullentas, lliscaren per dessobre de la arrugada pell de sas galtas. Foren las absoltas consagradas á sas il-lusions de pare, que 'l pobre home no sabia esplicarse com en mitg de sa opulenta posició, la sort s' havia atrevit á trossejarlas!...

Barcelona, Maig de 1893.

INDEX

INDEX

	Págs.
La familia Bach.	5
Lo balneari de Larrua	20
Un bon partit	38
Idealitats	56
La Montserrat	73
Mossen Jaume	83
Antecedents	98
Antecedents (continuació)	129
Antecedents (acabament).	151
La hermita	170
Fi de temporada	201
Buydor.	222
Nous horitzonts.	251
A las vellesas.	285

OBRAS CATALANAS

	PESSETAS
Del meu tros, (2.ª edició) per Emili Vilanova.	2'50
Entre familia, » » » .	2'50
Quadros populars, » » » .	2'50
Escenas barceloninas, » » » .	2'50
Monólechs y Cuadros, » » » .	2'50
Pobrets y alegrets, » » » .	2'50
Gent de Casa, » » » .	2'50
Plorant y Rient, » » » .	2'50
La Papallona, (novela) per Narcís Oller. . .	2'50
Vilaniu, » » » » . . .	4
Guideta, (novela) per Joseph M.ª del Bosch Gelabert.	3
L' exemple, (novela) per Joseph M.ª del Bosch Gelabert.	5
Lo segador, (novela) per Joseph M.ª del Bosch Gelabert.	3
Novelas, per Martí Genís.	2'50
La colla del carrer, per J. Pons y Massaveu. .	3
La familia dels Garrigas, (novela) per Joseph Pin y Soler.	4
Jaume, (novela) per Joseph Pin y Soler. . .	4
Niobe, » » » » » . .	4
Recorts d' un excursionista, per Carles Bosch de la Trinxería.	4
Pla y montanya, per Carles B. de la Trinxería.	3
L' hereu Noradell, » » » .	3
De ma cullita, » » » .	2 50
Tardanías, » » » .	2'50

Aquestas obras se venen en las principals llibrerías y en la Administració de **La Renaixensa,** carrer de Xuclá, 13, baixos, Barcelona.

Digitized by Google

Digitized by Google

INSTITUT
D'ESTUDIS CATALANS

BIBLIOTECA

Núm. 1058

...nari 8

...slatge IV-18.

BIBLIOTECA DE

Digitized by Google

Digitized by Google